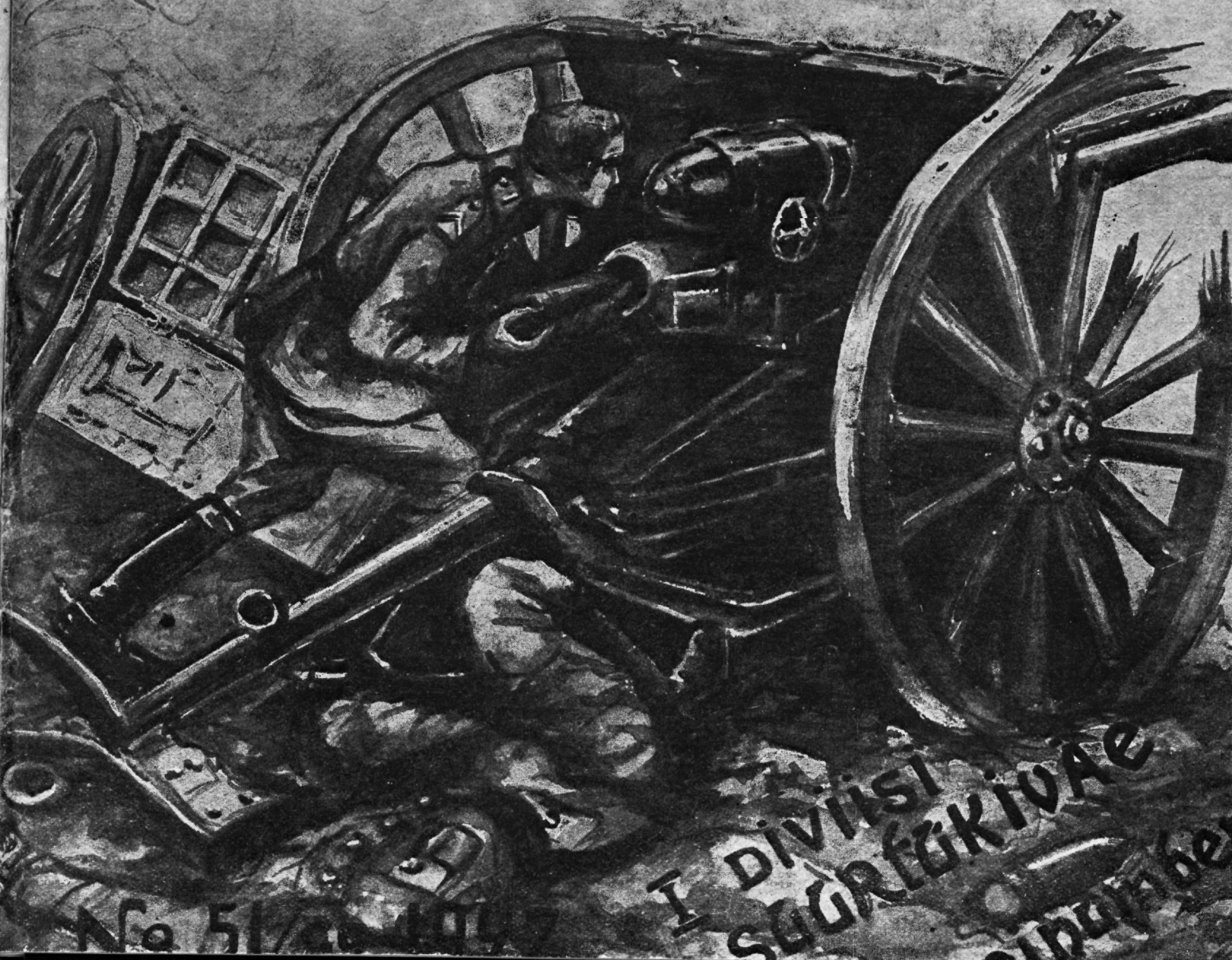


SÖDUR

Sjávaræ Frændafund Oppheafastæ
No _____
RAAMATUKOGU



I DIVIAST
SÖGREKIVAE
SÖDUR

No 51/100



1-se diviisi suurtükiväe ja selle algüksustest võrsunud **Vabadusristi kavalierid.**

1. liik 1. järk:

Kindral-major Andres Larka (1. Eesti suurt. brig.).

1. liik 2. järk:

Kolonelid: Herbert Brede (1. suurt. polk), Hugo Kauler (1. Eesti suurt. brig. ja 1. suurt. polk), Johannes Roska (1. Eesti suurt. brig. ja 1. suurt. polk), Georg Feofanov (1. Eesti suurt. brig.)

Kapten Georg Vestel (2. Kindl. raske suurt. divisjon).

1. liik 3. järk:

Kolonel - leitnandid: Georg Leets (1. suurt. polk), Gustav Kromel (1. suurt. polk), Paul Borkmann (2. Kindl. raske suurt. divisjon), Karl Tullf (1. suurt. polk).

Majorid: August Aron (2. Kindl. raske suurt. divisjon), Richard Lessel (1. Eesti suurt. br. ja 1. suurt. polk).

Res.-major Georg Rasumov (2. Kindl. raske suurt. div.).

Kaptenid: Oskar Palu (1. suurt. polk), Jaan Tõnisson (1. suurt. polk), Artur Tenno (1. Eesti suurt. br. ja 1. suurt. polk).

Res.-Kaptenid: Paul Mühler (2. Kindl. raske suurt. div.), Eduard Aindt (1. Eesti suurt. brigaad), August Kangro (2. Kindl. raske suurt. div.).

Res. al.-kapten Alvin Adler (1. suurt. polk).

Res.-leitnant August Kingo (2. Kindl. raske suurt. div.).

2. liik 3. järk:

Kolonel Johannes Roska (1. Eesti suurt. br. ja 1. suurt. polk).

Kolonel-leitnant Georg Leets (1. suurt. polk).

Major August Rattiste (1. suurt. polk).

Kaptenid: Jaan Tõnisson (1. suurt. polk), Oskar Palu (1. suurt. polk), Helmut Ibrus (1. Eesti suurt. br. ja 1. suurt. polk), Karl Tiitso (1. Eesti suurt. br.), Aleksander Derrik (1. suurt. polk), Johannes Tamm (1. suurt. polk).

Res.-kaptenid: Heinrich Laretei (1. suurt. polk), Osvald Einer (1. suurt. polk), Konrad Kügler (1. suurt. polk), Hans Miller (1. Eesti srt. br. ja 1. suurt. polk).

Res. al.-kapten Herman Maim (1. Eesti srt. br. ja 1. suurt. p.).

Res.-leitnandid: Artur Raag (1. Eesti srt. br. ja 1. suurt. polk), Reinhold Sabolotny (1. suurt. polk).

Leitnandid: Otto Treufeldt (1. suurt. polk), Heinrich Stunde (2. Kindl. suurt. divisjon).

Res. noor.-leitnant Paul Pommer (1. suurt. polk).

Veltveebel Jaan Tallmann.

Vanemad allohvitserid: Felix Martinson, August Viikholm, Karl Grünberg.

Nooremad allohvitserid: Martin Suuresaar, Friedrich Rehe, August Rosenthal, Johannes Zupson.

Kapralid: Bernhard Voormann, Nikolai Lindeman, Jaan Heintal, Aleksander Uibo.

Reamees Voldemar Jürisson.





SISUSTIK: G. Leets. 1. Eesti suurtükiväe brigaad 13. XII. 1917. — 5. IV. 1918. — O. Treufeldt. 1. suurtükiväe polk. 21. XI. 1918. — 15. III. 1924. — H. Stunde. 2. kindluse raske suurtükiväe divisjon. 24. I. 1919. — 1. VI. 1920. — A. J. Uusi sihtjooni Sv. Üh. Op. praegusest töökavast. — Major Richard Maasing. Eesti sõjaväe esindaja Lätis, 1. detsembrist 1917. — O. Sternbeck. Laskeosavuse ja laskeõpetuse alused. — Reserv-kapten Konrad Rotschild f. — J. Tõrvand. Mõningaid mälestusi Ilmasõja ja Vene revolutsiooni päevilt. — Major Ernst Kogger f. — D. Buxhoevden. Suitsu ja udu pilvede tekitamine. — Sõduri kohused lahingus. (Järg.) — H. T-la. Meie kaitsväe jalgrattast. — J. Jaakson. Gaasidistsipliin. — J. L. „Char 2 C“. — A. V. Suomen Laivaston Naisliitto (Soomes naised sõjalaevastiku toetajatena. — Prantsuse sõjaväes tarvitusel olevate relvade hilisemaid mudelid. — J. J. Öine rünnak. — Tulevikulahingu eelkäija (Cambrai lahing 20.—29. nov. 1917). — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sõjaväelisi teateid. — Kaitsväe elu. — Vastused küsimustele. — Mitmesuguseid teateid. — Kino. — Trükivea parandus — Karrikatuurid.

Kümne aasta eest.

1-ne Eesti suurtükiväe brigaad 13. XII. 1917. — 5. IV. 1918.

G. Leets.

Avaldatakse juubeliartiklina muutmattult. Toim.

Järgneva ülevaate kokkuseadmisel 1-se Eesti suurtükiväe brigaadi kohta olen kasutanud sõjaväe arhiivi andmeid, brigaadi koosseisu kuulunud üksikute ohvitseride mälestusi ja Eesti rahvusväeosade 10-aastase juubeli pidustusi korraldava toimkonna poolt 25. aprillil 1927 välja antud broshüüri „Eesti rahvusväeosade loomise ülevaade“. Kui kirjutuses peaks leiduma vigu või ebatäpsusi või puuduma mõni oluline sündmus brigaadi elus — palun asjaosalisi lahkesti sellest minule teatada puuduste kõrvaldamiseks.

* * *

Esimene salk Eesti suurtükiväelasi — arvult 98 meest — koondus Soomes kodumaale sõiduks 6. detsembril 1917. a. Viiburi linna. Salk oli varustatud relvadega. Kohalikud vene sõjaväe võimud püüdsid eestlastele suurtükiväelastele ärasõitu igatepidi takistada, mis pärast see viibis kuni 9. detsembrini. Sel päeval võeti vene 42. väekorpuse komissari korraldusel eestlastel relvad käest.

9. detsembril õhtul alamlipnik J. Sild'i juhatusel (praegu kapten ja Naissaare komandant) suurtükiväelaste salk liikus Viiburi Eesti seltsi liikmete saatel kohalikku raudteejaama. Saatma olid kogu-

nid hulk soomlasi. „Elagu“ ja „elaköön“ hüüete saatel veeres rong eesti suurtükiväelastega kodumaa poole. Väljasõidust telegrafeeriti Tallinna Eesti Sõjaväelaste Ülemkomiteele.

Tallinna jõuti 11. detsembril kell 0900. Samal päeval kell 1700 saadeti Soomest tulnud suurtükiväelased Ülemkomitee ettekirjutuse põhjal Haapsalu, käsuga võtta üle vene 45. suurtükiväe brigaadilt suurtükid, hobused ja varustus. Haapsalu jõuti kell 2300. Järgnevad päevad kulusid lõhutud korterite kordaseadmisele ja toiduolude korraldamisele.

Haapsalu linna komandandi poolt juhutatud ruumidel polnud aknaid ega uksi. Toit puudus. Esimesel päeval laenati leiba ja küttepuid 1-se Eesti jalaväe polgu kortermeistrilt, meeskond istus lahtistes, usteta ruumides 12. detsembril hommikuni, soendades endid küdevate ahjude juures.

Ligi kaks nädalat magati paljail nariidel, sest õlgi polnud saada ei Haapsalus ega tema ümbruses (vene väeosad tarvitasid ära kõik tagavarad).

12. detsembrist suurtükiväelaste salk asus toidule 1-se Eesti jalaväe polgu juurde.

13. detsembril 1917 Haapsalus ilmub käsukiri 1-le Eesti jalaväe polgule nr. 251, milles avaldatakse 1. Eesti jalaväe diviisi ülema määrus suurtükiväelaste koon-

damise kohta. See käsukiri paneb juriidilise aluse esimesele eesti suurtükiväe ük-susele. Sellekohane väljavõte nimetatud käsukirjast kõlab eestikeelses tõlkes (alguskiri vene keeles) järgmiselt:

„Käsukiri

1-le Eesti jalaväe polgule
nr. 251.

13. detsembril 1917. Tegevas väes.

Rivi alal.

§ 2.

Avaldan siinjuures teadmiseks ja täp-seks täitmiseks § 3 käsukirjast 1. Eesti jalaväe diviisile nr. 4:

Ärakiri.

„§ 3. Kõik suurtükiväelased kõikidest Eesti polkudest ja Eesti tagavara patal-jonist eraldada ja üleviia 1-sse Eesti jala-väe polku. 1-se Eesti jalaväe polgu üle-mal moodustada suurtükiväelastest eri-line komando. Komando eesmärk — olla kaadriks Eesti suurtükiväe formee-rimisel.

Alguskirjale kirjutas alla:

Diviisi ülema k. t.
kindralstaabi alampolkovnik

S o o t s.

Õige: vanema adjutandi eest
leitnant Schwarz.“

§ 3.

Tänasest päevast moodustan minule al-луу polgu juures suurtükiväelaste ko-mando.

Alus: Käsukiri 1. Eesti jalaväe di-viisile nr. 4 § 3.“

§ 7.

Alampolkovnik Sild määratakse suurtükiväelaste komando ülemaks, arva-tes 13. detsembrist s. a.

Sama käsukirja § 6-ga arvatakse toi-dule ja küttevarustusele 66 suurtükiväe-last, tulnud Viiburi kindlusest.

13. detsember 1917 on seega Eesti suurtükiväe sündimise päevaks.

15. detsembril 1917 Haapsalus, Palive-re ja Risti jaamades ning Kolovere los-sis antakse vene 45. suurtükiväe brigaadi poolt eestlastele üle 24 väljasuurtükki 3", mud. 1902, suurtükiväe park ja 260 hobust. Haapsalu linnas 15. detsembril kell 1500 ilmub eesti suurtükiväelaste juurde vene 45. suurtükiväe brigaadi patarei nr. 3 esindaja vanem-allohvitsner, ukrainlane, ja teeb ettepaneku viivitamatult vastu võtta

patarei täies koosseisus, sest patarei meeskond kavatseb Jõulu pühadeks kodu-maale sõita.

Ja veel sama päeva õhtul, Haapsalu linna komandandi kapten Väeden'i juures-olekul, eesti suurtükiväelased võtsid üle vene 45. suurtükiväe brigaadi patarei nr. 3 täies koosseisus — 6 suurtükki, 135 hobust ja kogu patarei varustuse. Haapsalu komandant määras suurtükkide ja varustuse esialgseks hoiukohaks linna turuplatsi ja hobustele lahtised kuurid linna ääres.

Järgmisel päeval, varahommikul (16. detsembril) võeti üle Haapsalu linnas veel patarei nr. 1 samast brigaadist — 6 suur-tükki, 126 hobust ja varustus. Mõlemi patarei suurtükid paigutati 16. detsembri hommikul Haapsalu lossi aeda, kuna va-rustus viidi turuplatsilt lossi aitadesse.

Vene patarei ülevõtmine J. Sild'i juha-tusel sündis üllatava kiirusega. Ajalooline moment, kus eestlastele paljude aasta-sadade möödumisel avanes esmakordselt võimalus asetada põlistesse Saksa kant-sidesse oma d võimsad tulirelvad — suurtükid, — see vaimustas ja tiivustas kõiki.

15. detsember 1917 kujunes sellega teiseks tähtsaks päevaks Eesti rahvus-väeosade ajaloos: sel päeval pandi reaalne alus Eesti suurtükiväele.

16. ja 17. detsembril käisid ülevõetud varandust vaatamas Ülemkomitee liik-med hra Rei ja leitnant Rotschild.

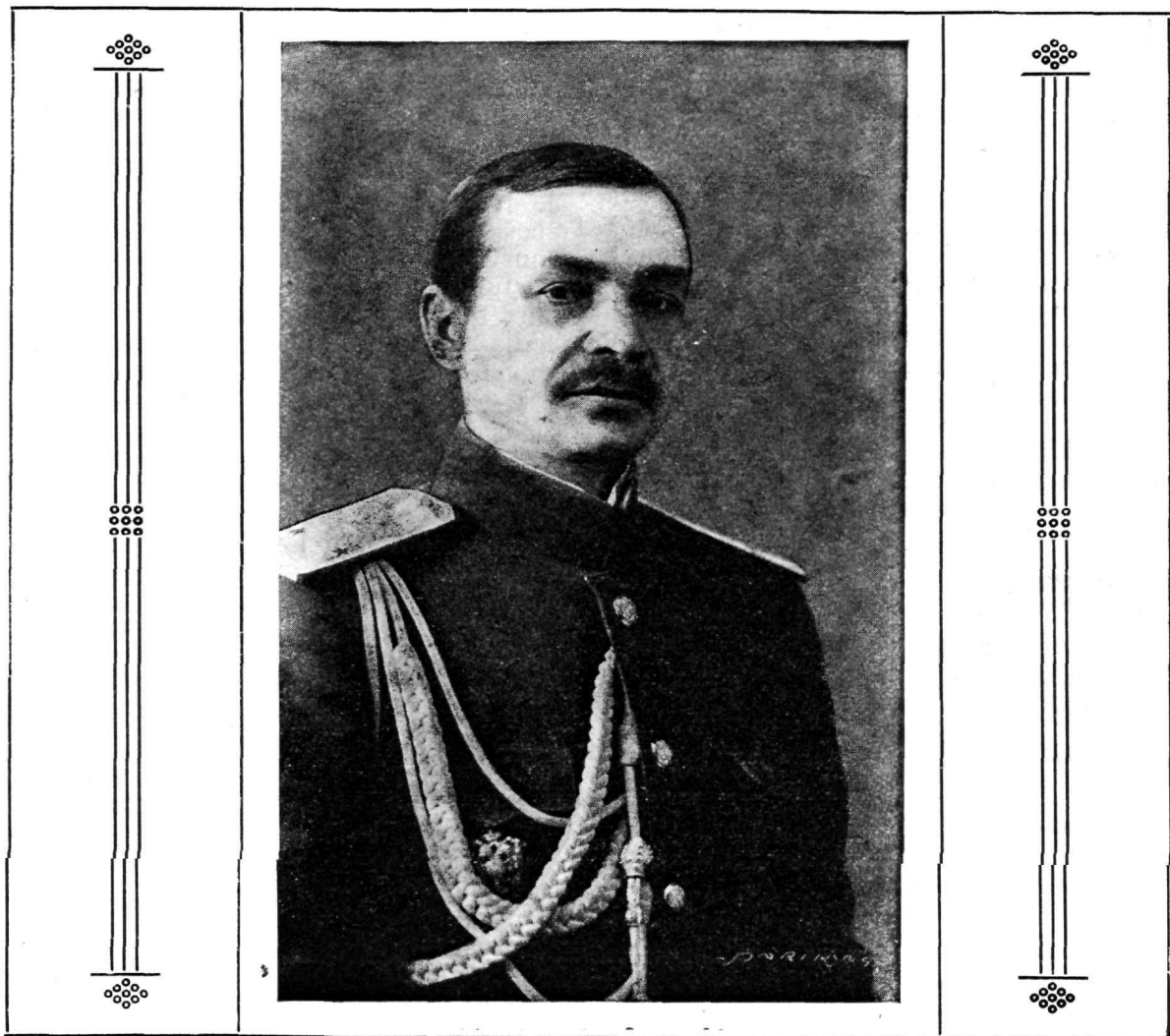
18.—22. detsembri vahel võeti Pali-vere mõisas üle vene 45. suurtükiväe brigaadi patarei nr. 4. — 6 suurtükki, 118 hobust ja varustus. See patarei sai kohe ümberpaigutatud Kiltsi mõisa, Haapsalust 2 kilomeetrit.

23. detsembril võeti Kolovere mõisas üle vene 44. suurtükiväe brigaadi laske-moona park. Pargi varustus jäeti kohale kolme eesti suurtükiväelase valve alla.

Varustuse ülevõtmine vene 45. ja 44. suurtükiväe brigaadidelt kestis umbes kaks nädalat.

Ülevõtmise järele sünnitas suuremaid raskusi hobuste toitmine. Umbruskond oli vene väeosade poolt paljakssöödud. Toitluskomitee ei suutnud midagi anda. Heinu tuli muretseda saja kilomeetri kau-guselt. Kuivõrt vastutulelikud olid seal-juures kohalikud elanikud, raskete olude peale vaatamata, näitab järgmine juhus:

Jõulupühade eel sõitis J. Sild mõne suurtükiväelasega neljal reel Palivere mõisa, patarei hobustele heinu muretsema.



Kindral-major A. LARKA.

Tulevases sõjas otsustal lahingu tuli, kes lahinguväljal rohkem tuld tarvitada võib ja seda oskusega tub - on võitja.

Suurtükivägi on tule kõrgem reostus. Tema peab olema tühistele väelikele tuld edasi liikumisel ja kaitses neid paigal olles.

Kuid ülesanded panevad suurtükiväe juhtidele lahingu aluses väga raskeid nõudmisi, et nad peavad tühistele virtuosid olema omal alal, et need edukalt täita.

A. Larca

15 dets. 1917a.

Vaasil.

Mõis oli ülevõetud Tallinna kommunistide poolt, kelle esindaja elas „valitsejana“ mõisas. Vanem mõisa tööline võttis ostjaid lahkesti vastu ja seletas, et heinu veidi on, kuid Tallinna „suurhärä“ ei luba neid Eesti väeosadele müüa. Lisas aga juurde: „katsume temast möödahiilida, ega ta toast välja ei tule.“ Samal kostab toa nurgast kuri hää: „heinu ei luba mingil tingimisel.“ Tööline kutsus J. Sild'i välja „ilma vaatama“ ja seletas väljas, et „häda nende linna sakstega — midagi nad ei tea ja ei tee, aga tahavad valitsejaks olla. Mõisa elu järgi põrmugi ei vaata ja kui asi nii edasi kestab, siis oleme kõik mõisa töölised varsti näljas.“ Viis suurtükiväelasi heinamaale kuhja juurde, lasi panna 4 koormat heinu peale ja saatis Haapsalu poole teele.



1-se Eesti suurtükiväe brigaadi pitsatid.

Esiolgu ülevõtmist ja korraldamise töid teostas J. Sild nende 98 mehega, kes Viiburist 11. detsembril Haapsalu jõudsid. J. Sild'i palve peale määras 1-se jalaväe polgu ülem polkovnik Põdder 18. detsembril temale abiks lipnik H. Vilipus'e.

Kuni 1. jaanuarini 1918 said J. Sild'i poolt ülevõetud kolm patareid vene 45. suurtükiväe brigaadist (patareid nr. 1, 3 ja 4) ühes suurtükidega, hobustega ja varustustega, ning laskemoona park 44. suurtükiväe brigaadilt. 98 eesti suurtükiväelast jaotati nimetatud patareide vahel. Ohvitseride puudusel teostasid üldist järelvalvet ülevõetud üksustes J. Sild ja lipnik H. Vilipus.

1918. aasta algusega hakkas juurdevoolama eestlasi-suurtükiväelasi mitmesugustest vene suurtükiväe üksustest.

3. jaanuaril 1918 kindralstaabi alampolkovnik Andres Larka saab Ülemkomiteelt ettekirjutuse nr. 62, sõita Haapsalu, asuda seal 1-se Eesti suurtükiväe brigaadi ülema kohusetäitmisele ja alustada brigaadi vormeerimist.

Alampolkovnik A. Larka ilmus kohale 8. jaanuaril ühes oma adjutandiga lipnik O. Luha'ga ja laekahoidjaga sv.-ametnik V. Trompet'iga ning asus täie energiaga brigaadi loomisele.

Esimesel päeval brigaadi ülem vaatas üle J. Sild'i saatel materjaalosa, hobused, meeskonna ja varustuse. Samal päeval ilmus ka esimene käsukiri 1-le Eesti suurtükiväe brigaadile, millega kuulutati välja brigaadi ülema, adjutandi ja laekahoidja päralejõudmine ning brigaadi tegevuse algamine iseseisva väeosana.

Brigaadi loojatel tuli võita palju raskusi ja takistusi, sest vene enamline valitsus ei pooldanud Eesti rahvusliste väeosade olemasolu. Brigaadi vormeerimist püüdis igatepidi takistada ka Eesti enamline juht Anvelt. Leidis aset juhus, kus brigaadi komitee tehti ettepanek üleminna brigaadiga enamlaste poole. Tuleb märkida, et enamlaste ässituskõned, agitatsioon, lendlehed jne. ei leidnud poolehoidu Eesti suurtükiväelaste peres.

Tol ajal maksva vene revolutsioonilise korra järele kõik tähtsamad korraldused olenesid väeosade juures olevatest „soldatite komiteest“. Seesugune valitsemisekord oli maksev ka Eesti väeosade kohta. Brigaadi juhatuses juures kui ka patareides asutati komiteed. Brigaadi komitee esimeheks valiti J. Sild, kirjatöötajaks Künnapuu, liigeteks Tundenberg, Sepp ja Nipernadi. Komitee koosnes arusaajatest meestest ja tänu J. Sild'ile töötas käsikäes brigaadi ülemaga.

Delikaatsem ja olulisem küsimus, nimelt ohvitseride kohtadele valimine viidi brigaadi komitee esimehe ettepanekul määramise alusele. Ühel häälel võeti komitee poolt vastu J. Sild'i ettepanekul järgmine kaugeleulatav resolutsioon: „Silmaspidades suurtükiväe ohvitseride vähest arvu, tuleb kõik ohvitserid kohtadele kinnitada ülemuse ja Ülemkomitee ettepanekul.“ Seega vene väeosades maksev demoraliseeriv ülemate valimise kord kadus 1-es Eesti suurtükiväe brigaadis. Samas suunas lahendati ka paljud põhjapaneva tähtsusega küsimused varustamise, palkade ja teistel aladel.

1-se Eesti suurtükiväe brigaadi elu võib jagada kahte perioodi: I periood — 13. detsembrist 1917 kuni 23. veebruarini 1918 ja II periood — Eesti iseseisvuse väljakuulutamise 24. veebruarist kuni 5. aprillini 1918.



Kolonel H. BREDE.
Suurtükiväe inspektor.

Esimene periood.

Jaauari kuu jooksul vormeeriti viis patareid, milledest patareid nr. 1. ja 3. asusid Haapsalu linnas, patarei nr. 2. — Valingu mõisas Keila juures, patarei nr. 4 — meeskond ja hobused Haapsalu ligikal Kilti mõisas ja suurtükid Haapsalu linnas, patarei nr. 5 — Tartu linnas (Naiseltsi ja restoraan „Automaati“ ruumides), brigaadi laskemoona park — Kollaves.

Brigaadi juhatus asus Haapsalus, Mere tänaval. Juhatusse kuulusid: brigaadi ülem — alampolkovnik A. Larka, brigaadi adjutant — lipnik O. Luha I, laekahoidja — sv.-am. V. Trompet, asjaajaja sv.-am. A. Veiding, sanitaararst — hra Hansen, veterinaararstid — hrad Grünvald ja Zimmermann, sideülem ja pürotehnik — lipnik A. Kerem.

1-se divisjoni ülemaks määrati 17. jaanuaril alampolkovnik G. Feofanov, divisjoni adjutandiks lipnik K. Rostfeldt.

Brigaadi laskemoona pargi ülemaks nimetati leitnant Rebane, asjaajajaks sv.-am. A. Ernits.

Patarei nr. 1 ülemaks ja vormeerijaks määrati alamleitnant Herman Maim, kes alustas patarei vormeerimist 12. jaanuaril.

Patarei nr. 2 ülemaks ja vormeerijaks nimetati leitnant Hugo Kauler, patarei vormeerimine algas 15. jaanuaril.

Patarei nr. 3 vormeerijaks määrati 12. jaanuaril lipnik K. Rostfeldt ja 17. jaanuaril patarei ülemaks leitnant Veidenbaum.

Patarei nr. 4 ajutiseks ülemaks määrati staabikapten Karl Tiitso, vormeerimine algas 16. jaanuaril.

Patarei nr. 5 ajutiseks ülemaks oli määratud alamleitnant Karl Einbund (hiljem nimetati patarei ülemaks staabikapten Paul Tenno). Vormeerimine algas 14. jaanuaril.

20. jaanuaril oli brigaadi koosseisus:

Üksuse nimetus	Suurtükke		Sõdureid		Hobuseid	
	Koosseis	Alal	Koosseis	Alal	Koosseis	Alal
Brigaadi juhatus	—	—	72	—	40	—
1-se divisjoni juhatus	—	—	34	—	12	—
Patarei nr. 1	6	6	219	317	186	126
„ nr. 2	6	6	219	118	186	177
„ nr. 3	6	6	219	88	186	75
„ nr. 4	6	6	219	195	186	118
„ nr. 5	6	2	219	83	186	—
Brigaadi laskemoona park	—	—	—	—	—	—

Kokku oli brigaadis 20. jaanuaril 1918 ohvitseri (ühes arstide ja ametnikkudega) — 21, sõdureid 801 ja hobuseid — 456.

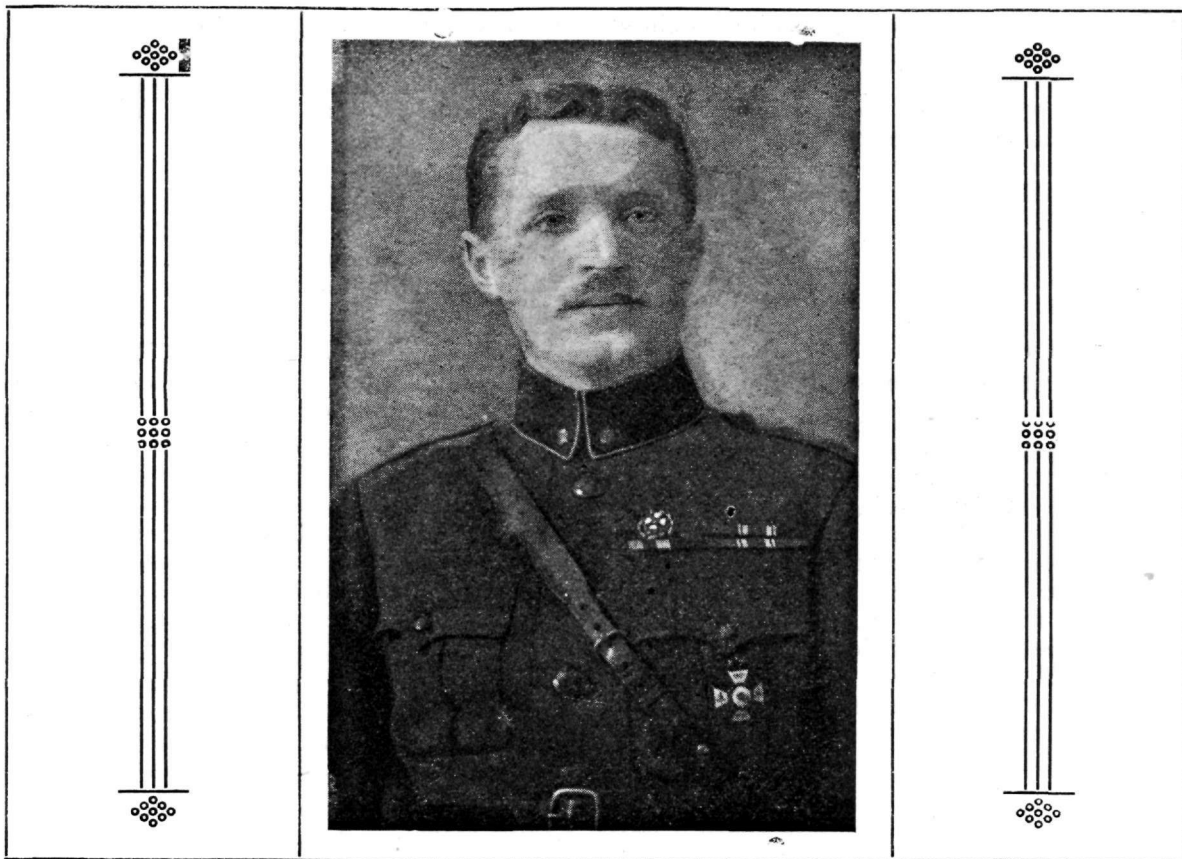
Eeltoodud koosseis kasvas iga päevaga, nii 25. jaanuaril patarei nr. 2. koosseis võrdus juba 168 sõdurile.

Eestlased ohvitserid, arstid ja sv.-ametnikud ilmusid vene suurtükiväe üksustest teenistusse 1-sse Eesti suurtükiväe brigaadi järgmiselt (kronoloogilises järjekorras):

1. Alampolkovnik J. Sild Viiburi kindluse suurtükiväest — 13. XII. 17.
2. Lipnik H. Viilupus I. Eesti jalaväe polgust — 18. XII. 17.
3. Alamleitnant K. Einbund 14. rask. suurt. divisjonist — 25. XII. 17.
4. Sõjaaegne am. A. Veiding Dvinski sv. ringk. staabist — 30. XII. 17.
5. Alampolkovnik A. Larka — 3. I. 18.
6. Lipnik A. Tenno 42. mort. divisjonist — 4. I. 18.
7. Kollegia sekr. V. Trompet 9. armee staabist — 5. I. 18.
8. Lipnik O. Luha I Peeter Suure merekindlusest — 5. I. 18.
9. Vet. arst G. Grünwald inseneriväe polgust — 5. I. 18.
10. Lipnik K. Rostfeldt 45. suurt. brigaadist — 8. I. 18.
11. Lipnik Suurthal 125. suurt. brigaadist — 8. I. 18.
12. Ohvits. aset. E. Edenberg 23. suurt. brigaadist — 9. I. 18.
13. Alamleitnant H. Maim 1. suurt. brigadist — 10. I. 18.
14. Leitnant H. Kauler 42. mort. divisjonist — 11. I. 18.
15. Vet. arst Zimmermann — 14. I. 18.
16. Staabikapten P. Tenno 42. mort. divisjonist — 16. I. 18.
17. Leitnant Veidenbaum — 16. I. 18.
18. Alampolkovnik G. Feofanov 43. suurt. brigaadist — 17. I. 18.
19. Staabikapten K. Tiitso 9 Siberi suurt. brig. — 17. I. 18.
20. Leitnant Rebane 43. suurt. pargist — 17. I. 18.

21. Sanitaararst Hansen — 18. I. 18.
22. Lipnik J. Rimmel Peeter Suure merekindlusest — 20. I. 18.
23. Lipnik A. Grossberger Peeter Suure merekindlusest — 26. I. 18.
24. Sõjaaegne am. R. Kleesmann 43. div. transportist — 26. I. 18.
25. Kandid. klassi ametile A. Stein, Insener. Val. — 26. I. 18.
26. Sõjaaegne am. H. Org — 27. I. 18.
27. Lipnik H. Ibrus 18. suurt. brigaadist — 28. I. 18.
28. Alamleitnant H. Miller 44. suurt. pargist — 29. I. 18.
29. Veter. arst Lind — 29. I. 18.
30. Lipnik T. Lukk Peeter Suure merekindlusest — 30. I. 18.
31. Lipnik G. Nieländer Peeter Suure merekindlusest — 1. II. 18.
32. Lipnik A. Kerem Kaasani suurt. ladust — 1. II. 18.
33. Sõjaaegne ametnik A. Ernits 48. voo-ri patalj. — 1. II. 18.
34. Lipnik E. Luha II, 3. rask. meresuurt. divisj. — 6. II. 18.
35. Lipnik A. Raag 11. Siberi suurt. brigadist — 19. II. 18.

Patareide varustamine oli äärmiselt raskendatud: kui enamline võim ei julgenud veel Eesti rahvusväeosasi laiali saata, siis püüdis ta igatepidi takistada sõjavarustuse andmist neile. Iseäranis raskesse seisukorda varustamise suhtes sattus patarei nr. 5 Tartus. 25. jaanuaril telegrafeerib selle patarei ülem staabikapten Tenno I. Eesti jalaväe diviisi ülemale, et temal patareis hobused puuduvad täiesti ja mehi on kõigest 83, varustust ei ole. Samal päeval pöörab tema Linnade liidu Tartu ladusse palvega, r a h a e e s t müüa patareile üht väljakööki; saab ühe vigase kraanideta köögi 918 rubla eest. Hobuste puudumisel patareid ülem ei suuda kööki ladust patareisse tuua ja on sunnitud selleks paluma Eesti tagavara pataljoni ülemalt üht hobust ühes hobuseriistadega. 30. jaanuaril patarei nr. 5 ülem pöörab vahe-



Kolonel V. JANITZ.
Suurtükiväe inspektori k. l.

*1. diviisi suurtükiväe 10. aastapäeval on
meie südamlis soov: kasvagu ja tugevnegu
esimeshobed Eesti rahvuslikest suurtükiväe-
osadest võrdsunud diviisi suurtükiväe
ja olgu ta elati meie suurtükiväe
ühuseks ja auks!*

13 dets. 1917.

13 dets. 1927

*V. Janitz
2. Kolonel*

tult „Põhja väerinna Eesti täidesaatva
komitee“ esimehe poole palvega, aidata
patareile saada Tartu hobuste tagavarast
30 hobust.

1. Eesti jalaväe diviisi ülem püüab
küll teha kõik, et Tartu patarei saaks
kätte relvad, hobused ja hädatarvilise
varustuse, nõuab võimudelt sellekohased

orderid, kuid kohapealne võim, kellest oleneb varustuse väljaandmine, otsustab teisiti ja patarei jääb ikkagi varustusest ilma. 19. veebruaril 1918 patarei nr. 5 ülem teatab, et patarei pole varustust ikka veel saanud ja et patarei koosneb ainult 100 sõdurist, ühest väljaköögist ja ühest kirjutusmasinast.

Iseloomustav tolle aja kohta on järgmine patarei nr. 5 ülema ettekanne:

..15. veebr. 1918.

Nr. 104.

1. Eesti suurt. brigaadi ülemale.

Arvesse võttes seda, et igasuguste väeüksuste vormeerimine, mis ei kuulu „Sotsialistliku punase armee“ koosseisu, on ära keelatud, — 12. armee juhatus ja Hobuste Tagavara ei anna patareile mingisugust varustust. 12. armee täidesaatev komitee jättis patarei nõudmised suurtükiväe varustuse peale oma kätte ja lubas hoolitseta sellele eest, et nõutav varustus saaks meile välja antud kui sotsialistlikku punaarmeele kuuluvale patareile.“

Läänemaal vormeeritavatel patareidel oli varustamise küsimus sellevastu hoopis kergem — vene 45., 44. ja osaliselt 35. suurtükiväe brigaadide poolt üleantud varustusega said patareid nr. 1—4 enam-vähem korrapäraselt varustatud.

Suurt puudust tunti saabastes — vähe oli mehi, kellel jalanõud korras. Ka toiduainete muretsemine sünnitas raskusi. Arstirohud ja sidumismaterjal puudusid täielikult, samuti ei olnud brigaadi arsti käsutuses velskerisi.

17. jaanuaril 1918 moodustati brigaadis Asutava Kogu valimiskomitee. Komitee esimeheks valiti ohvitseri asetäitja E. Edenberg, sekretäriks Künnapuu, liigeteks Jürgens ja Tamm. Valimisi toimetati 21.—25. jaanuari vahel.

Veebruarikuu algul brigaadi ülem komandeeris lipnik Tenno Peterburi tehnilise varustuse ja hobuste järgi. Nimelt oli lootus saada varustust ja hobuseid Suurtükiväe Peavalitsuselt ning Mihaili ja Konstantini suurtükiväe koolidelt. Lootus ei täitunud: vastati, et neil pole mingit alust varustada ja toetada Eesti rahvuslike väeosi.

1-se Eesti suurtükiväe brigaadi patareide juhtiv koosseis esimesel perioodil (veebruaris 1918) oli järgmine:

Patarei nr. 1. Patarei ülem — alamleitnant Herman Maim, patarei ülema

abi ja majanduse ülem — lipnik John Remmel, rühmaülemad — lipnik Alfred Grossberger ja alamlipnik Joseph Sild, asjaajaja — kandidaat klassiametile Aleksander Stein.

Patarei nr. 2. Patarei ülem — leitnant Hugo Kauler, patarei ülema abi ja majanduse ülem — alamleitnant Hans Miller, rühma ülemad — lipnik Georg Nieldänder ja lipnik Helmut Vilipus, asjaajaja kohta andmed puuduvad.

Patarei nr. 3. Patarei ülem — leitnant Veidenbaum, teiste ohvitseride ja asjaajaja kohta andmed puuduvad.

Patarei nr. 4. Patarei ülem — staabikapten Karl Tiitso, patarei ülema abi — lipnik E. Luha II, rühmaülem — ohv. aset. Ernst Edenberg, majanduse ülem — sõjaaegne ametnik Richard Kleemann, asjaajaja kohta andmed puuduvad.

Patarei nr. 5. Patarei ülem — staabikapten Paul Tenno, patarei ülema abi — alamleitnant Karl Einbund, rühmaülem ja ühtlasi majanduse ülem — lipnik Arthur Tenno, rühmaülem — lipnik Helmut Ibrus, asjaajaja — sv. ametnik Kupits.

Brigaadi allüksused elasid päevast päeva, korraldasid end, täiendusid varustusega ja relvadega. Käidi toimkonnas, peeti jõudumööda õppust.

Esialgused käsukirjad, korraldused, ettekanded, vahikirjad jne. kirjutati vene keeles (elati ju siis veel Vene riigis) ja ainult veebruari keskel 1918 hakkasid ilmuma esimesed eestikeelsed korraldused. Sellevastu poolametlik kirj vahetus (näit., igasuguste koosolekute protokollid jne.) peeti juba algusest peale eesti keeles. Stiili poolest on keel esialgu väga omapärane. Näiteks olgu toodud üks väljavõte patarei nr. 2 üldkoosoleku protokollist nr. 3 (26. jaanuaril 1918):

1. Valitakse „batarei uurimiskomisjon, kellele voliti antud karistusi määrata“.

2. Otsustatakse 10% batarei meestest „kodu lasta pikka aja piiale otpuski“.

3. Sadulaid otsustatakse välja anda ainult „asja tarvituseks batarei komanderi allkirjaga“.

4. Liha anda portsonides igale mehele kätte ja „pudru toovar supile lisaks panna“.

5. Valitakse batarei kingsepp.

6. Otsustatakse „suurtüki parki, talli, kööki, batareisse tisurnad ja tivalnad panna“.

Jaanuari lõpul ja veebruaris hakkab enamline valitsus ikka aktiivsemalt Eesti



Kolonel-leitnant G. LEETS.
1-se diviisi suurtükiväe ülem.

rahvusväeosade vastu võitlema. Eesti töörahva ja sõjaväelaste täidesaatev komitee (enamline) otsustab likvideerida Eesti sõjaväe osad ja vormeerida nende asemel punakaarti. 30. jaanuaril 1918 I Eesti jalaväe diviisi ülem saab järgmise telegrammi (vene keeles):

„Eestimaa tööliste ja soldatite nõukogu juures olev sõjaväe sektsioon palub Teid teatavaks teha kõikide Eesti brigadi, polkude ja roodude komiteedele ja ülematele alljärgneva käsu:

Eestimaa tööliste ja soldatite nõukogu otsusel 26-st jaanuarist s. a. ainuüksi Eesti sõjaväe sektsioon nõukogu täidesaateva komitee juures on ainukeseks täieõiguslikuks organiks kõikide Eestimaa piirides olevate väeüksuste vormeerimisel, likvideerimisel, relvastamisel ja varustamisel. Sõjaväe sektsioon otsustas: brigadi, polkude, roodude ülemad ja vastavad komiteed ei tohi ühtki väeüksust vormeerida ja demobiliseerida sõjaväe sektsiooni loata.“

30. jaanuaril I-le Eesti suurtükiväe brigadi ülemale saabub telegramm (vene keeles):

„Täna sai likvideeritud Eesti Ülemkomitee. Kõik tema funktsioonid, väljaarvatud kontr-revolutsioonilised sepitsused, on üle läinud Eesti sotsialistlikute sõjameeste nõukogu kätte Eesti tööliste ja soldatite täidesaateva komitee juures.

Esimees: Müllerstein.“

14. veebruaril enamline sõjaväe sektsioon kõrvaldab ametist Tallinna kindluse komandandi, 17. veebruaril tullakse Haapsalu likvideerima I-st Eesti jalaväe polku ja suurtükiväe brigadi.

19. veebruaril ilmub I Eesti jalaväe diviisi ülema kindralstaabi polkovnik J. Laidoneri lahkumise käsukiri (vene keeles):

„Diviisi staap on täna Eesti sotsialistlikute sõjameeste nõukogu orderi põhjal üle võetud sõjaväe sektsiooni liikme Gustav Kudebergi poolt. Sellega on lõppenud minu töö I-es Eesti jalaväe diviisis. Loen

oma kohuseks südamlilkult tänada kõiki diviisi koosseisu kuuluvaid sõjaväelasi ja isikuid, kes minuga koos teeninud. Ter-
vitan kõiki.

Laidoner,
I-se Eesti jalaväe diviisi
ülem.“

21. veebruaril Saksa sõjavägi tuleb Haapsalu linna. 21.—22. veebruaril, sellekohase korralduse järgi, valgub I-ne Eesti suurtükiväe brigaadi meeskond laiali, viies kaasa suurema osa varustusest, paremad hobused, rakmed jne. Osa hobuseid, ülejäänud varustus antakse patareid ülemate poolt kohalikeledele vallavalitsustele allkirja vastu üle, osalt jäetakse juure üksikud valvurid.

Sellega lõpeb esimene periood I-se Eesti suurtükiväe brigaadi elus.

Teine periood.

24. veebruaril 1918 enamlased lahkuvad Tallinnast. Sel päeval kuulutatakse välja Eesti Vabariik. 25. veebruaril ilmuvad Tallinna Saksa sõjaväe osad. 26. veebruaril Eesti diviis kogutakse uuesti kokku ja 28. veebruaril ilmub jälle käsukiri Eesti diviisile. Saksa okupatsiooni võimud esialgu ei seganud endid Eesti rahvusväeosade ellu. Rahulikkult ja heas vahekorras asusid mõnda aega üksteise kõrval Saksa keiserliku sõjaväe üksused ja Eesti Vabariigi polgud.

I Eesti diviisi etteotsa astub I-se Eesti suurtükiväe brigaadi ülem kindralstaabi alampolkovnik A. Larka, kuna suurtükiväe brigaadi ülema k. t. määratakse staabikapten K. Tiitso.

Brigaadi juhatus kolib Tallinna (asukoht — Narva maantee nr. 48), kuhu mõne päeva jooksul koondusid uuesti kõik Eesti suurtükiväelased ja kuhu toodi kokku osa brigaadi varandusest. Suurema osa varustusest Haapsalus, Keilas ja Kooloveres omandasid sakslased.

1. märtsil 1918 Saksa korpuse kindral v. Seckendorff annab alljärgneva käsu I Eesti jalaväe diviisi uuesti kokkukutsutamiseks:

„Nord-Korps K. H. Qu. Reval,
I a No 120 Op. den 1. 3. 18.

Ich befehle:

1. Die ethnische Division ist neu aufzustellen. Die Beendigung der Aufstellung der Regimenter ist mir zu melden.

Unterbringung der Truppen in Reval hat in Kasernen ausserhalb der Stadt zu erfolgen.

2. Die in Truppenteilen zusammengefassten ethnischen Soldaten behalten ihre Waffen. Patronen sind vorläufig abzunehmen.

3. Die ethnischen Truppenteile richten zur Bestrafung von Vergehen und Verbrechen Kriegsgerichte ein.

Über erlassene Urteile ist mir jedesmal Meldung zu erstatten.

4. Das Divisionskommando hat jeden Offizier, Untffz. und Soldaten zu registrieren und ihnen einen Ausweis auszustellen, aus den ersichtlich sein muss:

1. Name.
2. Dienstgrad.
3. Truppenteil (Regt. und Kompagnie).

An
die ethnische Division.

Der kommandierende
General

Freiherr von Seckendorff,
Generalleutnant.“

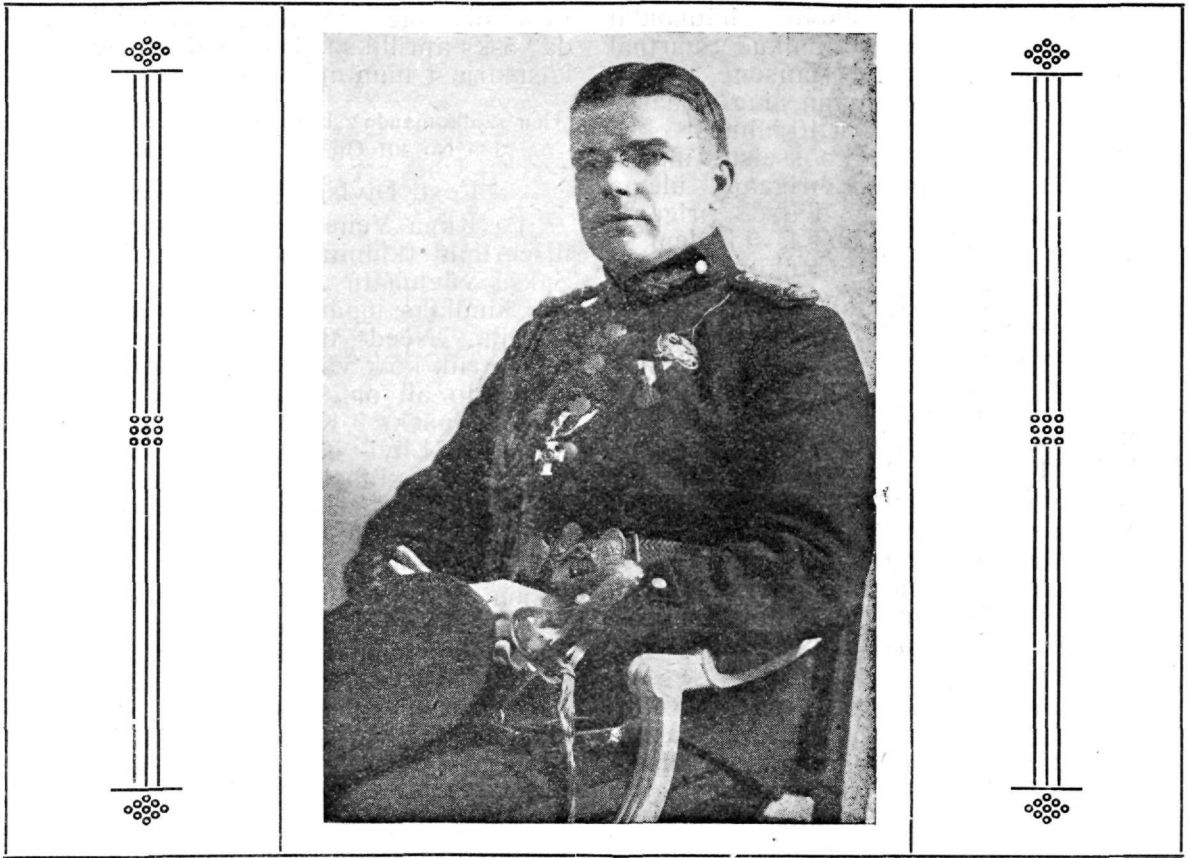
Suurtükide peale ei lähe korda Saksa sõjaväe võimudelt luba nõutada. Väike arv hobuseid oli kehvade toitlusolude tagajärjel viletsas kehas ja nendega võis vaevalt midagi ära teha. Brigaadi meeskond ja hobused paigutati Juhkentali end. vene Dvinskji jalaväe polgu kasarmutesse (nüüdne allohvitseride kool). Hoonel, kuhu mahutati hobused, osalt puudusid aknad ja uksed.

15. märtsil kuulub I-se Eesti suurtükiväe brigaadi koosseisu 36 ohvitseri (ühes arstide ja ametnikkudega) ning 430 sõdurit.

18-ks märtsiks moodustatakse brigadid üks suurtükiväe divisjon ja patareid nr. 1—4, missugused koosnevad ohvitseridest ja sõduritest, kuna suurtükke sakslased brigadile ei anna. 24. märtsil vormeeritakse veel kaks patareid (patareid nr. 5 ja 6).

Ohvitseridest tulevad brigaadi juurde:

1. Alamleitnant E. Leetsmann Peeter Suure merek. — 24. II. 18.
2. Alamleitnant R. Lessel Peeter Suure merek. — 25. II. 18.
3. Alamleitnant J. Luik 1. Sib. kütt. suurt. divisj. — 1. III. 18.
4. Leitnant H. Arro 157. jalaväe polgust — 9. III. 18.
5. Leitnant E. Aindt 1. piiramise brigadist — 12. III. 18.
6. Lipnik J. Prommi 1. piiramise brigadist — 13. III. 18.
7. Sanit.-arst. J. Renter Läti pataljonist — 13. III. 18.



Kindralstaabi kolonel H. KAULER.

Minu parimad teavitused ja soojemad
õnnesoovid 1. diviisi suurtükiväele 10. aasta-
päevaks. Valitsegu suurtükiväe peres alati
üks meel ja üks keel, ning ärge kunagi
kustugu see vaim, mis liivustas suurtüki-
väe võitlustes Narva all.

Mauler.
kolonel

- | | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>8. Staabikapten J. Lepp (suurtüki-
tehnik) — 15. III. 18.</p> <p>9. Sv. ametnik J. Birkholz — 16. III. 18.</p> <p>10. Staabikapten K. Mutso 18. suurt. bri-
gaadist — 22. III. 18.</p> <p>11. Staabikapten J. Roska 72. raskest
suurt. divisjonist — 22. III. 18.</p> | <p>12. Lipnik K. Einberg Peeter Suure me-
rekindlusest — 22. III. 18.</p> <p>1-st Eesti suurtükiväe brigaadist jää-
vad eemale järgmised ohvitserid, arstid ja
sv. ametnikud, kes kuulusid brigaadi
koosseisu I perioodil: alampolkovnik A.
Larka (nimetati I Eesti diviisi ülemaks).</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

alampolkkovnik G. Feofanov, leitnandid Veidenbaum ja Rebane, lipnikud Suurthal ja Rimmel, sanit.-arst Hansen, veter.-arstid Lind ja Zimmermann ning sõjaaegne ametnik Org — kokku 10 inimest.

Brigaadi juhtivasse koosseisu märtsi keskel 1918 kuuluvad: brigaadi ülema k. t. — staabikapten K. Tiitso, brigaadi adjutant — lipnik O. Luha I, sideülem — lipnik A. Kerem, suurtükitehnik — staabikapten J. Lepp, laekahoidja — sv. am. V. Trompet, sanit.-arst — härra Renter, veter.-arst — härra G. Grünvald.

Patarei nr. 1: patarei ülem — alamleitnant H. Maim, patarei ülema abi — lipnik A. Raag, rühmaülemad — lipnik E. Luha II ja lipnik A. Grossberger, asjaajaja — sõjaaegne ametnik A. Veiding.

Patarei nr. 2: patarei ülem — leitnant H. Kauler, patarei ülema abi — lipnik H. Vilipus, rühmaülemad — leitnant H. Arro, alamleitnant E. Leetsmann ja alamlipnik J. Sild, asjaajaja — sõjaaegne ametnik A. Stein.

Patarei nr. 3: patarei ülem — leitnant E. Aindt, patarei ülema abi — alamleitnant J. Luik, rühmaülemad — lipnik A. Tenno ja lipnik G. Nieländer, asjaajaja — sõjaaegne ametnik R. Kleesmann.

Patarei nr. 4: patarei ülem — alamleitnant R. Lessef, patarei ülema abi — alamleitnant H. Miller, rühmaülemad — lipnik T. Luik ja lipnik K. Einberg, asjaajaja — sõjaaegne ametnik A. Ernits.

Patarei nr. 5: patarei ülem — staabikapten J. Roska, patarei ülema abi — alamleitnant K. Einbund, rühmaülem — lipnik H. Ibrus, asjaajaja — sv. am. J. Birkholz.

Patarei nr. 6: patarei ülem — staabikapten K. Mutso. Teisi ohvitseri patareis ei ole.

19. märtsil pöörab brigaadi ülema k. t. I Eesti jalaväe diviisi ülema poole ettekandega, et brigaadil ikka veel puuduvad suurtükid, mispärast pole võimalust korraldada erialalisi õppusi. Palub nõutada Saksa võimudelt Telliskopliis olevate suurtükide ülevõtmiseks luba. Sakslased luba ei anna.

Märtsi keskel on patareides sõdureid: patareis nr. 1 — 345, patareis nr. 2 — 138, patareis nr. 3 — 146, patareis nr. 4 — 141, teiste patareide kohta andmed puuduvad.

Kokku brigaadis 36 ohvitseri (ühes arstidega ja ametnikkudega) ja 770 sõdurit.

20. märtsil ilmub Saksa korpuse kindralilt v. Seckendorffilt käsu kiri, millega

Eesti diviisile kästakse „demobiliseeruda“ 5-ks aprilliks. Toon väljavõtte sellest käsu kirjast muutmatus keeles:

„Generaalkomando z. b. V. 68 Keiserl. Peakorteris
1 a No 401 Op. 20. 3. 18.

Eesti Divisjoni komanderile.

1. Kuna Venemaa rahutegemise ratiifitseeritud (kinnitanud), järgneb sellest Saksa väejuhatusel kohustus, rahulepingus kindlaks määratud tingimisi viimase ni täita. Need tingimised nõuavad, et Saksa riik kõik väeosad, mis kunagi Vene komando all on seisnud, demobiliseeriks ja koju laseks. Kuni lõpuliku olukorra loomiseni Liivi- ja Eestimaal hoiab korda alal Saksa politseivõim. Saksa väe ülemkomando on sellespärast käskinud, et Eesti Divisjon on lõpetada ja koju lasta.

2. Mina käsen sellekohaselt: Eesti Divisjon on 5. aprilliks s. a. koost lasta. Ohvitserid ja soldatid on kuni selle tähtajani — tunnistustega varustatud — koju saata, kus nad endid kohalikule komandantuurile üles peavad andma. Sõjariistad, laskemoon, varustusasjad ja hobused on Saksa ülemusele üle anda, niisamuti seni ni Eesti Divisjoni käes olnud hooned.

Kutseliste ohvitseride majanduslise kindlustuse kohta tehtakse veel otsus. Ohvitserid, kes nõus on maa valitsuse teenistusesse astuma, peavad kirjaliku ettepaneku ülemkomando poole pöörama.

3. Palun ohvitserisid kõige abinõudega hoolt kanda, et nende väeosade lahku-laskmine rahulikult ja korrapäraselt sünnib. Peaks vastupanekut ette tulema, siis pean ma kõige abinõudega kõige valjemalt vahele astuma. Maa ning pärastise viljaka koostöötamise tulul on aga soovitatav, et juhtumiste eest hoitaks, mis mind vahelesegamisele võiksid sundida.

Komanderja kindral
Freiherr von Seckendorff.
„kindralleitnant.“

25. märtsil ilmub „Päevakäsk Eesti sõjavägedele“ nr. 16, millega ühendatakse järgmisesse auastmesse 1-se Eesti suurtükiväe brigaadi ohvitserid:

§ 2.

„Ülendatakse:

1. 1-se divisjoni komander Paul Tenno — kapteniiks.
2. 2-se patarei komander Hugo Kauler — st.-kapteniiks.
3. 3-da patarei komander Eduard Aindt — st.-kapteniiks.



Kolonel J. ROSKA.

1-se suurtükiväe polgu III. divisjoni ülem. Praegu Vabariigi Kaitseliidu ülem.

Õest: riigi rajamisel tegemad
 aland suurtükiväelased kinnita-
 sivad Nõukogu sõjas oma kohuse-
 tunnust ja truudust kauniste
 tegudega, abistades meie kaugla-
 lisse jalgsi ja ratsamehi.

Tulemas põlme kaasmõitlejaid-
 suurtükiväelasi - Teie minu
 südametpidame laasid:

Suruge maha oma teadmiste
 oskuste ja osavuse varal vaenlast
 kaardutuli, et ei puruneks selle
 all meie jalgröögi; - kus jääb
 põhimä rinde, kui kaitseliit meid
 püüab, siis vaenlaste jalgröögi -
 olgu kui suur ta tahes, - ei
 suuda nihutada meie jalamehi.

J. Roska ülesand

4. 1-se patarei komander Herman Maim — leitnandiks.
5. 4-da patarei komander Richard Les-
sel — leitnandiks.
6. 4-da patarei van. ohvitser Hans Mil-
ler — leitnandiks.
7. 3-da patarei noor. ohvitser Artur
Tenno — leitnandiks.
8. Brigaadi adjutant Oskar Luha I —
alamleitnandiks.
9. 1-se divisjoni adjutant Karl Rost-
feldt — alamleitnandiks.
10. 4-da patarei noor. ohvitser Theofil
Lukk — alamleitnandiks.
11. 1-se patarei van. ohvitser Artur
Raag — alamleitnandiks.
12. 1-se patarei noor. ohvitser Alfred
Grossberger — alamleitnandiks.
13. 1-se patarei noor. ohvitser Edvin
Luha II — alamleitnandiks.
14. 1-se patarei noor. ohvitser Karl Ein-
berg — alamleitnandiks.
15. 2-se patarei van. ohvitser Helmut
Vilipus — alamleitnandiks.
16. 3-da patarei noor. ohvitser Ernst
Leetsmann — alamleitnandiks.
17. 2-se patarei noor. ohvitser Georg Nie-
länder — alamleitnandiks.
18. Brigaadi laekahoidja Vold. Trompet
— nimenõunikuks.
19. 4-da patarei asjatoimetaja Al. Ernits
— kolleg. registraatoriks.
20. 5-da patarei asjatoimetaja Jaan Birk-
holz — nimenõunikuks.
21. Noor. ohvitseri kohusetäitja Ernst
Edenberg — lipnikuks.
22. Noor. ohvitseri kohusetäitja Joosep
Sild — lipnikuks.“

„Päevakäsuga Eesti sõjavägedele“ nr.
17 — 29. märtsil 1918 ülendati kapteni-
ks ajutine Eesti suurtükiväe brigaadi ülem
Karl Tiitso.

5. aprillil 1918 ilmub järgmine „Tages-
befehl für die esthnischen Truppen“
nr. 22:

„Reval, Stab der esthnischen Truppen.

Laut Befehl des kommandierenden Ge-
nerals Freiherrn von Seckendorff von
20. März 1918 No 401 ist die esthnische
Division von heute als aufgelöst anzuse-
hen. Da aber die einzelne Truppenteile
noch keine geprüften Rechenschaft ab-
gegeben haben, so befehle mit Einver-
ständnis des Generalkommandos folgende
Kommissionen einzuberufen, welche die
vollständige Liquidation durchzuführen
haben:

— — — — —
In der Artillerie Brigade —

Als Vorsitzender der Kommission Leut-
nant Lessel, Wirtschaftsinspektor Kolle-
gium Sekretär Trompet, Adjutant-Stell-
vertreter — Militär-Beamter Moik.

K. M. Larka.“

Kuni 1-se maini jäävad töötama likvi-
deerimise komisjonid.

Alates 13-st detsembrist 1917 kuni
5-da aprillini 1918 käis 1-st Eesti suurtüki-
väe brigaadist läbi üle 1500 suurtükiväela-
se-sõduri ja ligi 50 suurtükiväe ohvitseri,
arsti ja ametnikku.

5. aprillil katkeb teistkorda 1-se Eesti
suurtükiväe brigaadi eluniit. Kolmandat
korda brigaadi suurtükiväelased koguvad
end kokku 21. novembril 1918 iseseisva
kodumaa aktiivseks kaitseks — nüüd juba
1-se suurtükiväe polgu nime all, mida ju-
hatab kapten Hugo Kauler. Seekord õn-
nestub eesti suurtükiväelastel vabaduse
päikese heledal paistel minna oma kahu-
ritega vaenuväljale — vaenlasele vastu
Narva, Tartu, Viljandi suunades.

1-ne suurtükiväe polk 21. XI. 1918. — 15. III. 1924.*)

O. Treufeldt.

Käesolev artikkel avaldatakse juu-
beliartiklina sisuliselt muutmata.
Toimetus.

1. Suurtükiväelaste koondamine.

Suurtükiväe organiseerimine lahingu-
võimelisteks üksusteks on raske ülesanne
isegi rahulistel aegadel. Kahurite, opti-

liste abinõude ja laskemoona hind teeb
nõrgamajanduslistele riikidele suuri rasku-
si. Patareide meeskondi, mis koosnevad
üksikutest erikomandodest, ei saa komp-
lekteerida ühe päeva jooksul, kuna nende
väljaõpe lahingvõimelisteks üksusteks pi-
kemat ettevalmistust nõuab. Samuti ei saa
adra tagant võetud hobust kohe kahuri ette
rakendada. Ka tema vajab pikemat harju-
tamist kooskõlastatud liikumiseks raken-
dis.

*) Sõjaväe ja polgu arhiivi ning üksikute polgu
koosseisu kuulunud ohvitseride käest saadud and-
metel ja mälestustel.

Sellepärast on selge, miks olime Vabadussõja algul ilma suurtükiväeta.

Kui okupatsioonivägede lahkumisel võimalik oli siit-sealt leida mõningaid püsse, kuulipildujaid ja padruneid neile, oli maa kahuritest täiesti tühjaks tehtud. Kõik kahurid, mis olid 1-sel Eesti Suurtükiväe brigaadil ja mis jäid maha põgenenud vene väeosadest, viisid sakslased 1918. a. suve jooksul ära. Olid järele jäänud üksikud kindluse kahurid ja ka need enamasti siht- ja laskeabinõudeta. Kindluse kahureid on aga raske tarvitada manööversõjas nende liikuvusetuse või liiga väikese liikuvuse tõttu.

Meeskonna suhtes olime õnnelikumad. Leidus Ilmasõja kogemustega sõjaväelasi, kes vilumuse omandanud teenides vene väeosades. Tarvilik oli ainult nende koondamine ja otstarbekohane jaotamine.

Hobuste materjal oli halb. Tuli rakendada kahurite ette hobuseid, missuguseid aga leidis.

Sarnane oli seisukord okupatsiooni lõpul 1918. a., kui sakslased maalt lahkuma hakkasid.

Üldise väeosade moodustamisega hakkas organiseeruma ka meie suurtükivägi.

Suurtükiväelaste koondumine algas okupatsioonija lõpul. Tallinnas kogus rühmitus ohvitseri. Neid kogus enda ümber kapten H. Kauler. Tema poolt peetud „nimekirjas ja alalolevate sõjaväelaste päevaraamatu“ järele on juba 16-al novembril 1918. a. kohal: polgu ülem — kapten Hugo Kauler; ajutine majandusülem leitnant Richard Lessel (endine 1-se suurtükiväe brigaadi 4. patarei ülem) ja endine diviisi staabi ametnik Erik Dannenberg.

21. novembril 1918. a. nimetab sõjaminister ajutiseks 1-se Suurtükiväe polgu ülemaks kapten Hugo Kauler'i ja käseb temal polku vormeerima hakata.

Samal päeval ilmub „Päevakäsk 1-se Suurtükiväe polgule nr. 1.“ ja vormeerimine algab Tallinnas.

Sellega sai pandud suurtükiväe vormeerimisele ametlik alus.

21-st kuni 28-da novembrini tuleb juure ohvitseri, sõjaväe ametnik, kirjutajaid ja velskereid. Ohvitseridest on umbes pooled endisest 1-st Eesti Suurtükiväe brigaadist.

28-al novembril ilmuvad polku Harjuma rahvaväe ülema juurest 24 sõdurit ja Haapsalu rahvaväe ülema juurest 1 wanim-allohvitser, kes määratakse 1-sse patareisse.



*Kolonel-leitnant P. BORKMANN.
2-se Suurtükiväe grupi looja ja ülem.*

29-al novembril, päevakäsuga polgule nr. 9 § 3 määratakse ajutiseks 1-se patarei ülemaks leitnant Oskar Palu ja tehakse temale ülesandeks „viibimata“ patareid vormeerima hakata.

1-se patarei vanemaks ohvitseriks määratakse leitnant Hans Miller, nooremaks ohvitseriks alamleitnant Nieländer.

Patarei vormeerimiseks määratakse endised Aafrika kasarmud.

Kestab edasi ohvitseride, allohvitseride ja sõdurite juuretulek.

1. detsembril 1918. a. on polgu nimekirjas: ohvitseri — 19; sv. ametnikke — 2, arste — 2, sõdureid (allohvitserid, reamehed, kirjutajad ja velskerid) — 68.

Ikka kestub normaalne ja juba kiirem sõjaväelaste juurevool. Nii leiame 6. detsembril polgu nimekirjas juba 28 ohvitseri, 2 arsti, 2 sv. ametnikku ja 158 sõdurit.

1-ne patarei muutub nagu tagavara patareiks. Temasse koondatakse kõik juuretulijad sõdurid. Tema hakkab ka koguma suurtükiväelist varustust.

Varustuse puudus on äärmine. Õieti ei ole saada midagi. Leitakse ainult ük-

sikuid osi, mis sakslased kõlbmatuse tõttu väljavedamata olid jätnud. Kui arvestada sakslaste tolleaegse rämpsü kasutamise võimega, võib ettekujutuse saada, kui vähe varustust nende poolt maha oli jäetud.

Kuid tuhniti läbi kõik ladud, kasutati ära kõik võimalused ja lõpuks leiti siiski midagi. Selgus, et eestlane ei jää materjalide kasutamises sakslastest põrmugi maha, vaid ületab teda tarviduse korral nii mitmeski.

Leiti venelaste vanu sadulate raame, millelt revolutsiooni ajal kõik nahkosad ära olid lõigatud — valitses ju siis suur tallanaha puudus. Neile raamele kombineeriti ohelikkest jalusrihmad, tükk vilti peale ja sadul oli valmis.

Iseloomustavana võiks siin märkida Varustuse Valitsuse ülema kirja nr. 2026, 21. XII. 18. a., kus ta just soovib valmistada sadulaid koduste abinõudega — vildist ja nõõrist. See võimalus oli suurtükiväelaste poolt siis juba ammu kasutamist leidnud.

Analoogiliselt sadulatele muretseti ka muid suurtükiväele tarvisminevaid artikleid, nagu sidevarustust, hobuseriistu, voo- rivarustust jne.

2. Materjaalosa muretsemine.

Ühel ajal suurtükiväelaste koondamisega ja patareide vormeerimisega algas kibe töö kahurite ja laskemoona muretsemise alal.

Nagu juba varem märgitud, vedasid sakslased okupatsiooniaja jooksul kõik vene sõjaväest mahajäänud ja endisele 1-le Eesti suurtükiväe brigaadile kuuluvad kahurid maalt välja — Saksamaale. Samuti toimetasid nad laskemoonaga. Osa laskemoona, mida väljavedada ei jõutud, uputasid nad merde.

Seisime täiesti paljaste kätega. Oli tarvis leida uusi teid materjaalosa ja laskemoona muretsemiseks.

Selleks pöörati soomlaste poole, kelle vastutulelikkuse tõttu detsembri algul viimaks korda läks vananenud süsteemi vene kahureid saada.

Samal ajal aga peeti läbirääkimisi materjaalosa saamiseks ka lahkuvate saksa okupatsiooni võimudega.

Sõjaministri käsul komandeerib polgu ülem leitnant Maim'i ja al.-leitnant Nieländer'i 24. novembril Narva, sealolevate suurtükide ja laskemoona läbivaatamiseks ja ülevõtmiseks.

25. novembril saadab ta Narva leitnandid Rattiste, Leets'i, lipnikud Grossholm'i ja Teras'i patarei organiseerimiseks ja ülevõtmiseks.

26. novembril saadetakse suurtükiväe organiseerimiseks Narva leitnant Tenno, al.-leitnandid Rostfeldt ja Luha II.

Vormiliste volituste ja okupatsioonivõimude lubade peale vaatamata ei mõtlegi saksa patarei nii kergesti oma relvu ja laskemoona üle anda. Vaatamata kaotatud sõja ja revolutsiooni peale kodus ei ole saksa sõjaväelased veel lootust kaotanud isamaa päästmiseks. Selleks aga on kahuritorud tarvilikud. Need ei ole venelaste taolised mehed, kes kaotuse puhul relvadest võimalikult kiirelt lahti püüavad saada, et kergem jooksta oleks. Ühtlasi ei näi sakslastel usku olevat venelastesse, kelle salgad Jamburgi poolt Narvale lähemas, kuigi vastavad lepingud tehtud olid.

Eesti suurtükiväe ohvitseridele öeldakse: „tulge homme!“ Homme aga sama jutt: „tulge homme!“

Ja nii käivadki meie vastuvõtjad igapäev.

Sakslaste umbusklikkus venelaste vastu leiab lõpuks ka täiesti põhjendust. Kuigi neil kokkulepe oli saavutatud, et venelased saksa osi rahulikult äraminnu lubavad, hakkasid sellest hoolimata enamlaste salgad kaks päeva varem, nimelt 28-al novembril Narva peale tungima.

Siin on huvitav märkida selle saksa patarei tegevust 28-al novembril, mille pealtvaatajaks leitnant Leets (praegu kolonel-leitnant, 1. diviisi suurtükiväe ülem) oli.

Nagu harilikult igapäev, nii ka lahingu algamisega 28-al novembril viibis leitnant Leets saksa patareis.

Algas vene punaväelaste pealetung Narvale.

Sakslaste patarei asus Kreenholmi haigemaja juures ja tulistas patarei ülema juhatusel, kes vaatluspunktis Jaanilinnas oli, Jaanlinna tungivaid venelaste osi.

Järsku kostsid patarei seljataga püssipaugud ja kuulid vihisesid patarei kohal.

Patarei ülema abi arvas, et lasevad töölisel lähedalasuvatest kasarmutest ja käsikis neid käsigranaatidega vaigistada. Käsü peale visati granaate majade akendest sisse.

Püssipaugud aga ei vaikinud.

Järsku nähti liikuvat ahelikke Paemuru metsast patarei peale. Suurtükid põõ-

rati ümber ja avati kartetshtuli ahelikkuude pihta. Ühtlasi ratsutas ratsakäskjalg Narva jaama poole, et hädaohust seal viibivale patarei kaitsele teatada.

Patarei kaitstes oli 45 sakslast ühe ohvitseri juhatusel. Need asusid kohe ühes kahe kergekuulipildujaga Kreenholmi ja raudteejaama vahelise puiestee servale, kust püstiseisva ja sigarit suitsetava ohvitseri juhatusel tiibtule venelaste ahelikku pihta avasid. Salga juure seltsis ka leitnant Leets, leides seisukorra siin huvitavana.

Vaatamata kartetshi ja kuulipildujate tulele tungivad vene ahelikud siiski edasi.

Kaitserühma ohvitser saadab 25 sakslast ühes ühe kergekuulipildujaga mööda raudteed venelastele kuklasse.

Need, jõudes Paemurru metsa kohale, lasevad õhku raketi ja avavad tule venelaste pihta.

Ühtlasi tormavad rindelt peale järelejäänud kaitserühma mehed, nendega ka leitnant Leets. Kartetshtuli kestab kogu aeg. Sakslased täagistavad püssid, kuna leitnant Leets alles siis näeb, et tal ainult täagita jaapani karabiin käes on. Ta liigub karabiinist tulistades edasi.

Järsku näeb karabiini laadiv leitnant Leets umbes 15 sammu kaugusel tema peale sihtivat venelast. Leitnant Leets'i karabiini puust rauakaitse pilbastub ja ta pahem käsi on haavatud. Siiski teeb ta parema käega sihtides silmade vahele lastud kuuliga venelasele lõpu. Samal ajal saab ta ise teise haava jalga.

Vahepeal on lahing venelaste kaotusega lõppenud. Sakslased, vihased, et venelased 2 päeva varem lepingu tärmiinist pealetungima hakkasid, torgivad täakidega läbi nende haavatute kõrid. Saksa välsker aga seob oma haavatuid ja leitnant Leets'i haavad. Leitnant Leets on seega esimene haavatu Vabadussõjas.

Selgus, et pealetungijaks oli venelaste poolt vormeeritud 56-es Viljandi kommunistiline polk. See polk kaotas saksa patareiga peetud lahingus terve oma koosseisu, nende hulgas ka ülikooli haridusega polgu juhi Sihveri.

Nii lõppes suurtükide ülevõtmine sakslastelt Narvas mitte millegagi. Sakslased purustasid kell 1630 Narva jõe sillad ja lahkusid Narvast. Tund aega hiljem lahkus ka kolonel (sel ajal al.-polkovnik) Seimann oma 4-st polgust ülejäänud 100 mehega, koolipoiste ja ohvitseridega (viimaste hulgas ka meie suurtükiväelased) ja liikus Laagna mõisa.



Kapten G. VESTEL.

Endine 2. Kindluse Raske Suurtükiväe divisjoni ülem

Nii tulid siis kõik suurtükiväge ja patareid vormeerima Narva saadetud ohvitserid tühjade kätega tagasi, vaatamata ennastohverdava tegutsemise ja püüete peale.

Selle peale vaatamata ei loobuta veeki katsetest sakslastelt kahureid saada. Peetakse edasi läbirääkimisi, valmistatakse uued volitused ja uuesti minnakse koputama sakslaste uste pihta. On ju riigi saatus kaalul ja siis ei tohi millegi eest kohkuda.

Lõppude lõpuks läheb korda 9-dal detsembril sakslastelt Rakveres kätte saada kaks 77 mm. väljasuurtükki, 1916. a. mudel („Feldkanone 16“), neile 168 padrunit, bussoole, telefone, kaablit, tagavara osi jne.

Lasketabelite küsimisel saksa ohvitserilt on see väga üleolevalt muigates pärinud: „mida kavatsete nendega peale hakata?“ Nähtavasti ei olnud tal usku meie suurtükiväelastesse, või jälle riigi püsivusse. Mõlemist tuldi välja võitjana — kahuritega töötamine oli kiirelt selge ja ka riik püsib. Tabelid siiski andis see uhke sakslane üle.



Major AUGUST RATTISTE.

1-se Suurtükiväe polgu ülema abi 1920.—21. a.

Nii saadi esialgselt üle materjaalosa küsimustest. Ehk küll soomlastelt saadud kahurid kõik vananenud tüüpi olid (1895. a. ja 1900. a. omad), siiski olid nad aluseks, mille peal meie praegune suurtükivägi kujuneda võis. Meil ei tarvitsenud enam kuulata suurtükipauke ainult venelaste poolt, vaid selle muusikaga võisime juba ka neid kostitama hakata.

3. Patareide vormeerimine.

Vahepeal muutub aga rindel tarvidus suurtükiväe järele kisenavaks. Nõutakse kogu aeg suurtükiväe väljasaatmist.

Algab kiire vormeerimine.

12. detsembril määratakse 2. patareid ajutiseks ülemaks staabikapten Tõnisson, vanemaks ohvitseriks ülemleitnant Vilipus, nooremaks ohvitseriks lipnik Kingo.

12. detsembril kell 15 saab staabikapten Tõnisson käsu viivituseeta vormeerimiseks. Tehakse kogu öhtu ja öö tööd. Juba, järgmisel päeval, 13. XII. kell 10 on patareid valmis, astub Aafrika kasarmutest välja ja laaditakse rongile I diviisi ülema käsutusse sõitmiseks.

Patareid koosseis: 103 rahvaväelast, 40 hobust, üks 3" vene suurtükk 1902. a. mudel, kolm 3,42" vene suurtükki 1895. a. mudel, 170 mürsku, 1 binokkel, 1 käärpikk-silm, 2 telefoniaparaati, 1,5 klm. telefonikaablit, 4 kahehobuse vankrit, 1 majanduskaarik, 1 väljaköök, 3 püssi, 10 labidat, 10 kirvest.

Kell 17 liigub eshelon Tallinnast Rakvere poole.

Vaevalt jõuab rong üle Ülemiste jaa-na lähedal asuvast sillast, kui just viimase vaguni rataste taga tugev plahvatus kuuldu. Sild lendas tükkidena õhku. Nähtavasti tahtsid kodusid äraandjad patareid enne rindele jõudmist likvideerida. Õnneks ei läinud see kavatsus korda.

Rong liigub edasi ja jõuab kella 24 ajal Rakverre, kus patareid maha laaditakse.

Kohe saadakse kindral Tõnisson'ilt käsk Rägavere mõisa (8 klm. Rakverest kagusse) liikuda oberst Reek'i käsutusse. Patareid jõuab Rägaveresse 14. detsembril k. 8.

Siin vahetab 2. patareid ära 3. patareid II rühma, kuna see 5. jalav. polgu ülema käsul Vaeküla mõisa läheb.

Nagu näeme, oli rindel, enne kui Tallinnas vormeerimist jõuti teostada, 3. patareid iseseisvalt vormeeruda jõudnud.

3. patareid meeskonna aluseks olid suurtükiväelased, keda enda ümber oli kogunud staabikapten Laretei, endine Narva kaitsejõu ülem.

Kirjas, millel kuupäev puudub, kirjutab staabikapten Laretei:

„Eesti Suurtükiväe polgu ülemale, ehk oberst Teras'ile. Narvast taganemisega jäin mina, ilma ühegi kindla ametita, sest Rahvaväe Ülema kohuseid täita ei saanud, ja Narva Kaitse Liit, kelle ülem mina olin, jäi polgu käsutada ning jaotati roodude vahel ära. Selle tõttu kohe Narvast välja tulles hakkasin koguma oma ümber suurtükiväe mehi, keda praegu siin koos on 4 ohvitseri, mina viies ja 13 reameest. Nendega, plus mõni kuulipilduja ohvitser ja jalaväe ohvitser, sünnitan mina praegu 4. Eesti polgu, 5. roodu. Kuna minul isklikult ja ka teistel suurtükiväelastel aimu ei ole ei püssiga ümberkäimises, veel vähem jalaväe teenistusest, siis on kasu, mida meie siin anda võime, koguni väike ja lahingu ajal võime koguni kahjulikuks saada, teiselt poolt on teada, et suurtükiväelasi Eestis kaunis vähe on ja seal võiksime oma oskust ja tahtmist kasulikult tööle panna.

Seda teatades, palun tarvilisi korraldusi teha, et meie suurtükiväkke saaks üle viidud, kui viimast vormeeritakse. Kui ei, siis katsume siin jõudu mööda oma abi anda.

Mina olen ise suurtükiväe st.-kapten, vanadusega 19. nov. 1916. aastast.

St.-kpt. Laretei,
5. roodu ülem.“



Major E. TOFFER.
1-se Suurtükiväe grupi ülem.



Major A. ARON.
2-se Suurtükiväe grupi ülema k. t.

Staabi-kapten Laretei, püüete tagajärjeks oli käsk temale kindral Tõnisson'i poolt 9. detsembrist — hakata vormeerima 3-at patareid.

9. detsembril ilmuvad ohvitserid 1-st Suurtükiväe polgust, nimelt leitnant Maim, al.-leitnant Luha II. ja al.-leitnant Rostfeldt, samuti allohvitserid ja sõdurid osalt 1-st Suurtükiväe polgust, osalt 4-st Jala-väe polgust.

Sakslaste 405-st Suurtükiväe polgust saadakse lõpuks tasuta varemalt nimetatud kaks 77 mm. väljasuurtükki, mud. 1916. a., ja järgmine, 3. patarei päevakäsus nr. 3 § 1 (27. detsembrist 1918. a.) nimetatud suurtükiväeline varustus: „panoraame — 4, suurtükiväe vankreid — 2, kirksid — 5, labidaid, pikki — 7, lühikesi — 4, kirveid — 2, bussoole — 2, puhastamise harju — 2, tormase köisi — 2, tagavara kolke — 1, köisi suurtüki kinnipidamiseks — 2, kastid riistadega, kompressorit täitmiseks — 1, laadimise pulke — 2, torusid panoraamide kõrgemale tõstmiseks — 3; võtmeid — 8, haamreid — 1, tange — 1, kukkesid — 2, tagavara rihmu, kuke lahtitõmbamiseks — 1, õlikannusid — 2, viiliseid — 1, rattapusse — 1, lehtreid glitserini valamiseks — 1, kaste, riistadega — 1, tagavara sihtraudu, kronsteiniga — 2 (neist 1 rikkes), kaste määr-

de jaoks — 2, tagavara juhtraudu — 1, kotikesi naelte ja seibidega — 1, telefone mikrofonidega — 3, tel. patareisid — 8 (neist 5 rikkes), telefoni traati — 5 klm., sadulaid, jalgraudadega — 9, ilma jalgraudadeta — 4, range, sleidega — 12 p. (6 tk. patjadeta), sorisid, ilma sleideta — 3 p., valjaid, ratsmetega — 14 p., päit-
seid — 15 p. ja mürske — 168.“

Hobused andis patareile 5-es jalaväe polk.

10. detsembril kell 18 oli 1. rühm väljasõitmiseks valmis. Öösel sõitiski ta koosseisus 30 meest, 20 hobust ja 2 suurtükki — Narva poole.

11. detsembri hommikul jõudis ta Silla kõrtsi juure. Kuna suurtükid täiesti võõrad olid, toimetati päeva jooksul õppuseid materjaalosa ja numbrite tegevuse alal.

12. detsembril liikus rühm edasi ja jõudis kell 8 Raudna külla, asudes seal positsioonile. Siit tulistas ta Rannu küla idapoolset osa, kuhu vaenlane sisse püüdis tungida, välja lastes 52 mürsku. Meie üldise taganemise tõttu oli ka rühm sunnitud tagasi tõmbuma Pada külla, sealt Uhtna mõisa jne.

2-st rühma hakkas oberst Reek'i käsul



Kapten J. SILD.

Naissaare komandant, Eesti esimesi suurtükiväe organiseerijaid.

vormeerima 10. detsembril ülem-leitnant Rattiste. 2 suurtükki (3,42" vene 1895. a. mudel) ühes suurtükiväelise varustusega sai rühm 1-st Suurtükiväe polgust, kust see varustus Rakvere jaama oli saadetud. Mehed ja hobused andis 5. Jalaväe polk, peale üksikute 1-st Suurtükiväe polgust ilmunute. 5-st polgust ilmusid mehed kohale kell 17.

11. detsembril sõidab rühm koosseisus 2 ohvitseri, 34 sõdurit, 21 hobust, 2 suurtükki, 235 mürsku, 260 laengut, 1 lahtine kast süütajaid, 5 püssi ja 150 püssipadrunit, oberst Reek'i käsul Rakverest Rägavere mõisa.

Rühma voores oli 1 kuulivanker, 1 intendant-vanker, 1 ühehobuse väljakööök ja 1 telefonikaarik.

Rägavere jõudis rühm samal päeval kell 22.

12. detsembril sõitis rühm 5. Jalaväe polgu ülema käsul Vaeküla Liiva kõrtsi juure ja tulistas siit Ulvi ja Põllula mõisaid, kuhu venelased eelmisel ööl sisse olid tunginud, välja lastes 95 mürsku.

Siin vahetas rühma ära 2. patareid.

Sellega avas meie patareidest 3-as patareid esimesena Vabadussõjas tule.

Missuguses seisukorras 3-as patareid kiire vormeerimise ja edaspidise tegevuse tagajärjel oli, tunnistab 2. divisjoni ülema (st. kapt. Laretei) kiri 27-st detsembrist nr. 188, mis adresseeritud 1-se Suurtükiväe polgu ülemale:

„Juba 20. detsembril 2 saksa suurtükki padrunite puudusel ära saadetud. Saatja ltn. Rostfeldt, kes uued 2 suurtükki asemele pidi tooma, ei ole veel tagasi ilmunud.

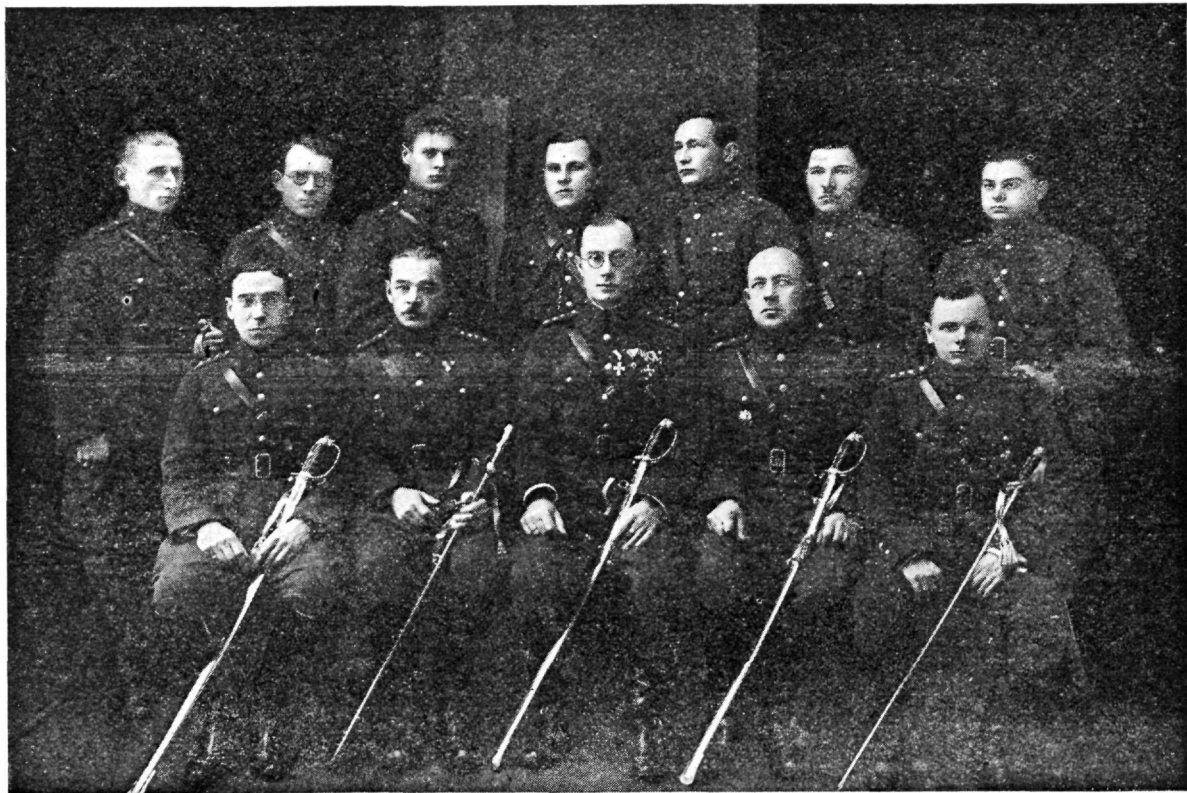
Ühes sellega teatan, et patareid praegu väga rasketes tingimustes töötab. Mõlemad rühmad said vormeeritud vähem, kui päeva jooksul. Puudub üle poole hobuseid, mida siit saada ei ole. (Kõik suurtükiväele kõlbulikud hobused on juba eest ära aetud, ehk tagapool seisvate väeosade poolt rekvireeritud). Siin olevad hobused on ka võimatumas seisukorras, sest mitmekordsete nõudmiste peale ei ole ma raudu ja griffisid saanud, kuna tarvilist arvu siit saada on võimata. Inimestest on niisama suur puudus. Spetsiaalkomandodid ei ole olemaski, moonavor on puudulik: ei ole tarvilist arvu vankreid ja hobuseid; padrunite juurevedu puudulik seltsamal põhjusel. Et vähese inimeste arvu tõttu kõik vahetpidamata töös on ja neid kokku koguda ei saa, siis ei ole rääkidagi nende õpetamisest ja distsiplineerimisest, mis aga hädasti tarvis oleks, kui ei taha patareid bandeks muutuda lasta.

Kõike seda arvesse võttes, palun siia niipea kui vähegi võimalik, saata uus patareid, et mina selle saaksin saata 4—5 päevaks vormeerimisele. Juhin teie tähelepanekut selle peale, et see väga ja väga tarvilik on. Minul on selles patareis vanem ohvitser, kes patareid korraldada mõistab ja jõuab, kui aga võimalus selleks antakse. Ise jääksin parema meelega siia, et teise patareiga edasi töötada.

Kui vahetamine kõige lähemate päevade jooksul võimalik ei ole, siis palun kohe saata 1 suurtüki ratas, hobuseraudu ja griffisi, 1 komplekt separiistu, 1 fidulator, süsa, sadulad minimum 5 tükki, 10 hobust (nende hulgas 5—6 ratsahobust, keda patareis olemas ei ole), sadulsepa ja kingsepa tööriistu, kumbagit 1 kompl., traadi lõikamise tangid, isoleer-linti, 32 harja ja 32 suga.

Peale selle palun selle saatjaga ära saata: 10 elektrilambi tagavara patareid, 2 tselluloid ringi, 1 puud lambiõli, 8 tallilaternat...“ jne. jne.

1-se Diviisi Suurtükiväe juhatus.



Istuvad (vasakult paremale): kapten PUUMANN, san.-kol. DOILOV, kolonel-leitn. G. LEETS, vet.-major JEGOROV, kapten LUGENBERG. Seisavad: n.-leitn. SAUL, leitn. FEODOROV, n.-leitn. UUDELEPP, kapten BORN, leitn. VEELMAN, vet.-n.-leitn. MIHKELSON, n.-leitn. EBER.

Kiri saadeti polgu ülema poolt Suurtükiväe Valitsuse ülemale täiendusega, et patarei tõesti rasketes tingimustes töötab ja puhkust vajab.

Selle peale tegi Suurtükiväe Valitsuse ülem järgmise resolutsiooni:

„1. Suurtükiväe polgu ülemale.

Nõutud asju ja tarvilist täiendust tingimata välja saata. Puhkuseks ei leia 1. Jalaväe Diviisi staap praegu kuidagi võimalust olema. Ettekanne on operatiiv staabi ülemale tehtud.

10. I. 19.

G. K. (irshbaum).

17. jaanuaril 1919. a. andis 2. rühm Rannu külas soomlastele üle 2 suurtükki ühes hobuseriistadega, 29 hobust, 8 sadulat, 1 ühehobuse vankri ja 1 väljaköögi riistadega, 2 telefoniaparaati ja 2 klm. telefonikaablit — ning sõitis 19. jaanuaril Tallinna, uuesti komplekteeruma.

8. veebruaril sõitis rühm uuesti Tallinnast välja ja ühines 1-se rühmaga samal päeval kell 22 Auvere külas.

Sellest ajast töötasid patarei mõlemad rühmad koos, varustatuna kahe 77 mm. saksa suurtükiga.

Polgu 1-ne patarei vormeerub ja vormeerib teisi patareisid kuni 26. detsembrini 1918. a.

26. detsembril sõidab ta Tallinnast ühes 1. divisjoni ülemaga kapten Bredega välja ja jõuab kell 11 Aegviidu jaama.

Esimene tuleproov patareil on 28-dal detsembril, kus ta käsu saab tuld avada Tapa jaama pihta. Laseb välja 22 granaati positsioonilt Toisi mõisas.

Peale tulistamise saab patarei käsu tagasi sõita Aegviidu jaama, seal ennast peale laadida ja Raasiku jaama sõita. Sellel jääb ta rinde reservi.

2-sel jaanuaril 1919. a. määrab diviisi ülem patarei 1-se Jalaväe polgu juure. Patarei asub positsioonile Runmu mõisasse, kuhu jääb positsioonile kuni 6. jaanuarini. Algab üldine pealetung ja patarei edasiliikumine Narva poole.

3. divisjoni ja ühtlasi ka 5-d a

patarei ülemaks määrab polgu ülem 6. detsembril 1918. a. kapten Roska, kellele ülesandeks teeb, ühes ajutise 6-da patarei ülema, alamleitnant Raag'iga, leitnant Tamm'e, alamleitnant Luha I. ja lipnikute Suurthal'i ja Vassil'iga Tartusse divisjoni vormeerima sõita. Kaasa määrab 30 sõdurit.

Samal 6. detsembril sõidavadki need Tartusse, ühes nendega sõidab suurtükiväe tehniker, staabikapten Lepp, et kuulu järele Tartus olevaid suurtükke üle võtta ja korda seada.

18. detsembril tulevad nad Tartust tagasi, kuna seal suurtükke ega ka suurtükiväelist varustust ei leidunud.

Polgu ülem teeb kapten Roska'le uuesti ülesandeks divisjoni viibimata Tallinnas vormeerima hakata. 5-sse patarisse määratakse veel leitnant Leets.

Algab vormeerimine ja 26. detsembril kell 8 lahkudivisjon Tallinnast, ühes 5-da patareiga Viljandisse, 2. Diviisi ülema käsutusse, kuhu jõuab 27. detsembril kell 2. Siin laeti patarei maha ja paigutati endise vene klubi ruumesse.

Viljandis toimetab patarei õppusi ja käib laskeharjutustel.

4-dal jaanuaril 1919. a. sõidab patarei 1-ne suurtükk II. Diviisi ülema käsul Halliste alla, et aidata jalaväge Morna ja Karksi mõisaid ja Nuija alevit vaenlasest puhastada. Suurtükk laeti õisu jaamas rongilt. Siit sõitis ta Morna mõisa, kus härrasemaja juurest otsese sihtimisega Karksi mõisat tulistama hakkas.

Järgneb rida lahinguid, millest tähtsaimaks Kärsna oma võiks pidada.

14. veebruaril 1919. a. viiakse patarei üle 2-se Suurtükiväe polgu koosseisu, 5-dal aprillil 3-sse Suurtükiväe polku ja nimetakse 7. augustil samal aastal väljapatareiks nr. 17.

19. novembril 1919. a. jõuab patarei Narva ja asub I. Diviisi ülema käsutusse, kuhu jääb Vabadussõja lõpuni, töötades Narva-Jõesuu ja Auvere, Mustajõe tee ääres. Tähtsamaks lahingupäevaks osutus patareil siin esimene patarei aastapäev, 18. detsember, mil tagasi tulid lüüa Kriushi juures üle Narvajõe tunginud vaenlase osad.

Peale rahulepingu sõlminist venelastega, tuuakse patarei lõpulikult üle 1-sse Suurtükiväe polku. Suurtükiväe polgu ümbervormeerimise puhul 15. märtsil 1924 I. Diviisi suurtükiväeks, jääb patarei edasitöötama patarei nr. 7 all.

6. patarei ülemaks määratakse algul alamleitnant Raag, kes ühes 3-da divisjoni ülemaga, kapten Roskaga 6. detsembril Tartu vormeerima saadetakse ja seal 18. detsembril tagasi jõuab.

20. detsembril määratakse ajutiseks 6-da patarei ülemaks leitnant Lessel.

Patarei vormeerub kuni jaanuari alguseni ja sõidab 5. jaanuaril 1919. a. Paldisse, kust hiljem Petseri juure jõuab, kus ühes 2-se ja 7-da Jalaväe polkudega töötab.

14. ja 21. veebruari vahel viiakse patarei üle 2-se Suurtükiväe polku, kus hiljem väljapatareiks nr. 12 nimetatakse.

4-da patarei ajutiseks ülemaks nimetatakse 20. detsembril ülemleitnant Maim, arvates 21. novembrist.

Patarei vormeerub Tallinnas kuni 8-da jaanuarini, mil välja sõidab 2-se Jalaväe polgu ülema käsutusse.

Patarei teeb siin tublisti tööd Petseri ümbruses. Üheks silmapaistvamaks lahinguks on siin 1919. a. kevadel lahing Vastseliina juures, kus patarei lühikese aja jooksul umbes 200 vene punaarmeerlast magama suigutab.

Patarei viiakse 14. ja 21. veebruari vahel 2-se Suurtükiväe polku ja töötab hiljem väljapatarei nr. 10-dana.

Peale nende patareide vormeerib polk endale staabi, side ja muusikakomandod.

Sideohvitseriks on leitnant Mölder. Orkestrijuhiks on kapellmeister Arro. 10. veebruaril 1919. a. komandeeritakse orkester, koosnev 37-st mehest, ajutiselt Tagavara patarei juure. Orkester jääbki Tallinna ja kustutakse hiljem polgu nimekirjast.

Vormeerimiste lõpetamise järele lahkudiviisiks polgu staap ka ise Tallinnast ja sõidab 10. veebruaril Viru rindele I. Diviisi ülema käsutusse.

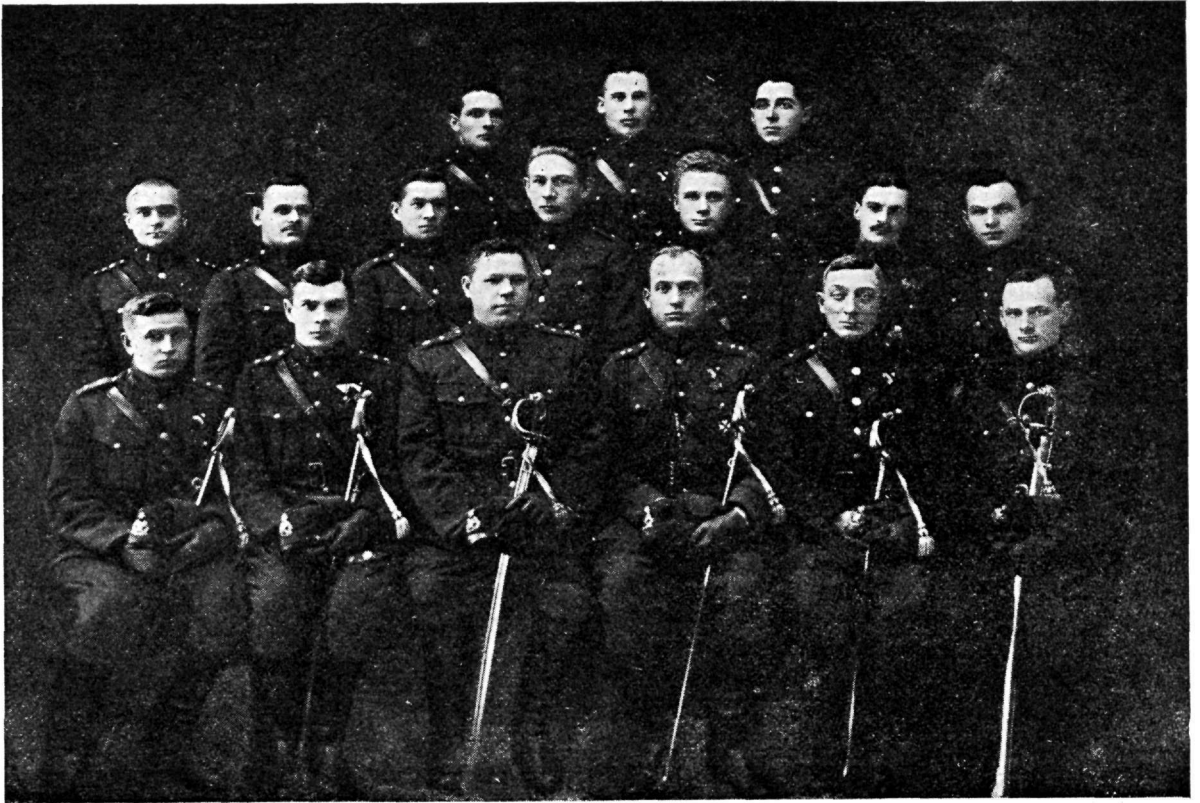
Hiljem nimetatakse polgu ülem, kapten Kauler operatiivselt I. Diviisi Suurtükiväe ülemaks, kusjuures ta edasi jääb polgu ülemaks.

Sellega viibis siis 10. veebruarist 1919. a. alates terve polgu koosseis tegevus väes.

Kogu polgu tegevuse jooksul on nimekirjadest läbi käinud palju sõjaväelasi. Nende üleslugemine nõuaks palju ruumi, mida käesolev kirjeldus ei võimalda.

Huvitav võiks olla täieline polgu ohvitseride, arstide ja sõjaväe ametnikkude nimekirj, mida järgnev väljavõte kujutab.

1. Suurtükiväe grupp.



Istuvad (vasakult paremale): *Leitnant RUBACH, leitnant TREUFELDT, major TOFFER, leitnant PAJO, sv.-am. ERNITS, leitnant NORDMANN.* Seisavad: *Sv.-am. AREN, leitnant ILVES, n.-leitn. OKSENBERG, n.-leitn. SIREN, n.-leitn. MASING, leitnant ZEMEL, leitnant AMBERG, n.-leitn. TIKS, leitnant ROHMETS, n.-leitn. VIMSON.*

Kiri saadeti polgu ülema poolt sugu 5-st jaanuarist 1919. a. nr. 1 § 5 all, on 1-se Suurtükiväe polgu ohvitserid, ametnikud ja arstid määratud ja kinnitatud ametite peale, nagu allpool järgnevas nimekirjas tähendatud:

Polgu staap:

Polgu adjutant, leitn. Kromel, 21. novembrist m. a.

Side ülem, ül. leitnant Mölder, 6. detsembrist m. a.

Suurt. tehnik, st. kapten Lepp, 5. detsembrist m. a.

Laekahoidja, nimenõunik Trompet, 22. novembrist m. a.

Vanem arst Renter, 30. novembrist m. a.

Noorem arst Peterson, 23. nov. m. a.

Loomaarst koll. nõunik Morel, 19. detsembrist m. a.

Muusikajuht, kub. sek'r. Arro, 6. detsembrist m. a.

I. Divi'sjon:

I. Divi'sjoni ülem kapten Brede, 16. detsembrist m. a.

I. Patarei:

I. Patarei ülem, ül. leitnant Palu, 21. novembrist m. a.

Vanem ohvitser, ül. leitnant Miller, 21. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, leitnant Nieländer, 21. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, lipnik Ibrus, 3. detsembrist m. a.

Asjaajaja, sõjaegne ametn. Seemann, 10. detsembrist m. a.

II. Patarei:

II. Patarei ülem, st. kapten Tõnisson, 29. novembrist m. a.

Vanem ohvitser, ül. leitnant Vilipus, 21. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, lipnik Kingo, 27. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, leitnant Einberg, 3. detsembrist m. a.

Asjaajaja, sõjaaegne ametnik Känd, 12. detsembrist m. a.

II. Divisjon:

II. Divisjoni ülem, st. kapten Laretei, 21. novembrist m. a.

Adjutant, leitnant Rostfeldt, 26. novembrist m. a.

III. Patarei:

III. Patarei ülem st. kapten Laretei 21. novembrist m. a.

Vanem ohvitser, leitnant Rattiste, 22. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, leitn. Grossholm, 22. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, leitnant Luha II-ne, 26. novembrist m. a.

Asjaajaja, sõjaaegne ametnik Tasmuth, 13. detsembrist m. a.

IV. Patarei:

IV. Patarei ülem, ül. leitnant Maim, 21. novembrist m. a.

Vanem ohvitser, leitnant Tenno, 26. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, lipnik Derrick, 18. detsembrist m. a.

Noorem ohvitser, st. kapten Mühlverk, 29. detsembrist m. a.

Asjaajaja, sõjaaegne ametnik Soofs, 14. detsembrist m. a.

III. Divisjon:

III. Divisjoni ülem, kapten Roska, 5. detsembrist m. a.

Adjutant, leitnant Luha I-ne, 21. novembrist m. a.

V. Patarei:

V. Patarei ülem, kapten Roska, 5. detsembrist m. a.

Vanem ohvitser, leitnant Kuusik, 23. detsembrist m. a.

Noorem ohvitser, ül. leitnant Leets, 25. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, lipnik Suurthal, 5. detsembrist m. a.

Asjaajaja, sõjaaegne ametnik Dannenberg, 19. detsembrist m. a.

VI. Patarei:

VI. Patarei ülem, ül. leitnant Lessel, 21. novembrist m. a.

Vanem ohvitser, leitnant Raag, 21. novembrist m. a.

Noorem ohvitser, ül. leitnant Normann, 20. detsembrist m. a.

Noorem ohvitser, lipnik Vassil, 1. detsembrist m. a.

Asjaajaja, sõjaaegne ametnik Gerberston, 19. detsembrist m. a.

Komandeeritud Soomusrongidele:

Ül. leitnant Sabolotny, 30. nov. m. a.

Lipnik Thalheim, 22. detsembrist m. a.

Lipnik Pallon, 13. detsembrist m. a.

Ül. leitnant Unt, 25. detsembrist m. a.

Komandeeritud ratsa patareisse:

Leitnant Rose, 20. detsembrist m. a.

Lipnik Liping, 30. detsembrist m. a.

Polgu edaspidine ümberkorraldamine.

Üleviidud 4-da, 5-da ja 6-da patareide asemele tulevad juure uued samanimbrilised patareid. Nende ülemateks on: 4-da patarei — leitnant Raag, 5-da — kapten Tiitso ja 6-da leitnant Kromel.

Kõik need uuesti vormeeritud patareid töötavad peaaasjalikult lõuna rindel. Nende vormeerimise ja tegevuse kirjeldamiseks puudub minul praegu vastav materjal.

1919. a. augustis saavad polgu 1., 2., 3., 4., 5. ja 6. patarei numbrite järjekorras ülemjuhataja päevakäsuga nr. 435 nimetatud väljapatareideks nr. nr. 1, 2, 3, 4, 5 ja 6.

Peale rahu sõlmimist Venemaaga jäävad polku alale väljapatareid nr. nr. 1, 2, 3 ja 17. 1920. a. juunis tuuakse polku juure „Kindluse suurtükiväe I-ne grupp“, mis moodustatud peale koondamise endisest „II. Kindluse Raske Suurtükiväe divisjonist“.

1920. a. juunis nimetatakse polk „1-ks Välja Suurtükiväe Divisjoniks“.

1. jaanuaril 1921. a. nimetatakse „1-ne Välja Suurtükiväe Divisjon“ uuesti „1-ks Suurtükiväe polguks“.

1922. a. novembris nimetatakse polk „1-ks Välja Suurtükiväe rügemendiks“.

1924. a. 15. märtsil nimetatakse rügement „I. Diviisi Suurtükiväeks“ ja vormeeritakse ümber. Diviisi suurtükiväe ülemaks määratakse major G. Leets.

Vabadussõjas on väljalasknud mürske:

Laskemoona liik	Shrapnelle	Granaate	Gaasimürske	Süütemürske	KOKKU
Väljapatarei Nr. 1 . . .	3.923	14.199	—	—	18.122
„ Nr. 2 . . .	769	13.563	—	142	14.474
„ Nr. 3 . . .	2.679	7.887	70	—	10.636

2. Suurtükiväe grupp.



Istuvad (vasakult paremale): leitn. KIVIVÄLI I, leitn. STUNDE, major GRENZUP, major ARON, kapten EINPAUL, leitn. BULDAS, leitn. TSHERNITSKY. Seisavad: n.-leitn. KIVIVÄLI II, n.-leitn. REINVAG, n.-leitn. GRENZMANN, n.-leitn. RANDMER, leitn. NAPRITSON, sv.-am. TEINBERG, leitn. GERST, n.-leitn. MÄÄR, n.-leitn. KIMMEL, n.-leitn. PETERSON.

Teiste patareide poolt väljalastud mürskude arvu kohta puuduvad kokkuvõtlikud andmed.

Iseloomustavana paistab väikene shrapnellide tarvitamine võrreldes granaatidega. See tuli nähtavasti sellest, et suur osa mürske on tarvitatud hoonete ja ehituste tulistamiseks. Ühtlasi olid vene shrapnellid võrdlemisi halvad ja nende tarvitamise tagajärg kahtlane.

Patareide väikese arvu tõttu laial rindel oldi sunnitud tulistama laiadelt sektoritel korraliku vaatluseta. Shrapnelli tarvitamine nõuab aga head vaatlust, et saavutada soovitavaid tagajärgi. Ka see mõjus mürskude valikul.

Gaasimürske tarvitati väljapatarei nr. 3 poolt ainult ühel juhusel, nimelt 20.XI. 1919. a. Suur-Lutski küla pihta äärmisel vajadusel, kuna venelased enam sugugi rahu ei annud. Sinna lasti välja 70 gaasimürsku.

Oli veel üks juhus, kus polgu ülema poolt käsk tuli gaasimürskude tarvitamiseks. Eellaskmine ja ettevalmistused tu-

listamiseks olid tehtud, kuid viimaseks minutil keelati tule avanemine ära. Viimane märk oli meie oma vägedele liiga ligidal.

Gaasimürskude väikest tarvitamist tuleb seletada sellega, et meie enda väeosad gaasikaitse mõttes täieliselt varustamata olid ja gaasid endale kardetavaks oleks võinud saada.

Pealegi olid meil inglise gaasimürsud, mille kohta teada ei olnud, missuguseid gaase nad üldse sisaldavad ja missugused omadused neil on.

Venelased selle vastu tarvitasid tihti gaasimürske, iseäranis 1919. a. sügisel ja talvel. Õnneks ei toonud nende gaasid mingit kahju, vaid jätsid lumele ainult rohelised plekid.

Üldiselt oli mürskude kulu kõige suurem 1919. a. novembri ja detsembri kuudel, mil venelased Narva rindel iseäralise ägedusega peale tungisid.

Väljavõtteid patareide sõjategevusest.

Üldist polgu sõjategevust oleks praegu võimata kirjeldada, kuna tema üksikud



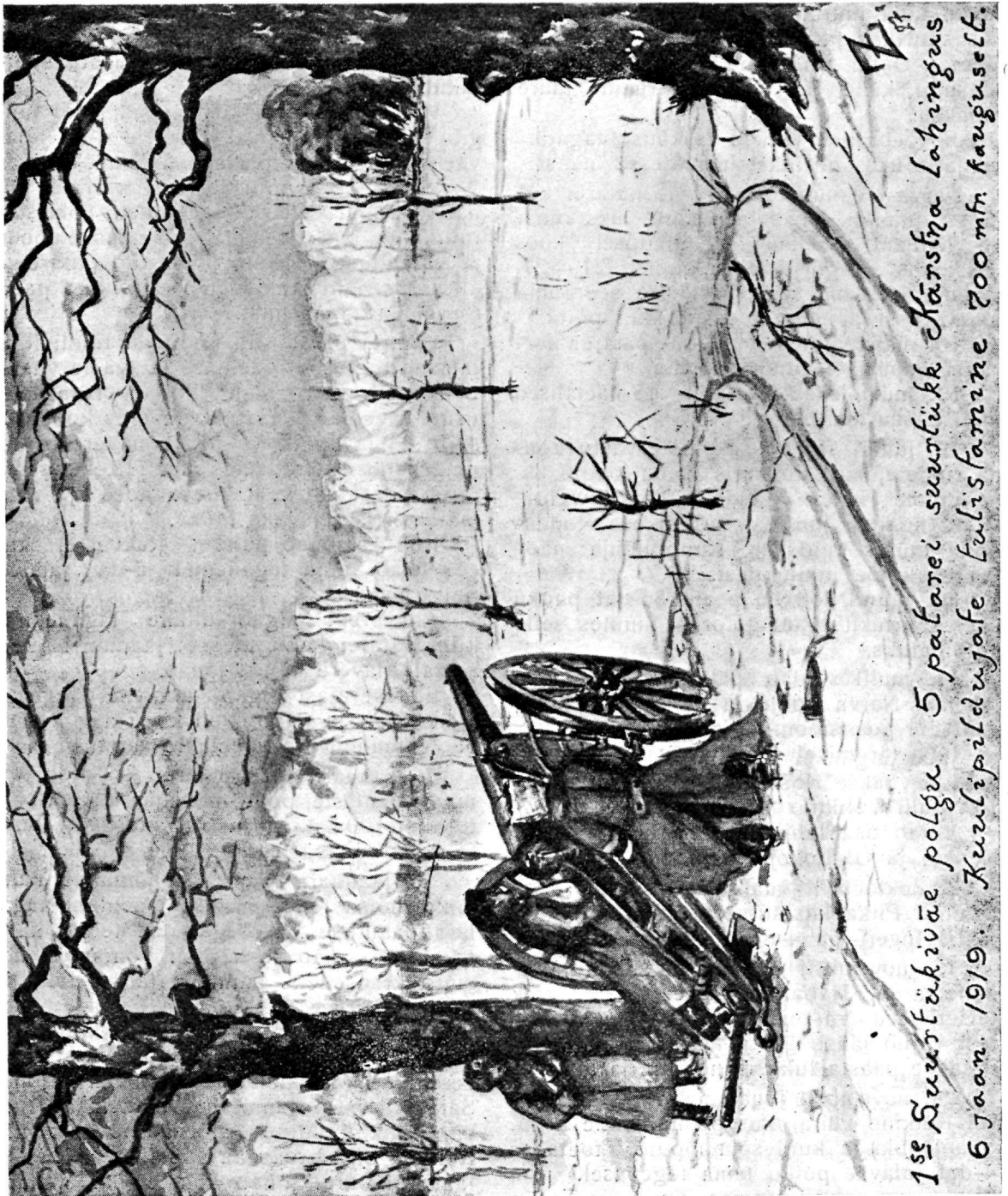
1st Suurtükiväe polgus 5 patareid suurtükkide Kärstna lahingus 6. juunil 1919
Väljajõu lahutisele positsioonile.

patareid eraldi mitmete jalaväe osade juures mitmel rindel töötasid. Vabadussõja ajalugu on aga praegu veel tervikuna läbitöötamata. Ilmunud on vaid üksikute väeosade tegevuskirjeldused.

Sellepärast toon siin ainult üksikute praegu I. diviisi suurtükkiväes alalolevate patareide lühikese sõjategevuse kirjelduse ja mõned tähtsamad teadaolevad momendid tegevuses.

1. patarei (väljapatarei nr. 1).

1. patarei (väljapatarei nr. 1) jõudis tegevusse sõjaväkke 26. detsembril 1918. a. Aegviidu jaama. Järgmisel päeval sõidab ta diviisi ülema käsul Bruna (Toisi) mõisa, kust tulistab Tapa jaama. Peale selle laetakse patarei uuesti Aegviidus rongile ja viiakse Raasikule rinde varusse.



1^{se} Suurtükiväe polgu 5 patarei suurtükik Kärstna lahingus
6 Jaan. 1919. Kuzlipildujate tulistamine 200 mtr kauguselt.

2. jaanuaril 1919. a. asub patarei positsioonile Rumnu mõisa, kuhu jääb kuni 6. jaanuarini, tulistades Kiiu mõisat, Narva maanteed ja talusid maantee ümbruses.

6. jaanuaril algab üldine pealetung ja vaenlase tagaajamine kuni Narvani. Kohtla küla juures satub patarei 16. jaanuaril vaenlase soomusrongi ja selle dessandi tule alla, kuid asub silmapilkselt positsioonile ja kihutab oma tulega nii soo-

musrongi, kui ka dessandi minema.

19. jaanuaril jõutakse Narva. Patarei asub positsioonile Äkke küla juure, tulistab järgmisel päeval vaenlase soomusrongi ja asub uuele positsioonile Pähklamäe mõisa juure. Kestuvad üksikud vaenlase osade ja soomusrongide tulistamised, kuni 2-se veebruarini, mil II. rühm Narva-Jõesuht viiakse. 11. veebruaril viiakse see rühm üle Narva jõe ja asub Feodo-

rovka küla juure. Siin lõhkeb laskmisel üks suurtükk ja saab käest haavata üks mees. Öhtul sõidab rühm tagasi Narva-Jõesuht, kuhu ka esimene rühm juure tuuakse.

5. veebruaril lõhkeb laskmise tagajärjel jälle üks suurtükk, haavates 2 meest.

Narva-Jõesuus töötab 1-ne patareid kuni 19. juunini. Vahepeal käib üks rühm al. leitnant Nieländer'i juhatusel koos dessandis Kaporje lahes, nimelt 21.—27. maini. Dessandi jooksul laskis see rühm ainult 1 shrapneli Gobushi küla pihta.

10. maist alates toimetas patareid korralisi õppusi, 4 tundi päevas.

10. juunil saab patareid 18-naelalised inglise suurtükid.

19. juunil sõidab sakslaste vastu Lõuna rindele, kus Volmaris maha laadib.

Lõuna rindel töötab „Landeswehri“ vastu kuni 3. juulini. Võtab osa Rodenpoisi juures kuulsast „Kuulipilduja mäe“ ja Jegeli jõe lahingutest.

30. juunil lõhkeb peale 36-dat paiku ühel suurtükil granaat torus, muutis selle kõlbmatuks.

11. juulil sõidab patareid Rodenpoisi jaamast Narva poole ja jõuab 14. juulil endisele positsioonile Narva-Jõesuus.

Juba järgmisel päeval laetakse ta laevale ja viiakse Koskolova sadamasse, kust 16. juulil Velikino mõisa liigub.

Võtab osa lahingutest Velikino mõisa, Kopeni ja Glubokoje järvede raioonis.

23. oktoobril jõuab patareid Kaporjesse admiral Pitka käsutusse. Töötab siin kontaktis Ingeri- ja 4-da polkudega.

15. novembril on patareid sunnitud taganema üle Habalovo järve, kuna kõik teised teed ära on lõigatud. Üks kahuritest vajub jäänud läbi ja vajub põhja. Suudetakse päästa lukk, panoraam ja lood.

24. novembril jõuab patareid taganemisel Keikino külla, kus positsioonile asub. Siia jääbki ta kuni sõja lõpuni, toetades 4-da Jalaväe polku tema tegevusel.

2. patareid (väljapatareid nr. 2).

2. patareid (väljapatareid nr. 2) jõudis rindele 14. detsembril 1918. a. Rägaverre ja satub siin kohe lahingkeerisesse.

Olles positsioonil Rägavere mõisas. võetakse ta vaenlase poolt poole kilomeetri kauguselt püssitule alla. Patareid avab kartetshtule, pealetungivate ahelikkuude peale. Patareid ülem käib ühe suurtüki juurest teise juure, juhatab ja õpetab —

mehed on ju vast paari päeva eest patareisse tuhtnud ja koostöö veel nõrk, samuti on neile võõrad vanad 1895. aasta suurtükid.

Vaenlane aga ei jää seisama, vaid tungib edasi. Vahepeal on meie 4-da Jalaväe polgu osad mõisast lahkunud.

Vaatamata kriitilisele seisukorrale, annab patareid ülem, st. kapten Tõnisson, rahulikult käske, saadab kõik laske. noona ja varanduse minema ja lahkuib patareidga alles siis, kui katnud ühe suurtükiga patareid üldist taganemist.

Patareid pidas siin poolteist tundi ilma jalaväe toetuseta vaenlase jalaväele vastu. Seda võib küll ainult kapten Tõnisson'i (suri käesoleval aastal Rakveres kopsutõvikusse) ja lipnik Kingo külmaverisusele ning kohusetruudusele kirjutada, kuna patareid meeskond veel täiesti noor ja vrtumata oli iseseisvaks tööks.

Kell 15 jõuab patareid Rakverre, kus ees leiab sinna taganenud 5-da jalaväe polgu osad.

Rakverest algab üldine taganemine kuni patareid lahingutes 3. jaanuaril 1919. aastal Alavere mõisa jõuab.

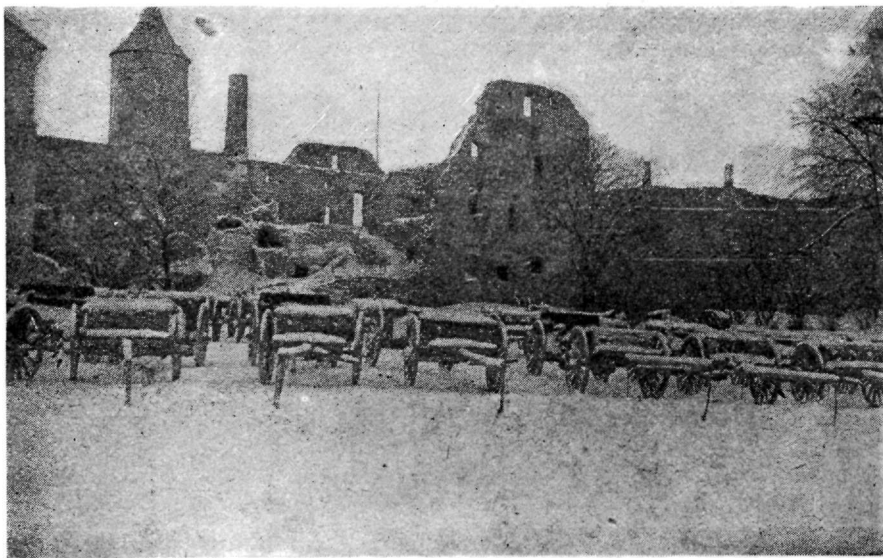
Sellest ajast algab aktiivne tegevus meie poolt ja patareid on kogu aeg Narva poole taanduvate vaenlaste kannul.

7. jaanuaril saab patareid Aegviidu jaamas vaenlaste poolt mahajäetud kaks 3-tollilist 1902. a. kiirlaskjat suurtükki, kuna ta kaks vanasüsteemilist üle annab.

16. jaanuari lõuna ajal jõutakse Tamniku mõisa Jõnvi juures. Vaenlane taganeb paanilise kiirusega. Et teda käte saada, otsustab st. kapten Tõnisson ühe suurtüki osadeks lahutada ja regedel, liikumise kiiruse mõttes, edasi viia. Lahtivõetud suurtükiga sõidavad st. kapten Tõnisson ja st. kapten Mühlverk üle Vasavere küla Metskülla, 18. jaanuaril jõuab Samokrassi ja samal päeval kell 15 Narva, Väike-Soldino mõisa positsioonile. Kell 17 on Narvas ka soomlased. 19-da jaanuari öhtul jõuab kohale ka patareid ülejäänud osa, kuna eelmisel päeval Narva jõudnud suurtükk juba 19-da hommikul vaenlase soomusrongi on jõudnud viigastada.

Narvas saadi jälle juure 2 venelaste poolt mahajäetud 3-tollilist 1902. a. suurtükki, nii et nüüd kogu patareid modernikiirlaskjatega varustatud on.

Narva all töötab patareid kogu aeg, tulistab vaenlase jalaväe osi, soomusronge ja soomusautosid.



Eesti suurtükiväe esimesed suurtükid ja eelikud Haapsalu lossi varemetes, detsembris 1917. a.

25. aprillil, juhkentali alevi põletamise puhul Anveldi patareid poolt, tungivad Narvale kallale pikki Jamburgi-Narva maanteed ka tihedad venelaste ahelikud 3 soomusauto toetusel. Soomusautode tuli tekitab tündrvaid kaotusi meie jalaväele ja need taganevad. Kapten Tõnisson avab soomusautodele tule, purustab pihtava granaadiga neist ühe, kuna teist vigastab — ka see jääb teeäärsele kraavile, kuna kolmas Dubrovka külla sõidab. Samal ajal käseb kindral Tõnisson telefoniteel viibimata soomusautod hävitada, mille peale kapten Tõnisson võis rahulikult vastata: „Juba kraavis!“

Patareid töötab Narva, Dubrovka ja Sala all kuni sõja lõpuni, kogu aeg visalt ja ärksalt riigi kaitseks valvel olles. Sõja lõpu poole kaebab kapten Tõnisson: „Suurtükkidel põle vihte peaaegu enam olemas“, kuid tulistab siiski heade tagajärgedega edasi.

Viimased 11 granaati laskis patareid välja 2. jaanuaril 1920. a. Koshkino küla pihta.

Tõnissoni patareid töö on ka vastavalt hinnatud autasudega tema koosseisule. Viimase positsiooni ülesvõttele kirjutas kindral Tõnisson 20.1.20. a.: „Viru väerühma kõige hiilgavam patareid. Kindral-majoor Tõnisson. 20.1.20.“

3. patareid (väljapatareid nr. 3).

3. patareid algas tegevust kahe rühma eraldi. See oli esimene Vabariigi patareid, mis vaenlase peale oma tule avas,

nimelt 12. detsembril 1918. a. Rannu küla, Ulvi ja Põllula mõisaid tulistades.

Algab taganemine Rakvere alt kuni Kaberla küalani Jägalas.

6. jaanuaril 1919. a. algab vaenlase tagaajamine.

12. jaanuaril võetakse kinni ja lastakse maha 5 vene madrust.

Patareid töötab koos 4-da ja 5-da jalaväe polkudega ja 1-se ning 2-se soome roodudega.

Narva jõudes asus patareid positsioonile Mustajõe ja Auvere külasse, side 1-se ratsa polguga.

28. jaanuaril annab st. kapten Laretei patareid üle leitnant Rattiste'le.

12. veebruaril sõidab patareid Narva, kuna suurtükkidel kompressorid jooksevad ja sellega laskevõimetud on.

13. veebruaril saadetakse suurtükid Tallinna parandusele ja patareid asub Kreenholmi Kasarmutesse, kus õppuseid peab kuni suurtükkide tagasijõudmiseni 10. märtsil.

10. märtsil jõuavad suurtükid Tallinnast tagasi ja patareid asub polgu ülema käsul positsioonile Narva-Jõesuhu, kust uue käsu põhjal samal päeval Tõrvajõe küla juure läheb.

Siin töötab patareid kontaktis 1-se Jalaväe polguga kuni 29-da juunini, mil uuele positsioonile Väike-Soldino mõisa asub.

29. juulil asutakse uuele positsioonile Väike-Sala mõisa juure metsa, vaatluspunkt Dubrovka küla idapoolses servas.



Väljapatarei Nr. 1 Narva-Jõesuus 1919. a. kevadel.

2. augustil saadakse juure 2 vana süsteemi saksa 77 m/m suurtükki.

8. augustil uus positsioon Dubrovka küla juures metsas.

13. augustil seatakse ülesse 2 suurtükki lennukite vastu Väike-Soldino mõisas.

14. augustil saab patarei inglise 18. naelalised suurtükid „Põhja korpuse“ pargist, annab need 19-äl tagasi ja saab nad uuesti 23. augustil.

Patarei tulistab vaenlase seisukohti Novo-Pjatnitski ümbruses, toimetas õppusi ja ehitab endale maju ning talle positsioonil kuni 11. oktoobrini, millal Loode-armee oma Peterburi operatsiooni algab. Siit algab vaikus, mida täielikult kasutatakse õppusteks ja elumajade ehitamiseks. Viimased on Dubrovka küla omadest palju paremad ja nägusamad.

9. novembril jõuavad taganevad Loode-armee osad Jamburgini, kuhu meie jalaväe osad ja patarei esimene rühm vastu saadetakse. 11. novembril tuuakse rühm endisse asupaika tagasi.

14. novembril algab uuesti tegevus, mis 17. novembril juba väga ägedaks muutub. Patarei tulistab päevad läbi. Ühtlasi hakkavad vaenlase mürsud langema patarei peale. 20. novembril on polguülem sunnitud tarvitusele võtma gaasilaskemoona, et vaenlase tegevusele vähegi piiri panna.

22. novembril murravad vehe punaväed meie osade kõrval tegutsevatest Loode-ar-

mee osadest läbi, sundides meie õsi ja nendega ka patareid teisele kaitsejoonele asumale. Patarei tulistab kogu aeg, päeva jooksul välja lastes 757 mürsku ja lahkub rühmade kaupa uuele positsioonile Komarovka külast idapoole.

Patarei hiilgepäevaks on 23. november. Eelmisel päeval edu saavutanud vaenlane tahab seda täna täieliseks läbimurdeks arendada. Kell 17 tungivad tema osad suuremate jõududena ägeda suurtükiväe toetusel Dubrovka küla peale ja sunnivad meie 8-da Jalaväe polgu I pataljoni laiati jooksma.

Katkes side eeloleva jalaväega täiesti. Samuti vaikus patarei vaatluspunkt.

Hädaohust arusaades saadab patarei välja luuremeeskonna side loomiseks ja osa suurtüki numbreist patarei kaitseks. Varsti on side loodud ja patarei võtab vaenlase osad ja Dubrovka küla kõige ägedama tule alla.

Vahepeal algavad taganemist ümbritsevad meie teised ja Loode-armee patareid. Viimased, jõudes taganemisel 3-da patarei kohale, pööravad häbelikult ümber ja algavad ka tulistamist. Tulistamist alustavad ka meie II Kindluse Raske Suurtükiväe divisjoni patareid.

Ei ole muud kuulda, kui suurtükimürinat. Mürskude lendjooned valgustavad taevast.

Patarei kompressorites keeb õli ja me-



Väljapatarei nr. 3 vaatluspunkt 1919. a. sügisel idapool Dubrovka küla.

hed on üleni mustad. Suurtükkiide taha koguvad lästud kestale virnad.

Lõpuks tuleb käsk laskmine lõpetada ja 9-da ning 8-da jalaväe polgu osad lähuvad polkovnik Trossi juhatusel tühja, vaenlasest mahajäetud külla ilma püssipauguta sisse.

21 minuti jooksul laskis patarei välja 627 mürsku.

Olukord on päästetud, meeste näod hiilgavad tahmast, õlist ja häämeelest. Kindral Tõnisson'i poolt telefoniteel avaldatud tänu võetakse „hurraa'ga“ vastu.

Edasi kestuvad pinevad positsioonsõja päevad kuni sõja lõpuni. Vaenlane püüab teha, mis võib, et mõju avaldada vaherahu kiirustamiseks ja parema piiri saavutamiseks. Kõik tema katsed lähuvad nurja meie jalaväe ja suurtükiväe ühisel jõupingutusel, ning rongid Peterburi poole on haavatuid ja surnuid punaväelasi täis.

5. patarei (väljapatarei nr. 17).

Patarei algab oma lahingtegevust Lõuna rindel 4. jaanuaril 1919. aastal Karksi mõisa tulistamisega otsesel sihtimisel Morna mõisast.

Järgmist huvitavat lahingut, millest osa võtab üks patarei 1895. a. suurtükkiidega ja mis allakriipsutab asjaolu, kuidas Vabadussõjas materiaalse nõrkuse juures mehed seda isiklise vahvusega asendasid, näitab väljavõtte patarei päevaraamatust:

„1919. a. jaanuari 5-al.

... Täna pidid Kärstna mõisa ning Karula karjamõis meie kätte langema ja vaenlane Tõrva sihis taganema sunnitud. Hommikul sõidsid 3. jalaväe polgu ülem oberst Kubbo ja leitnant Leets lahingu liini lähemalt järelvaatama. Läänest Kärstnani ulatab kõrgustik, kaetud tiheda ja kõrge männimetsaga, nii, et kaugel maa pealt mõisa suurtükkitule alla võttes, mõis kõrgustiku ja metsa varju oleks jäänud. Ainukene koht, kust mõisa tule alla võis võtta, oli lahtine mäeselg Kärstnast lääne pool, umbes 1/2 versta mõisast, kust vaenlase seisukohad selgesti näha olid, aga see kõrgustik oli vaenlane 4 kuulipilduja ja ühe kerge kiirlaskja suurtüki risttule all.

Selle aja jooksul meie jalavägi hakkas Kärstna poole liikuma, ahelas kõrgustikku mööda, mis maanteest vasakul, ja sattus seal vaenlase osavasti maskeeritud 2 kuulipilduja tule alla. Ahelad jäid lamama, nende edasiviimine oli ainult siis võimalik kui need 2 kuulipildujat suurtükkitulega kahjutaks oleks tehtud. Selleks sai antud patareist paar patuku lohu seest üle kõrgustiku harja. Ehk need paugud küll palju kahju vaenlasele ei sünnitanud, sest et kõrgustik varjas mõisat, siiski jäid kuulipildujad vaht, kuid ühe minuti pärast jätkasid uuesti ja veel ägedamalt laskmist.

Et operatsioon tagajärjekalt lõpetada, oli mõjuv suurtükkituli tarvilik, aga seda oli

1-se Diviisi Suurtükivägi Vabadussõjas.



Lennukite vastu võitlemise rühm tegevuses.

võimalik ainult ülalnimetatud kõrgustiku pealt avada. Sellega arvestades sõitis leitnant Leets täies galoppis kõigi nelja vaenlase kuulipilduja ägedama tule all tähendatud kõrgustikule lahtisele positsioonile meie jalaväe ahelate ette, seadis suurtüki üles ja algas otsese sihtimisega tulistamist Kärstna pihta. Kuulirahe peale vaatamata töötasid suurtüki numbrid, kellest 2 koguni varem teeninud põlnud ja esimest korda tule all olid, niivõrt külma-vereliselt ja ennastsalgavalt, et mõnigi tsariaegne patarei seda tööd nähes kade oleks olnud. Iseäranis paistsid silma vabatahtlik üliõpilane Annok, numbrid: vabatahtlikud Voormann ja Kuusik ja rühma ülem Mättas. Lühikese aja jooksul oli ühe osavalt lastud granaadiga üks kuulipilduja, mis lossist paremal pool pikas puust kühünis ülesseatud oli, likvideeritud. Kaks kuulipildujat paksu kivimüüri taga, mida ainult 6-tolliline pomm purustada oleks võinud, töötasid edasi, mille juures meie suurtüki järjekindel tuleandmine neid tunduvalt takistas.

Sama ajal hakkas vaenlase kiirlaskja suurtükk meie oma peale tuld andma; esimene shrapnell lõhkes meie suurtüki ees veldi paremal pool. Tuleleek laskmisel andis vaenlase suurtüki seisukoha välja ja leitnant Leets avas kohe tema pihta tule. 3 granaati lõhkesid märgi lähedal ja sun-

disid selle vaikima; selle järele sai tuli uuesti juhitud kuulipildujate peale.

Tõrva teel ilmus nähtavale põgenev vaenlase suurtükk, nähtavasti sama, mida poole tunni eest tulistati. Suurtükk sõitis Tõrva poole. Leitnant Leets silmapilk viis suurtükile üle ja teine shrapnell tabas esimest paari hobuseid, keskmise paari sadula all olevat hobust ja kaht punakaartlast. Järelejäänud punased jooksid lähemasse metsa. Suurtükk jäi teele. Mitu korda punased tahtsid oma vigastatud suurtükki ära viia, kuid see neil ei õnnestunud, sest vahepeal leitnant Leets korraldas oma numbrite ja lähedal olevate jalaväelaste püssitule sarnaselt, et enamlasted igakord, kui oma suurtükile läheneda püüdsid, tule alla võeti.

Lõuna ajal ratsakäskjalg tõi polguülemale sõnumi, et meie ratsasalk kornet Kornel'i juhatusel Karula karjamõisa oma alla on võtnud. Sinna saadeti 5-es rood. Kell 14 teine vaenlase suurtükk kusagilt Murikatzi tagant hakkas ootamata Karulat pommitama heade tagajärgedega — granaadid lõhkesid hoonetes. Pea tulid nähtavale ka punaste ahelikud, kes Karula peale tormi jooksid. Meie shrapnellituli pidas neid ainult vähe aega kinni, sest meil kahjuks polnud kiirlaskjat, vaid vana 1895. a. suurtükk. Öhtuks Karula oli jälle vaenlase käes. Kell 16 leitnant Leets lasi viimase



Positsioonipatarei Nr. 20 positsioonil lõunapool Keikino küla.

granaadi välja ja sai polgu ülemalt käsu liinilt ära sõita.

Öösel punased põgenesid Kärstna ja Karula mõisatest.“

Järgmised päevad mööduvad samuti lahingutes.

31. jaanuaril liigub patareid ühes jalaväega Pedel'i mõisa poole, maakuulajate ees leitnant Leets ja maakuulajad Martinson ning Suursaar. Nendega kaasas jalaväest kapt. Schmidt ja lipnik Klassmann. Seisma jäädes kuuluvad nad vaenlase suurtükide rataste mürinat enda poole tulevat. Leitnant Leets seab valmis automaatpüssi, et vaenlast ausalt vastu võtta, teised võtavad püssid, kuna kapten Schmidt tagasi abi järele läheb. Leitnant Leets pidi juba automaadist tule avama, kui seljatagant appirutanud jalaväelased ägeda püssitule avavad ja sellega eesolijaid maakuulajaid kraavi hüppama sunnivad. Lõpuks suudab kapten Schmidt korratut tulistamist vaigistada. Leitnant Leets ühes maakuulajatega hüppavad kraavist välja ja leiavad enda ees kuulipilduja lintidega ning 2 vaenlase kiirlaskjat suurtükki, ühes 2 kuulikastiga, 310 granaadi ja 33 hobusega. Kapten Schmidt'i poolt antud 3. roodu meeste abil viiakse saadud suurtükid kohe tahapoole, Koorküla mõisa, kindlamsse kohta ja patareid on uus rühm modern-suurtükke käes.

Lahingud kestuvad edasi.

14. veebruaril viiakse patareid 2-se Suur-

tükiväe polku ja hiljem 3-sse Suurtükiväe polku, millede koosseisus ta edasi tegutses.

18. novembril antakse patareid uuesti 1-se Suurtükiväe polgu käsutusse.

Siin on tal kibedam päev 18. detsembril, patareid aastapäeval Kriushi juures läbimurdunud vaenlase vastas.

30. detsembril 1919. a. tulistab patareid viimast korda Narvajõe paremat kallast.

Teiste, praegu I diviisi suurtükiväkke mittekuuluvates polgu patareid tegevuse kohta puuduvad praegu andmed.

Ka mõne alaloleva patareid kohta on raske midagi leida, kuna sõjategevuse päevaamatud väga lakooniliselt peetud.

1. Suurtükiväe polk rahuajal.

Vaherahu sõlmimise järele algab kibe sisemine korraldamine.

Veel ei teata, millega rahuläbirääkimised lõpevad. Võib oodata uusi üllatusi.

Hakatakse vormeerima kahte uut, nõndanimetatud „positsiooni patareid“.

Nende vormeerimisel tulevad ilmsiks ebameeldivad teguviisid endiste vanade patareid poolt. Nimelt loevad vanade patareid ülemad, kes osa oma mehi ja hobuseid uute vormeerimiseks peavad andma, oma kohuseks kõigest halvast lahti saada.

Sellepärast näevad siis uued, vastündinud patareid hobuste ja varustuse mõttes umbes sarnased, kui esimesed patareid

Vabadussõja algul, välja. Meeskonna koosseis on aga mitmevõrra halvem, kuna see koosneb valitud „ekstraktist“. Saadetud mehed on kas vähe arenenud, või veel hullem — kuritahtlike kalduvustega. Siiski saadakse uutes patareides ka sellest üle ja lõpuliku rahu saabumisel on nad täiesti lahinguvõimelised.

Peale lõpuliku rahu sõlmimist algab demobilisatsioon, mis palju energiat nõuab ja patareide tegevust halvab, kuna meeskonna koosseis täiesti kokku kuivab.

Hiljem paigutatakse patareid, pärast ka polgu staap, diviisiülema poolt mööda Viirumaa mõisasid laiali. See takistab äärmiselt polgu juhtimist ja väljaõpet. Kuid siiski — tehakse palju tööd ja olukord paraneb.

1921. a. on esimene laagri-aasta. Hakatakse järjekindlalt nõudma laskereeglite kinnipidamist. Mehed, kes sõjajooksul tegelikult head laskjad olnud, ei suuda igakord omi võimeid poligoonil laskereeglite täpsel täitmisel küllalt selgelt väljendada. Tagajärgede saavutamiseks kulub palju laskemoona. Kuid asi paraneb varsti ja nüüd võib julgusti öelda, et meie väljamaa suurtükiväelastest maha ei jää.

11. septembril lahkub polgust komandeerituna teeneterikas polgu looja kolonel Kauler, et oma teadmisi Kõrgemas Sõjakoolis täiendada.

Tema asetäitjaks jääb major Taadler, hiljem kolonel-leitnant Borkmann (18. XI. 21.).

1921. a. sügisel avaneb võimalus kindral-major Heinze lubaga polgu staapi Narva viia. See kergendab palju sisemist tööd polgus.

1922. a. peetakse Jõhvi ja Kukruse ümbruses esimesi diviisi manöövreid. Siin tegutsevad polgu patareid kahes osas ja mängivad „vaenlasi“. See ei takista aga „vaenlasi“ manöövri lõpul üksteisele kätt sirutamast.

Edaspidi areneb harilik sisemine töö.

1922. a. asub polguülema kohustetäitmisele major E. Toffer.

20. augustil 1923. jõuab rügementi tagasi kolonel Kauler.

Tagasi jõudes algab ta ettevalmistama patareide koondamist mõisatest soodsamate punktidesse. See töö oli alatud küll juba varem, kuid ei tahtnud edasi nihkuda. Lõpulikult läheb aga koondamine täide alles Diviisi suurtükiväe ajal.

Lõpetades polgu ümbervormeerimist Diviisi suurtükiväeks, lahkub ka polgu isa, kolonel H. Kauler, et asuda kindralstaabi ohvitserina uuele teenistuskohale Tallinnas, jättes oma lahkumist kahjatsema kõik senised kaasteenijad. Asemele astub praegune diviisi suurtükiväe ülem kolonel-leitnant G. Leets.

II-ne kindluse raske suurtükiväe divisjon 24. I. 1919. — 1. VI. 1920.

H. S t u n d e.

Awaldatakse juubeliartiklina sisult muutmatult. Toim.

Meie Vabadussõja raskemil päevil, kui meie väikearvulised, kuid kangelaslikud väeosad mitmekümnekordselt ülekaiva vaenlase osade poolt Tallinna alla olid surrutud, sai oma aluse II kindluse raske suurtükiväe divisjon Iseseisva raske patareid II rühma kujul, mille moodustamist Tallinnas alustati 4. jaanuaril 1919. aastal.

Umbes jaanuari lõpuni 1919 a. võtsid võitlustest osa peamiselt jalaväe löögiosad, üksikute kerge patareide toetusel ning soomusrongide mõjuval kaasabil. Suurtükiväe nõrkus sellel ajajärgul on selletav kõlbulikkude kerge suurtükide puudumisega, millest sedamööda üle jõuti, kuidas vaenlase käest suurtükke ära võeti,

milledest siis patareid moodustati. Pöörde tõi siin inglise kerge suurtükide päralejõudmine. Veneageid raskeid suurtükke aga, mis peale Saksa okupatsiooni meie maale veel järele olid jäänud, ei saanud paljude tarviliste osade, peamiselt aga liikumisabinõude puudumisel, mis ennast meie kiirelt edasilükkival rindel valusalt tunda andis, mitte tarvitada. Sedamööda aga, kuidas kodumaa vaenlastest vabanes ja meie võidurikkad väed riigi piiridele olid jõudmas, kus enam-vähem püsiva väerinde tõttu rasket suurtükide kasutamiseks soodsamad tingimused tekkisid, hakati parandatud materjaalosa rasket suurtükidest moodustama patareid, mis süsteemi omaduste tõttu pidid peamiselt püsivatel positsioonidel asuma.



Viru väerinna ülema käsutuses olev üksik 6" Schneideri haubits (tegutsetes Kriushist kuni Narva-Jõesuuni) lipnik Stunde juhatusel.

Viru rinde kaitseks määratud rasked patareid koondati II kindluse raske suurtükiväe divisjoni, Narvajõe joonele.

24. jaanuaril 1919. a. nimetati divisjoni ülemaks alamkapten Georg Vestel, kes 4. veebruaril samal aastal divisjoni moodustamist ametlikult alustas, piiramis-suurtükiväe divisjoni nime all; lähemateks abilisteks olid temal adjutantina — lipnik Orro, majandusülemana — sv. am. Moks, vanema arstina — Dr. Lindpere ja laekahoidjana — sv. am. Rank.

Divisjoni maksimaalne koosseis oli 9 patareid, divisjoni numeratsioon Nr. 1 — Nr. 9, ehk nagu neid hiljem ümbernimetati, kindluse patareid nr. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 15 ja 16. Sõjategevusest võtsid tegelikult osa esimesed 6 patareid, kuma kindluse patareid nr. 15 ja nr. 16 alles peale vaierahu moodustati; kindluse patareid nr. 13 aga oli määratud eriti Narva linna kaitseks ja väikese laskekauguse tõttu lahingutest 1919. a. lõpul Sala — Dubrovka — Annenskaja külade joonel osavõtta ei saanud.

Esimesena seati Narva väerindel lahingvalmis divisjoni 3. patareid; see patareid moodustati Iseseisva raske patareid kahest rühmast, milledest I rühm asus Tallinnas ja II rühma moodustamist oli alustanud, nagu eelpool mainitud, 4. jaanuaril 1919. a., Tallinnas, end. I rannapatareid ülem, Naissaarel, lipnik Borkmann,

lipnik Aroni ja junkur Stunde kaasabil. Sama rühm sõitis 14. jaanuaril 1919. a. ühes Tallinna Kaitsepataljoniga Lõuna väerinnale; alustas lahingtegevust 15. jaanuari õhtul Uhtke kõrtsi juures, 8 versta Tartust, Võru maanteel; kaotas 16. jaanuaril lahingus Reola mõisa all ühe suurtüki, mille tagasivõtmise järele rühm 28. jaanuaril Narva väerindele saadeti, esimese raske patareina Viru rindel, kuhu jõudis 29. jaanuaril.

Kuivõrt rasketes tingimustes suurtükiväe üksuste moodustamine sündis, on näha sellest, et väerindele väljasõites rühma meeskond, 44 vabatahtlikku II rannapatareid Aegna saarel, väljaõpetamata olid, relvadeks kaks 42" vene 1877. a. suurtükki ja mõned jaapani püssid, ratsahobuseid ainult 4, sama palju ka suurtükihobuseid, liikumisabinõudeta ja väljaköögita. Hobuseid rekviireeriti Tartu sissesõiduhuovidest, mõni tund enne lahingut, kuma liikumisabinõud ja väljaköög alles vaenlaselt sõjasaagina saadi. Sideabinõudeks olid paar väljatelefoni aparati ja paar kilomeetrit kaablit.

30. jaanuaril jõudis Narva ka I rühm. Samal päeval nimetati Iseseisva raske patareid Piiramise suurtükiväe divisjoni 3. patareiks. Positsioonile asus patareid Narva Rahvaväljale. Vaatluspunkt Saksa kiriku tornis sai vaenlase poolt purustatud ning hiljem Hermannii kindluse torni üleviidud.

Kindluse patarei Nr. 7. meeskonna blindaashid Komarovka metsas.



Kindluse patül 7. — al.-kapt. P. BORKMANN ja kindl. patül 9. — al.-kapt. A. KANGRO.

1. veebruaril jõudis Narva divisjoni 1. patarei — neli 6" 120 p. suurtükki; patarei ülemaks ja esialgu ka ainsamaks ohvitseriks — alamkapten Mühlverk, kellele hiljem abiks määrati leitnant Kerson; patarei meeskond koosnes 64 rahvaväelasest, raskeveo hobuseid oli 4 ja ratsa — 3. Järgmisel päeval asus patarei positsioonile Narva Paemurru metsaservale.

Esimese tule avas 3. patarei 29. jaanuaril Komarovka küla pihta, kusjuures esimese paugu ajal suurtüki lahingtelg murdus, 1. patarei aga 4. veebruaril Novaja ja Saretsje külade pihta, neid 3. patarei tule toetusel põlema süütades. Et vaenlase seljatagust tülitada, asus üks 3. patarei suurtükk ajutisele positsioonile Narva Jaanlinna surnuaia juure.

11. veebruaril nimetati piiramise raske suurtükiväe divisjon ümber „II kindluse raske suurtükiväe divisjoniks“. Divisjoni staap asus endiselt Tallinnas, juhtides patareide moodustamistöid, kuna väerindel asuvad patareid operatiivselt 5. jalaväe polgu ülemale allusid, tihedat kontakti pidades I suurtükiväe polguga.

21. veebruari õhtul jõudis Narva divisjoni 2. patarei — kolm 6" 120 p. suurtükki ja üks 6" Schneideri haubits; patarei ülemaks oli leitnant Rasumov, tema abiks — lipnik Mägi. Patarei oli võrdle-

misi hästi varustatud, meeskond koosnes 99 sõdurist, hobuseid oli 19, ja jõudis kohale ägedamaks lahinguks, mis öösel vastu 22. veebruari algas ja 3 päeva kestis.

Vaenlase suurtükiväe ettevalmistustule ajal, millest meile eelmisel õhtul salaja ületunud vaenlase patarei ülem teateid andis, lasti Narva linna pihta üle 1000 mürsu. 2. patarei 6" haubits asus kohe positsioonile Narva raudteejaama juure, kuid sattus varsti vaenlase tule alla ning asus uuele positsioonile 3. patarei juure, kuid ka see patarei, väljalastes sel päeval üle 400 mürsu, oli vaenlase suurtükiväe all. Vaenlase jalaväe korduvad kallaletungid soomusautode ning suurtükiväe toetusel said meie jalaväe poolt, divisjoni patareide, väljapatarei nr. 2. ja soomusrongi toetusel, tagasi löödud. Ägeda laskmise tagajärjel läksid 24. veebruaril 1. patareis katki 2 lafetti ja 4 suurtükiratast. Samal päeval asus 2. patarei positsioonile Pähklamäe mõisa juure.

25. veebruarist — 4. märtsini oli võrdlemisi vaikne, nähtavasti oli vaenlane oma suurejoonelise pealetungi kokkuvarisemisest heidutatud ning korraldas omi kokku kuivanud ja segamini löödud väeosi. 3. patareisse ilmus teenistusse lipnik Vestel. 4. märtsil vahetati 5. jalaväe polk 4. jalaväe polgu poolt ära.



Kindluse patarei Nr. 9 Komarovka positsioonil 29. II. 19.

5. märtil tungis vaenlane ägedalt Natalini mõisa peale ja tulistas 1. patareid, mille tagajärjel üks lõhkemata granaat purustas suurtüki lafeti ja ratta. Samal päeval said enneaege se lõhkemise tagajärjel haavata kaks 2. patarei 6" haubitsa nummert.

Järgmisel päeval tulistas 3. patarei niivõrt edukalt vaenlase, Narva linna järjekindlalt pommitavat, 6" haubitsapatareid, et see ühes vooridega ning jalaväe osadega Komarovka külast põgenes ja hiljem märksa kaugemale positsioonile, Kobõljacki küla juure, oli sunnitud asuma; ka tekkis tulistamise tagajärjel Komarovka külas tulekahi.

12. märtsil oli 3. patarei neljal ratsamaakuulajal kokkupõrge Lilienbachi mõisa eelses metsas vaenlase maakuulajatega. Peale lühikest tulevahetust põgenes vaenlane, meile saagiks jättes üht hobust reega ja laskemoonaga. 14. märtsist alates oli vaenlase suurtükiväel kasutada vaatlemiseks algul üks, hiljem kaks õhupalli.

22. märtsil tulistas 2. patarei 6" haubitsa ajutiselt positsioonilt Narva jõe kaldalt, Siivertsi juurest, Isvoosi küla 33 granaadiga, mille tagajärjel küla kolmest kohast põlema hakkas. 29. märtsil hävitas 2. patarei ühe vaenlase vaatluspunkti Lilienbachi metsas ja 3. patarei pillas oma tulega suure moonavoori Jamburgi maanteel laiali.

Märtsikuu jooksul kindlustati ning

moondati patareide positsioone, laskekivide ja täpsuse suurendamiseks ehitati platvorme.

9. aprillil jõudis Vaivara jaama divisjoni 4. patarei — neli 6" 120 p. suurtükki. Patarei oli võrdlemisi hästi varustatud, ülemaks — lipnik Aron, abiks temale — lipnik Uustalu; meeskond koosnes 77 sõdurist, 60 jaapani vintpüssiga, hobuseid oli 12. Patarei asus positsioonile Narva-Jõesuu parki ja alustas 19. aprillil eellaskimist Fitinka küla peale.

Divisjoni 5. patarei jõudis Tallinnast Narva 27. aprillil. Patarei ülemaks oli alamkapten Kangro, abiks — lipnik Rebane, meeskond koosnes 83 rahvaväelasest, hobuseid oli 5. Järgmisel päeval saadi 3. patareist kaks 42" Schneideri suurtükki. Neid suurtükke olid soomlased Lõuna väerindel sõjasaagina saanud ning oberst Kalm 3. patareisse saatnud. Positsioonile asus 5. patarei Narva Kadastikku, Ringi tänavale.

Üldiselt vaenlane aprillikuu jooksul suuremat tegevust ei avaldanud, mida patareid õppuste korraldamiseks ärakasutasid. Kuid 25. aprillil alustas vaenlane, väga tugeva suurtükiväe ja 3 soomusauto toetusel, suuremat pealetungi Narva linna suunas. 6" granaatide läbi, tuule soodustusel, põles maha peaaegu terve Juhkentali linnaosa. Divisjoni patareidest tegutsesid eriti energiliselt 2. ja 3. patareid; viimase ning väljapatarei nr. 2. tulega vigas-



9-da rügemendi ülem, kol.-leitn. SCHMIDT külastab kindl. patareid Nr. 7 Komarovka külas.

tati üks soomusauto, missugune hiljem meie jalaväe poolt hävitati.

Divisjoni staap jõudis Tallinnast väerindele 29. aprillil ning asus Sundja külasse, 5 versta läänep. Narva linnast. Sealt lahkus staap augustikuus Narva linna, kuhu jäi kuni sõja lõpuni.

30. aprillil alustas lahingtegevust 5. patarei eellaskmisega Novaja ja Kobõljaki külade peale, mille tagajärjed aga halvad olid, kuna üle poole mürskudest ei lõhkenud; see laskemoon oli sõjasaagina enamlastelt saadud ja ära niiskunud.

Maikuu esimesel poolel oli sõjategevus loiu iseloomuga, kuid 14.—16. maini tulistasid kõik meie patareid, merest kuni Narvani, elavalt vaenlase seisukohti. Sellega tegevusel oli rohkem demonstratiivne iseloom — maskeerida ning toetada Põhja Korpuse pealetungi Oudova suunast Jamburgi taha. Kavatsus õnnestus ja vaenlane paisati kaugele Luuga jõe taha; sealjuures põletas 4. patarei Fitinka ja Korosteli külates hulk hooneid maha ning 5. patarei tuli sundis üht vaenlase soomusrongi ja kerget patareid taganema.

Kui vaenlane taganenud oli, korraldas divisiooni ülem ohvitseridele väljasõidu vaenlase suurtükiväe positsioonide raiooni, kus konstateerida võis meie suurtükiväe tabavust, eriti Komarovka küla piirkonnas, mida pealegi tulistada tuli kaardi järele.

24. mail algas 1. patarei ühe rühma jaoks positsiooni ehitamist Luuga jõe kal-

dale, põhjapool Novo-Pjatnitskoe alevit, et Põhja Korpuse taganemise korral sealt meie jalaväge Luuga jõe joonel toetada.

Juunikuu jooksul ei võtnud divisjoni patareid sõjategevusest osa. Peeti õppuseid kindlate tunnukavade järele, ka tuli patareidel sageli osa võtta paraadidest välisriikide esindajate ees, kes imestust avaldasid Eesti sõjalise jõu edenemise üle.

1. patarei oli omad vanad 6" suurtükid üleannud Põhja Korpusele ning sai suurtükilaost asemele kaks 105 mm. saksa suurtükki. 20. juunil määrati sama patarei varusse, Suure Soldino juure, kust patarei 28. juunil uuele positsioonile Kulgu telliskivitehase juure asus ning seal tugevad kaitsekoopad, laskemoona keldrid ja platvormid ehitas.

Jalaväest divisjoni juure komandeeritud ohvitserid said maikuu Tallinna, suurtükiväe ohv. ettevalmistuskursustele saadetud, kust divisjoni tagasi ilmusid 22. juunil.

23. juunil jõudis Auvere jaama divisjoni 6. patarei — neli 6" 120 p. suurtükki. Patarei ülemaks ja ühtlasi ainsaks ohvitseriks oli al.-leitnant Mägi, kelle asemele 2. patareisse määrati lipnik Reimann. 6. patareis oli sõdureid — 100, hobuseid — 8. Positsioonile asus patarei Kriushi ja Mustajõe külade vahele, kuhu ehitas ka tugevad, raudroobastega kaetud, keldrid ning suure eluhoone meeskonna jaoks. Lahingtegevusest võtab patarei osa alles 26. novembrist alates.



3. raske patarei.

Juulikuus kestavad divisjonis edasi õpused ja majanduslised tööd, kuu lõpul aga ettevalmistustööd ettenähtavate lahingute jaoks, sest Põhja Korpuse pealetung, mis Gatshinani jõudes raugenud oli, lõppes aeglase taganemisega Eesti piiride poole, mille tõttu selge oli, et meie vägedel Viru rindel kodumaa piire enamlaste vastu uuesti kaitsta tuleb.

Samal ajal asus 3. patarei uuele positsioonile Komarovka küla juure, kuhu ka tugevad kaitsekoopad ehitas.

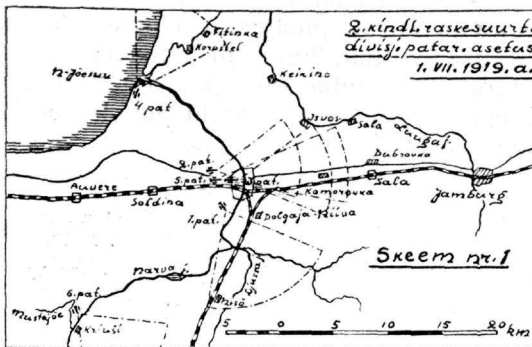
4. patarei ehitas ühe rühma jaoks positsiooni metsaservale Padoga mõisa juure ja tulistas sealt 3. augustil Tikopisi küla, kus tulekahi tekkis ning järgmisel päeval Jamburgi linna ümbrust ja asus siis uuele positsioonile Risu küla juure, põhjap. Kobõljaki küla.

5. patarei asus 23. juulil positsioonile Kobõljaki küla juure, kuhu ka kaitsekoopaid ning laskemoona keldreid ehitas. Et aga vaenlast juba Luugajõe joonel kinnipidada kavatseti, valmistas patarei ette veel ühe positsiooni Novo-Pjatnitskoe alevi lähedusse, mida aga tegelikult kasutada ei saanud, kuna Põhja korpus hiljem Jamburgist ootamata kiirelt välja taganes.

Augustikuus nimetatakse divisjoni patareid ümber „kindluse patareideks“ (nr.nr. 5, 6, 7, 8, 9 ja 10).

3. ja 5. patareid võtavad uuesti lahingutegevusest osa augustikuu algul, kusiüures viimane ühes Väljapatarei nr. 2-ga Kusmino küla maani maha põletab ja Jurkino külas tulekahju tekib. Samuti saavad vaenlase ägedad pealetungimised 10.—12. augustini Kalmotka, Jurkino ja Aleksandrovskaia Gorka külade piirkonnas kergete ja raskete patareide tule toetusel likvideeritud; kuni kuu lõpuni on väerindel võrdlemisi vaikne.

Luuga jõeäärsete külade ning Jamburgi



1. patarei sai juure kaks vene 3,425" 1895. a. suurtükki.

2. patareist saadeti kaks 6" suurtükki positsioonile Jamburgi alla, Novo-Pjatnitskoe alevi juure; 27. juulil vahetati rühma meeskond 4. patarei poolt ära. 1. augustil sai 2. patarei ühe 6" Canet suurtüki, missugune Narva Juhkentali alevis üles seati.

3. patarei ehitas augustikuu algul positsiooni Novo-Pjatnitskoe alevi juures, missuguse hiljem 2. patareile üle andis.



Vaenlase suurtükkide poolt ülesküntud maastik kindl. patarei Nr. 7 vaatluspunkti (X) ees, Dubrovka küla juures.

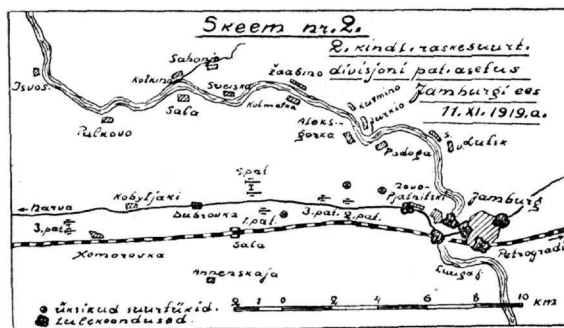
linnaeelse piirkonna tulistamiseks asub üks 3. patarei suurtükk 10. septembril eelpositsioonile Dubrovka küla idapoolse servale, kuna 2. patarei 8. septembril oma Risukülas asuva rühma 4. patarei käest tagasi saab.

18. sept. võetakse Jamburgi linn tugeva suurtükiväe alla, millele lisaks 3. patarei poolt Dubrovka külla paigutatud suurtükiväele, 1. patarei ühe suurtüki ja 2. patarei ühe 6" haubitsa Dubrovka juure saadavad. Pommitamise tagajärjel tekib Jamburgis tulekahi. 27. septembril ajab 3. patarei Suure-Lutski külas ühe suure „kontsert-miitingu“ laiali. Tuleks veel mainida, et tulistamisel 18. septembril 2. patarei 6" haubitsa juures enneaegse lõhkemise läbi üks kapral surma ja 3 sõdurit haavata said.

Divisjoni 7. patarei moodustamisega tegi algust Tallinnas 2. oktoobril selle ülem, alamkapten Paulson. Selleks toimetati Tallinna lähedusest, Kirna külast, kaks vene 9" mortiiiri sadamatehastesse parandusele. 30. novembril sõitis patarei Narva ja asus positsioonile Sepa tänavale. 14. detsembriks oli patarei laskevalmis, kuid lahingtegevusest osa ei võtnud, kuna vaenlase pealetung enne patarei laskesektori jõudmist rauges.

Oktoobrikuu esimesel poolel tulistasid 1. ja 3. patarei omist Dubrovka juure ette-

nihutatud üksikuist suurtükkest Luugajõe äärseid külasid. 1. oktoobril sai 5. patarei 42" Schneideri suurtükke asemele kaks inglise 47" suurtükki ühes rohke ja hea laskemoonaga. Ebapraktilise lafeti ja tundmata inglise nurgamõõtja tõttu oli suurtükkide käsitamine alguses raskendatud, kuid vaatamata selle peale, et ka lasketabelid täiesti puudusid ja neid lahingus kokkuseada tuli, kuigi primitiivselt, suutis patarei siiski juba kaks päeva hiljem ühte tähtsamat vaenlase vaatluspunkti Jurkino küla juures hävitada.



11. oktoobril murti enamlaste väerind Jamburgi juures uuesti korraldatult ja kõvendatult Põhja - Lääne armeelt läbi. Kuna mõtet polnud selleks meie jalaväge tulde saata, võttis selle operatsiooni ettevalmistusest osa peamiselt meie suurtükivägi, milleks I diviisi suurtükiväe

ülem, kapten Kauler, Jamburgi sektoris asuva suurtükiväe jaoks täpse tulekava välja töötas, missugune ka 11. oktoobri hommikul kell 5.30 alates patareide poolt täpselt täideti. Selleks asusid öösel vastu 11. oktoobrit divisjoni osad järgmistele positsioonidele: 1. patarei 105 mm. suurtükk ja 5. patarei — Dubrovka kõrtsi juure; 2. patarei 6" haubits — umbes 5 klm. ning 3. patarei 42" suurtükk — umbes 4 klm. idapool Dubrovka küla, Jamburgi maantee ääres. Kergete- ning raskete patareide ja suurtükide marulise ettevalmistustule, 3 tanki, 2 soomusauto ning lennukite toetusel vallutas kindral Judenitshi jalavägi Jamburgi linna, löödud punaväge Petrogradi värvate ette pühkides.

Vaenlane oli nüüd patareide laskesektoritest kadunud — algasid jälle õppused, positsioonide kindlustamise- ja majanduslised tööd. 26. oktoobril ilmuvad divisjoni noored ohvitserid, kes Vabariigi sõjakooli patarei I. lennu lõpetanud, lipnikud K. Kask, A. Lensmann, V. Kivistik, R. Haus, M. Ratassep, N. Hindrikson ja J. Lääne; veidi hiljem veel lipnikud A. Langer ja E. Tart.

Divisjoni ülema korraldusel asutati 1. novembril divisjoni õpekomando allohvitseride ja kapralite ettevalmistamiseks; komando ülemaks määrati leitnant Reimann, abalisteks temale lipnikud Haus ja Kask. Ehk küll patareides oli suur puudus meestest, ei katkestanud õpekomando tegevust ka järgnevat raskete lahingute ajal. Õpilasi oli algul 62, neist lõpetasid komando 4. märtsil 1920. a. 44 meest.

Põhja-Lääne armee oli kokkuvarisenud Petrogradi all ja divisjoni tegevuspiirkonnas algas sõjategevus jälle novembri kuu teisel poolel. Järgnevatest äärmiselt äge-

datest kaitselahingutest võtavad osa juba kuus divisjoni patareid. Kuna „Sõduri“ käesolevas numbris eesti suurtükiväe, nii siis ka divisjoni, tegevus Viru rindel novembri ja detsembri kuudel täielikult valgustatakse, lubatagu siin veel juure lisada mõned andmed divisjoni edaspidise saatuse kohta Vabadussõja lõppedes.

Divisjoni sõjategevus lõppes vaheahu algusega 3. jaanuaril 1920. a. kell 10.30.

Käepärast olevate andmete järele, mis-sugused osalt kontrollimist nõuavad (kuna üksikute patareide laskemoona kulu kindlasti suurem oli, näit. 1. patareil), kulusid divisjoni patareid sõja jooksul laske-moona järgmisel määral:

- | | | | |
|--------------------|--------------------|---------------------|-----------|
| 1. patarei (umbes) | 1.500 gr. | kokku | 1.500 |
| 2. patarei | 1.536 gr. 53 shr. | kokku | 1.589 |
| 3. patarei | 4.304 gr. 263 shr. | kokku | 4.567 |
| 4. patarei | 1.626 gr. — shr. | kokku | 1.626 |
| 5. patarei | 1.491 gr. 73 shr. | kokku | 1.564 |
| 6. patarei | 1.056 gr. 6 shr. | kokku | 1.062 |
| | Kokku | 11.513 gr. 395 shr. | == 11.908 |

Peale rahutegemise algab järkjärguline demobilisatsioon. Veebruari kuus 1920. a. asutati III. kindluse raske suurtükiväe divisjon, mille koosseisu üle läksid divisjoni 1., 6., 8. ja 9. patareid.

22. märtsil lahkus sõjaväe teenistusest divisjoni asutaja ja üldiselt armastatud juht, kapten G. Vestel; tema asemele nimetati al. kapten A. Kangro.

Mai kuu jooksul moodustati divisjon ümber kindluse suurtükiväe divisjoni 1-ks grupeks; 1. juuniks 1920. a. oli ümbermoodustamine lõpetatud ja grupe ülemaks nimetati alamkapten P. Borkmann.

Sõjaaegsest II. kindluse raske suurtükiväe divisjonist on võrsunud praegune, I. diviisi suurtükiväe koosseisu kuuluv, 2. suurtükiväe grupp.

1-se diviisi suurtükiväe ja selle algüksustest võrsunud:

Vahuse eest tasuta maa saajad.

Kindral-major Andres Larka.

Kolonelid: Herbert Brede, Hugo Kauler, Johannes Roska ja Georg Feofanov.

Kolonel-leitandid: Georg Leets, Paul Borkmann, Karl Tulff.

Maiorid: Richard Lessel, August Aron, August Rattiste, Johannes Orro (res.).

Kaptenid: Oskar Palu, Jaan Tõnisson (†), Karl Tiits, Artur Tenno, Aleksander Derrik, Villem Vestel (res.), Eduard Aindt (res.).

Alamakaptenid (reservis) Alvin Adler, Herman Maim (†), Helmuth Arro. Leitandid: Peeter Napritson, Heinrich Stunde, Hans Uibo.

Noorem leitnant Sergei Leets.

Veltveebliid: Rudolf Hurt, Jaan Tallmann, Jaan Pallop.

Vanemad allohvitserid: Karl Valdmann, Johannes Lamson, Jüri Jürisson, Johannes Barbo, Aleksander Vilgats, Villem Seidelberg, Felix Martinson.

Nooremad allohvitserid: August Rosenthal, Eduard Loom, Johannes Mitnits, Hermann Rekk, Theodor Andersson.

Kapralid: Adalbert Looberg, Heinrich Bauer, Nikolai Liidemann, Johannes Probal, Robert Kiur, August Ruberg, Hugo Rohi, Oskar Pruvli, Julius Annok, Eduard Kuusik.

Reamehed: Voldemar Annok, Osvald Puks, Sigmar Paukson, Friedrich Zube, Johannes Moikov, Juhan Pallop, Villem Heidemann, August Ahmann, Arnold Ahmann.

Autasuna priikooli saajad.

Kolonel Hugo Kauler.

Kolonel-leitnant Georg Leets.

Kaptenid: Oskar Palu, Aleksander Derrik.

Alamkaptenid (res.): Herman Maim, Hugo Mölder.

Leitnandid: Otto Treufeldt, Richard Rubach, Viktor Pajo, Aleksander Buldas, Oskar Luha (res.), Edvin Luha (res.).

Noorem-leitnandid: Vladimir Kärk, Sergei Leets, Aleksander Pääsuke (res.), Jaan Luik (res.), Daniel Uustalo (res.), Erich Vilberg (res.), Georg Nieländer (res.), Karl Rostfeldt (res.).

Lipnikud (reservis): Harry Busch, Herbert Luha, Peeter Paulovits, Karl Kask, Karl Reimann, Nikolai Hendrikson, Voldemar Kivistik, Leonhard Puksov, Eduard Kõgerthal, Karl Lieberg, Harald Illisson, Leonhard Pääsuke.

Sõdurid: Oskar Krigul, Ludvig Haus, Gerhard Anderson, Paul Eek, Johannes Lipmann, Oskar Lipmann, Konrad Pinka, Hermann Rossmann, Jaan Kirt, Wolfgang Erelmann, Edgar Martinson, Oskar Peets, Theodor Adamson, Evald Konno, Albert Leesment, Paul Teas, Heinrich Olvi, Leopold Uhlberg, Alfred Vosmi, Juhan Pallop.

Uusi sihtjooni Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste praegusest töökavast.

Kui sõjaväe riviline väärtus oleneb tema ohvitser-kaadrist, siis samuti ripub sõjaväe õppeasutuste töö tema lektorkaadrist, kui meie noore ohvitserkonna kasvatajatest ja õpetajatest.

Kui meie ohvitser on meie kaitsevägejuht, kasvataja, õpetaja, eeskuju — kelle intellektuaalset ja moraalselt võimed imuvad sõjaväkke ja siit kaudselt rahvasse, — siis siit arusaadav selle töö laiaulatuslik väärtus.

Meie noore ohvitserkonna ettevalmistus Sv. Ühendatud Õppeasutustes ja lektorkonna valik peab olema selleks tulipunktiks, kuhu koondatud meie sõjaväe kõrgema juhatuse tähelepanu, armastus, hool ja mure.

Tõnדי on tervete aastate jooksul olnud „linna serval“, — oma asendi tõttu ja ka vaimliselt. Kuidas siin õppetöö aastate kestel arenes, oma hüvedega ja pahe- dega, sellest on ju ka „Sõdur'i“ veergudel

„lahinguid“ löödud. Möödume vaikides sellest. Viimased aastad on aga meie sõjaväe kasvatuses ja orientatsioonis loonud uue suuna, on võidule pääsenud uued tõekspidamised ja veendumused. On loodud uus alus; et 1) Eesti sõjakooli kasvandikke kasvatagu Eesti ohvitser ja 2) et meie sõjaväe kasvatajate sõjateadmiste värskendamiseks on tarvilik tihe kontakt Lääne-Euroopaga. Jäävad need põhimõtted meie sõjaväe kasvatusasutuse vankumatuks aluseks, siis olgu tervitatud iga uus samm selles sihis, iga uus isik, kes enda peale võtab meeldiva ja vastutusriikka kohuse lõpetada üht ehk teist sv. õppeasutusest Lääne-Euroopas.

1926. a. õppis Prantsuse Vabariigi mitmesugustes sõjaväe õppeasutustes 15 Eesti ohvitseri. See arv on protsentuaalselt pal-

Majoor Richard Maasing.

Eesti sõjaväe esindaja Lätis 1. det. 1927.

Sündis Tartu maakonnas 29. juulil 1896. aastal. Õppimist algas Tartu Aleksandri gümnaasiumis. Keskkooli lõpetas Riias ja oli hiljem Riia ning Tartu ülikoolide üliõpilane.

Sõjaväe teenistusse astus vabatahtlisena 3. detsembril 1914. aastal. Sõdurina viibis rindel 1915. aasta oktoobrikuuni — 59. suurtükiväe brigaadi koosseisus, võttes osa lahingutest Leedumaal ja hiljem Galiitsias. 1915. a. oktoobris astus Vilno sõjakooli ja lõpetas selle 1. veebruaril 1916. a. Sama aasta lõpul sõitis uuesti rindele, kus määrati teenistusse 248. jalaväe rügementi, mille ülemaks oli eestlane kolonel Raudsepp. Selle rügemendiga võttis osa sõjategevusest sakslaste vastu Leedumaal 1917. a. lõpuni, olles alguses kompanii ülem ja hiljem pataljoni ülem. 1917. a. lõpul viidi üle 62. diviisi staapi, kus oli staabiülemaks kolonel Laidoner, hiljem Eesti sõjavägede ülemjuhataja. 1918. a. algul sattus sõjavangina Saksa-maale. Vene sõjas sai kaks korda haavata.

1918. a. novembri lõpul põgenes sõjavangist kodumaale ja 14. detsembril määrati sõjavägede ülemjuhataja adjutantiks, millisel kohal viibis Vabadussõja lõpuni. 1920. a. suvel määrati sõjaväe esindajaks Lätimaale; 1922. a. sügisel tuli tagasi Eestisse, et täiendada oma sõjalist haridust. 1923. a. lõpetas ohvitseride täienduskursused ja 1926. a. jaanuaris Kõrgema Sõjakooli. Selle järele täitis mitmesuguseid ülesandeid Kindralstaabis ja 1. jaanuarist 1927. a. oli Kindralstaabi I osakonna ülema abi.



Majoor RICHARD MAASING

Aumärkidest omab: Vabadusristi I liigi III järgu, Vabadussõja mälestusmärgi, Läti Karutapjate ordu III järgu, Läti Vabadussõja mälestusmärgi, Vene Püha Vladimiri IV järgu mõõkadega, Püha Jüri IV järgu risti ja Püha Jüri IV järgu medali.

ju suurem, kui ühelgi meie naabril. See on meeldiv fakt. Ta tõendab, et vaatamata majanduslistest raskustest püüame kasvata oma tulevase sõjaväe õpetajaid Lääne-Euroopa kiirelt areneva sõjateadmiste kõrgusel. See on vist ainult õige tee. Ja veel õigem on see tendents, et suur osa Prantsusmaal sõjalise hariduse omandanud ohvitseridest on esimeses järjekorras Sv. Ühend. Õppeasutusse määratud. Neist ohvitseridest kasvab ajajooksul meie oma lektor-kaader.

On suur vahe selle vahel, et ise õppida ja lõpetada mingisugune õppeasutus ja teiseks — et teisi õpetada. Nii nagu aastate viisi õppides omame teadmised, sa-

mutigi aastate viisi õpetades, omame õpetamise viisi, meetodi. Olla hea lektor, see ei ole mingisugune „taeva kink“, vaid pikade aastate visa töö tulemus.

Kui igasugune õppetööle ettevalmistus nõuab juhtimist, juhatust, kontrolli, siis samuti on noore lektori arenemises paratamatult tarvilikud teatavad näpunäited, juhatused, korrektsioon. Inimene märkab ju omi vigasid ja puudusi kõige vähem — see on vana tõde. Kuid tarviliku korrektsuse ja delikaatsusega kättenäidatud vead saavad hea tahtmise juures kõrvaldatud. Sarnaselt kasvatatakse noori õppejõude headeks lektoriteks. See on õppetööde juhataja (directeur des études) püha kohus

olla esimene ja viimane klassis ehk auditooriumis, et jälgida lektorite ja õpilaste töid. Nii on see Öhtu-Euroopas ja sarnaselt sai ka tänavuse õppeaasta algul sisseseatud Sv. Ühendatud Õppeasutustes. Sarnane reguläärne tundide jälgimine teeb selgeks: 1) „lektori vaimlised võimed“ 2) tema ettekande head ja vead, 3) ainete läbivõtmise ulatuse, tema suhted teiste ainetega. Päev-päevalt ja tund-tunnilt kogutud märkeid võib süstematiseerida, koondada ja õppetööde juhatajal on ajajooksul selge pilt: a) õppetöö tervikust, b) lektor-kaadri võimistest.

Õppetundide korrektsiooni, parandusi, tuleb teha noortele lektoritele esimeses järjekorras individuaalselt (tête-a-tête), delikaatses vormis, mis kedagi ei haavaks. Senini on sarnane korrektsioon Sv. Ühendatud Õppeasutuses tänavusel õppeaastal annud kõige paremaid tagajärgi. See noor lektor-kaadri koosseis, kes hakkas tänavu õppetööd, on tiivistatud paremast tahtest olla ja saada headeks lektoriteks.

Sarnase üksikute lektorite õppetöö jälgimisel koondub õppetöö juhataja kätte ajajooksul materjal, mis nõuab üldist, kollektiiv-lahendust, arutust, mõttevahetust. Seda tehakse **pädagoogika nõukogus**. Meil oli sarnane pädagoogika nõukogu mõiste senini võõras. Tänavu on sellega Sv. Ühendatud Õppeasutustes algust tehtud; on olnud kaks pädagoogika nõukogu koosolekut, mis on kujunenud huvitavaks mõttevahetuseks lektoritele enestele ja õppetööde juhatajale. Iga lektor tunneb ja teab, et ta ei ole enam üks aine lugeja, kes loeb ja läheb. Ei. Pädagoogika nõukogus selgub õppetöö üldpilt, selgub, et igal ainel on relatiivne väärtus, kuid kõik need ained on suunitud ühes sihis, — kasvatada ja õpetada meie sõjakooli kasvandikke ohvitseriks. Iga lektor näeb ja mõistab, et iga aine on vaid lülike pikas ahelas, mille evolutsioon tarvilik meie tulevase ohvitseri arenemiseks ja kasvatamiseks. Iga lektor veendub veel, et nii, nagu ained üksteisega seotud, läbipõimitud — samuti peab vaimline liituvus lektoreid ühendama selle ühise töö alusel, milleks töötame.

Pädagoogika nõukogu ei aja ainult jaoksvaid asju. Tal on veel suurem ja laiem tähtsus. Meil ei ole veel senini kindlaks tehtud see ainek (õppeained), mis ilmingimata sõjaväe kasvatuasutuste programmis peaks olema. Arusaadav, et see oleneb omakorda sihist, milleks meie

töötame: see on kasvatada meie kaitseväge põhjalikult ja kõigekülgelt ettevalmistatud noori rühma ja kompanii juhte. Kõik töö olgu suunitud selles sihis. Pädagoogika nõukogu üldarutused peavad kindlaks tegema: 1) täpse ainekustiku, 2) kindlad kavad ja 3) leidma vastavad koeffitsiendid vastavalt aine väärtusele. Senini olenes aine väärtus isikust, kuis keegi suutis oma ainet „hirmuäratavaks“ teha. Nii said sageli esimese järgu ained viimasteks ja viimased esimesteks. See vaade on praegu põhjalikul muutumisel. Igale ainele tuleb näidata tema koht vastavalt tema väärtusele ainete koeffitsiendi redelis ja tundide arvulises ulatuses. Nii ehk suudame selle õppeaasta kestvusel lahendada kaks elementaarküsimust, mis on nurgakiviks kogu meie õppetööle:

- 1) mida õpetada,
- 2) kui palju õpetada,
- 3) kuidas õpetada.

See viimane on meetodi küsimus ja selle juures ehk peatume.

Võtame näiteks ühe tähtsama õppeaine — taktika, mis on tulevase ohvitseri teadmiste a ja o-ks. Taktika on tsentrum, mille ümber peab koonduma terve õppetöö. Ühtlasi on taktika ka üks kõige raskemaid õppeaineid, eriti meil, kus senini valitses taktikaliste doktriinide virr-varr.

Taktika on sisuliselt laialdane õppeala ja ta nõuab oma käsitamiseks palju õppejõude. Rohkearvuline õppejõudude pere, kus igal lektoril oma taktikalised veendumused ja tõekspidamised — see teeb üldise doktriini loomise veel raskemaks. Tuli tööd tsentraliseerida; määrati vanem juhataja taktika alal, kes kogu taktikalist õppust koordineeriks ja ühtlustaks. See töö pandi õppetööde juhataja peale. Töö osutus laiaulatuslikuks ja vastutusrikkaks. Tuli alata kõige elementaarsemast; tuli luua ühine vaade, ühine taktikaline veendumus lektorite eneste keskel. See suurendas tööd märksa, kuid ta kujunes möödapääsematuks. Taktikaline ülesanne on tervele kursusele alati üks ja loomulikult peab lahendamise meetod ja doktriin ühtlane olema. See nõuab pikka omavahelist läbisõelumist, arutust ja kokkulepet. Tuli kolikambri heita need argumentid kus targutati, et kas lahendada ülesannet Prantsuse määrustiku järele või Saksa oma järele.

Meil on ilmunud oma jalaväe määrustik ja olgu ta hea ehk halb, see on meie

taktika baas. Sellest algame ja sellega lõpetame oma taktikalisi töid. Kõik seletus, selgitus, näited olgu ainult määrustiku põhimõtete illustatsiooniks, piltlikuks tegemiseks. Nii loome vähehaaval oma noortele ohvitseridele taktikalised veendumused, tõekspidamised. Taktika ei ole ainult kuiv resoneerimine, et see ja see võiduprintsiip aitab selleks ja selleks kaasa. Taktika on noore juhi **usutunnistus**, veendumus (conviction, убеждение), et nii ja nii pean ma tegutsema, aga mitte teisiti. Ta on teatav **fanatism** — kui soovite, kui fanatism, mis põhjendatud mõistusega ja elustatud veendumusega. Kuivad raamatutest mahaloetud teadmised, ajaloolised näited, isiklised kogemused ja juhused sõjast, nendega peab äärmiselt ettevaatlik olema. Neid ei tohi võtta reeglina meile; nad ei tohi õpilast teha resoneerijaks, „targutajaks taktikeriks“. Nii nagu noor teoloog võib ära õppida kogu ajaloolise usuteaduse tarkuse, kuid selle juures ise päris uskumatuks jääda. Katsugu sarnane pastor jutlust pidades inimesi kaasa tõmmata: „ta on kelluke mis heliseb ja vask mis kumiseb“, nagu laulus uus testament. Samuti just on taktikaga lugu. Võib rääkida suuri sõnu, näidata oma erutitsiooni, jutustada oma kangestegusid sõjast, kuid kuulajaskond jääb külmaks — teda ei ole suudetud veenduma panna taktikalisele. Ma mäletan tänuga oma jalaväe professori Prantsuse Kõrgemast Sõjakoolist kolonel Touchon'i, kes oskas inimesi süüdata, põlema panna, veendumusi luua. Kui see mees rääkis kompanii ehk pataljoni pealetungist, siis ta ei rääkinud ainult. Ei. Ta oskas sugereerida, et meie kõik, terve auditorium, nägime elavalt seda kompaniid, nägime kuis ta võitles, kannatas ja edasi läks. Meie **elasime** nii viisi taktika läbi; see lõi veendumused, oma tõekspidamised. Taktika oli ainult raamiks, kaadriks neile tõekspidamistele.

Tänavuse õppeaasta taktikaline ettevalmistus Sv. Ühendatud Õppeasutustes jaguneb kahte ossa: 1) **teoreetilised loengud taktikas** ja 2) **praktiline taktika**: a) näitlikud ülesanded maastikul, b) nende läbiarutused (diskussioonid), c) harjutused kaardil ja d) kodused tööd.

Teoreetiliste loengute siht on ainult eksplikatiivne, selgitav. Teoreetiline seletus on vaid eeleaap, juhatus praktiliseks tööks maastikul, kaardil või koduseks tööks.

Taktikat õpib meie kadett esimeses järjekorras kõige rohkem siis, kui ta ise tegutseb, olgu see maastikul, kaardil või koduses töös. Nendele praktilistele töödele on koondatud ka kogu töö raskuspunkt.

Näitlikud ülesanded maastikul ei tohi luua mõnda shablooni, rutiini. Näitlik ülesanne on ainult üks lahendusest teatavas konkreetse olukorras. Näitlik ülesanne teostatakse sõjakooli kaadri ja meeskonnaga nii, et vanem kadettide kursus, kellelele demonstreeritakse teatawad lahing-faasi, oleksid pealtvaatajad **gruppide viisi, oma taktikalise grupi juhatajaga**. Grupi juhataja juhib õpilaste tähelepanu iseloomuliste tegevusnähtuste peale, selgitab, kontrollib õpilaste teadmisi ja vastavaid määrustikkude paragrahve, mille alusel demonstreeritakse ülesannet. Näitliku ülesande täitjad, jao ja rühma juhid, on samuti vanemast kursusest, igast grupist 2 või 3 meest. Need on niinimetatud **aktiiv-tegutsejad**. Ülesandele järgneb **diskussioon gruppide viisi**, kus aktiivselt tegutsejad õpilased peavad selgitama, millised käsud nad said ja kuidas nad tegutsesid. Siin tekib mõttevahetus, sest leidub ju pealtvaatajate keskel alati neid, kes **teisiti oleks tegutsenud**. Siin oleneb grupi juhi oskusest neid mõttevahetusi juhtida, kokkuvõtteid teha. Ühtlasi teeb grupi juht ka **üldkokkuvõtte näitlikust ülesandest**, rõhutades selle iseäraldusi, lahenduse viise jne.

Näitlikule ülesandele maastikul järgneb **analoogiline ülesanne kaardil**. Siin on kõik õpilased aktiiv-tegutsejad: igaüks neist peab andma oma otsuse ja lahenduse ühes põhjendusega. Siin tekivad ühed või teised mõtete lahkuminekud, mida grupi juht peab suunima ja reguleerima. Kui kaart küllalt ei selgita on vajalik lahenduse kontroll maastikul, et õpilane õpiks ja näeks, milline vahe on ülesandel kaardil ja milliseid korrektsioone toob maastik, see kõikide lahenduste ja otsuste imperatiivne ja stabiilne element.

Ja lõpuks saab õpilane analoogilise ülesande koduseks tööks. Sellel ülesandel on enam-vähem kontrollimise siht, kui palju õpilane on läbiseedinud teatava lahing-faasi:

- a) õppides ja lugedes vastavad paragrahvid määrustikkudest enne näitlikku ülesannet maastikul,
- b) jälgides sedasama ülesannet maas-

tikul ja kuulates lektori seletust, esitades temale üht ehk teist küsimust,

- c) diskussiooni tundides tuues ette oma arvamisi ja kuulates lektori kokkuvõtet näitliku ülesande lahendusviiside kohta,
- d) harjutusel kaardil, kus õpilane pidi esinema oma otsusega, lahendusega ja selle põhjendusega.

See on lühike kava, üldpilt, kuis on praegu korraldatud taktika õpetus talvisel õppeperioodil Sv. Ühendatud Õppeasutustes. Siia tuleb ligilisada iga harjutuse **ettevalmistustöö** grupi juhatajatega, et saavutada ühist doktriini, ühist vaadet taktika õpetuse meetodi kohta. See ettevalmistustöö käib iga ülesande eel selleks määratud tundidel. Ettevalmistuse töö nõuab palju aega ja tööd. Kui ühetunniline loeng nõuab juba kolm või neli tundi ettevalmistust, siis praktilise harjutuse ehk ülesande ettevalmistus on palju pikem. Võtke ülesande kokkuseadmine, maastiku kontroll, ülesande uus korrektsioon ja ümbertöötamine, siis lahenduse leidmine ja selle kontroll. See on töö, mis pealiskaudsele kõrvaltvaatajale sageli nägematuks jääb. Kuid ilma selle eeltööta kaotaks töö oma põhjalikkuse ja täpsuse, eriti taktika, kus katsume luua ühist doktriini ja vaadet. Nii lühikalt taktika õpetamise viisid. Sel paarikuulisel töötamisel taktika alal on taktika üldjuhatajale selgunud paljud puudused ja vead. Suuremat osa neist võib aja jooksul kõrvaldada, kuid on ka sarnaseid mida kõrvaldada ei saa või raske on. Üks neist oleks meie Tallinna soine ja kinnine ümbrus, mis taktikalisteks õppusteks vähe vaheldust pakub. Seda võivad parandada ainult suvised tööd Värska laagris, kus maastik vahelduv ja sellega taktikaliste kombinatsioonide võimalus mitmekesisem ja huvitavam. Teine suurem pahe, see on meie

kaartide puudus. Meil puudub täiesti suurema mastaabiline kaart (plaan 100 silda tollis) Tondi ümbrusest, mille peal võiks lahendada ülesandeid talvisel ajal jao ja rühma üksustega. Olemasolevad kaardid on vananenud ja sellega oma väärtusest palju kaotanud. Kindralstaabi ülema vastutulelikkuse peale lootna jäädes võib vast tuleva õppeaasta algul see puudus osaliselt kõrvaldatud saada.

Kui võtaks vaatluse alla teised õppeained, mis Sv. Ühendatud Õppeasutuse õppekava lahutamata osa, siis viiks nende täpne käsitus pikale. Mainime vaid töö üld-põhijoone.

On lihtne pädagoogiline aksioom, et õpilastele ainult jutustada on kõige halvem meetod. Ainult kuulamise kaudu ei saa edasi. Tuleb abiks võtta nägemine, s. o. aine piltlikuks tegemine skeemidega, piltidega, tabelitega, mudelitega. Nende tagavara on meil Sv. Ühendatud Õppeasutustes väike. Tuleb neid täiendada juureostuga ehk suuremaid jaolt valmistusega kodusel teel. Ja lõpuks kõige paremaid tulemusi andev õppeviis — lasta õpilasi ise teha ja ise tegeleda. See on laborator- ehk töökooli meetod. Selle alla ei saa paenutada igat õppeainet. Kuid häid tagajärgi on annud sellel alal kogu sisetehnika õpetus, mis puht tegeliku töö alusel, ja suurelt osalt ka väli-fortifikatsioon.

Ei saa lõpuks mainimata jätta kogu meie noore lektor-koosseisu kindlat tahet ja püüdu anda oma parimat. On tehtud ja tehakse vigu, kuid see ei kohuta kedagi. Suun ja siht on õige. Las koguvad kogemused, las kasvab vilumus. Niiviisi töötades suudab ehk see noor lektorkond, kes tänavusel õppeaastal algas uues sihis tööd, teostada seda suurt ülesannet, milliseks osutub meie noore ohvitserkonna ettevalmistus.

A. J.

Laskeosavuse ja laskeõpetuse aluseid.

O. Sternbeck.

Alamalseisvates ridades katsume valgustada mõnda põhjapanevat küsimust laskeosavuse väljaarendamise ja laskeõpetuse alal. Nende küsimuste õigel käsitusel oleks eriline tähtsus just praegustes väljaõppeoludes, kus võrdlemisi lühikese aja jooksul tuleb saavutada kaunis tõsiseid tagajärgi. Kaebtused selle peale, et „aega ei jätku“,

ei jää muidugi tulemata. Aega saab aga uskumata palju võita, kui tööle kohe algusest peale õige põhi alla pannakse. Selle põhja saame õieti panna, kui endile täiesti selgelt ette seame eesmärgi, mida vaja on saavutada ja välja selgitame laskeosavuse isiklikud alused, s. o. isiklikud omadused, mida või-

malikult suure laskeosavuse saavutamiseks on vaja eriliselt välja arendada.

Nende küsimuste valgustamiseks ongi alamalseisvad read määratud.

I.

Kõige esmalt — mis on ajateenija väljõpetamise eesmärk?

L. E. I § 26 uues redaktsioonis annab selle peale täpsed vastused.

Neid vastuseid on vaja ühest küljest eriti tähele panna.

Nõutakse teatavas lahingus ettetuleva märgi pindala kindlat (kuulide enamikuga) tabamist neil ja neil distantsidel, kõigi väljalastavate kuulide kontsentreerimist teatava pindala peale (1 m²) ja kõige selle juures iseseisvat, ilma kõrvalt antavate näpunäideteta töötamist neil ja neil distantsidel.

See on kõik. Nõutakse **ainult** teatavat **praktilist oskust**, muud mitte midagi.

Mitte sõnagi teoreetiliste peastteadmiste kohta.

Ja kui lähemalt vaatleme paragrahve, mis räägivad õppelaskmise otstarbest ja tähtsusest ning käsitlevad laskuri ettevalmistust õppelaskmise harjutuste täitmisele, siis leiame sealt veel erilisi hoiatusi teoretiseerimise ning klassiõppuse eest.

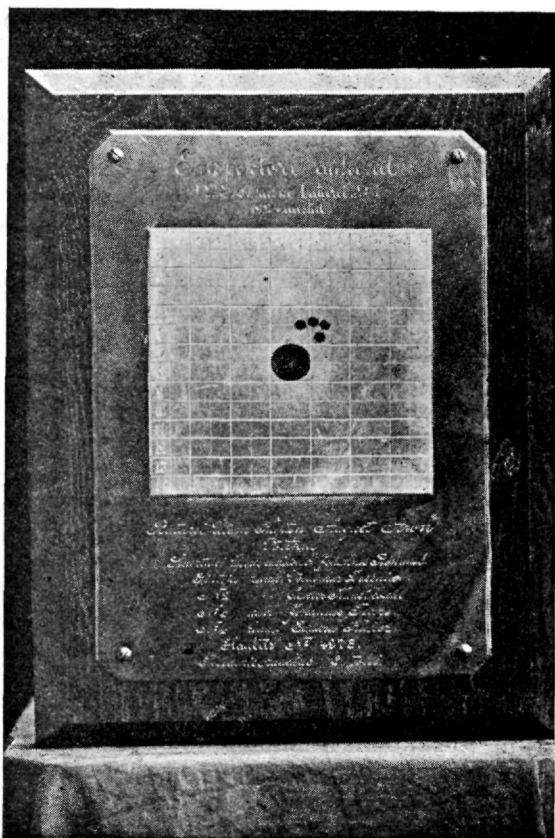
Tegelikkudel sihtimisharjutustel, nägemismeele abil, lahingus sagedasti ettetuleva ning õppemärklauale alaliseks silmade ees seismiseks paigutatud kujumärgi mõõtu- des — nii tulevad kõik tarvilised andmed sihiku ning sihtpunkti valikuks ja tarvilisteks kõrvalevõtmisteks ära õppida.

Ei tule katsuda lihtsast reamehest teha lasketeoreetikut ja ta pead koormata sentimeetritega ning igasuguste lendjoone elementide nimetustega.

L. E. I §§ 12—18 on kirjutatud juhtidele. See natuke, mis sellest tarkusest tegeliku laskmise juures vaja läheb, selgub näitelaskmisel. Et iga projektiline lendjoon kõver on, seda saab kivi visateski ära näidata.

Ainukene asi, mis väikest meespidamist nõuab, on sihiku ja sihtpunkti valik mitmesugustel distantsidel. Kuid ka see on äärmuseni lihtne asi.

Tuleb kõige esmalt meeles pidada, et alati, kui sihiku seadmiseks vähegi aega on, tarvitada tuleb kaugusele kõige enam vastavat sihikut (L. E. I, § 63, viimane lõige, ka eeskirjas soredalt trükitud). Täpsel punktilaskmisel (õppelaskmisel) on sel-



Inspektori auhind I. D. S. patareis nr. 7.

leks alati aega ja tuleb siis ka õppelaskmisel sellest reeglist kinni pidada. Lahingus on selleks väljaspool rünnakudistantsid pea alati aega, ka siin tuleb sellest reeglist kinni pidada. Nii on siis rõhuv enamik juhtumistest niisuguseid, mil tarvitada tuleb kauguse kohaselt seatud sihikut. Ainult erandistel juhustel tuleb tarvitada algsihikut väljaspool selle sihiku normaalset ulatust ja erandina tuleb selle tarvitamist ka õpetada. Erandit saab õpetada juba normaalselt töötama õppinud mehele, mitte aga algajale noorele.

See näib aabitsatõde olevat. Kuid veel möödunud suvel, kui kõik see, millest praegu jutt oli, üldises õppekavas eriti oli alla kriipsutatud, võis veel küllalt näha õppuseid, kus mitmele kümnele vaevalt laskma hakanud noorsõdurile kitsas klassitoas halbade, kriidiga tahvlile kritseldatud joonestuste abil pähe katsuti panna Vene vintpüssi algsihiku tarvitamiseviisid kuni 500 m. distantsini. Katsume nüüd selgusele jõuda selle kohta, mis tegelikul lihtlaskuril lõpuks sihiku ja sihtpunkti „teooriast“ vaja on ära õppida, kui ülevaltoodud

reeglist kinni pidada ja ühtlasi silmas pidada ülesseatud eesmärki (50 cm. kuju kindel tabamine).

Sammudes (7,62 mm. vintpüssile) ja yardides (7,70 mm. vintpüssile) määratud distantsidel on asi muidugi väga lihtne. Veidi keerulikum näib alguses asi meetridantsidel olevat. Tegelikult on aga ka siin kõik väga lihtne.

Vene 7,62 mm. vintpüssil on lennukõrgused **sihik 2** (algsihik) juures:

50 meetri peal	+2,9 cm.
100 „ „	+3,3 „
150 „ „	-1,1 „
200 „ „	-8,3 „

Kuni 150 meetrini on meil siin seega tegemist „paiklasuga“ (lasuga, mis peaaegu sinnasamasse paika tabab, kuhu sihitakse — Fleckschuss); vahed sihtpunkti ja keskmise tabamispunkti vahel on nii väikesed, et nendega üldse arvestada ei tule. Sihtimiseviis ei muutu siin tuntuvalt isegi 20 cm. kujude pihta sihtimisel. Peaks ju 50 ja 100 m. peal sihtima ainult 3 cm. kuju keskkohast madalamale.

100 m. peal on see aga ümarguselt $\frac{1}{3000}$ distantsist, mida täpselt väga raske oleks „välja kraadida“. Vähegi suurema märgi pihta, näit., 30 cm. kuju pihta laskmisel ei tähenda 1—3 cm. kõrvalekaldumised üldse midagi.

Lisame siia juure veel Vene vintpüssi kuuli kõrvalekaldumised tuule mõjul distantsidel kuni 200 m.

juures sihi vastutuult kõrvale, kuid isegi kõva tuule juures, mis suured puuksad ja peenemad puud kõikuma paneb, avamine väljakandega märgi valgest südamikust välja.“

Mehel, kes seda „teooriat“ kümne minuti jooksul omandada ei suuda, ei peaks vist küll peas kõik korras olema ja niisuguse peale tuleks kui laskuri peale õieti täiesti käega lüüa.

Natuke täbaram on asi 200 meetri distantsiga. Kuna ülespoole sihtimine üldse raske on, on siin sobivam tarvitada sihik 4. Selle sihiku juures on lennukõrgus 200 m. peal 13,5 cm., s. o. õppemärklaua valget südamikku (30 cm. kuju) kirbu peale võttes, tabame tegelikult just märgi keskele. Ka see reegel ei ole raske omandada. Väljavõtmised tuule kohaselt ulatavad aga juba 25—27 sentimeetrini. Märgi valge südamiku alumise ääre kohal on aga märgi peale kleebitud $\frac{1}{3}$ kuju, laius parajasti veidi üle 50 sentimeetri, s. o. kujust välja ei pruugi meie 200 m. peal väljavõtmisega veel minna. Saame jällegi praktilise reegli:

„Distantsil 200 m. pane sihik 4 ja võta õppemärklaua valge südamik kirbu peale. Teistel suurtel märkidel sihi umbes samavõrra keskkohast madalamale, väiksed märgid võta kirbu peale. Tuule järel kannu välja, meeles pidades, et ka kõva tuule juures vaja ei ole keskmise lahingkuju äärest väljapoole minna.“

Distants meetrites	Kõrvalejooks sentimeetrites					
	Tuul vasakult			Tuul paremalt		
	8 m/sek.	4 m/sek.	2 m/sek.	8 m/sek.	4 m/sek.	2 m/sek.
50	4	2	1	4	2	1
100	10	5,5	2,5	10	5	2
150	18	10	5	17	8,5	4
200	27	15	7,5	25	12	6

Ülemaltoodud tabelist on näha, et distantsidel kuni 150 meetrini praktiliselt ka kõva tuule (8 m/sek.) juures jätkub 15 cm. suurusest väljakandest, seega õppemärklaua vaja ei ole laua valgest südamikust väljapoole minna.

Noorsõdurite suurelt massilt nõuab L. E. I § 26 uus redaktsioon kindlat laskmist distantsidel kuni 150 meetrit. Nagu näeme, piirdub terve sihiku ja sihtpunkti valiku „teooria“ selleks laskmiseks Vene vintpüssi jaoks järgmise reegluga:

„Pane sihik 2 (algsihik) ja sihi vaikse ilmaga sinna, kuhu tahad tabada. Põiktuule

7,70 mm. vintpüssiga saame kuni 200 meetrini sihik 2-ga läbi. Kuuli lennukõrgused on:

50 meetri peal	+4 cm.
100 „ „	+6 „
150 „ „	+4 „
200 „ „	-4 „

Vast 50 ja 100 m. peal võiks ehk sihtpunkti „jõhvikarva võrra“ madalamal hoida, teistel distantsidel on aga kõrvalekaldumine jällegi ainult $\frac{1}{4000}$ — $\frac{1}{5000}$ distantsist, mida ükski silm enam „välja kraadida“ ei oska.

Tuule kohta on reeglid praktiliselt samad, ainult paremalt puhuva tuule juu-

res peab rohkem välja võtma, sest et derivatsioon sel püssil vasakule on.

Nii näeme, et isegi kõige paremal noor-sõduril terve ta „lasketeooria“ nii pisikene on, et selle vabalt 10—15 minuti jooksul peensusteni võib ära õppida.

Tegelikult on aga meil paljudes kohtades selle peale tunde ja tunde raisatud ja on võistlustel ning kontrolllaskmistel ikka selgunud, et just sihiku ja sihtpunkti valikuga kõige rohkem kimbus ollakse.

Teiste sihikute ja distantside jaoks on kuuli lennukõrgused Vene 7,62 mm. vintpüssil:

Sihik 4.

- 200 m. peal +13,5 cm.
(valge südamik kirbu peale)
- 250 m. peal +7,5 cm.
- 300 „ „ —4,5 „
(tegelikult „paiklask“)
- 350 m. peal —22,0 cm.
(juba raske tarvitada)

Sihik 6.

- 350 m. peal +24 cm.
(1/3 kuju kirbu peale)
- 400 m. peal +12 cm.
(valge südamik kirbu peale)
- 450 m. peal —11 cm.
(valge südamik kirbu alla)



Suurtüki numbrite võistlus-auhind sihtijale.

Ka siit võib eelmise eeskujul tuletada äärmiselt lihtsad ja hõlpsasti meelepeetavad sihtimisreeglid, mille äraõppimine

Tuule mõju.

Distsants meetrites	Kõrvalejooks sentimeetrites						Märklaua mõtudesse ümber arvates saame lihtsad reeglid
	Tuul vasakult			Tuul paremalt			
	8 m/sek.	4 m/sek.	2 m/sek.	8 m/sek.	4 m/sek.	2 m/sek.	
300	47	24	13	42	25	11	
400	85	44	23	79	40	21	

7,70 mm. vintpüssil on lennukõrgused teiste sihikute jaoks:

Sihik 3.

- 250 m. peal +7 cm.
(sihtpunkt valge südam. alumises pooles)
- 300 m. peal +9 cm.
(sihtpunkt valge südam. ülemises pooles)

Sihik 4.

- 100 m. peal +27 cm.
- 150 „ „ +36 „
- 200 „ „ +40 „
- 300 „ „ +25 „
- (1/3 kuju kirbu peale — kõige soodsam)
- 350 m. peal +9 cm.
- 400 „ „ —20 „

Sihik 5.

- 400 m. peal +36 cm.
- 450 „ „ +4,5 cm.

tervest aastasest teenistusajast küll üle poole tunni aega ei tohiks võtta.

Veel kord. Ärge püüdke teha reamehest lasketeoretikut, õpetage ta praktikaliste võtetega märki tabama! Sellega võidate aega ja saavutate kümme korda paremad tagajärjed, kui targutamise klassitubades.

II.

„Ainult äärmiselt harva on halb laskmine tagajärjeks niisugustele vigadele, mis tekivad laskuri jämedast hooletusest, laiskusest või täielikust saamatusest. Laskeõpetaja üheks tähtsamaks ülesandeks on laskuri peale nii mõjuda, et viimases tundmus ärkaks, et ta tingimata võib saada heaks laskuriks, kui ta seda kindlasti tahab.

Harilikult toob noorsõdur just selle teenistusharu vastu juba kodunt kaasa isearalise huvi ja armastuse. Õpetaja ülesandeks on seda huvi ja armastust kõigi võimalikkude abinõudega välja arendada." (L. E. I § 28).

Neid tõsiasju kordavad ühel ehk teisel kujul pea kõigi maade laske-eeskirjad. Nende tõsiasjade meeletuletus meie laske-eeskirjas väärib sellepärast erilist tähelepanu.

Kõik rahvad on vanast hallist ajast saadik lõbu tunnud laskmisest ja tunnevad seda ka praegugi. Iseäranis tunneb võitluse ja spordihimuline noorsugu huvi kõige vastu, mis laskmisega ühenduses on. Juba poisikesel on märkiviskamine kiviga, vibu ja noolte vabritseerimine jne. üheks lõbusamatest ajaviidetest.

Muidugi ei saa igamehest laskekunsti meistrit. Selleks on kaasasündinud andeid vaja. Kuid korralikuks keskmiseks laskuriks võib iga mehe kasvatada, kes mittevigane ega nõdramoistusline ei ole. Niipalju tarvilikke andmeid, huvi ja armastust laskekunsti vastu on igal normaalsel noorelmehel.

Ühelt poolt peab siin mõjuma eeskuju. Laskeõpetaja peab võima alati näidata, et seda, mis harjutustel nõutakse ja saavutada püütakse, ka tõesti võimalik on saavutada.

Selleks näitamiseks ei peaks ühtegi juhust mööda laskma. Et aga näidata võiks, peab õpetaja ise vähemalt keskmiselt hea laskur olema. Muidu muutub terve õpetamine paratamatalt sõnaliseks teoretiseerimiseks, millest jõhiväärтки kasu ei ole.

Hea laskur, kes ise tegelikkudel harjutustel laskekunsti saladuste jälgile on jõudnud, näeb algaja laskuri eksitusi ja vigu pilgu pealt, ta oskab neid ka praktiliselt, kõige lihtsamal ja arusaadavamal viisil parandada. Niisugusel õpetajal võib võrdlemisi palju õpilasi olla, ta saab nendega valmis. Sellepärast tuleks laskeõpetus koondada ainult heade õpetajate kätte. Kui alalise kaadri hulgas ühel või teisel põhjusel leidub halbu laskureid, peaks neid laskeõpetusest täiesti eemal hoidma.

Algaja vaatab kaadrilaskuri näidete peale siiski mõnikord teatava umbusaldusega. Tekib kahtlus, kas seda, mida pikki aastaid harjutanud laskur teha võib, ka lühema harjutusaja jooksul võib saavutada. Siin selgub, et sellest õieti vähe on, kui alalise kaadri hulka kuuluv õpetaja al-

nult seda näidata suudab, mis algajalt nõutakse. Näite tasapind peab õieti seisma palju, palju kõrgemal sellest, mida nõutakse algajalt. Alles siis võib algajas usk tekkida, et seda, mis temalt nõutakse, õieti mänguasi on täita.

Peale selle, mis õpetaja ise võib näidata, tuleb esile tõsta ka teisi näiteid. Just paremate algajate saavutused võivad siin suurt osa etendada. Neid peab aga alatasa esile tõstma, kõigile teatavateks tegema, neid mitte hapanema jätta kaustade kaante vahele. Päeva parimate tagajärgede väljakuulutamine terve kompanii ees (ütleme õhtusel loendusel), kiitused, väikesed soodustused, mõned auhinnakesed jne. — alati nende tagajärgede äranäitamise, mille eest kiideti jne. — toovad asjasse elavust, äratavad huvi ja võistlustungi. Kui see kord äratatud on, lüheneb aeg, mis õpetaja harjutamise peale peab kulutama, mitmevõrra.

Üleriiklised, väeosa, pataljoni jne. rekordsaavutused nägusate tabamispiltide kujul ei tohiks puududa ühestki laskegalleriist. Eriti tähtsad on siin just ajateenijate poolt saavutatud head tagajärjed. Ja neid leidub küllalt. Võtame või tänavused üleriiklised võistlused. „D₁“ ja „D₂“ klassi auhinnasaajate saavutused olid seal väga head ja kõlbavad väljapanekuks kuhu tahes, pool aastat ja aasta harjutanud laskuritele on nad aga otse hiilgavateks eeskujudeks.

* * *

Peale eeskuju on aga veel eriti tähtis laskekunsti isiklikkude aluste õige väljaarendamine.

Laskur ei pruugi sugugi Herkules olla. Paljud raskejõustiku harrastajad lasevad väga halvasti, samuti ka ületreenerinud kergesportlased. Vintpüssi sihishoidmine nõuab siiski teatavat jõudu ja tugevad käevarrad ei ole laskuril sellepärast mitte veaks. Kuid ainult tugevate käte väljaarendamisega ei jõua veel kaugele.

Tähtsam, kui paljas lihaste jõud, on laskurite liikmete liikuvus, paenduvus, mitmesuguste laskmiseks tarviliste tegevuste üheaegse vaba täitmise võimalus. Põlvelt ja püsti laskmisel on esimese järgu tähtsus keha õigel tasakaalustamisel, kindlal seismisel ja istumisel ning piha- ja vöölihaste õigel töötamisel. Laskeosavuse väljaarendamiseks määratud kehaharjutuste juures tuleb seda silmas pidada.

Veel suuremat osa laskmise

juures etendab aga laskuri närviaparaat. Rahu, rahu kõige esmalt, rahu üle kõige! Olgu liigutused laskmise juures nii kiired kui tahes, alati peavad nad aga otstarbekohased olema, alati peab laskur nende üle täiesti valitsema.

Karastatud närvid, lõbus meeleolu, hea tuju võivad mitu korda enam anda kui kõige visam drill.

Võib kindlasti öelda, et näiteks III diivi õppekompanii iga-aastased üldiselt väga ilusad võistlussaavutused sugugi vähemal määral ei ole olenenud rahulikust ja korralikust elust Audru heinamaal, iga-päevasest meresupelusest ja päikesevannidest, kui järjekindlast ja korralikust harjutamisest. Seal on isegi mõnikord võistluste eel igasugune tegelik laskmine üldse mõneks ajaks seisma pandud ja erilist rõhku ainult närvide karastamise ja hea meeleolu loomise peale pandud. Tagajärjed on sellel talitusel ainult head olnud.

L. E. I § 28-da kolmanda lõike eesotsas seisvaid sõredalt trükitud ridu peaks iga laskeõpetaja erilisel silmas pidama.

Laskmine laskegalleriis peaks olema lõbusaks spordiks, teataval määral meelelahutuseks. Sellepärast ei ole sugugi ükskõikne, missugune selle gallerii välimus on. Ei ole loota, et põrises, prahti ja rämpsu täisolevas, halvasti sissestatud, kokkuvarisenud vallidega galleriis huvi laskmise vastu tõuseks ja laskurid kõige tarviliku rahuga asja juures oleksid. Laskegallerii välimuse eest tuleb samuti hoolitseda, kui kasarmutoa mugavuse eest.

Kuid ega sõjas mugavusi ole. Seal peab laskma ja tabavalt pealegi laskma ka poris ja külma käes, seal tuleb tundide ja päevade kaupa istuda niisugustes aukudes, kuhu hea peremees penigi sisse ei ajaks. Mis jaoks siis õppustel mugavuste eest hoolitseda?

Õigus küll. Kuid nii arutades ei pruugiks ju ka kasarmutoa mugavuse eest hoolitseda. Ometigi teeme seda. Ja teiselt poolt ei tohi unustada, et laskur õppelaskmisel laskma õpib, s. o., neid tarvilikke oskuseid ning võtteid omandab, mis tabavaks laskmiseks tarvilik on. Nende oskuste ja võtete esialgne omandamine nõuab aga tingimata täielikku asjalendamist, iga mõtteid kõrvaleviiv ja tuju rikkuv mõjund võib laskurile täiesti võimataks teha laskekunsti „saladustele“ jälgile pääsemise.

Ei pruugi vist meele tuletada, et „terav silm“ üks esimestest eeldustest heale laskmisele on. Nägemise teravuse väljaarendamisel on sellepärast esimese järgu tähtsus ja seda tuleb põimida igasuguste õppuste sekka, et selleks mitte erilist aega kulutada.

* *
*

Lõpuks peab laskuril usku olema oma relva ja laskemoona sisse. Püsside kõige täpsem jooksmaseadmine, proovimine laskuri oma silma all, õpetaja proovilasud harjutuste ajal õpilaste püssidest, need on jällegi asjad, mis teatavaid laskureid enam edasi viia suudavad, kui terved kuud drilli.

* *
*

Neid igasuguse laskeõpetuse ja laskmaõppimise põhialuseid esile tõstes, ei eita meie muidugi alalise harjutamise, drilli tähtsust. Kordame jällegi, et ratsa sõitma ainult sadulas, ujuma ainult vees õpitakse. Et aga harjutused ja drill tagajärgi annaksid, selleks on vaja luua teatud eeldused, täita teatavad eeltingimused. Vaja on õpetatav aine teha arusaadavaks, lihtsaks, äratada huvi, viia õpilane oma tagajärgede üle rõõmutundmisele, karastada ta närve ja luua hea meeleolu harjutustel. Muidu ei anna ka kõige jonnakam harjutamine ja lõpmata ajakulutamine soovitavaid tagajärgi.

Ilmus trükist „Sõduri“ väljaandel
ametlik

Õppelaskmise märklaud



Müügil „Sõduri“ talituses,
Tallinn, Uus tän. 10.

Reserv-kapten KONRAD ROTSCILD †

3. dets. s. a. suri Tallinnas reservkapten K. Rotschild. Pärit Peterburi kubermangust; Sündinud 1 apr. 1892 Üldhariduse saanud Tallinna 6-klassilises linnakoolis ja lõpetanud eksternina Petrogradi I kadettide korpuse. Sõjaväelise harid. omanud Vladimiri sõjakoolis (lõpetanud 1 mail 1916. nimetat kooli sõja-aegse, lühendatud, kursuse). 6. juulist 1916 a. üleviidud teenistusse Peeter Suure merekindlusse Tallinna ja nimelt 4. Suurtükiväe polku. 4. suurtükiväe polgus teenis R. ohvitserina mitmesugustel rivi ja staabi noorem kohtadel. Teenides Tallinnas R. andus Eesti Sõjaväe organiseerimise tööle. Võttis osa esimesest Eesti sõjaväelaste koosolekust Tallinnas, 28. märtsil 1917. ja valiti siin Eesti sõjavägede organiseerimise komisjoni. Hiljem valitud keskbüroo juhatajaks ja juhtinud seda tööd kuni Eesti sõjaväelaste 1. kongressini (20. juulini 1917). Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee liikmena valiti samalt komiteelt mobilisatsiooni jaoskonna ülemaks.

23. veebruaril 1918. Eesti Peastekomiteelt määratud Tallinna komandandiks. Komandandina andis päevakäsu milles nõudis Eesti lippude väljapanekut Tallinnas, relvade äraandmist ja sõjaväelastelt pagunite kandmist.

Eesti diviisi teenistuses 1. märtsist 1918. Ülendatud Eesti Ajutise Valitsuse poolt 12. märtsil 1918. nooremleitnandist kapteniks, vanusega 24. veebr. 1918. Võttis osa Eesti diviisi likvideerimisest juulist oktoobrini 1918., viibis Peterburis Eesti Vabariigi Ajutise Valitsuse esituse käsutuses. Novem-

bril 1918. Saksa okupatsiooni langedes, määrati R. Kaitseliidu Peastaabilt rannakaitse ülemaks. Alates dets. 1918. a. R. teenis 1. ja 2. diviisis ajutisena staabi ülema k. t. 12 märtsist 1919. määrati ajuti-

seks Sõjav. Ülemjuhataja Staabi Kantselei ülemaks 29. II. 1920. määrati 1-se Kindl Raske Suurtükiväe Divisjoni patarei nooremaks ohvitseriks. Sõjaväeteenistusest vabastatud demobilisatsioonipuhul vanaduse tõttu 13. maist 1920.

Teenistuselehe sõjategevusest osavõtmise kirjelduse lahtris on märgitud: „Teeninud Peeter Suure Merekindluses. 24. ja 25. veebruaril 1918. (uue stiili järele) korraldanud vastuhakkamist Tallinnas enamlaste vastu ja sundinud enaml. valitsust Tallinnast lahkuma“.

Kapten Rotschildil on suured teened Eesti sõjaväe organiseerimise algpäevilt, 1917. ja 1918. a. Nüüd väeosade 10. aastapäevadel, võime sageli leida juubelikirjutusi märkmeid, kuis R. mobilisatsiooni jaoskonna ülemana suure hoole ja oskusega moodustas üksusi ja muretses neile relvu, moona jne. Lahkudes tegevast teenistusest, andus R. Eesti sõjaväe organiseerimise esimese ajajärgu, millisele ta seisis omal ajal väga lähedal, uurimisele. Selle töö tulemusena on ilmunud talt kokkuvõtteid üldajakirjanduses, „Sõduris“ ja mitmesugustes albumites. Rotschildi töö Eesti sõjaväe organiseerimise algpäevade valgustamises jäi pooleli . . . Tema mälestus püsib Eesti sõjaväes jäädavalt ja lahutamatult Eesti väeosade tekkimise ja algpäevadega.

K.



Mõningaid mälestusi Ilmasõja ja Vene revolutsiooni päevilt.

J. Tõrvand.

Kümme aastat tagasi elasin saatuse tahtmisel Ukrainas, Poltava linnas, kus augustikuust 1917. a. olin lektoriks sõjakoolis. Sellest ajast on minu taskuraamatutes märkmeid mõnede tolleaegsete üldiste sõja- ja sõjapolitiliste küsimuste kohta. Need märkmed on kirjutatud 1917. a. sündmuste mõju all, olukorras, kus Vene riigi piirides asuvate rahvaste saatust veel tihedalt seoti Vene riigi ja vene rahva saatusega. Tol ajal veel üksikud rahvad ei kujutanud enesele ette konkreetseid võimalusi iseseisvaks saada ning ühtlasi nad tundsid, et Saksa keisririigi võidu puhul Ilmasõjas oleks tulevik poliitiliselt veel tumedam, kui vene ülivõimu all. Iseäranis aga pidid ootama paha Saksa võidu puhul Eesti ja Läti, kus sakslus oli loonud enesele tugeva kantsi pikkade aastasadade kestvusel. Eesti ja Läti rahvad kannatasid palju saksluse võimu all. Sellega psühholoogiliselt seletatav üldse nende rahvaste ja neist rahvastest vene väe ohvitseride ja sõdurite otsekohene ja ennastsalgav võitlus Saksa riigi vastu Ilmasõjas. Eesti ja Läti soost ohvitserid ja sõdurid on Ilmasõjas üles näidanud kustumatat kanglastegusid. Arenenud kohusetunne ja emapiimaga sisseimetud vaen saksluse vastu olid sarnaste tegude kordasaatmisel suuremateks tõukejõududeks.

Kui nüüd Vene revolutsioon hävitas vene sõjaväe, avades riigi piirid Idasse tungivatele saksa vägedele, siis haaras kõiki eestlasi (peale enamlaste) lõpmata kurbtus ja valu oma kodumaa saatuse pärast. Siit kasvas omakorda välja tung siiski ühel või teisel viisil võidelda Saksa vägede ja enamluse vastu, kes tol ajal käisid sisuliselt üht ja sama rada. Ühed läks korda seda võitlust kaasa teha kodumaa pinnal ja rajadel, teistel — kaugel kodumaalt.

1917. a. detsembri kuuks oli väljakujunenud järgmine üldine olukord rinnetel: Läänes võitlus veel otsustamata; nii liitlased kui ka sakslased teevad äärmisi pingutusi, et 1918. a. võitu saavutada. Idas — vene armee on lagunenud; käib loodusjõuline demobilisatsioon; Vene riigis pole enam kindlat võimu, kes suudaks korraldada vastupanu; on avanenud võimalused rahust kõnelelda ja ühtlasi võimalused sakslastele okupeerida määratunud maa-alad Vene riigi lõunapoolsetes osades, läänes ja Baltimere rannikul, et teostada oma ajaloolisi püüdmisi ja „välja pumbata“ neist maa-aladest kohapealseid rikkusi — mitmesuguse toidu- ja tooresainete näol, milledest Saksa tunni suurt puudust. Saksa monarhistilistes ringkondades olid juba välja vaadatud ka tulevaste kuningate ja hertsogite kandidaadid.

Eeltoodud ridu palun alati arvesse võtta, et õieti aru saada kümme aastat tagasi minu poolt tehtud märkmetest, mis võivad pakkuda teatud huvi, peegeldades tolleaegseid meeleolusid. Et aga 1917. a. sündmuste üks suurematest teguritest — enamlus, mängib tähtsat osa rahvaste elus ka praegu, siis vast leidub neis märkmetes mõnda, mis kaasa aitab praeguse aja sündmuste analüüsimisel, hoiatades, võib olla, liialduste eest ühes või teises suunas.

Märkmed päevaamatutest.

17. XII. 17. „Demokraatlik kongress“ (Демократический съезд) ei suutnud võimuallikaks ku-

juneda. Sellepärast, et pimedad rahvamassid ei läinud sarnaste juhtide järele, kes ei lubanud kohe leiba, rahu ja maad. Pärast juuli sündmusi maha surutud enamlased kasutasid Kornilovi enneaegset väljaastumist ning algasid ägedat kihutustööd, et kõik võim kuuluks „nõukogudele“. Töö kees. Ja kui Kijevis mõisteti kohut Dsevaltovski*) üle, siis „uulitsale“ tulnud massid sundisid teda õigeks mõistma. See esmakordselt näitas, et on oodata suuri sündmusi. Riigivõim Kerenski ja Ko näol ei suutnud kohe alata energilist võitlust enamlastega. Kui olukord hakkas seda võitlust kategooriliselt nõudma, oli hilja. Enamlus oli juba sedavõrra ära mürgitanud massid, et 25. oktoobril Lenin ja Trotski kergesti haarasid võimu. „Ajutine valitsus“, kelle seljataga polnud laiemate hulkade toetust, kapituleeris, ehk küll pealinnades ja teistes linnades ning osalt rindel püüti toetada valitsust. Kuid loiaalsed elemendid olid organiseerimata ja nõrgad. Neil puudus masside toetus ja realne jõud. Enamlastel aga oli juba teatud organisatsioon ja jõud, mida nad kohe paiskasid võitlusele. Nad algasid kodusõja.

Nüüd läks mürgel lahti. Omakohus ja muu vägivald ning varanduste hävitamine sai igapäevaseks asiaks. „Tõeliste, talupoegade ja soldatite valitsus“ ja tema üksikud esindajad avalikult kutsusid massisid vägivallale. See „valitsus“ andis välja rida dekreete, mis lõpulikult hävitasid sõjaväe ja riigi majanduselu. „Rahvakomissarid“ ilmselt tegutsesid kogu kodanlise korra hävitamiseks, et selle korra varemetele ülesehitada midagi uut, ideaalsemat. Isiklikult ei usu, et enamluse juhid tegutsesid ainult aateliselt. Ei saa ette kujutada, et targad inimesed, nagu Lenin ja Trotski järsku oleks kaotanud mõõdukuse tunde. Tõsi, nad on oma lubamistes massidele läinud väga kaugele, ning on nagu kaotanud võimaluse massisid juhtida, nagu kisuks massid kaasa oma iuhte. Aga a u s a d inimesed ei muuda oma vaateid, kui muutub olukord. Enamlaste iuhid ei või aga kiidelda, et nende iiljilusad ja humaansed vaated sarnasteks on jäänud. Igatahes, sakslased on ära kasutanud enamlaste parteilist kitsarinnalsust ja fanatismi, et hävitada oma vaenlast Idas. Ja nüüd on kadunud kõik lootused peatse ja a u s a rahu peale.

Nendega, kes ei tunnistanud „komissaride“ võimu, algasid enamlased võitlust kõige toorema vägivalla abil. Mitte-enamline presse on kägistatud. Seltskondlised organisatsioonid, kes jäid riikluse platvormile, on tääkidega laiali aetud. Üle terve maa mõllasid tumedate masside madalamad kired. Moraalselt tervemad kihid olid terroriseeritud „kõige demokraatlikuma“ valitsuse poolt. Paljud tundsid, et on vaja võidelda, kuid puudus võimalus organiseerumiseks. Aga peale selle — palju ja palju kodanikke lihtsalt ütlesid — „pole minu asi“. Nii võis enamlaste võim kosuda — verele ja tääkidele toetudes. Kõik v a b a d u s e d, millestest unistasid paljud põlved, olid tembeldatud „kodanlisteks eelarvamisteks“. Samat öeldi ka õigustlise riigi kohta.

*) Kaardiväe Grenaderi polgu ohvitser, kes selle polgu sedavõrra demoraliseeris, et polk ei täitnud lahingkäsku.

Vaatamata maad võtnud passiivsusele ja äraootavale seisukohale, millele asusid teadlikud kihid, tekkisid õige pea mitmel pool tsentrumid, kus õhutati ja organiseeriti võitlust võimu usurpeerijatega. Neist tsentrumitest olid tähtsamad: Ülemjuhataja staap, Doonimaa, Ukraina ja ka raioonid, kus hoogu oli võtnud rahvuslik liikumine.

Ülemjuhataja staabis „kõik-armee komitee“ («общее-армейский комитет») arvas, et tema järele lähevad rinde osad ja vendas selles ka Duhhoonini. Aga rinne läks nende järele, kes lubas rahu, rahu kohe ja iga hinna eest, rahu kas või kõige häbistavamalt. Ja kui 20. novembril lipnik Krölenko astus üle kindral Duhhoonini laiba Ülemjuhataja staapi, siis rinne midagi ei teinud, et sealt Krölenkot ära ajada. Vastuoksa — järk-järgult pea kõik armeed tunnistasid teda kui ülemjuhatajat («Главковоерх»). Krölenko kohe asus sõjaväe lõpulikule desorganiseerimisele, viies sisse ülemuse valimise põhimõtte ja kaotades ära aukraadid ning aumärgid.

Duhhoonini surm — see on sõjaväe surma sümbol. Kui kergelt sakslased võitsid ühe suurema „lahingu“! Vene armee oli täielikult ja lõpulikult purustatud.

Duhhoonini surmaga oli likvideeritud üks tsentrumitest, kus kodanikud veel tahtsid kindlalt ja ausalt teenida ja kaitsta oma riiki.

Dooni kasakad ei võinud tunnustada „rahvakoimissaride“ võimu. Kasak on vabadusearmastaja ja ühtlasi riigitruu. Pealegi oodatavad „sotsialistlikud katsed“ kogunisti ei meeldinud kasakatele, kellede käes oli palju ja head maad. Vabadus ja kord — nii pidi olema kasakate hüüdsõna. Ja Doonimaa tõusis nii revolutsiooni kui ka riigi äraandjate vastu. Algas võitlus, mis detsembri algul kuiines ägedaks kodusõjaks. Seni (s. o. — 17. XII. 17.) on kasakad võidukad ja Doonimaal valitseb seadus ja kord. Sinna igalt poolt valguvad kodanikud, kes ei ole veel unustanud sõnu — patriotism ja au. Tuhandeid ohvitserre, junkruid (sõjakoolide kasvandikud) ja kadette (neist paljud päris noorukesed) koguvad end sinna rindelt ja linnadest üle maa. Nendega ühinevad üliõpilased, gümnaasiastid. Doonimaal on leidnud peavarju ka paljud riigitegelased. Doonimaale! — nii unistavad praegu paljud kodanikud, kes tahavad võidelda enamluse vastu.

Tõsi on — kasakate kehvem kiht ja talupojad on valmis toetama enamlasi. Kuid praegu paistab, et Doonimaa suudab end ja võidetud vabadusi kaitsta. Ümbritsevas pimeduses Doonimaa paistab heleda tähena ja kutsub sinna kõiki, kes võidelda tahavad. Kuid enamlased tunnevad, missugune hädasoht nende võimule seal kasvab. Nad saavad Dooni vastu hulgaliselt madruseid, punakaartlasi ja rindelt ära jooksnud soldatisi. Käivad juba lahingud. Annaks Jumal kasakatele jõudu vastu panna, kuni ärkab rahvas ja aitab minema kihutada äraandjaid-enamlasi, kes ajutiselt asetasiid äraandjaid — Romanovisi.

Kolmas tsentrum enamlastevastaseks võitluseks tekkis Krievis. Tõsi — siin taheti rohkem küll võidelda Petrogradi enamlastega, aga mitte enamlusega üldse. „Kesk-Raada“ (Ukraina revolutsiooniline kõrgem võim) ei võinud tunnustada Petrogradi komissarisi ja kuulutas Ukrainas rahvusliku vabariigi. Suur-Venega jäi õige nõrk side. Nii igal pool, kus avaldus enamlus, olid üheks selle tagajäreks separatistlikud voolud. Kõikjal, kus aga taheti elada seaduse ja korra järele, oldi sunnitud looma oma enda võimu, enam ehk rohkem autoriteetlikku. Kuid paistab, et Ukraina asi kaldub samale teele, mis Suur-

Vene oma. Käivad kõvad kuuldused, et ka Ukraina vägedes tahetakse maksta panna valimise põhimõtet jne. Näha, et Suur-Vene ja Väike-Vene (Ukraina) on tehtud ühest ja samast taigast, mille tõttu neil nüüd omased ka ühesugused eksimised. Pool-kodanline „Raada“ on masside käes oheliku otsas, nagu enamlastedki Petrogradis. Tahes ehk tahtmata peab „Raada“ viskama massidele demagoogilisi lubamisi, ehk küll ise tunneb, et vägivalda abil teostatav „sotsialism“ midagi head ei too, eriti kultuuriliselt vähearenenud maades (nagu on seda Vene üldse). Kuid Petrogradi enamlased on juba sõiakäigul Ukraina vastu. (N. B. 6. I. 1918 vallutasid enamlased Poltava). Vend on venna vastu relvaga.

Ja nüüd ei ole enam jõudu, kes peaks kinni massid. Rahvas läheb vastu hukatusele. Tema ei ole selles süüdi. Süüdi on juhid pahempoolsest leerist. Aga juhid, pimedad fanaatikud, ei näe kaugemale omast ninast. Ja see ninagi pole kuigi „väljalatav“. Selle tagajärjel on ääretu riigi ja 170 miljoni inimeste elu desorganiseeritud. Ilma organisatsioonita ei ole aga kindlustatud mingisugune edu, ka sõjaline. Kogu elu terves riigis on vaibusas surmale ja moraalne kapital on raisatud kõige andeksandmatumal ja kergemeelsel kujul. Riik ja rahvas ilma kindlate töeks-pidamisteta, ilma rahvuslike lootusteta, vaesuse ja pimeduse juures ei suuda elada iseseisvalt. Ja varsti nii vaenlased kui ka sõbrad hakkavad jagama „vene karu nahka“. See nahk on küllalt suur, et ka väiksemad osad temast on veel väärtuslikud. Muidugi, lõviosa langeb saagiks Saksamaale, kes osavasti ära kasutas oma huvides enamlaste demagoogiat. Meil nüüd on juba Saksaga separaat-rahud. Petrogradis juba moodustatavat saksa rügemente sõjavangidest. Seal käivad ka saksa kindralstaabi ohvitserid mitmetel ettekäändel. Nii häbistavaks on kuunenud tegelik olukord! Aga hiliuti veel sõdisime rindel, valades verd selgema tuleviku eest!“

26. XII. 17. „Jälle on Joulud. Elan Poltavas, aga paistab, nagu rindel: linnas on kuulda püssidest ja kuulipildujatest laskmist. Joobnud soldatite ja huligaanide banded käivad linnas ringi ja lõhuvad veini- ja viinakaplusi. Banded pihta lasevad ukrainlased, kes siia hiljuti Krievist ilmusid, et likvideerida kohalikke enamlasi. Seda ülesannet nad täitsid vaid osaliselt — on ju ukrainlased ise ka enamluse poole kalduvad.“

Kellegil tekkis siin mõte — anda viin, mis lades, ukrainlastele, et massidel ei oleks kiusatust. Saades viina, jõid ukrainlased end purju. „Ving“ kandus edasi 4-sse tagavara polku (rügementi). Siit soldatid läksid linna, lõhkuma kauplusi. Mürgel on lahti!

Osa ukrainlasi ja junkrud ühes soomusautodega püüavad korda jalule seada. Sellest midagi välja ei tule — inimeste pihta lasta ei tohita ja sellepärast „seltsimehed-mürgeldajad“ («соросники») ei pane tuld tähelegi. Joomine täies hoos. Muidugi, siin pole enam mingit ideed — ei enamlist, ei vähemlist, ei üldse mingisugust; on vaid elalialik soov end täis võtta... rahva kulul. Keegi ei mõtle, mis tagajärjed siin võivad olla. Ja kas üldse võivad mõelda „mässama lõnnud orjad“, kelle viimane mõistuse kübemekene on hävitatud demagoogia läbi? Utoopilise enamluse liikumise juhid, tahtes luua maapeal „paradiisi“ kohe ja tagasi pööramata, ei või vist praegu tunda suurt rõõmu oma käteöst.

Joulud 1914. a. veetsin mina Petrogradis, laatsaretis. Novembris sakslased lasksid mul jala läbi ja tuli rindelt lahkuda. Kui kena oli siis sel-

Majoor ERNST KOGGER †

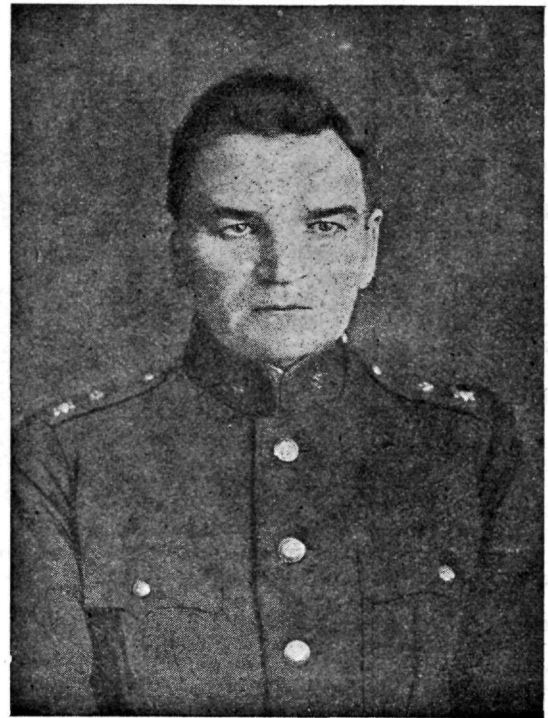
27. oktoobril s. a. suri pilka ja raske haiguse järele Suuropi Komandandi k. t. majoor Ernst Kogger, sünd. 1878. a.

Vabadussõja algul 1918. a. lõpul luste vanemaid ohvitseri.

Vabadussõja algul 1918. a. lõpul astus tema teenistusse Kindluse raske-suurtükiväe divisjoni, mis tolajal Tallinna kaitset merelt teostas, nooreleitnandina. 1919. a. ülendatakse tema leitnandiks ja alamkapteniks ja määratakse algul Rannapatarei nr. 3. ülemaks, hiljem Aegnasaare komandandiks. 1921. a. määratakse tema Rannapatarei nr. 1. ülemaks. 1924. a. ülendatakse kapteniks ja majoriks. 1923.—1924. a. viibib majoor Kogger täienduskursustel Sõjaväe Ühend. õppeasutustes. 1924. kuni 1925. a. täidab ta Naissaare Komandandi kohuseid ja 10. oktoobrist 1925. a. Rannapatarei nr. 6. ülema — hiljem Suuropi Komandandi kohuseid.

Lahingutes ülesnäidatud vahvuse eest on majoor Kogger Ilmasõjas saanud Püha Georgi II, III ja IV järgu ristid, Stanislause III ja II järgu, Anna III järgu ja Rootsi 5. kl. aumärgid. Vabadussõjast osavõtmise eest on majoor Kogger saanud Vabadussõja mälestusmärgi.

Nii on majoor Kogger Eestis kogu aeg teeninud meie Merekindlustes juhtivatel kohtadel. Sügava kohusetundega on tema jõudsasti kaasaaidanud meie Merekindluste ülesehitamisel. Olles vana sõjamees (sõjaväeteenistuses vahetpidamata 1899. aastast) andus ta kogu hingega sõjaväeteenistusele. Olles viimasel ajal Sõjaväe Keskhäigemajas raske haiguse pärast lootuseta seisukorras, tundis ta siiski elavalt kaasa oma komandantuuri rõõmudele ja muredele, ainult selle ümber keerlesid tema mõtted. Teisi huvisid tal ei olnud.



Majoor Kogger'i põrm sängitati maa- mulda Tartus, Maarja surnuaial 31. oktoobril. Tallinnast ärasaatmine sündis 30. oktoobril Merejõudude ja Merekindluste esindajate osavõttel. Tartus korraldas matmist 2. diviisi suurtükivägi. Peab eriti alla kriipsutama seda südamlõhku kaastunnet, suurt lahkust ja ilusat korraldust, mida 2. diviisi suurtükivägi selle juures avaldas.

Puhka rahu, Sa sõjamees-veteran!

Olgu kerge Sulle kodumaa muld!

F.

jataga! Igalpool tundus patriootiline entusiasm. Sõjavägi, ehk küll halvasti õpetatud ja varustatud, sõdis hästi. Oli õnnetu, kuid oli ka hiilgavaid võite. Siis veel hinnati kangelas ja lugupidamisega kõneldi langenute. Ohvitser läks julgelt surmale oma sõdurite kes. Tasuks selle eest oli kodumaa igatpidi lahke. Selgelt mäletan, kuus jõudsin sanitaar-rongis Varssavi vaksalisse (Petrogradis): haavatuid võeti vastu vaimustusega, püüti täita kõige väiksemat soovi. Rindel võitlejal oli meelitatav tunda, et nad mitte asiata pole ohverdanud oma verd, pole asiata riskeerinud eluga.

Laatsaretis — kodune ja rahulik. Kõik oli kor-

raldatud nii, et haavatud milleski puudust ei tunneks.

Küürestil kosusin ja värskete jõududega jaanuaris 1915. a. uuesti sõitsin rindele, et jõudumööda võidelda sakslaste vastu.

Painajalik 1915. a.! Rasked lüüasaamised rindel tekitasid pessimismi. Hingesse ilmusid kahtlused, kas suudab Venemaa võita.

Just parajasti enne Joulut 1915. a. Kurenetsi alevikku (Molodetschno sõlme lähedal) tuli Nikolai II, et üle vaadata vägesid, tänada vägitegude eest ja trööstida selle raske aasta kannatuste puhul. Olin ka mina sellel ülevaatusel. Kaua valmisitati ette seda sündmust. Aga miks? Et keisrit

petta?! Ja, oli sarnane kord, et teisiti nähtavasti ei saadud. Omas hinges tundsin sügavamalt paha-meelt selle ülevaatuse puhul: tarvis vaadata vägesid nii, nagu nad seisavad positsioonidel, aga mitte pärast seda, kui kõik olid puhtaks pestud, riietatud, söödud ja sada korda paraadi käik ennem läbi proovitud. Kaks kuud jannati selle asjaga. Paraad oli täielikus vastolus tegeliku eluga ja sõduritel ning harilikul riviõhvitseril pidi tekima mõte — ülemus petab keisrit!

Jõulud 1915. a. veetsin väikeses Poola külas Nikassetskis, Mjädéli järve raioonis. Juba sel ajal tundus massides mingisugune apaatia riigi tuleviku vastu. Kuid veel keegi avalikult ei väliandnud oma kahtlusi. Loodeti, et kõik paraneb, et varustust leidub, et selles aitavad liitlased, et varem-hiljem tuleb võit. Sarnaste ootuste-lootustega algas 1916. a.

Sel aastal, veebruarikuus, sattusin ühe uue diviisi vormeerimisele Orjoli kubermangu, Karatshevi linna. Seal olin mai kuuni. Karatshevis viibimine andis minule võimaluse vähe vaadelda seljatagust elu sõjaajal ja lähemalt tutvuneda selle inimmaterjaliga ja varustusega, millele baseerus diviisi vormeerimine. Midagi trööstivat ma ei näinud. Igalpool valitses ükskõiksus riigi saatuse vastu. Kaupmehed „röövisid“ (võttes väga kallist hinda), harilik kodanik (обыватель) ja tööline kannatasid, ametnikud võtsid meelega. Valitses kõige jõledam bürokraatism ja puhas kantseleilik asiaajamine. Selle tõttu ka diviisi vormeerimine venis, vaatamata et diviisi ülendamaks oli üks parematest kindralitest. Ja kui tuli korraldus rindele sõita — polnud veel kõik varustus saadud. Aga mis veel hullem — diviisi vormeeriti tegutseda Poola madalikkudel, kuid saadeti meid Türgimaale, mägedesse, mis kuulsad oma metsiku looduse poolest. Diviisis põinud mitte ühtki mäesuuriükki, mitte ühtki paunakandjat voorirühmkest ja kuulipilduriaid veeti pikkadel nelja rattaga maavankritel!..

Oli selge, et kogu meie valitsemise süsteem, kogu riigikord ei võimaldanud kiiret, täpset ja südametunnistusega kooskõlas tööd.

1916. a. suvi möödus Türgi rindel. Rasketes kohalikkudes oludes eriti teravatena tundusid meie valitsemise süsteemi puudused. Sõdur sagedasti nälgis, sest paunvoorid polnud. Tegutsedes Mustamere kaldal ei saadud mereteed ära kasutada faies ulatuses, sest Saksa allveelaevad „terroriseerisid“ Vene transpordet. Vaatamata rivi ülemuse äärmistele pingutustele, väeosade varustus oli lõpmata vilets. Mäletan, septembris käisin mägedes (2500 meetrit üle merepinna) Varnovini polgu positsioonidel. Üleval sajas iuba märga lund. Inimesed ja hobused kannatasid ääretult. Polnud toitu, polnud moonu, polnud peavarju. Rebenenud suvistes riietes, paljajalu ja näljased komberdasid kõhnad, kurnatud inimesed mägede kitseradasid mööda, otsides päästmist ambulantsides. Palju oli siin tõsiselt haigeid ja need õnnetud olid sunnitud läbi tegema 20—30 versta mööda raskeid mägede radasid, et välja jõuda mere äärde, kus olid laatsaretid. See merekallas, see ja meelitatav, kutsus enese poole. Haigestest nii mitmedki surid teel. Ma nägin nende õnnetute laipe!.. Kuid ühes haigetega läksid ka palju terveid, s. o. füüsiliselt terveid, kuid moraalselt haigeid. Vaatamata karmi distsipliini peale, mis valitses diviisis, sõdur tikkus seliataha.

Sõjaväes oli käimas lagunemise protsess. Juba juunis-juulis olid juhtumised, kus sõdurid ei läinud rünnakule. 6-s piirivalve polgus sel puhul lasti maha mitu inimest ja üle värsketes haudade pidi distsipliini ja kohuste vastu eksinud pataljon

sammuma paraadimarsil!.. See lagunemise protsess oli ähvardav.

Aga siiski südames pesitses lootus võidule. Selle lootusega sõitsin Türgimaalt Edela rindele, kus hiljuti veel kõltsid suured võidud ja kus ei võinud olla Kaukaasuse rinde puudusi. (Oli ju see rinne teisejargu tähtsusega, kuna Edelas käisid määratama tähtsusega lahingud.) Kuid eksisin: kohe, kui jõudsin Galitsiasse, kuulsin, et ka siin on olnud lahingukäsu mittetäitmisi, et ka siin on kõhklejaid ja äraandjaid, keda väljakohtud on maha lasnud.

Kuid väliakohtud ei saa alati ja kestva parandada kõikuma löönud moraali. Sõdureid ei saanud enam täielikult usaldada. Ohvitseridel tuli nüüd kulutada palju rohkem energiat, et vähemalt osaltki tasakaalustada energia puudust sõdurkonnas.

Ka minul nüüd tuli tegutseda kogu jõuga, teha sagedasti seda, mis normaalses oludes igakord vajalik polnud. Olles diviisi staabis kindralstaabi chvitseriks, püüdsin jõuda igale poole, igasse positsiooni sopikesse, et oma silmaga näha puudusi kaitsesüsteemis. Kord, 22. novembril, korregeerides suurtüükiväe tuld sakslaste kaevikute pihta, sain rivist välja löödud. Raske peahaav.

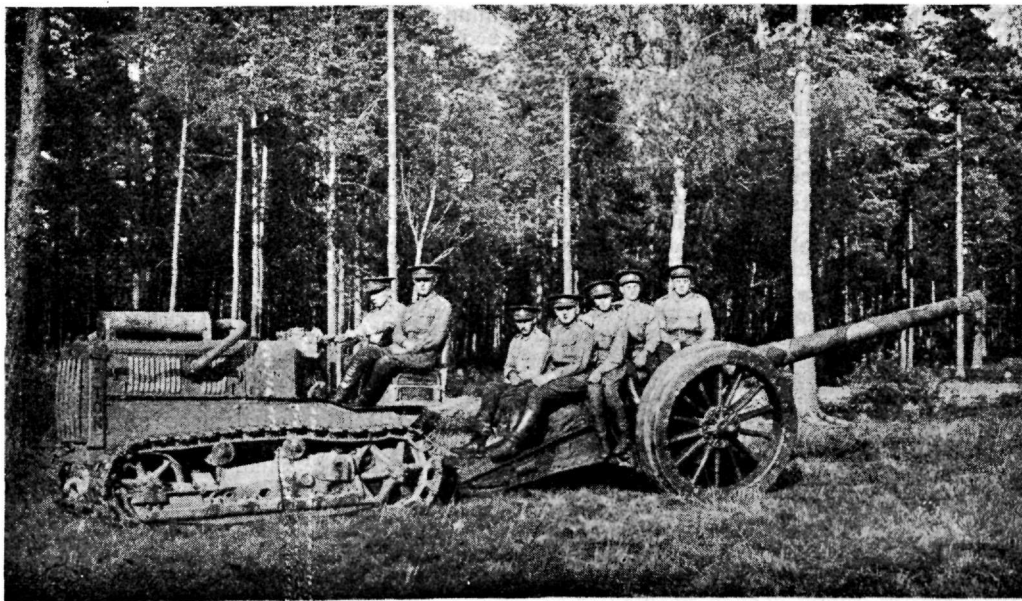
Nii siis, uuesti olin haavatud. Uuesti veetakse mind Petrogradi. Teel tuli palju, väga palju kannatada igalpool valitseva korralageduse tõttu.

November 1914 — november 1916. Oli möödunud kaks aastat. Kuid 1916. a. polnud märgata enam midagi seda positiivset, mis rõomustas ja trööstis haavatuid 1914. a. Nüüd valitses haavate vastu laialdane ükskõiksus, veel rohkem — tundus, nagu oleks haavatud koormaks neile, kes elasid ja töötasid seljataga. Seal oldi iuba harijutud sõjaga, ohvritega. Oldi tuimad ka kaotuse häbi vastu ning ainult lõbutseti ja elati tänapäevale. Kuhugi kaugele, kaugele olid unustatud kõrged aated — patriotism, kodumaa õnn, armastus kodumaa vastu ja ohvrimeelsus. Ei olnud enam jälgegi sellest vaimustusest, mis 1914. a. tegi kangelasteks ka nõrke.

Kui ma nüüd Petrogradi jõudsin, siis tundus, et riigi pealinnas on valitsemas kitsas omakasu, müüdivavus ja äraandmine. Ka hooviringkondades. Õhus ühtlasi tundus ka äikese lõhna. Võis aimata midagi rasket, kuid möödapääsematut. Riigivolikogu (duuma) pidas ägedat võitlust keisrinnaga, endise Saksa printsessiga, kes oli kavala Rasputini küüsi sattunud. Volikogu võitles üldse selle korraga, mille juures Saksa spioonid võisid keisrile ligidalseivate ringkondades oma musta tööd teha. Oli ju kõne all ka separaatrahu Saksaga. Keisrinna oma nõuandiate läbi viskas Duumale väliakutse väljakutse järele. Pidi tulema torm.

Siin mõned patriooidid parempoolsest laagrist otsustasid päästa riiki häbitavast „vanakesest“ keisrikoja juures, 20. det. ümber tapeti Rasputin. Aga kas võis see kaotada valitsevates ringkondades äraandmise tendentsi? Vist mitte, sest jõi keisrinna, kes nüüd veel enam hakkas töötama endises sihis. Rasputini omapärased matused, kõvenevad repressioonid ja keisri nõrkus näitasid, et valitsevad ringkonnad on lõpuni demoraliseeritud ja vaen nende ja rahva vahel ei või kustuda.

Kuid pärast Rasputini surma siiski taheti uskuda nii mitmelt poolt, et asi paraneb. Sellepärast ka 1916. a. Jõulud veetsin mina laatsaretis rõõmsamas tuhus. Harva inimesed rõõmstavad teise surma üle, aga Rasputini surm tekitas rõõmu ja tema tapjad paistsid kangelastena. Mäletan, kuis sel puhul laatsaretis kõik olid rahul ja ka kõige raskemad haavatud komberdasid kiri-



Laskeharjutustele!

kusse, et seal mõnele pühale kujule küünal püstitada. Seda tegid muidugi ainult venelased.

Jaanuari lõpul 1917. a. sõitsin Petrogradist Vladikaukaasi, et seal jätkata oma haige pea ravitsemist. Veebruaris-märtsis löi möllama torm, mida kõik juba ammu aimasid. Rahva vihahoos oli paisatud troonilt isevalitsus. Juhtivat osa selles loos mängis Riigiduuma, mida taheti laiali saata, vist selleks, et ei eksitaks saksameelsetele oma musta tegu jätkata. Võib olla, olid ka mõned teised põhjused laialisaatmiseks.

Kogu maa ja sõjavägi oli rahul Petrogradi sündmustega. Nüüd loodeti, et rahvas ise võtab oma kätte sõja ja rahu küsimused, et kõrvaldab kõik ülekohtu sotsiaalses elus jne. jne. Palju, palju oli lootusi. Senini rõhutatud rahvastes tekkis lootus, et nüüd avaneb neil võimalus oma sise- ja kultuurilist elu rajada laialdase autonoomia alusel. (N. B. Nagu teada, revolutsiooni mesinädalatel ei unistatud rohkemast. 15. XII 27.)

Kuid möödusid esimesed revolutsioonipäevad ja varsti nähti, et paljud lootused, mida seoti revolutsiooniga, täide ei lähe. Õige pea ilmus kuulsaanud käsk nr. 1, mis käsitas sõdurite õigusi. Kohustusi aga mitte. Selle käsu ilmumise momendist oli sõjaväe organism surmavalt mürgitatud. Üle maa aga algas elu ümberkorraldamine uut, demokraatlistel alustel. „Revolutsiooniline demokraatia“ koondas end „nõukogude“ ümber ja nüüd algas revolutsiooni süvendamine. (N. B. Milleni ta välja tõi, seda meie nüüd teame. 15. XII 27.)

Agasõda kestus. Ettekavatsetud plaani järele pidid Vene rindel 1917. a. arenema suured lahingud, et anda sakslastele lõpulõkku hoop. Nüüd paljud hakkasid kartma eelseisvaid lahinguid, kartsid oma naha eest. Sel alusel algas kõige pöörasem demagoogia. Äärmised pahempoolsed ollused, kellele keskel palju k o d u m a a t a inimesi (näiteks juudid), tegid kõik, et aga kavatsetud pealetungi nurja ajada.

Kohe pärast revolutsiooni ei olnud enamlastel veel suuremat mõju masside peale: rahvas elas veel endise harnikuga, endise distsipliini ja korra

alusel. Mass veel ei saanud aru, missugust suurt jõudu ta enesest kujutab, kui tahab relvade abil kaitssta oma huvisid.

Juulis algas Kerenski oma pealetungi. Temal suure vaevaga läks korda saata polgud lahingusse. Kuid hoog kohe lõppes, juba esimesel päeval. „Miitingu strateegia ja taktika“ ei olnud toetatud distsipliinile, võimule ja juhtide autoriteedile. Sõjaväge enam ei olnud, ta lagunes. Pärast prooviti veel mitmel korral pealetungi jätkata. Midagi sellest ei tulnud.

Maikuust kuni augustini 1917. a. teenisin Edela rinde staabis ja seal oli minul võimalus näha kõiki ettevalmistusi, mis tehti suvisteks operatsioonideks. Kui operatsioonid algasid, oli minul 23. juunil juhus viibida sideohvitserina I kaardiväe korpuse juures. Mina läksin Moskva polgu vaatepunkti ja sealt nägin „revolutsioonilise armee“ pealetungi. Sõdurite mass oli üles köetud Kerenski ja teiste kõnedega ja osalt läks pealetungile. Mõned polgud küll päris loobusid lahingkäsu täitmiseist. Kuidas arenes siis pealetung? Häbistavalt!.. Ma nägin, kuis punaste lippude lehvides läksid Semjonowi, Soome, Moskva ja Jäägrite polgud. Läksid ilusasti. Aga kui Saksa suurtükivägi avas tule, punased lipud kohe vajusid põrmu! Revolutsioonilist energiat ei jatkunud rünnakuks! Kui aga Nikolai II saatis väed lahingusse, siis läksid sagedasti paljaste kätega traadi peale... Läksid mitte sellepärast, et väed jumaldasid oma keisrit, ei, läksid sellepärast, et sõjaväes valitses distsipliin ja kord. Täheandab, revolutsioon „tappis“ sõjaväe. Sakslased nähtavasti said hästi aru Vene psühholoogiast ja kõik tegid, et revolutsiooni „süvendamisele“ kaasa aidata.

Pärast 18.—23. juunit oli selge, et Vene rindel on sõjal lõpp. Kerge on hävitada sõjaväe aparaat ja kogu riigikord, kuid luuakse see kõik pikade aastate jooksul. Luua aga sõjaväge „massivatest orjadest“ polnud kellegil enam jõukohane. Selles mõttes tegin mina ka oma ettekande rinde ülemjuhatajale, kindral Guutorile, 23. juuni õhtul, kui staapi tagasi jõudsin. Ütlesin, et praegu nurjalinud pealetung oli viimaseks kaartiks. Ta on

löödud. Võib olla, kusagil saab olema veel mõni väiksem kohalik edu, kuid kestvaks pealetungiks lootusi ei ole. Mäletan, Guutor ja Duhhoonin (tol ajal rinde staabi ülem) võtsid minu ettekannet väga skeptiliselt. Nad millegi peale veel lootsid. Edaspidised sündmused näitasid, et nad ei suutnud aru saada sellest ääretust moraalsest „laastamisest“, mis revolutsioon enesega kaasa tõi.

Juuli algul andsid sakslased lõõgi Tarnopoli juures. Ta oli kavatsetud kohaliku tähtsusega operatsiooniks, kuid Vene sõjaväed olid nüüd karmemad jooksma ja plagasid ida poole. Tee peal rööviti ja tapeti. Sakslased arendasid edu seni, kuni läänes neid ei hakatud pigistama. Kuid varsti siiski sakslased löid tugevasti ka Vene Rumeenia rinnet, Lääne rinnet ja Põhja rinnet. Riia, Moonund — nende nimedega on seotud suur häbi!..

Sündmuste arenedes kinkisid sakslased meile jõuluks 1917. a. „rahu“. Vene vägi lõpetas oma elu enesetapmisega ja surres teeb agoonilisi liigutusi, nagu on seda praegused joobnud „pogromid“ Poltavas ja mujal.

Eeltoodud väljavõtted (vähe lühendatud)

minu päevaraamatutest on üksikud, juba ajaloolised, joonekesed sellest suure võitluse ja murrangu ajast, mis meie põlv on üle elanud. Need joonekesed ei ole vabad subjektiivsetest mõjudest, tingitud olukorrast, milles minul ühel või teisel juhtumisel tuli olla. Kuid olen üles märkinud seda, mis tõelikult oli ja mis muljed mina ühest või teisest sündmusest sain. Aialugu õpetab, kui seda uuritakse ja sündmusi analüüsitakse. Eriti õpetlik ja järeldusrikas on murranguaegade sündmuste analüüsimine, mõnikord ka lihtsalt sündmuste meelespidamine ja üleelatud muljete värskendamine. Mina ei taha anda mingit erilist tähtsust oma päevaraamatutes leiduvatele katkendlikele märkmetele, kuid nad aitavad, võib olla, ajalooliste sündmuste vastu huvitundvatele oma vaimusilmade ette kutsuda Suuresõja ja revolutsiooni ajal üleelatud kannatusi ja rõõmu, ootusi ja pettumusi. Üleelatud sündmused on aga tükike meie omast elust ja miks ei pea meie mõnikord pilku tagasi heitma, et näha, kuus tormid on meid viintsütanud ja ühtlasi ka annud kogemusi edaspidiseks võitlemiseks käesoleval keerulisel ajal.

Tallinnas, 15 XII 1927.

Suitsu ja udu tekitamine.

D. B u x h o e v d e n.

Üks kõige parematest suitsuainetest on fosfor. Harilikult tarvitatakse selleks valget fosfori, kuid on ka punast fosfori selleks kasutatud. Katsed on näidanud, et punane fosfor täielikult ei allu dispersioonile. Lõhkeaine plahvatuses peeneks tolmuks pudenenud fosfor paiskub laiali ja süütub õhus. Põlemisest saadud aine, fosforviielishapend, astub ühendusse õhu niiskusega.

Valge fosfor on aga väga kallis aine ja võrdlemisi vähe õhus. Mürskude täitmisel valge fosforiga tuleb väga ettevaatlikult töötada. Fosfori leegil on väga kõrge temperatuur, mille tõttu teda võib kasutada termiit-ainena. Inimese naha peal põledes, tekitab ta valusaid ja raskeid haavu, riideid põletab läbi.

Sakslased fosfori puudusel, tarvitasid Ilmasõjas suitsuainena väävli kolmelishapendit SO_3 . Puhtal kujul ja täitsa kuiv on ta valge kristalline, mis sulab $+18^\circ$. Sisaldades niiskust, tõuseb sulamistemperatuur kuni $+40^\circ C$. Ta on väga hygroskoopiline aine ja tugevasti imeb endasse niiskust. Selle peale on põhjendatud ta tarvitamine suitsuainena. Õhku tolmuna laialipaisatud, ühineb ta õhu niiskusega. Reaktsioonist saadakse väävelhapet.

Sakslased tarvitasid väävlikolmelishapendit mürskudes, miinides, käsigranaatides ja suitsulaengutes puhtal kujul või

väävlihappe lahus 20—40:80—60 vahekorras. Viimases koosseisus tarvitasid sakslased seda tankidelt, lennukitelt ja laevadelt.

Suitsuainena tarvitati Ilmasõjas veel kloorisulfoonhapet. See on vedel aine, mis õhuniiskusega paksu valget suitsu annab, lagunedes sellejuures sool- ja väävlihappeks.

Väga häid tagajärgi andsid üksikud metallide kloriidid, nagu räni-, titaani- ja inglüstina nelialiskloriit.

Õhu niiskuse mõjul ained lagunevad soolhappeks ja metallhapendiks. Suitsu tihedus ja läbipaistmatus suurendatakse ammoniaki abil, mis soolhappega tekitab paksu valget salmiaki suitsu. Lennukitelt tarvatakse kõige rohkem titaankloriiti, mida vihma näol maha pritsitakse.

Suitsulaengutes tarvitatakse tihti veel n. n. Bergeri segu, mis peaaesialikult koosneb tsingitolmust ja süsinikneljaliskloriidist.

Musta suitsu saamiseks tarvitasid venelased ja austerlased naftaliini salpeetriga või ühe termiidi seguga.

Suitsulaengute ehitus oli mitmesugune, oleneb, kelle poolt seda tarvitati. Maa-vägi tarvitab harilikult väiksemaid laenguid, mille mõjutusaeg kestab 2—3 minutit. Merevägi jälle tarvitab suuremaid — mis 10—15 mnt. töötavad. Nii oli Ameerika ja Inglise mereväes tarvitusel suitsu-

Sõduri kohused lahingus.

(J. E. I. §§ 98—103.)

(Järg.)

Õige.



Joon. 23.

Mehine sõdur H näitab, et ta mitte üksi oma kohuseid ei tunne, vaid neid ka täita tahab viimse võimaluseni. Läheneva sanitari S abi vajamata seob ta ise oma haava kinni, haarab püssi ja valmistub hüppele, et jätkata võitlust, nii palju kui jõud seda lubab.

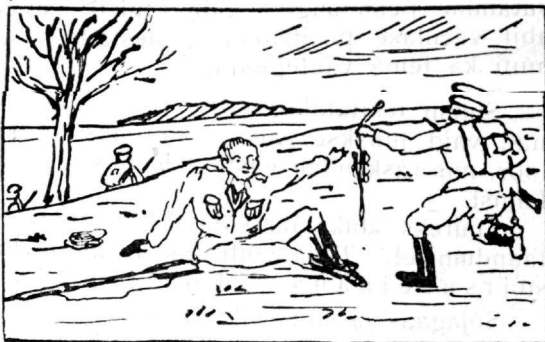
Vale.



Joon. 24.

Oleks vale arusaamine oma kohustest, kui kergesti haavat saanud sõdur H oma haava kinnisidumiseks sanitari S juure kutsub ja siis, püssi maha visates, ruttab lahingust lahkuma, kuigi ta suudaks veel võitlusest osa võtta.

Õige.



Joon. 25.

Laskemoona juurevedu lahingusse, eriti lähedatel distantsidel vastasest, on raske ja tihti seotud inimohvritega. Seepärast tubli ja arukas sõdur A ei unusta kunagi täiendada oma laskemoona tagavara, võttes omale haavata saanud kaasvõitleja H padruneid.

Vale.



Joon. 26.

Sõdur A, kes tunneb halvasti oma kohuseid, tormab mööda haavatust H, ilma et tal meele tuleks viimaselt padruneid ära võtta. Sama ükskõikne on ka haavatu H: selle asemel, et anda märku oma kaaslasele lähenemiseks või katsuda talle padruneid kätte visata, mõtleb ta selle peale kuidas kiiremini lahingust seljataha roomata.

laeng „Smoke float, Admiralty Type „E“, mis 72 klg. kaalus. Laeng oli varustatud parvega, mille abil ta veepinnal ujus.

Mereväes tarvitati veel „smoke funnel“ suur plekkтору 2,1 m. pikk ja 60 cm. läbimõõd. Toru oli varustatud käsipumbaga ja ühendatud kahe terassilindriga. Ühes oli ränineljaliskloriid, pressitud süsinikha- pendiga, mis sisterni avamisel esimest

välja surus, teises veeldunud ammoniak. Käsipumba abil aeti torus segatud ainet välja. Vähendatud tüüpi, toru pikkus 80 cm., läbimõõd 15 cm., tarvitati maaväes. Ta kaalus 38,5 klg. ja oli seljaskantav ühel mehel.

Liitlaste nagu sakslastegi poolt tarvitati suitsusegusid mürskudes, miinides ja käsigranaatides. Neid täideti ülemalnimise-



1-se diviisi suurtükipark laagris.

tatud ainetega. Täitmine erilist raskust ei teinud. Huvitavaim nendest oli inglastel kombineeritud käsi-püssi granaat. Käsigranaadil on alati väikene viskekaugus, mille tõttu tarvitaja tihti ise suitsupilvesse sattus.

Inglise nr. 27 W. P. granaat on varustatud 15-tollilise teljega, millele on tähendatud tollimõõdud. Teljel on kummirõngad, mille abil reguleeritakse telje asetamist püssirauda. Iga toll sügavamale suurendab granaadi lennukaugust 15 m. võrra. Granaadi lennukaugust püssigranaadina võib reguleerida 67—250 m. vahel. Granaat kaalub 570 gr. Tarbekorral tarvatakse seda käsigranaadina.

Teine samasugune tüüp on inglise „Nr. 37 W. P.“ granaat. Ta kaalub 900 gr. ja lennukaugus püssigranaadina on tal 100 m. Ehitus eelnimetatuga ühesugune. Neid granaate täitsid inglased fosforiga.

Tankid ei tarvita oma kaitseks suitsupomme. Nendele paigutatakse suurem nõu, täidetud väävel- ja kloorisulfoonhappega, mis mootori pufferisse pressitakse. Suure kuumuse tõttu pufferis pulveriseeruvad happed ja lahkuvad paksu suitsu näol ühes mootori gaasidega. Lennukid pritsivad veel suitsutekitavat ainet, nagu titaanklooriite, vihma näol välja, pressivad aga ka, nagu tankidki, happeid pufferisse.

Suitsu ja udu tarvitamine.

Suitsu ja udu tarvitatakse põhimõttega — varjata oma sõ-

javäe kavatsusi ja liikumisi vaenlase eest.

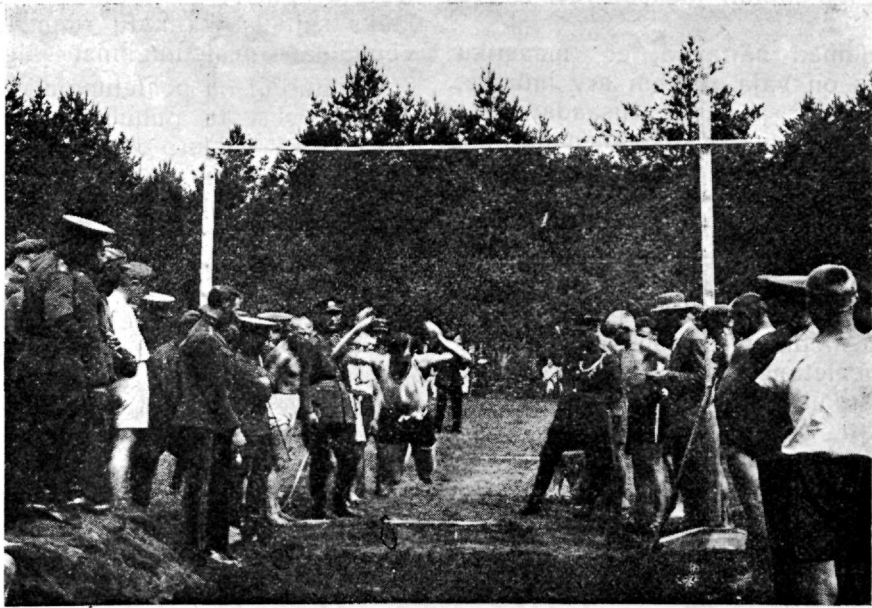
Suitsu ja udu suurem tähtsus on ta kasutamine pealetungil. Siin tuleb suitsu abil vaenlase positsiooni pimestada, samuti ka tema vaatepunkte.

Suitsu tekitatakse mitte ainult maapinnal, vaid luuakse samuti ka õhus suitsuloor, mis raskendab vastase lennukite vaatlemist.

Suureks abiks on sõjaväele suitsukate taandumisel. Teda võib siin kasutada kas suitsuseinana või loorina õhus.

Sõjagaas ja suits taktikalises küsimuses sarnanevad üksteisele. Mõlemad alluvad atmosfäärilistele oludele ja on võimata neid kasutada igal ajal ja igal kohal. Sellepärast nad iialgi ei tõrju laskemoona sõjaväljalt välja, vaid on ainult täiendusrelvana mõeldud, mida teatud tingimustel võib tarvitada väga edukalt ja kasulikult. Ainult õigel ajal ja õigel viisil tarvitatud suits toob kasu. Suitsu tarvitamisel peab väga ettevaatlik olema, et ta tarvitajale mitte kahju ei tooks.

Iga väeliik võib omal jõul suitsu tekitada. Tihti tuleb aga ette, et teisel väeliigil tuleb seda ülesannet täita. Näiteks jalavägi omal jõul võib suitsu tekitada, kas suitsulaengute, käsi- ja püssigranaatide abil. Tihti aga tuleb tal selles koos töötada ja toetust nõuda tankidelt, miinipildujatelt, suurtükidelt ja lõpuks ka lennukitelt.



Suurtükiväe vahelised spordivõistlused laagris.

Pealetungil kasutatakse suitsukatet:

- 1) suitsuseinte tekitamiseks lööksalgale;
- 2) vaenlase kindlustus- ja vaatepunktide pimestamiseks;
- 3) vaenlase kindlustatud kohtade ootamatult flankeerimiseks.

Enne suitsu kasutamist Ilmasõjas, kasutasid sakslased ründava salga koondamiseks ja tegevuse alguseks hommikut (koitu), prantslased jällegi õhtut (ämarikku); suits aga lubab seda varjatult teha igal ajal.

Sildade ehitamisel, jõgede forseerimisel, sillapeade kindlustamisel jne., võivad suitsud suurt kasu tuua. Isegi mõista, et vaenlane sel juhul kõvasti tulistab suitsust varjatud raiooni, mille tõttu suitsukatte sein peab palju suurema ulatusega olema, kui seda on tarvis tegelikult varjamiseks.

Kaitsel tuleb suitsu tarvitada väga ettevaatlikult. Kaitsja alati nõuab oma ette puhast vaatevälja.

Hanslian mainib juhuseid, kus kaitsel võib suitsu tarvitada:

- 1) vaenlase suurtükitali võib takistatud saada, kui asetada patareid ja nende vaatepunktid suitsupilvesse;
- 2) vaenlase koondamine pealetungimiseks takistatakse suitsu abil. Sel juhul on nõutav lennukite toetus;
- 3) suitsuseinad otstarbekohase ulatu-

sega ja aegsasti tekitatud, annavad taganeva väeosale kaitset ja võimaldavad tema koondamist uuel positsioonil;

- 4) kaitselahingus, mis seotud vastulööbiga, on lubatud tarvitada suitsu ainult siis, kui viimane ei takista vaatlust;
- 5) vaenlase tankide rünnakul võib tarvitada suitsukatet, et tankide tuld nõrgendada, (täheleb, suitsus tema ei näe tabavalt tulistada);
- 6) suitsukatted sildade, ühenduste, sõlmpunktide, moonaladude jne., varjamiseks on väga kasulikud;
- 7) suitsukate võib ka vastase lennukite luuret annulleerida.

Laskmine suitsumürskudega sarnaneb tulistamisele gaasimürskudega.

Hanslian annab mürskude hulga kohta maastiku pimestamiseks 100 m. laiuses, järgmisi andmeid:

Prantslased tarvitasi ühe tunni jooksul:

75 m/m fosforgranaate 250 tk. tuulekiirusel alla 3 m/s.

75 m/m fosforgranaate 400 tk. tuulekiirusel alla 8 m/s.

75 m/m fosforgranaate 500—1000 tk. tuulekiirusel kuni 9 m/s.

Sakslased maastiku pimestamisel toimsid nagu gaasipommitamiselgi. Pilve saamiseks 77 m/m. kahureist koondati 50—60 mürsku ja pilve tiheduse alalhoidmi-

seks pärast iga minuti jooksul veel 8—10 mürsku.

Need andmed näitavad, et maastiku udustamiseks on vaja suurem arv mürske, kui gaasitamiseks. See on arusaadav, sest õhku paiskunud gaas püsib vähemalt pool tundi, kuid suitsumürsu tegevus kestab ainult üksikud minutid.

Pealetungimisel on küljepealt tuul kõige soodsam suitsupilve loomiseks. Kui vaenlase kaevikute ette luua suitsupilv, siis tuul ajab seda kaevikuid mööda ja loob kaitsja ja pealetungiva vahele suitsuseina, kusjuures pealetungiv kogu aja tegutseb puhtal maastikul ja on seal juures vaenlase eest hästi varjatud.

Ka seljatagant tuul on ründamisel väga soodne; tuleb tähele panna, et üksiku-

test laengutest tekitatud pilvede vahel ei jääks suitsust katmatu ruum, mis kaitsjal võimaldab pealetungimist jälgida.

Vastutuul on pealetungimisel väga ebasoodne, sest ta puhub suitsu ründavale osale otse näkku, olgugi, et kaitsjal samuti tuleb suitsus töötada. Sel puhul tekitatakse suitsupilv mitte vaenlase kaitseseaevikute ette, vaid nende taga. Pealetungijani jõuab siis ainult õrendatud suitsupilv.

Suitsupilve võib tekitada suuremal tuulel kui gaasipilve. Gaasipilve väljalaskmiseks on soodsaim tuulekiirus 1,5—5 m/s, suitsupilvel 2—10 m/s. Tulistamisel suitsumürskudega loetakse soodsamaiks tuulekiiruseks 3,5—7 m/s.

Meie kaitseväge jalgrattast.

Kuna meil on praegu käsil kaitsevæes tarvitusele võetava jalgratta tüübi kindlaksmääramine, siis tohiks vast alamaltoodud mõtteavaldusel aset olla, liiati kui ta tuleb asjaosaliselt, kel teenistuse alal jalgratturite väljaõppega igapäev vahetult tegimist.

Meil omab eriti tähtsa koha küsimus, kui võrt suudab jalgratturite väeosa asendada ratsaväge. Rahvamajanduslikult seisukohalt vaadates peaks küll küsimuse jaatavaks otsustamiseks „panema käima kõik rattad“. On vastuvaidlemata selge, et jalgrattastega varustamine nõuab riigilt üldkokkuvõttes vähem kulu ja on võrdlemisi lihtsam, kui hobustega varustamine. Rattastega varustamise lihtsus omab otsustava kaaluga tähtsuse sõja ajal tingimisel, et meile omamaa tööstus ülesandestub jalgratta kõigi osade valmistamisega. Aga hoolimata sõjavägede kiirest mehhaniseerumisest, ei ole taktika senini veel hobust vabastanud: jalgratturid võivad asendada soodsal teestikul ratsanikke küll side- ja käskjalateenistuses täielikult, kuid luure- ja lahingteenistuses mitte alati. Sellepärast jalgrattad jäävad kaitsevække tarvitusele peassjalikult jalaväelaste kiire liikumise vahenditena.

Suurriikidelt, kes pikemat aega jalgrattast sõjavägedes tarvitavad (Inglise, Prantsuse, Itaalia, Saksa, Austria j. t.), on pärast mitmekesiseid ja kestvaid katseid jäänud otsustavalt peatuma hariliku (mitte kokkuklapitava) kahe rattalise vaba-

jooksuga jalgratta tarvitamisele. Peab aga tähendada, et jalgratta sõjaväeline väljaarendamine senini veel ühegi riigi sõjaväes oma lõppsõna pole lausunud. On selge, et sõjaväe jalgrattas peab rahuldama palju mitmekesisemaid nõudeid, kui eraelus tarvitata jalgrattas. Austria jalgratturite väeosa ohvitserid major R. Theiss ja kapten O. Regele oma raamatus „Die Radfahrtruppe“ (muuseum, seda raamatut õigusega on soovitatud „Sõduris“ 1925. a. nr. 47/48) võtavad kokku peanõudeid, millele sõjaväe jalgrattas tehniliselt peab vastama. Nimelt: kõik jalgratta osad olgu valmistatud parimast materjalist, mis peab tagama ratta suure tugevuse takistuste võtmiseks ja kestva vastupidavuse halbades välitingimustes tarvitamisel; kaalult olgu jalgrattas mitte üle 14—15 klgr. raske; ratas omagu head rehvid ja iseäranis head õhukummid ning kummikatted; kõik kuulipesad („laagrid“) olgu hoolikalt kaitstud toimu ja niiskuse eest; edasilikumiseks ratas nõudku sõitjalt miinimum energiakulu („hoo ülekanne“ keskmiselt 4,2—5); peale selle olgu ratas konstruktsioonilt lihtne, osad peavad olema lihtsalt, kergesti ja kiiresti vahetatavad; ning lõpuks vastav värv ilma läikivate osadeta tagagu moondamise nõudeid. Need peanõuded on jalgratta pikaajalises tarvitamisel igas olukorras omandatud kogemuste tulemused ja on nõndavõrt endastmõistetavad, et nende toestamine ei tarvita täiendavaid seletusi.

Ülatähendatud põhinõudeid arvesta-



Sõdurite lugemistuba 1-se diviisi suurtükiväes.

des ning omaks võttes küsitagu, missugusel määral oma tehniliste omaduste poolest on õigustatud meie kaitseväge teenistusse pääsemiseks firma „Chr. Oja Tallinn“ jalgrattad, missugused käesoleval aastal mõnele väeosale tegelikkude katsete toimetamiseks välja anti.

Pealiskaudselt hinnatuna nimetatud jalgratas vastab üldiselt kaitseväge jalgratta mõningaile nõuetele. Seda võib ütelda üldkaalu, õhukumide ja kummikatete, kuulipesade („laagrite“) tolmu- ja niiskusepidavuse, konstruktsiooni lihtsuse ja ka värvi varjundi kohta. Mille vastu ta aga jämedalt patustab, see on — materjalide väärtus, millest osad on valmistatud. Kõige pealt raami tugevus koguni ei sobi kaitseväge rattale: on valmistatud puudulikult karastatud terastorudest, mille seinad liiga õhukesed. Kuna jalgrattale tuleb asetada peaie täies lahinguvarususes jalgratturi veel 15—25 klgr. lisakoorem, siis kõnesoleval jalgrattal halvemal teel pikema rännaku sooritamine osutub õige küsitavaks. Jalgratas ei kannata harilikude takistuste võtmist välja, raam paendub, ja sellega tühistub ühtlasi ka teine peanõue — vastupidavus pikemaegsele teenistusele. Sedasama tuleb tähendada ka tüüri alumise osa („kahvli“) kohta, mis on veel tundelikum tõugete

suhtes, kui raami eesosa. See asjaolu üksi juba juhib küllalt tõsiselt tähelepanu sellele, et praegusel kujul see jalgratas vastuvõtmatu. Edasi vaadeldes leiame, et ei ärata lugupidamist ka pedaalide võllid (teljed), mis on valmistatud võrdlemisi aprast metallist. Kodarate kinnituse viis rehvide külge jätab ka kindluse mõttes soovida. Ratas on väga kohane küll kiirsõiduks kergeis riietes tasasel teel, aga täies rännak- või lahingvarustuses liikuva jalgratturi jõutagavarad lõpevad vähemaistki tõusudest ülesõidul või vastu tuult sõites. Selle viimase pahe kõrvaldamiseks ei esine teist pääseteed, kui „hoo ülekande“ vähendamine (kedervarre hammaste arvu muutmise teel). „Hoo ülekanne“ sel rattal on ülemäära suur (umbes 5,98).

Peale selle võite jalgrattal leida terve rea vähemaid puudusi. Mõningad osad on olnud enne värvimist nikeldatud, ja sealt pudeneb värv ohtralt maha, kuna see, varjundilt väga sobiv, värv näib lasuvat karedamatel raudosadel tihedamini küljes. Siis, mõned välised kruvikused annavad kergesti jalgrattale „laadatöö“ mulje. Näiteks osutusid ühele väeosale välja antud ratasest tüüri sideme kruvid küljespüsiivateks ainult paksultmääratud värvi abil, kuna vintlõiked pea hoopis

puudusid; samadel ratastel tüüri käepideme katted olid valmistatud sedavõrt rabedast kummiollusest, et need kahe kuu jooksul täiesti „ära sulasid“, kuna sõitjal peopesad parkusid mahakuluvast kummiollusest süsimustaks, mida lihtne seepvesi ei kõrvaldanud.

Loomulikudest nõuetest kaitseväge jalgratta vastu olgu veel nimetatud küljestvõetava plansheti-aluse, kilomeetrite lugeja, lambi ning jalgratta numbripesa olemasolu, missuguseid käsitataval jalgrattal pole. H. T—la.

Gaasidistsipliin.

J. Jaakson.

Igal juhtumisel kindel juhtimine ja jalaväe alaline gaasikaitse valmisolek peavad tagama põhinõude, et gaasi tarvitamine vaenlase poolt ei oleks põhjuseks jalaväele loobuda temale antud ülesande täitmisest.

Jalaväe eesk. II. osa § 127.

Positsioonvõitluse ajajärk möödunud Ilmasõjas tõi esile kaks uut mõjuvat võitlusabinõu, nimelt tanki ja sõjagaasi. Iga võitlusvahendi tarvitamisel võime tema mõju vastase peale vaadelda kahest seisukohast:

- 1) materjaalsest, s. t. võitlusvahendi otsekohene hävitav mõju vastase elava jõu peale ja
- 2) psühholoogilisest, s. t. võitlusvahendi moraalne mõju vastase elava jõu peale.

Sõjakunsti ajalugu jälgides näeme, et iga uue võitlusvahendi leidmisel ning tarvitamisele võtmisel esikohal on just psühholoogiline mõju. Hiljem, kui leitakse vastavalt uuele võitlusvahendile kaitsevahendid ning -viisid, siis vähe- neb aeg-ajalt tema psühholoogiline mõju, olgugi, et võitlusvahendi hävitusvõime kiirelt areneb ning tõuseb. Seda nähtust võime tähelepanna püssirohu, tulirelva, lennumasina j. t. tarvitamisele võtmist ning edaspidist tarvitamist jälgides.

Igapäevasest elust teame, kui suur tähtsus on harjumusel, kuid eriti teravalt paistab see just silma sõjas. Tank ei saanud oma psühholoogilist mõju mitte täiel määral avaldada, kuna inglased, tanki tarvitamisele võtjad, teda ühes ja teises kohas proovima hakkasid, nii et sakslased enne tanki massilist tarvitamist teataval määral harjunud olid. Sellevastu avaldas aga sõjagaas oma psühholoogilist mõju tema esimesel laiaulatuselisel tarvitamisel täielikult ja võib öelda isegi sõdade ajaloos ennenägemata ulatusel. (Sakslaste esimene gaasiline laskmine 22. aprillil 1915. a. lääne rindel.). Et aga sel juhtumisel edu kasutamata jäeti, on hoopis teine küsimus, sest sakslastel enestel polnud kindlat usku keemilise relva suurejoonelisesse mõjusse.

Keemilise sõja edaspidist arengit jälgides näeme sõjagaasi psühholoogiline mõju oli kestmam kõigist seni tuntud võitlusvahendite omast. Põhjus seisis selles, et nii ühe kui teise võitleva poole keemia laboratoorium saatis sõjaväljale aegajalt uusi ennetundmata mõjuga mürgaineid. Keemilise sõja alguses seisis sõjagaasi kolossaalne psühholoogiline mõju põhjus selles, et sõduril puudus kaitsevahend gaasi vastu. Tundes ninas, kurgus või silmis äritust, valdas sõdurit tunne, et tal pole mingit pääsmist loota. Arusaadav, et selle tund-

muse järeltuleks ei saa muud olla, kui võitleva üksuse täielik moraalne kokkulangemine. „Sellest silmapilgust peale, kui sõdur omas kindla gaasikaitse vahendi, kadus ka sõjagaasi psühholoogiline efekt“, ütleb Dr. Rudolf Hanslian*). Väljamineks elualalhoiu tungist, peab igal sõduril vankumata usaldus gaasikaitse vahendi kaitsevõimesse olema. Vastasel korral ei saa vaenlase gaaskallaletungi puhul mingisugusest distsipliinist juttugi olla.

Vaatame, mis tehti Ilmasõja kestel gaasidistsipliini alalhoiuks ning samad põhimõtted olgu aluseks ka rahuaegsel gaasikaitse väljaõppel.

1. Igal võitlejal pidi isiklise varustuse hulgas olema ka individuaal gaasikaitse vahend, s. o. gaasimask. Maski vajadid mitte ükski eesliinil viibivad osad, vaid ka seljatagused osad, niihästi riviüksused kui ka staabid ja teised asutused.

2. Maski olemasolust ükski oli vähe, vaid igaüks pidi olema veendunud, et see mask teda ka tõesti suudab kaitsta. Mask tuli proovida igal mehel oma näo järele vastavas suuruses. (Vene maski juures ei olnud see nõuetav). Tihedust prooviti selleks ehitatud gaasikambrites ehk vastavalt ehitatud blindaashides. Praktika näitas, et kõlbmata mask mõjus halvemini kui täielik maski puudumine, sest viga tuli ilmsiks alles siis, kui selle omanik jäi gaasi sisse usaldusega, et ta on kaitstud ning pettudes selles, valdas teda tunne, et tarvitatava gaasi vastu üldse kaitset pole. Tema meeleehtlik hädahüüd ei jäta muidugi mõju avaldamata kaasvõitlejate peale.

3. Inimestele tuli õpetada maskiga ümberkäimist ning maski eest hoolitsemist. Peale selle pidi igaüks oskama maski juures ettetulnud väiksemaid vigastusi kõrvaldada. Eriti tähtis on kiirus maski kaitseasendisse panemisel. Siin peab arvestama iga sekundiga, üks ehk kaks mürgitatud õhu sissehingamist võivad mehe rivist välja viia. Igas üksuses oli vaja veel erimeeskond väljaõpetada desinfitseerimise abinõude käsitamises.

4. Peale individuaalsete kaitsevahendite ja oskuse nende käsitamiseks, oli vaja ehitada kollektiiv kaitsevahendid — gaasikindlad (blindaashid) varjendid. Kogu meeskonna jaoks oli muidugi neid võimata ehitada. Nende kasutamiseks oli ettenähtud kindel kord.

5. Gaasidistsipliini suhtes oli veel üks tähtis korraldus, nimelt gaasialarm. Võimalikult kiire teatamine ähvardavast hädaohust on tarvilik alati väeosa paanikasse sattumisest hoidmiseks. Eriti hea alarmi süsteem oli

*) Der Chemische Krieg, I. 200.



Sõdurite eluruum 1-se diviisi suurtükiväes.

prantslastel, mille tõttu sõja lõpupoolel nende kaotused gaasi läbi minimaalseks jäid. Gaaside tarvitamine on suurel määral ilmastiku tingimustest, siis võis juba meteoroloogia jaama andmete järele ette näha võimalikku vaenlase gaasikallaletungi. Sõjagaasi tarvitamisel suurtükimürskudes olid ilmastiku tingimused muidugi vähem tähtsad.

Sõja kestel tuli mürkainete tarvitamisel ja ka (gaaside) omaduste suhtes nii ühelt kui teiselt poolelt ikka jälle uusi üllatusi. Sakslased võtsid tarvitusele aine, mis tungis läbi respiraatori, pannes inimest aevastama ning kõhima, seega sundides maski näolt ära võtma. (Sinine rist.) Hiljem võeti tarvitusele mürkaine, mille mõju ilmsiks tuli alles pikema aja kestel — mitme tunni või isegi päeva järele. (Kollane rist.)

Nende juhtumuste ja alati võimalikkude uute üllatuste peale vaatamata näeme, et sõja lõpul inimesed ka „keemilise relvaga“ teataval määral harjusid. Sõjagaasi psühholoogiline efekt ei olnud kaugeltki enam seda, mis ta oli tarvitusele võtmisel. Ja arusaadav: olid ju saavutatud vahendid ning oskused enda kaitsmiseks sõjagaasi vastu.

Nüüd võis veel tähelepanna, et gaasi tarvitamine vaenlase vastu halvas nagu tema aktiivsust. Kui taheti puhata või vaenlaselt segamata mõnda ettevalmistust teha, siis pommitati vaenlast vahetevahel gaasmürskudega. Et vastase aktiivsus selle all kannatas, seda ei tulnud igatahes enam mitte sõjagaasi sensatsioonilise mõju arvele kirjutada, vaid põhjus seisis maski näol kandmises. Harjuti küll ära pikema aegu maskis hingama, ilma et see nii väga oleks väsitanud, kuid siin

peab arvestama ka sellega, et maski näol kandmine paneb teda ka teistes füsioloogilistes nõudmistes raskendatud seisukohta. Maski näol kandes peab ta loobuma söömisest, joomisest ning suitsetamisest. See kõik surub sõduri meeoleolu alla, teda valdab tunne, nagu alluks ta täielikult vaenlase tahtele. Sarnases meeolus sõjaväega midagi aktiivset ettevõtta on mõttetu ja isegi võimatu.

Lõpukokkuvõttes võime öelda: selleks, et jõuda niikaugemale, kus gaasi tarvitamine vaenlase poolt ei oleks põhjuseks jalaväele loobuda temale antud ülesande täitmisest, on vaja:

1. Küllaldane hulk gaaskaitse vahendeid.
2. Kaitsevahendi kasutamine olgu võimalikult lihtne, et iga sõdur oskaks seda kasutada.
3. Individuaal kaitsevahend (mask) peab olema võimalikult kerge, et selle kaasakandmine ei takistaks liikumist.
4. Igaühel peab olema kindel teadmine, et see mask, mida ta kaasas kannab, teda ka tingimata kaitseb.
5. Harjutuste abil kiirelt mask kaitseasendisse panna.
6. Kõik juhud peavad tundma sõjagaaside omadusi. Parem on muidugi, kui seda teavad kõik sõdurid.

Olles nii ettevalmistatud, ei valmista sõjagaasi tarvitamine vaenlase poolt meile mingisugust üllatust, vaid tema peale võib vaadata kui iga teiseigi relva peale.

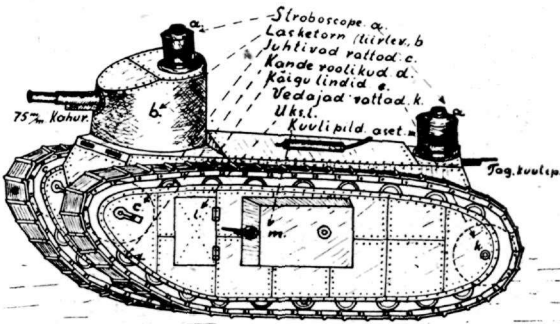
Kas ehk tulevikusõda mingisuguseid üllatusi mürkainete alal esile toob, on raske ennustada — kuid teataval määral tuleb siiski üllatustega arvestada ka sõjakeemia alal.

„Char 2 C“.

„Sõduris“ nr. 48 ilmusid R. Eisen-schmidt'i andmetel lühikesed, kuid kaunis täpsed teated prantsuse tanki „Char 2 C“ kohta. Et teated selle tanki kohta uudisena ilmusid, siis ei oleks ülearune nende mõned täiendused juure lisada, millele päritolu välismaalt.

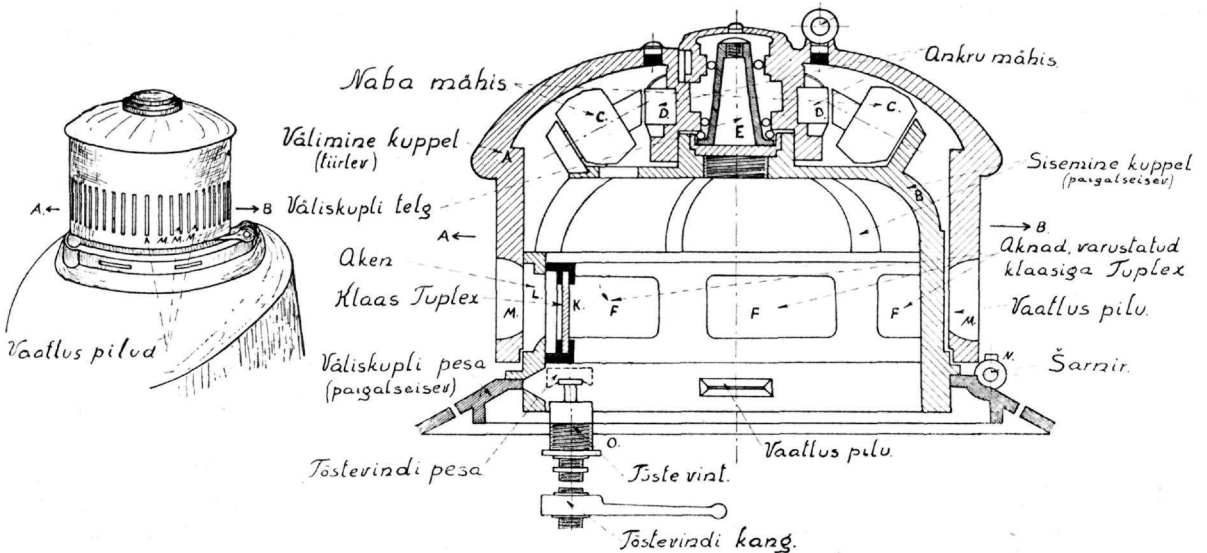
Ta kujutab enesest silindritaolist terastornikest, mis koosneb kahest kuplist, välimisest A ja sisemisest B (joon. nr. 2). Välimise kupli terase paksus on umbes 30 m/m. Temasse on tehtud vertikaalsed vaatluspilud M, M¹, M² . . . 45 tükki.

Sisemine kuppel B on välimise kandja. Temasse on tehtud telg E, mille peal tiirleb välimine kuppel A. Kuplis B on 7 akent F, L, mis varustatud Duplex klaasidega K. Peale selle on veel sisemise kupli külge kinnitatud naba mähised C. Välimine kuppel on varustatud ankru mähistega D. Mähistesse lastakse elektrivool (umbes 1/2 H. P.), mis kupli A tiirlema paneb. Ta teeb 380 tuuri ümber minutis. Sarnase kiiruse juures mööduvad vaatlusepilude vahed vaatleja silmast 1/10 sekundi jooksul (inimese silm ei kaota saadud muljet 1/10 sek. jooksul), mille tõttu avaneb väga hea vaatlusevõimalus. Paistab, nagu pea ümber polekski midagi. Välimine kuppel peab vastu igasuguste kuulipildujate- ja püssikuulide löökidele. Kuigi mõni kuul sattub vaatluspilu M pihta, deformeerub seal, mille juures tina või teise metalli tükid läbi pilu tungivad, ei tee nad vaatleja silmadele kahju, sest metalli tükid sattuvad sisemise kupli



Joon. nr. 1.

Tanki tähtsaks omaduseks on veel see, et temalt on väga head vaatluse võimalused. Selleks on ta varustatud kahe stroboscope'iga (joon. nr. 1. Märkus:



Joon. nr. 2.

Joonistus on umbkaudne, kujutab enam-vähem tõelist tanki pilti). Üks nendest on asetatud tiirleva lasketorni peale, teine tagumise kuulipilduja juure. Stroboscope on hästi konstrueeritud, sellepärast pakub vist omis üksikasjus ka meile huvi.

B akende F Duplex klaaside peale, milledest nad läbi ei suuda tungida.

Stroboscope on varustatud veel šarniiri N ja tõstevindiga O, mis võimaldavad väljaspool lahingut stroboscope'i serva üles tõsta, kust värske õhk tanki sisse voolab.

Lahingvankritelt ilma stroboscope'ita on vaatlus väga piiratud. Väikesed 2 m/m. laiused pilud ei võimalda seda kuigi kaugele teha. Pealegi on nende läbi vaatamine hädaohtlik vaatleja silmadele. Kuulid, sattudes nende pilude pihta, deformee-

ruvad ja metalli tükid tungivad läbi pilude vaatlejate silmadesse. Stroboscope'i abil on kõik need puudused kõrvaldatud. Ta võimaldab head vaatlust ilma hädaohuta.

J. L.

Suomen Laivaston Naisliitto.

Soome naised sõjalaevastiku toetajatena.

Läinud septembri algul asutati Helsingis „Soome laevastiku naisliit“. Liidu asutamise mõte tuli „Lottade“ — Soome naiskaitseliitlaste poolt. Liidu

tada kõige lähemas kontaktis sõjalaevastiku ohvitserkonnaga.

Kas ka meil naised ei leiaks võimalust eelpool



Soome laevastiku naisliitlane vormiriides.

sihiks on propageerida laevastiku asja ja tegutseda samas sihis töötava Soome laevastikuühingu allorganisatsioonina. Liidu töökavas on hoolitseda mereväelaste eest vaimliselt ja majandusliselt, korraldada neile pidusid ja perekonnaõhtuid, kasvatada neis armsust kodu ja kodumaa vastu, anda teenistuses vigastatud mereväelastele abi ja nende surma puhul toetada nende perekondi ja olla laevastikuühingu pidudel teenijateks-perenaisteks. Need on liidu hoolekandeosakonna kohused — üldjoontes. Liidu teine osakond hoolitseb propaganda ja raha ning liikmete kogumise eest. On kavatsus hakata koguma suurt sõjalaevade ehitamisfondi. Liit tahab töö-

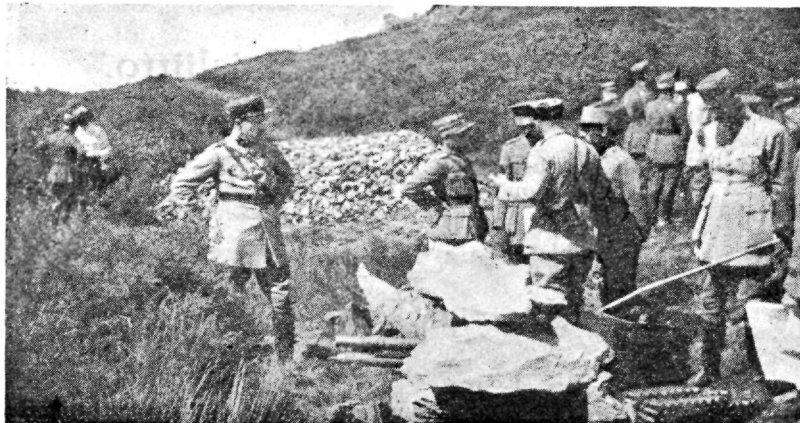
kirjeldatud aladel töötada. On ju meilgi laevastik ja hulk mereväelasi. Ja mõnedki neist vajavad kodu või abi. Soomes on nüüd, peale kaitseliidu „Lottade“ (neid on seal ligi 50.000!), veel naistel erioorganisatsioon, mis hoolitseb sõdurite kodude eest, siis töötavad naised õhukaitseühingus ja nüüd on asutatud eelpool mainitud naisliit. Tahe olla kodumaa kaitsjatele igatepidi abiks, on Soome naistel tugev. Sellest võiksid meiega naised eeskujul võtta. Ei ole ju kodumaa kaitsevalmisolek ja tarbekorral kaitsmine ainult sõjaväelaste ja kaitseliitlaste, vaid terve rahva püha kohus.

A. V.

Prantsuse sõjaväes tarvitusel olevate relvade hilisemaid mudeleid.

Prantsuse jalaväe saatjaks kahuriks on peaaesjalikult 37 m/m. poolautomaat suur-tükk (pilt nr. 1). Rännakutel veavad

võetakse tarvituse uus Chatellerault kuulipilduja 1924 a. mudel, millega katseid tehakse. Kuuldavasti on katsed häid



Pilt nr. 1.

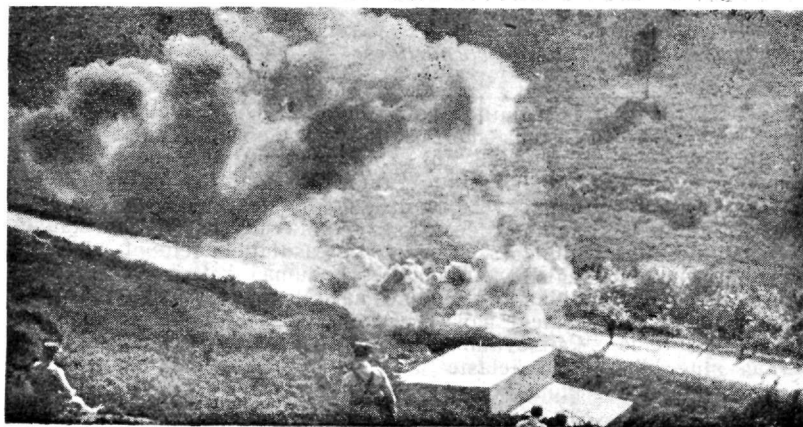
teda hobused, kuna lahingus igasugused ümberpaigutamised meeskonna abil sünnivad. Laskemoonaks on meliniitmürsud, kartetsh ja shrapnell.

Mürskusid tarvitatakse peaaesjalikult vastase kuulipildujate pesade hävitamiseks; kartetshi ja shrapnelli — vastase elavate jõudude hävitamiseks. Shrapnellil on rohkem moraalne mõju, kui kaotused, mida ta võib sünnitada vastasele. Kahuri laskekaugus umbes kuni 1200 meetrini.

Kerge kuulipildujana



Pilt nr. 2.



Pilt nr. 3.

tagajärgi annud, nii et arvatavasti selle kuulipildujaga varustatakse sõjavägi (pilt nr. 2).

Suitsukatte peale pannakse ka suurt rõhku. Katte sünnitamiseks tarvitatakse suitsupommisid, mida nõuetavale kohale visatakse kahurite ja spetsiaalaparatsioonide abil (pilt nr 3).

Tulepildujate aparatsioonide konstruktsioon paisatab päältnäha õnnesta-

nud olevat. Nad ei sünnita raskusi liikumiseks neile, kes neid kannavad (pilt nr. 4). Tulejoo kaugus ulatub 30 kuni 40 meetrini. Tulel on küllalt kõrge temperatuur selleks, et tähendatud kauguseni vastast hävitada.



Pilt nr. 4.

Öine rünnak.

Mälestusi Vabadussõjast.

[Veste.]

Autori kirjaviis muutmata.

Toim.

Heinakuu viimased päevad olid põuased. Päike põletas tõusust, kuni loodeni. Kaua ei nähtud sinistes avarustes ainumatki pilvsagarat ning tuul oli ammu unustatud. Viimane hiil, millist mäletati veel otsekuu läbi une, viis põuaaurusest maastikust üle lühikese saju rahega. Ja siis puserdas päike jälle väljakannatamatut palavust soredasse, kanarpikust läbikasvand liivasesse pinda.

Sia-sinna laialipaisatud, kuid kohati siiski tihedasti kasvavad kidurad pedajapõõsad tõmbusid küüru ning isegi kanarpik muutus madalaks ja sai hapraks. Töö kannatlik ja vähenõudlik põhjamaade liivanõmmede lill kasvas otsekuu maa sisse tagasi. Vaevalt lendas mõni eksind lind läbi terassinise kuumaks köetud õhu ja üle kidura maastiku. Vaikus oli täielik.

Liivanõmme serval asus küll vene küla Väike Fomkino ja edasi, vaevalt märgataval kühmastikul, veel teine küla — Suur Fomkino, kuid säält ei andund liivanõmmele ainumatki heli. Ei olnud säält kuulda koera haugahtamist kusagil küla serval või kodulinnu kirgimist sammaldand õlgkatusel. Kaua ei olnud astund inimese jalg liivanõmmele, vahest ehk väljaarvata viiskudes küla karjapois, kes kidurat mända või kuuske pudru nuutaks tuli lõikama.

Ja millekski muidu siia! Olid ju siit põuapakku läind jänesedki!

Harva sõitis liivanõmmelt läbilooklevat teed kauge külamees puuteljelisel vankril, kelle asja lähemasse raudteejaama ning siis asus liivanõmmele jälle vaikus.

Ent häkki muutus kõik otse üle öö. Nõmme kuiva liiva astusid rasked rautatud saapad sügavalt jäljed ning Fomkino külade elanikud ärkasid otsekuu unest.

Uhel hommikul ilmusid küladesse punased sõdurid.

Fomkino külade elanikud teadsid küll, et kusa-gil „sõda sõditakse“, vistist Pihkva linna juures või säälpool kandis, kuid see ei heidutand neid põrmugi. Vaiksetel ja selgetel suviöödel oli Fomkino küladesse kuulda isegi kaugeid kahurite mürrinat, aga oli see ometi siiski nii kauge. Ja teiseks asusid Fomkino külad hoopis kõrvalisel maalalal, — metsade ja soode süles, — mis kuidagi ei oleks võind jalgu jääda sõjategevusele. Nimelt oli liivanõmm, millel asusid külad, põhjast ja lõunast piiratud läbipääsmatute soodega ja rabadega. Idast palistas seda, liivanõmme, tihe põline mets ja läänes siirdus nõmm kitsale lagendikuribale, mis ulatus paari-kolmekümne kilomeetri pikkuselt maanteeni ja raudteeni. Lagendiku riba tahedamat turja mööda lookles väikene aukline roobaste, mis ei kolband sõjateeks.

Ei olnud mahti punastel sõduritel kaua külades peatada, sest teisest küljest, raudteeliini ja maantee poolt liikusid Fomkino küladesse eestlased. Ja

kuhu muidu oleksid võind nad suunduda väikest ja kitsast liivanõmme ja lagendiku selgroot looklevat auklist roobasteed mööda? Ega's ometi sohu ja rappa! Ikka Fomkinosse ja edasigi veel, võib olla kaugele isegi, — Vorobjevoni, Rökini ja veelgi edasi. Missugused suunad ja sihid neil ja kes neid siis ikka peab. Sest seda teadsid või olid kuulnud Fomkino elanikud, et eestlased tublid sõjamehe olevat, kes isegi vanakurjaga vahel sõrme vedavat.

Niipea kui punaste luuresalgad Fomkino külade ja raudteeliini vahelisel teel eestlastega kokku puutusid, tõmbusid punased tagasi metsaserva, kust nad tulnudki olid, ja hakkasid endid vastu panuks eestlaste edasitungimisele kindlustama. Oõ ja päeva tegid nad kibedasti tööd ning käsutasid ka Fomkino külade mehi enestele appi. Järgmise päeva õhtuks olid nad maa sees kui müttad.

— Ei aja neid säält püssitulega välja tontki, — vangutasid külamehed töölt tulles päid.

Ja tõepäraselt! Positsioon kaitseseisukorraks oli soodne. Männipöösaisse kasvand liivanõmme lõppedes Fomkino külade taga algas raiesmik. Siit oli mets aastakümnete eest maharaiutud umbes veerand kilomeetert laia ribana. Kännudki olid juba vettind ja mädanenud, et torgi sõrmega läbi. Maa kändude vahel oli turvasmullane ja nii sõre, et inimene sellele astudes põlveni sisse vajus.

Ning raiesmiku järele algava metsa servas, esimeste puude varjus, ootasid võitlusvalmsi punased.

Eestlased jõudsid Fomkino küladesse varsi. Raske oli tulek, kuid edasi jõuti siiski. Esimestena jõudsid küladesse jalamaakuulajate meeskond ja üks kompanii. Nende järele liikus reservina üks kompanii ning siis voor ja kuuetollilise kahest suurtükist koosnev patari. Ülesanne oli lihtne, — tungida läbi Fomkino külade Vorobjevoni, puhastada see vaenlasest ning suunduda siis Röki küla päale, et ühineda lõunapoolt soid ja rabu edasitungiva löögipataljoni teise grupiga.

Kuumas liivas all põletava päikese astusid sõdurid. Nad olid kergetes suvipluusesid ja linastes kaitsevärvi pükstes, kuid palavus oli vaatamata sellele lämmatav. Laiaäärilised inglise teraskiivrid kumendasid neil pääs. Ning sageli võttis üks või teine sõduritest kiivri, tegi sõrmeotsa suus märjaks ja pistis kiivri külge. Kiiver ei olnud kaugeltki nii palav, et särtsuda, kuid särtsumist aimasid sõdurid juba huultega järele!

Maakuulajate meeskond sammus mõnjsada sammu kompanii ees. Maakuulajate meeskonna koosseis oli õieti kirju, sest meeskonna ülemal oli õigus meeskonda kujundada valiku järgi kompaniidest. Nii oli siin tartlasi ja võrukaid, mulke ja pärnakaid, saarlasi ja Narva mehi. Nad olid pikad ja sirged kui õngevibud ning õieti lõbusad ja ülemeelikud. Neis ei tundunud väsimust ega tülpimust. Kogu tee näaklesid nad teine-teisega, ning kui keegi mulgi või pärnaka kohta õieti tabavat ja naeruvääristavat ütles, siis naersid kõik avameelselt ja laginal. Teiste pilkamises ja naeruvääristamises olid võrukad oma lõunaeesti temperamendi ja teravmeelsusega tooniandvad. Ainukene mees, kes vaikides teiste järele kõndis, oli lühidaskasvuline saarlane. Ta oli kinine, sõnakehv ja tuse ning kui keegi tema kohta midagi langetas, vastas ta kerge huumoriga: „pista näpp vede, saad kala käde“, — milline saarlase sõbraliku muigega väljendatud ütelus kõiki lõbusasse naeruhooгу haaras.

— A' kui kala asemel kommunist näppu hakkab, — osatas keegi saarlast.

— No see oleks rasvane hülgpeog...

Mehed paindusid naerus kui pilliroog tuules.

Kuid juba jõudsid nad Väikese Fomkino küla lähedale. Meeskonna ülem, tuse lühikesekasvuline leitnant, kes ilmasõjas Kaukasuse rindel türklastega sõidind ning nüüd mägestiku rahva kombe järgi suvi läbi pruuni lahmaka villaga papaani kandis, vaigistas meeskonna. Ta jai seisma, laotas mõlemad käed sõrmeotsadeni sirgelt laiali ning meeskond paiskus hetki vältel ahelrivisse.

Interval kaheksa, — täiendas meeskonna päälilik kaskluse.

Sõdurid lükkasid padrui salvest pessa ning suundusid hõredas ahelikus küla päale.

Kuid küla oli tühi. Ei olnud vaenlast Väikeses Fomkinos ning ei olnud vaenlast Suures Fomkinos. Küla elanikud ei teadnud vaenlasest midagi, sest punased olid neile surmaahvardusega üleliigse lobsimise ärakeeland. Olid küll punaseid näind, kuid kuhu need läksid, ei teadnud keegi.

Meeskond otsustas kompanii järelejõudmist oodata, et siis ühiselt tegevusse astuda, sest kahtlust ei olnud vähematki, et punased metsaservas end maa sisse olid kaevand. Ka sattus üks külaelanikest pika seletamise juures ummikusse ja andis kaudselt mõista, et ega's punased kaugele ikka läind ja et kükitavad siinsamas metsaservas...

Kompanii külla jõudmisel oli otsus lihtne: maakuulajad hangivad täpsed teated vastase seisukohtade üle ning kompanii valmistub seni rünnakule. Kohe astusid meeskonnast kolm meest välja ning koos meeskonna päälikuga lahkusid nad külast ja kadusid metsa suunas männipöösastikku. Nad läksid alguses teed mööda, kuid jõudes raiesmikuni, valgusid tee kõrvale ahelikku.

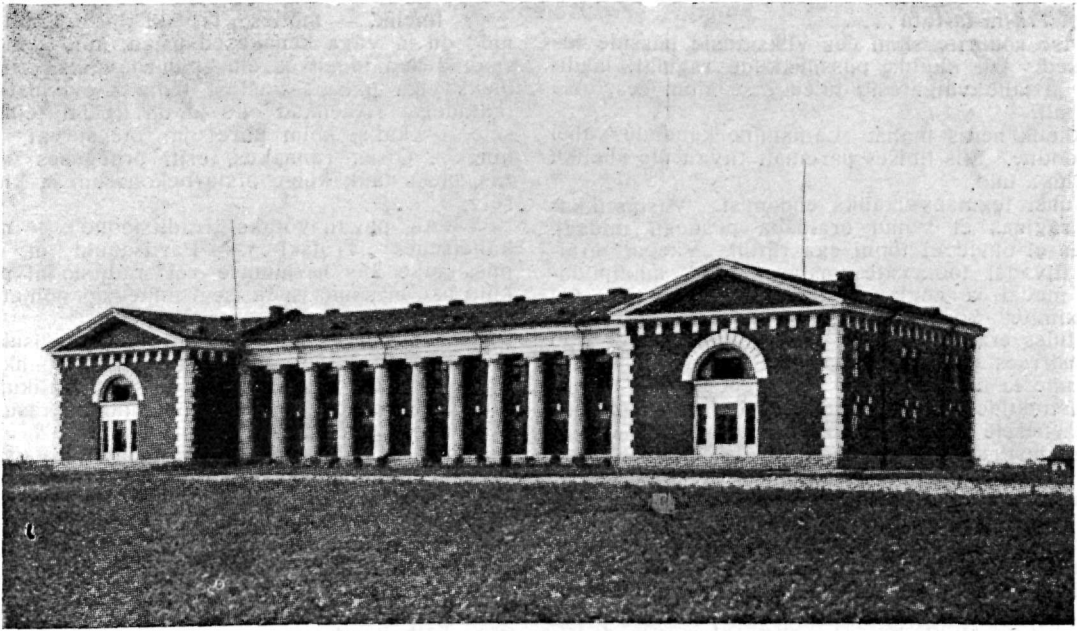
Edasi läksid nad äärmise ettevaatlikkusega ja tasa. Aeglaselt lähenesid metsale. Säält ei olnud midagi kahtlast kuulda. Mets varjas kõike masendava vaikusega. Veel edasi, — aeglaselt, ettevaatlikult, tasa ja tähelepanu ning kuulmeid teritades. Siis liigaltus eel nigel teeäärne lepapöösas.

Kaks vastase sõdurit hüppasid pöösa tagant teekraavist püsti, tühendasid oma püssid ligimejate poole ning katsusid küüru tõmmates metsaservani jooksta. Nende kuklad aina välkusid kändude vahel, tõusid ja laskusid, kadusid ja tulid jälle nähtavale. Maakuulajate päälilik peatus põlvili olles, sihtis oma väikesest jaapani ratsaväe püssist ja laskis. Üks põgenikest ajas enese püsti, viskas siis käed üle pää kokku, taandus ja kukkus...

Hetkiiks jäi kõik vaikseks. Siis pääses metsaservas kirjeldamatu ragin valla. Vastane tulistas huupi ja juhulikult liivanõmme. Maakuulajad ei liigutand end. Päälilik kuulatas teraselt laskmist, sest oli väga tähtis kindlaks teha, umbkaudseltki vastase sõdurite arvu. Siis hakkasid nad roomates tagasi tulema. Peagi jõudsid nad raiesmikust välja männipöösastikku, mille varjus kompanii rahulikult ahelikus lamas.

Vastane ei mõelnudki nähtavasti lakata tulistanast. Hoopis vastuoks, — ta arendas seda ikka intensiivsemaks. Ning see tegi ahelikus lamavaile kompanii sõduritele tõsist nalja. Katkeliised, huumoriga pipardatud laused rändasid ühest aheliku otsast teiseni, edasi ja tagasi, ikka ja jälle. Ahelid ei olnud see tõeliselt ka huvitusetu. Tihti veeres vastase laskmise ragin järjekindlusega ühest aheliku tiivast teiseni siis otsekuju komistas kusagil, eksjs ning laskmine muutus järjekindlusetuks parinaks. Keskel, umbes roobaste ümbruses, töötasid kaks „maxim“ kuulipildujat vaheldamisi ning tiivadel torisesid „Kolt“ kuulipildujad aeglaselt ja madalalt: tot-tot-tot...

Agaga päike kõrvetas armutumalt. Kuumal liival lamavad sõdurid aelasid otsekuju saunalaval. Nad lebasid kõhuli, küllil, kükitasid vahel põl-



2-se suurtükiiväe grupi kasarm.

vil ning pöörasid siis seljapääle. Ent nii ja ka teisiti oli palav.

Kuulid läbistasid vilistades palavusest vine-tava õhu. Sõdurid lamasisid selili ja püüdsid vaatega otsekui nende lendu jälgida.

Häkki hüppasid kõik jalgele, kuid heitsid kohe jälle maha. Vastase poolt, kusagilt sügavast metsasüdamest, kuulidus pikaldane ulve ning hetk hiljem lõhkes kõrgel, ahelikust vähe eespool, shrapnell, külvates aheliku kildude ja kuulidega otsekui jämedate raheteradega üle.

— Kurat, — kirus keegi ahelikus ja hakkas oma jalga saapast vabastama.

— Tikuvad „Trotskile“ elu kallale, — naljatas naaber.

— Näed, — vastas „Trotski“ (nii oli haavatu hüüdnimi kompaniis ja sirutas oma jala välja. Selle säärest imbus välja verenirekene. Tinakuulikene oli jalga riivanud.

— Vaat' kus jekimid...

— Aga „käde“ maksan, kui...

— Käde jah! Ikka käde, — kinnitas ligidal olija saarlane.

— Mis „käde“, — pahandas „Trotski“. — Tule seo jalga, — pööras ta saarlase poole. — Aga kähku, sest ega sa ometi praegu oma jullaga end merele ei arva olevat. On pagana saamatud need Saaremaa mehed, kui kuivale maale satuvad. Otsekui angerjad tuhas...

Jälle lõikas vaikusse ulve ning taas lõhkes aheliku kohal laeng, seekord kedagi tabamata. Sahisedes langesid tinakuulikesed palavasse liiva.

— Edasi, — tuli paremalt tiivalt käsklus, ning ahelik hakkas lülide haaval edasi liikuma.

— Aga kartulaid küpsetan nende pealael, kui kätte saan. Oodaku öösel... torises „Trotski“ ja läks ühes saarlasega ahelikule järele.

Sel hetkel lõhkes jälle laeng, kuid juba aheliku seljataga ning paiskas kogu oma sisemuse kaugele pöösastikku...

Peagi lakkas vastase „kahuriloks“ laskmise. Ka püssi ja kuulipildujate tuli jäi üha hõredamaks ning vaikis paaritunnilise tulistamise järele täiesti.

Päev hakkas kalduma õhtule. Kuigi õhus tundus veel palavuse lõõska, ei olnud see enam nii väsitav. Aegamisi vajus päike sakilise kuusemetsa harja taha. Üle legendiku hakkasid roomama imelikud pöösaste varjud, millised ühte sulasid ning üle liivanõmme laskus karastav hämarus ja vaikus.

Hämaruse tulekuga seati kompanii ülema korraldusel valvetõkked välja ning sellejärgi võis kogu kompanii end vabamalt tunda. Jõudsid järgi köögid ja voor ning õhtusöök sai vääriliseks vastutatuks päevaste kannatuste eest rännakkäigul ja tules. Oieti see polnudki küll tuli, pigem tuleproov. Tõeline rünnak oli määratud kell 12 öösel ning kui vastane tõesti omi seisukohti ei peaks loovutama, pidi järgi jõudev patarei järgmisel päeval uue rünnaku põhjaliku kahurtulega ette valmistama.

Sõdurid ei maldandki magama heita. Vaid mõned üksikud tegid lühikese uinaku. Kõiki kandis lõbus meeleolu ja teravmeelne nali, otsekui ei olekski eel mingit tõsist või hädaohtilikku.

Nii saabus ründamise aeg.

Vaikselt, ilma vähemagi häälitsemiseta, silmade ja kõrvade valvel olles astusid sõdurid vaenlase seisukohtade suunas liikvele. Öö ei olnud pime, pigem hämar nagu juulikuu ööd tavaliselt, ning see võimaldas distantsi väljapidavuse. Kuid selleks polnudki vaja naabrit näha, seda juhtis vana kogenud partisaani väljaarendend instinkt.

Peagi jõudis ahelik raiesmükku. Siin oli edasiliikumine raskem, — sageli komistas üks või teine või vajus sõredasse turvasmusta mulda, kust hakkas end väljakangutama. Ikka lähemale jõuti metsaservale, kus varitsema pidi vaenlane. Kuid seal näis kõik vaikne ja elutu olevat.

Hingepidades liiguti edasi. Siin raksatas kuivand oksakene kellegi jalge all, seal komistas keegi. Esimesed metsapuud olid juba peaaegu seletavad ning juba tekkis arvamine, et vastane tasahilju omilt seisukohtilt ärataganend. Sõdurid hingasid vabamalt ja kergemalt, kuid eksitus...

... Tra-ta-ta-tata ...

Otse sõdurite silmi ees vilksatusid püsside tulukesed. Oli kuulda püssilukkude raginat, laadimist ja jälle välgatasid tuled otse silmi ees, otse nina all.

Ahelik heitis maha. Lamamine kändude vahel oli soodne. Siis libises paremalt tiivalt üle aheliku käsklus: tuld.

Edasi tegutses igauks endamisi. Vastastikkuses raginas ei võind eraldada peaaegu midagi. Selles ei olnud ei tooni ega rütmi. Vaevalt eraldus tiivaldel töötavate vastase „kolt“ kuulipildujate madal ja aeglane tot-tot-tot ning keskel „maximite“ kõrgema falsetiga ta-ta-ta-ta. Hõredas tules eraldab sõdur veel üksikuid pauke, kuid intensiivses võimaluste piirideni arendatud tules ei kuule ta üldse midagi. Ta tegutseb mõistusega ja instinktidega. Kõik tema meeled on koondatud vaid enesele ja vaenlasele. Nii sunnib teda enesekaitse instinkt eeskätt leidma hädaohutumat seisukohta, soodsamat, enesepitumise ja moondamise võimalust, kuid selle juures arvestab ta ikka vastase silmaspidamise ja selle tabamise tingimuste ja võimalustega. Kiire orientatsioon mitmesugustes tingimustes ja olukordades ning otstarbekohane tingimuste ja olukordade kasutamise võitluses on sõduri ülimald vooresi.

Partisaanide kohta ei või ütelda, et nad siin kellelegi oleks usaldanud alla jääda.

Paremal tiival otse kompaniiülema lähikonnas, ehkki viimane sageli oma esialgset seisukohta muutis, lamas „Trotski“. Ta oli täiesti rahulik, lamas mingisuguse sammaldanud mäta või kännu taga ja laskis keskmises tempos. Kuulatas vahetevahel vasemale ja paremale ning jälgis tulede vilksatamist vastase püssidest. Uks tuluke vilksatas otse tema vastas ning säärase järjekindlusega, et see teda erutas. Ka tundis ta oma vasemas haavatud jafas hetketi valupistet, mis teda lõpulikult vihale äritas. Ta võttis tema vastas vilkuvat tulukese kirebule. Iga paugu eel sihtis ta otse tulukese pihta ja laskis, — rahulikult ja teadlikult. Kuid tuluke vilkus ikka endise järjekindlusega.

— Nad kaabakad istuvad kaevikus ja paugutavad lihtsalt õhku. Ei julge, tõpropojad, omi päid üle kraaviperve ulatada, — mõttes „Trotski“.

Ikka vilkus tulukene; ikka veel sihtis ja laskis „Trotski“. Kuid siis kustus see.

„Trotski“ ootas silmapilgu; katsus käega püssirauda, — see oli otse tuline.

Uuesti kiindis ta oma pilgu sinna, kus vilksatas tulukene, kuid seal haigutas pidev hämarus.

— Aga sai siraka, — mõttes „Trotski“.

Ning jahutas püssirauda.

Kuid endamisi juurdles ta mõningate asjaolude üle edasi.

— Imelik, — mõttes „Trotski“. — „Traditsioonid“ on ju väga kenakesed asjad, kuid teinekord saavad nad tegelikus elus pidurdavaiks. Nii, mis oleks viga paisata vastast tema kaevikuist välja täakidega. Ahelikud olid ju nii ligidal teine teisele, — kaks, kolm kiiret ja otsustavat hüpet ning... Oises rünnakus, eriti praeguses olukorras, oleks täak kõige otstarbekohasem ja kindlam relv.

— Ah, pagan võtaks „traditsioone“. — mõttes kahetsedes „Trotski“. — Partisaanid ei kannu püssitääke kas harjumuse või traditsiooni pärast, kuid nad ei suuda seda isegi millegagi põhjendada.

— Kahju... kahju...

Kauaks ei võind kompanii omale seisukohale jääda, sest oli juba märgata koidu puhkemist. Valges oleks tagasitõmbumine hädaohutikum olnud. Sellepärast andis kompaniiülema käsu lühikeste hüpetega tagasitõmbuma hakata.

Aovalge saabumisel oli kompanii liivanõmmel tagasi. Puudusid kaks meest, kes nähtavasti tagasitulekul langend olid. Kergesti haavatuid oli kolm meest. Väsind sõdurite seas käis ringi seotud jalaga „Trotski“ ja kiitles, et ta ühe vilkuvat tulukese ära olevat kustutand.

— Aga pealgedel jäid kartulid küpsetamata?

— Kõik toimingud, milliste sooritamiseks meie täna kõlbulikud ei ole või missugused täna hädatarvilikud pole, jätame homseks, — vastas „Trotski“ iseteadlikult.

*

Kogu päeva vältel tulistas järelejäädud kuuetolliline patareid vastase seisukohta. Esialgu see ei teind suuremat patareid tullest väljagi, — vastas rahulikult oma kolmetollilist „kahuriloksust“ ning püssidest ja kuulipildujaist. Kuid õhtu eel hakkas ta väsimata. Hämaruse laskumisel vaikis täiesti.

Uus rünnak oli määratud kella 11 öösel. Tarbekorral pidi seda patareid toetama. Kuid kui õhtul kompanii ahelikus vastase kaevikuteni metsaservas jõudis, oli vastane sealt kadunud. Ainult mõningad jäljed kinnitasid, et siin keegi oli olnud. Kaeviku pervel olid suured virnad tühje püssipadruneid. Siin-seal vedelesid granaatidest purustatud inimkorjused. Kusagil oli granaadist murtud puu ühe sõduri enese alla matnud, mille juures langeva puu oks sõduri kehast läbi oli tunginud.

Kahurid olid teinud põhjaliku töö.

— Nii. Kartulid jäävad sul tooreks, „Trotski“ — naljatasid mehed.

— Ei jää. Kõpsetan Vorobjevos, ja kui nad ka sealt väljaputkanud, siis Rõkis...

Ning partisaanid suundusid üle Vorobjevo küla Rõki külla, et ühineda seal pataljoni teise grupiga ja liikuda koos Porhovi linna peale. J. J.

Tulevikulahingu eelkäija.

10 aasta eest.

(Cambrai lahing 20.—29. nov. 1917.)

20. november 1927. a. on kümnes aastapäev ühele lahingule, mida tema iseäralduste poolest võib lugeda sõjaajaloo arenemise piirikiiviks, nimelt Cambrai lahingule, millele nimelt seepärast tähtsust tuleb anda, et teda võib lugeda tulevikulahingu eelkäijaks. Siin alustasid inglased peale hiilgavat ettevalmistust suurejoonelist läbimurde

lahingut ilma igasuguse suurtükiväe ettevalmistuse ja tõesti peaaegu katastroofiliselt tungisid läbi Saksa tugevatest positsioonidest. Edu tuleb tanke arvele kirjutada ja sellepärast võib seda lahingut tankide lahinguks lugeda.

Arvesse võttes relvade tehnika äärmist arengut, mille juures erilisel tähtsal osal mängib tank,

I. D. S. ratsavõistlused Narvas.*Vaenlasele tuld mahavõetud hobuse tagant.*

väärrib selle lahingu käik tähelpanu mitte niivõrt strateegilisest kui taktikalisest seisukohast. Alljärgnevad read käsitavad-kasutavad seda vaatepunkti — peaaesjalikult olukorda inglaste pool, sest inglased olid ju need, kes kallale tungisid ja selle moodsa relvaga lahingu teostasid ning sellepärast põhjenebki kirjeldus inglise allikatele.

Lahingu algatus tuli kindral Sir Hugh Elles'ilt, inglise tankide korpuse ülemalt, kes tahtis tuua tõendusid tankide teguvõimsusest suurlahingus. Sageli oli varem tanke vale alustel lahingusse saadetud ja edukad saksa vastuabinõud tühistasid paljud lootuseid tankide võimsusse. Inglise tankide ülem, olles ühel meel el oma staabiülema kolonel Fulleriga, läks välja sellest seisukohast, et läbimurdmiseks äärmiselt tugevatest ja kaugele sügavusse järgustatud saksa kaevikutest, ei tohiks tankidel kunstlike tõkete kõrval ees olla veel liig suuri maastiku raskusi. Kohase maastiku lõiguna valiti inglise 3. armee piirkonnas olev lõik Cambrai juures. Mitmed asjaolud rääkisid selle kohta valiku kasuks. See positsiooni lõik oli kuu aega vaikne olnud, eelmaastik ei olnud veel muutunud läbipääsematuks lehterväljaks, üldiselt oli maastik lahtine, kuid siiski pakkusid üksikud metsasalud võimalust varjatud lähtealaks; lubjane maapind osaliselt kaetud tugeva rohukamaraga oli samuti soodne.

Ettevalmistusi tehti äärmise ettevaatusega ning aeglaselt, sest et kindral Elles'il ei tohtinud mingit eksimist ette tulla; see oleks põhiust andnud tankide korpuse likvideerimisele. Kiiduväärt on ettevalmistuste täielik varjamine kuni kallale tungimiseni. Kõige pealt pidi tankide korpuse koondatama 3. inglise armee piirkonnas; see teostati talviste õppuste ettekäände all.

Tehnilisteks ettevalmistusteks tuleks lugeda kõige pealt fashiinide valmistamist suurel arvul, mis inglastele abiks olid 4 m. kraavidest ülesamisel. Tolleaegsed tankid olid kõigest 8 m. pikad

ja mitte rohkem kui 30—35-kraadilise tõusuvõimega. Sealjuures jäi tank, langedes sügavasse ning püstseintega kraavi, harilikult lamama. Siin pidid fashiinid abiks tulema. Neid valmistati 3 m. pikad ja 1,35—1,40 meetrilise läbilõikega; nad kinnitati tanki eelmisse ossa niiviisi, et neid tarvidusel ette kraavi voodriks võis maha visata. Sarnaselt oli võimalus kraavi täita vedrutava puualusega ja tank võis kraavist üle pääseda.

Põhjalik luuretegevus, mis samuti osavalt läbi viidud, nii et sõber ega vaenlane midagi eelseisvatest asjaoludest ei aimanud, andis küllaldast selgitust pealetungi maastiku kohta. Nagu juba ülal mainitud, oli ettevalmistus suurtükitelega mitte ettenähtud, kuid siiski koondati lõiku äärmiselt tugev suurtükivägi, et kallale tungimist toetada.

Lahingu alguseks määrati 20. november. Eelmisel õhtul antud tankide ülema käsk ütleb selle kohta järgmist: „Saabunud on kuusid oodatud moment, homme antakse tankide korpusele võimalus, soodsatel tingimustel opereerida esimestes lahingijärkudes.“

Moodustatud 3 tankide brigaadi, kokku 350 tanki, paigutati hästi moondatult ootepositsioonile Villers-Guislain-Havrincourt'i metsa joonele, umbes 7 km. laiuselt. Pimeduse kätte all läksid tankid kell 2100 ettevaatlikult oma eespool asuvatele lähtepositsioonidele, kuhu nad umbes keskööl jõudsid.

Kell 0620 algas ootamata lõõgina masendav inglise suurtükitegevus saksa joonte pihta, kuna samal ajal alustas liikumist võimas tankide rinne Sir Hugh Elles'i isiklikul juhtimisel, kes asus oma liputankil „Hilde 1“. Tugev tulistamine suitsumürskudega tihendas loomulikku udu ja varjas tankide pealetungi. Kunas ootamatu täiesti õnnestus, oli arviliselt nõrga kaitsja üllatus arusaadav — pealegi sündis see, nagu öeldud, rahulises piirkonnas. Siiski osaliselt avaldati visa vastupanu, eriti toetuspunktides, kusjuures tuli ette palju kahevõit-

lusi suurtüki ja tanki vahel. Nii purustas Lateau metsas üks 15 cm-line haubits ainsa pauguga tanki parempoolse nurga, kuid sattus ise varsti tankide alla ja purustati. Sama saatuse osaliseks said paljud suurtükid.

Kuid tuli ka vastupidist ette. Nii näiteks Flequières küla juures üks suurtükk pidas kinni 16 tanki. Selle kohta on marssal Haig'i teadaandes öeldud:

„Paljud meie tankide tabamused teostati saksa suurtükiväe ohvitseri poolt, kes üksi omas patareis ühest väljasuurtükist tulistas kuni ta sealjuures langes. Selle ohvitseri vahvus kutsus välja kõikide imestuse.“

Nüüd mõni sõna tankide võitlusviisist. Siin käidi järgmiste juhtnööride järele: moodustati 3-me tankilised rühmad — seni olid nad 4-tankilised, — üks tank eelkaitseks ees, millele järgnesid 2 jalaväe tanki ühes löögiosaga. Jalaväe tankide ülesandeks oli tihedalt järgnevale jalaväele läbi tõkete teed murda. Oli tarvis läbi murda kolmest üksteise taga asuvast kaevikute joonest. See teostati järgmiselt: eelkaitse tank murdis kõige pealt tõketest läbi ja tungis siis esimese kaevikuni, kuid ei vallutanud seda veel vaid sõitis pikki kaevikut ja võttis selle tule alla. Järgmine kaevikuni jõudev jalaväe tank viskas sinna oma fashiinide kimbu ja ronis üle kraavi ning pöördus siis samuti küljega kaeviku poole. Sellele siis järgnes teine jalaväe tank, kuid ei visanud maha oma fashiine, sest need olid temale tarvilikud järgmise kaeviku juures, et oma teiste tankidele teed avada. Kui niiviisi mõlemad kaevikud tankidelt vallutatud, asus vahepeal nendega ühinenud eelkaitse tank, mis oma fashiine ära ei olnud visanud, jälle etteotsa ja avas omalt poolt samal viisil rühmale läbipääsu 3-dast kaevikust.

Peab tunnustama, et tegutseti ettevaatlikult ja hooga, et kindlustada edu suurejoonelisele uuele ettevõttele. See saavutati ka tõesti kallaletungijale kui ka kaitsjale üllataval määral. 20. novembri õhtuks võideldi juba Anneux ja Masinières juures. See tähendab, arvates tankide ootepositsioonist, sisse-murrest 7—8 km. sügavusse, mis on põhjalik taktikaline ja tehniline edu 10 tunni jooksul. Et seda aga strateegiliselt ära ei kasutatud, oles tarviliste varude puudumisest otsustavaks läbimurdeks, samuti nagu see juhtus sakslastel 1916. a. algusel Verduni juures. Tagasi vi-

satud saksa jõudude visa vastupanu umbes 3—4 km. kagu pool Cambrais'd võimaldas kiiresti juuretoodud saksa varudel võitlusest äärmiselt väsinut pealetungijat peatada ja 24. nov. väga osavasti teostatud vastu-kallaletungiga hulk maad tagasi võita. Käesolevate ridade ülesanne ei ole käsitada mitmepäevaseid lahinguid, vaid allakriipsutada selle lahingu kui tankide lahingu isäraldusi, kuna see oli ainus omal alal ja oma kujunemise poolest kohane andma teatavat ettekujutust, olgugi nõrka, tuleviku lahingust. Kuid siiski puudus sealjuures üks tuleviku lahingu element, nimelt lennukite kaastegevus. Oleks seda teostatud, nagu aasta hiljem liitlaste suure sügisese pealetungijal ajal, siis oleks, võib olla, Cambrai keskriikidele tähendanud katastroofi; nüüd jäi ta aga ainult episoodiks. Selle põhjuseks oli, nagu öeldud, läbimurde laiendamiseks ja jätkamiseks tarvilikkude varude ja lennukite puudumine. Ka tuleb arvesse võtta kahte asjaolu: ei kavatsedud üldse mingisugust edu ja siis ei tohi unustada, et see oli ainult inglaste ettevõtte, kes hiljuti lõppenud Flandria lahingu tõttu, mis neile määratud ohvreid maksis, täiesti olid väsinud.

Tähelepanuväärt nähtusena tuleb veel mainida, et inglise vaadete järele, kunas saksa tõkked olid purustatud, oleks ölnud haruldane juhus suurejooneliseks ratsaväe tegevuseks, mis aga kasutamatuks jäi, sest inglise andmete järele jäi ratsavägi lahinguväljale jõudmiseks 4 tundi hiljaks, kuna nähtavasti teelt ära eksis. Ainult üks eskadron Kaanada ratsanikke päästis selle väeliigi au, mis ka mainimist leidis inglise sõjategevuse teadaandes. Kuid iseloomulik tulirelvade ajajärgule on asjaolu, et see eskadron varsti kaotas kõik omaid hobused ja pidi jalgsi võitlema. See on tõenduseks, et masinate võitluses üksteise vastu on ratsavõitlus mõtetu ja viib ainult väärtuslikkude loomade asjatule ohverdamisele.

Selle lahingu eduga oli tankide korpuse au päästetud ning kindral Elles ühes oma staabiülema kolonel Fulleriga tõendasid nende moodsa te lahingulevantiide teguvõimsust. Sellest ajast peale usaldati jälle tanke täielikult ja on teada, et nimelt inglise väejuhatus edukalt edasiarendab seda soomusväe liiki.

(Militär-Wochenblatt nr. 19 — 1927.)

M. L.

Sõjakirjandust.

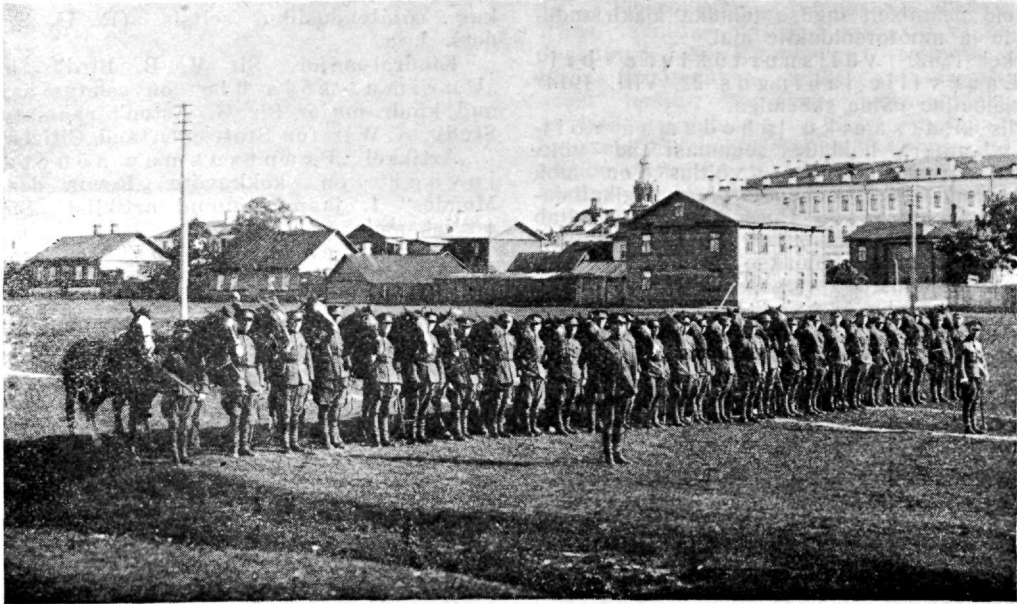
Soome.

„Laivastolehti“ — Soome kaitse- ja kaubalaevastiku häälekandja — nr. 10 (esitusnumber) sisaldab hulga huvitavaid kirjutusi. Esimeses artiklis käsitletakse Soome kaubalaevastiku kiiret arengut läinud aastasajangul ja neid põhjuseid, mille tõttu see 1918. aastast peale on suuresti vähenenud. Arvude najal tehakse selgeks, et kaupade vedu Soome ja Soomest välja on viimastel aastakümnetel siirdunud väljamaalaste kätte peaaegu tervelt. Nüüd tahetakse kaubalaevastikku 100 milj. Soome marga suuruse laenufondi abil uuesti suurendama hakata. — Teises juhtivas artiklis selgitatakse Soome sõjalaevastiku uut ehituskava, mille teostamine on juba eduskunna poolt otsustatud. (Sellest pikemalt eraldi kirjutuses).

— Mereväe reservohvitseride kasvatusest kirjutab komander Ikonen ja tuleb otsusele, et neid tuleks hakata kasvatama erilises mereväe reservohvitseride koolis, kust kooli kursuse läbi teinud ohvitserid siirduksid hiljem sõja-, kauba- ja kaitseliidu laevadele teenistusse. Kooli kursus kestaks 15—16 kuud. — Edasi sisaldab „L-lehti“ rea kirjutusi Soome kaitseliidu laevastiku tegevusest, Soome sõjalaevastiku ja mereväelaste toetamiseks asutatud naisliidust, allveepaatide lahinguharjutustest j.n.e.

„Aero“ — Soome õhuasjanduse eriajakiri — nr. 10 sisaldab kirjutusi maapinnal olevate laskeobjektide tulistamisest lennukitelt, lennuväe suhtest maa- ja mereväe ning eralennuasjandusega, Soome õhukaitseliidu tegevusest ja nõnda edasi. Ei puudu muidugi ka päevauudised lennuasjanduse alalt.

1. D. S. ratsavõistlused Narvas.



Osavõtjad ratsanikud 1-se ja 2-se suurtükiväe gruppidest.

„Hakkapeliitta“ — Soome kaitseväe peahäälendaja — nr. 48 sisaldab esimese osa prof. Kettuse kirjutusest „Kauppo ja Lembit“. Autor annab ajaloolise ülevaate liivlaste ja eestlaste vahelistest tülidest ja võitlustest, kirjeldab Kauppo ja Lembitu suhteid ja Paala otsustavat lahingut, kus mõlemad kuningad saavad surma. Huvitavalt tuletab ta meele lahinguid, mida meie esimene sõjalaev „Lembit“ pidas Riia-lahes Vabadussõja päevil ja lähedal sama kohta, kus Eesti suurim kangelaskuningas Lembit langes. Artikli teine osa kirjeldab liivlaste rahvuslist võitlust olemasolu eest. Samas numbris on ka välisminister Helati pilt.

„Hakkapeliitta“ nr. 49 on pühendatud Soome iseseisvuse võitluse mälestustele. Sellest kirjutavad kõik senaatorid, kes 10 aasta eest Soome iseseisvaks kuulutamise ajal valitsuses olid. Samade aegade juhtumisi kirjeldavad ka teised autorid.

„Sana ja Miekka“ — Soome sõjapolitiline ajakiri — nr. 22; polemiseerib sotsialistlike valitsuse vastu, kes hiljuti, kui väetehnoloogide puhkeseaduse eelnõu oli eduskunnas arutusel, nõudis selle tagasilükkamist ja tegi asjast isegi usaldusküsimuse. Valitsus põhjendas oma nõudmist sellega, et ohvitserkond ei soovi majanduslikult seaduse vastuvõtmist, sest see takistaks kaitseväelaste õpetamist. „S. ja M.“ küsib, mispärast valitsus lubab ohvitseridel poliitikat ajada, isegi uurib ohvitseride meeleolu? Ajakiri tuletab meele, et varem on sotsialistid alati olnud selle vastu, et ohvitserid poliitikast osa võtavad. — Edasi järgneb kolmas artikkel seeriast „Kabuhirm sõjas“. Kirjutus on huvitav psühholoogiline uurimus neist mõjudest, mis sõdurites kabuhirmu sõjas sünnitavad. Kokkuvõetult leiab autor, et kabu-

hirmu välised põhjused on tihti tühi, kuna sisemised (s.o. psühholoogilised) mõjud on tähtsamad. — Siis järgnevad kirjutused: „Tegevus metsamaastikul“ ja „Muljeid Moskvast“. Kirjandus- ja teadus- ja muusika- ja kirjandus- arvustus, uudiseid välismailt.

A. V.

Saksamaa.

Militär-Wochenblatt nr. 17. — 4. nov. 1927.

Kindral v. Kuhl „Kavatsetud Schweitsi neutraliteedi rikkumine Ilmasõjas“. Artikkel toob märkmeid endiselt Schweitsi kindralstaabi ülemalt Sprecher v. Bernegg'ilt peetud kõne „Schweitsi kaitseküsimusi Ilmasõja õpistel“ kohta. Kõne olevat äratanud Schweitsi üldise tähelepanu ja ta valgustavat asjaolusid, kuis prantslased kavatsenud rikkuda Schweitsi erapooletust.

Artikkel „Itaalia sõjapolitikast“ toob ülevaate Itaalia sõjaväelise ja poliitilisest olukorrast augustist 1926 kuni sept. 1927.

Kokkuvõetult konstateeritakse, et sõjanduses kui igal teisel alal on Itaalias suur tõus ja edu.

N.-Vene uus „Ratsaväe lahingeeskiri III osa (Väliteenistus) 1927. a.“ (Bojevoi ustav konnitsõ B. Us. K. III, 1927. g.). Artiklis tuuakse andmeid ja norme ratsaväe tegevuseks. Kokkuvõttes on ka käesolev Vene eeskiri täis pealetungi-vaimu olgu see ülesanne seotud luure või kattega.

Artikkel „Inglise mootoriseeritud kaitsebrigaad“ on järg eelmistest „M. Wochenbl.“ numbritest. Artikkel, läbistades mitmed numbrid, püüab tuua põhjalikku ülevaate

det Inglise 1927. a. (august, september) manöövrist.

Oberst Blümner'i „Tehnika ülevaade“ on mõtteid peamiselt inglise tehnika ajakirjandusest teede ja mootorsõidukite alal.

Artikkel „42. välisuurtükiväe brigaad Lunéville lahingus 22. VIII. 1914“ on sõjaajalooline näide skeemiga.

Artikkel „Ratsaniku lähedamaa võitlusrelv“ autor, hoidudes segamast end võitluse piigi pärast (sarnane „võitlus“ on juba kauem kestnud „M. Wochenblattis“; piigikaitsjana on tuntud kindral v. Poseck. K.), soovitab ratsaväe lähedamavõitluse relvaks üht erikonstruktsiooniga püstolit. Tuuakse püstoli kirjeldus ja ühe osa joonis.

Milleks nimetus „Reichswehr“? Autori arvates olevat see nimetus ebakohane. Õigem olevat nimetus „Reichsheer“. Saksa ohvitseri ja sõdureid rõomustavat, kui tulevikus vähemalt sõjakirjandusest kaoks nimetus „Reichswehr“ ja nad võiks saksa praeguse sõjaväe nimetusena „Reichsheer“ ja „Reichsmarine“ lugeda...

Militär-Wochenblatt nr. 18. — 11. nov. 1927.

Artiklid: Prantsuse sõjaväe reform ja relvade vähendamine, „Sõjasüü küsimusest“ ja „Sasonovi sõjameesmärgid“ on poliitilised kihutusartiklid ammu tuntud teemidel.

Artikkel „Kiiresti liikuvad väeüksused“ on sõjaajaloolisi näiteid XVIII ja XIX sajanditest. „Mil. Wochenblatti“ toimetus kavatseb sarnaseid tuua ka edaspidi.

Esimene näide on 1678./1679. a. Rootsi-Preisi sõjast, mil Brandenburgi kuurvürst talvel saanidel küirelt edasi toimetas abiks ratsaväele üle 3500 jalamehe ja sellega päästis seisukorra. Teine näide on Napoleoni 1806. a. jalaväe edasitoimetamisest vankritel.

Artikkel „Türgimaa sõjapolitiline ülevaade“ valgustatakse 1927. a. esimese poole olukorda ja tullakse otsusele, et Türgimaa käib sõjanduses oma algupärasel rada ja ei otsi erilisi sõbrussidemeid naabritega.

Peale mainitute leiduvad selles numbris artiklid: „Venemaa laimaja“ (poleemika „Russki Vojennoi Vestnikuga“ endise Vene mitterespekterimises), „Laskurkatted“, „Prantslaste mõtted väe mootoriseerimises“, „Saksa tööstuse normeerimise seadus ja sõjavägi“, „Mere sügavaima kohaleid“ (see olevat n. n. „Emdeni“-sügavus = 10.793 m.), „Idakeelte seminaari 40. aastapäeva puhul“, „Inglise ülesanne“, „Vene ülesanne“ (on taktikalisi märkmeid).

Sõjaväelisi teateid.

Sõjaajakirjanduse ülevaade.

K.

Inglismaa.

„Journal of the Royal United Service Institution“ — Inglise kuningliku sõjateadusliku seltsi ajakiri, ilmub neli korda aastas Londonis, nimetatud seltsi väljaandel.

Nr. 486. (mai 1927. a.) Kontradmiraal J. E. T. Harper: „Loengud Jütlandi mere- lahingu üle“. Artiklis „Marne'i lahing“ refereeritakse E. S. Mittler ja Poja kirjastusel Berliinis, ilmunud Saksa Riigiarhiivi teost „Der Weltkrieg, 1914—1918 Band IV. Der Marne-Feldzug“.

„Kuningliku õhujõudude lend Kairost Kaplinna“ on lennuae komandri C. W. H. Pulford'i loeng, peetud kuningliku sõjateaduslikus seltsis (R. U. S. I.) 8. det. 1. a.

Kindral-major Sir V. B. Bird'i artikkel „Uurimus sõja üle“ on seletus äsjailmunud kindr.-major Sir G. Aston'i raamatu „The Study of War for Statesmen and Citizens“ üle.

Artikkel „Prantsusmaa nõuetav sõjavägi“ on kokkuvõte „Revue des Deux Mondes“ 1. jaan. ilmunud artiklist „Sõjavägi, millist meie vajame“.

„Sideühendus sõjas“ on major R. Ch. Trench'i loeng, mis peetud R. U. S. I-is 15. detsembril 1. a.

Kuningl. mereväe leitnant-komander: „Kuningliku mereväe vabatahtlikkude reserv Idas“.

Kol.-leitn. G. P. MacClellan: „Õhuväe operatsioonid Kurdistanis 1923. a.“.

Artikkel „Õhujõudude mõju mereväe strateegia peale“ on komander A. F. E. Palliser'i loeng, peetud R. U. S. I-is 26. jaanuaril s. a.

Kapten A. C. Whitehorne oma artiklis „Wolfe'i karjeer“ kirjeldab kindr.-mjr James Wolfe'i elulugu ja tema karjeeri.

Grupi-kapten P. F. M. Fellowes oma artiklis „Õhulaevade evolutsioon ja nende praegune olukord“ kirjeldab õhulaevade arengut enne ja pärast Ilmasõda, nende tegevust Ilmasõjas ja nende tulevikku.

Artikkel „Balti riikide sõjajõud“ tuuakse kirjeldusi ja andmeid üksikute riikide sõjajõudude üle. Eesti kohta leiame seal järgmist: *elanikke üle ühe miljoni; sõjaväge* — 22 tuh. meest, juurearvatud 2000 piirivalvurit. (?) Relvastus: üle tuhande mitmesug. tüüpi kuulipilduja, 36 väli- ja 32 rasket suurtüki, 16 tanki ja 60 lennukit. Sõja korral võib välja panna 2 diviisi (60.000 meest); neale selle on tagavaras veel 30 tuh. meest. Edasi kirjutatakse seal järgmist: „Vaatamata oma väikearvulise suuruse peale on Eesti sõjavägi kõrgeväärtusline. Rahvastunne sõjaväes on suur, kommunismil pole seal mingit pinda. Viha kommunistide vastu on eriti suurenenud pärast nende poolt korraldatud mäsukatset 1924. a. lõpul. Riigil on hästitöötav poliitiline politsei. 1926. a. kaotati kommunistiline partei. Suurem osa ohvitseri on end. Vene keiserlikust sõjaväest, kes ilmutavad vaimustusega kasulikkude rahvuslist üksmeelt ja sõjaväe edenemist. Kaks aastat tagasi asutas Eesti Soome eekujul omale kaitseleidi, mis on eeskujulik organisatsioon. Ta koosneb umbes 20 tuh. mehest ja saab varustatud, relvastatud ning väljaõpetatud sõjaministeeriumi poolt.“

Artikkel „Rahvusvaheline olukord“ kirjeldatakse kodusõda Hiinas, väevähendamise ja mereväe konverentsi tegevust, Nõukogude sõjalist organisatsiooni Mongoolias, lahinguid Nikaraguas j. m.

Nr. 487 (aug. 1927. a.). Krahv Ronaldshay „Nüüdisaegne India“. Ühisriikide sõjaväe kindralstaabi ülem kindr.-major Ch. P. Summeralli artikkel „Inimlik element sõjas“ on toodud „The Coast Artillery Journalist“ ja on ühisriikide sõjakoolile saadetud aadress.

Kol.-leitn. E. P. Anderson „Raudtee organisatsioon ühes armees Ilmasõja ajal“.

R. Jenkins „Kodanlised vaated õhukaitses üle“. C. E. Fayle'i „Tooresainetega varustamine sõja ajal“ ja lennukomander E. L. Gossage'i „Õhuväe koostöötamine sõjaväega“ on loengud, mis peetud R. U. S. I-is 12. I. ja 23. II. 1927. a.

Kontradmiraal R. N. Bax, „Suurim kriis sõjas“.

Kol.-leitn. A. H. Osman, „Tuid Ilmasõjas“.

Peale nende on veel artiklid „Punane laevastik“, „Rahvusvaheline seisukord“ j. m.

Nr. 488 (nov. 1927. a.). Kapten Sir D. V. Barker'i artikkel „Kuningl. mereväe reserv ja tema tulevik“ on loeng, mis peetud R. U. S. I-is 23. märtsil 1927. a.

Kol.-ltn. R. M. Raynsford: „Nüüdisaegne territoriaalvägi“. Leitn. R. L. K. Allen: Eriteadlaste väljaõppe territoriaalväes“. Lennuväe leitn. V. T. S. Williams: „Õhuväe õppused 1927. a.“ Kapten B. H. Liddel Hart: „Sõjaväe õppused 1927. a.“ Mereväe-kapten E. J. Voodington: „Kuningl. mereväe funktsioonid ja tulevik.“ Major B. C. Denning: „Takistused sõjaväe mehhaniseerimisel.“ Major E. G. Hume: „Ratsaväe mehhaniseerimine.“

Kontradm. W. V. Pratt toob ülevaate „Ühisriikide mereväe sõjakoolist.“ Lennuväe-leitn. H. N. Hampton: „Maa- ja õhujõudude koostöötamine Kurdistanis 1923. a.“ Major V. A. Lovat Fraser: „Bagdadist Konstantinoopoli.“ Peale selle on veel kirjutised: „Prantsuse sõjaväe reorganisatsioon sõja ajaks“, „Rahvusvaheline olukord“ j. m.

Peale mainitud artiklite on igas siin nimetatud „Royal United Service Institution Journal“ numbris hulk pilte, skeeme, diagramme, sõja-, mere- ja õhuväe teateid ja sõjakirjanduse ülevaateid. E. M.

Leedu.

„Musu Žinyuas“ — Leedu sõjaasjanduse ajakiri, ilmub Kaunasis major Steponaitis'i toimetusel.

Nr. 39, VIII. — 1927. a.: Prantsuse kindral Boucher: „Ilmasõja doktriinid“. Clauzevit: „Sõja juhtimise printsiibid“. Major Masiulis: „Sädetelegraf sõjaväes.“ V. Steponaitis: „Vene sõjaväest“. M. Gustaitis: „Caius Julius Caesar.“ Kol.-leitn. Kanskoronskis: „Sõjaväe organisatsioonist.“ „Soome sõjavägi.“

Peale mainitud artiklite on selles numbris veel sõjaväelisi teateid ja sõjakirjanduse ülevaate ja kriitika. Sõjaväeliste teadete hulgas on toodud muuseas kirjutis sisseastumiste tingimuste ja kuulajate üle Eesti Kõrgemasse Sõjakooli. Kirjutises on toodud samad andmed, mis Eesti sõjaministri käsukirjas nr. 222 — 1927. a. (v. „Sõdur“ nr. 25 — 1927. a., lhk. 623) avaldatud. E. M.

Läti.

„Technikas Apskats“ — „Tehniline ülevaade“. Perioodiline sõjatehniline ajakiri, ilmub Riias, tehnilise diviisi staabi väljaandel ja lendurkapteni N. Ritenbergs'i toimetusel. Ajakirjas käsitatakse kõiki sõjatehnilisi alasid, nagu lennu-, inseneri-, autotankide-, side- ja gaasiasjandust. Ajakiri ilmub raamatu kaustas 48-leheküljelisena, varustatud hulga piltide, jooniste ja skeemidega; üksiknumbri hind — 1 latt. Erialade järele kuuluvad toimetuse koosseisu: kolonelid Irbe, O. Grossbarts, Antens, insener Neimans ja lendur-kapten N. Ritenbergs.

Ajakirja viimasest (5.) numbrist leiame muuseas ühe pikema kirjutise tankide ja tankettide üle kolonel O. Grossbarts'i sulest; peale selle veel mitmesugused kirjutised side- ja inseneriasjanduse alalt kol. O. Grossbarts'i, Antens'i, Paulocks'i, van.-leitn. Valters'i j.t. sulest. Peale selle on veel sõjaväelisi teateid ja sõjakirjanduse ülevaade. E. M.

Itaalia.

RIVISTA MILITARE ITALIANA (Itaalia sõjaline ülevaade) — sõjaasjandusline ajakiri, ilmub Roomas, Itaalia kindralstaabi ülema ideelisel juhtimisel, kolonel E. Bastico ja kol.-leitnant M. Palenzona tegelikul toimetusel; maksab aastas saatmisega väljamaale 65 liiri (umbes 1300 Emk.).

Ajakiri ilmub alates 1. jaanuarist 1927. a. üksikord kuus, 180—200 lhk. paksu raamatuna, suurus (in — 4^o) kaustas, heal paberil ja hulga korralikult valmistatud skeemidega, plaanide ja kaartidega, mis selgitavad artikleid nide ja kaartidega, mis selgitavad artikleid ajakirja sisus.

Ajakirja sihtide kohta ütleb marssal Baidoglio (Itaalia sõjaväe peastaabi ülem) lugejatele määratud saatesõnas muu seas järgmist:

„Kindralstaabi juhatus asudes Rivista Militare Italiana väljaandmisele on kaugel mõttest asutada mõnda ametlikku häälekandjat kitsama ringkonna tarvis; just vastupidi, ta tahab koondata ajakirja ümber kaastöölisi kõigist sõjaväe kihtidest. Kõikidele antakse võimalus vabalt väljendada siin omi mõtteid ainukese eeltingimusega, et kuulutatavad ideed oleksid terved ning elujõulised ja ajakirja leheküljed ei muutuks kasuta vaieluste võitlusväljaks.“

„Maailmasõda on püüdnud hulga kogemusi ja rikkalikult materjale, mis vajavad uurimist. Seda ülesannet mõtleb Rivista Militare Italiana jõudu mööda täita, tasandades teed ühise, kindla doktriini loomiseks; teisest küljest ta tahab levitada sõjaväes õiget arusaamist neist põhimõtetest, mis on pandud juhatuse poolt määrustikkude ja eeskirjade näol sõjaväe ettevalmistamise aluseks.“

„Arvestades sellega, et modern sõjavägi on lahutamata osa oma rahvast, seab ajakiri omale veel eesmärgiks otsekohe ühenduse loomise maa elavate jõudude allikaga ja seltskonnaga, saavutades seega kogu rahva osavõttu riigi julgeoleku kindlustamisel.“

Nr. 9 (september 1927 — V) sisaldab:

1. Kolonel Zugaro — Autasu määramise reeglid sõjas ülesnäidatud vahvuse eest. Artikkel sisaldab üksikasjalisi statistilisi andmeid autasu määramise kohta aukraadide, väelike ja maakondade järgi.

2. Major Chittaro — Sõjakunst ja tehnika. See uurimus on nr. 8 (august 1927 — V) ilmunud sama autori kirjutuse: „Kroonika, ajalugu ja sõjadoktriin“ järg ja sisaldab abstraktse iseloomuga mõtteavaldusi juhtimise kunsti ja tehnika kohta.

3. Kapten Faldella — Katteoperatsioonide ajalooline arenemine ja kaasajavaated küsimuse peale. Kirjutus vaatab: Napoleoni ja Moltke aegseid katteoperatsioone ja selgitab küsimuse puutuvaid vaateid Maailmasõja alguks. Artikli huvitavam osa: sakslaste, prantslaste ja itaallaste katteoperatsioonid Maailmasõjas lubatakse anda järgmises numbris.

4. Kolonel Targa. — Permanent-fortifikatsioon riigipiiride kaitsel. Artikkel sisaldab teoreetilisi aluseid, peatudes lõpuks üksikasjaliselt küsimusel: kuidas tuleks organiseerida Itaalia uue piiri kaitset Alpides.

5. Kol.leitnant Castagna — Väekorpuse lennugägi. Lühikene ülevaade väekorpuse lennugäe ülesannete, organisatsiooni ja kasutamise kohta.

6. Mitmesugused sõjalised teated välisriikidest.

7. Retsensioonid ja sõjakirjanduse ülevaade.

V. K.—s.

Bibliograafia.

Hindo, Nigol: Käsiraamat kaitsevääraamatukogudele sisemiseks korraldamiseks. Tallinn, Kindralstaabi VI osakonna väljaanne 1927. a. 212 lk. Hind 300 marka.

Käesolevas käsiraamatus, mille Kindralstaabi raamatukoguhoidja kapten J. Jaagund eesõnaga varustanud, on käsitamist leidnud: liigitamine, põhinimestik, raamatute nimestikud, köitmine, ülesseadmine, laenamine ja asjaajamine — seega tähtsamad ja tarvilikumad alad raamatukogu korraldustöös. Ühest alast ja nimelt lugemistubadest on mööda mindud. Kuna kaitseväes kaunis rohkesti lugemistube leidub, oleks näpunäidete ja juhataste andmine lugemistubade korraldamise ja juhtimise kohta soovitatav olnud.

N. Hindo „Käsiraamat kaitsevääraamatukogudele“... on valminud aastate jooksul, tegeliku töö juures Kindralstaabi raamatukogus, mille juures kokkuseadjal avar võimalus oli neid juhataisi ja nõuandeid, mis käsiraamatus toodud, proovida nende otstarbekohasuse ja praktilikkuse seisukohalt. Loomulikult on see raamatule kasuks tulnud ja temas antud juhataised ja õpetused osutuvad selle tõttu üldiselt võetuna teostavateks ja otstarbekohasteks.

Raamatu tugevamaks küljeks tuleb pidada tema näitlikkust. Kõiki antud juhataisi on selgitatud rohkearvuliste näidete, tabelite ja jooniste varal, et raamatu tarvitajal arusaamatusi ei tuleks ja kahtlusi ei jääks ühe ehk teise juhataise kohta. Käsitatud on ainet kokkusurult, liikides toodud juhataised ja õpetused punktidesse, mis üldiselt selged ja kokkuvõttes kaunis ülevaatliku pildi käsitatavast annavad. Ainult peatükis „raamatute nimestikud“ on liig üksikasjadesse tungitud, mille juures materjali rohkuse tõttu laialivalgumine maad leidnud ja ülevaatlikkus selle järeldusel kannatanud.

Kuigi käsiraamatut üldiselt võttes õnnestunuks lugeda võib, leiduvad siiski temas mõned ebajärjekindlused ja puudused, millistest siin mõned ära tähendan.

Esimeses peatükis „liigitamine“ leidub 19. lk. juhatus, et „ilukirjandus viiakse kataloogimisel nimestiku lõppu“. Kuna liigituses eneses ilukirjandusele esimene koht antud, siis jääb arusaamatuks, mispärast tuleb teda kataloogimisel nimestiku lõppu viia. Oleks ju loomulikum ja õigem, et ilukirjandus nimestiku algul seisaks kui talle liigituses esimene koht antud.

Esimese peatüki juure lisatud liigituskava registris puudub terve rea sõnade taga liiginumber. Nii näiteks ei leidu liiginummert järgmiste sõnade järele: albumid, almanahhid, Ameerika, antoloogiad, aruanded, grammatika, häire, jõed, järved, kirjanikud, kõned, linnud jne.

Ebamäärane ja arusaamatu on peatükis „põhinimestik“ punkt 11. teises lõikes toodud juhatus, et „kui raamatukoguga on ühendatud õppeabinõude ladu, siis talitab koguhoidja trükitoodete sissekandmisel enda äranägemise järele“. On selgusetu, mispärast võib koguhoidja siis, kui raamatukoguga on ühendatud õppeabinõude ladu, trükitoodete põhinimestikku kandmisel enda äranägemise järele käia, kui aga ladu ei ole, siis ei tohi ta seda mitte.

Peatükis „raamatute nimestikud“ punkt 7. toodud väide, et „vihknimestik on kaartnimestiku ärakiri“, ei ole küllalt õige, sest võib kujundada vihknimestikku ilma kaartnimestikuta. Näiteks ei ole liigi-kronoloogilise nimestiku kujundamisel kaartnimestikku tarvis. Ka saab väikestes kogudes süstemaatilist vihknimestikku ilma kaartnimestikuta kokku seada, kuigi see raskem.

Samas peatükis punkt 32 toodud näites on pealkiri „Noorsoo kirjavara nr. 87-b“ nimetatud järelepealkirjaks. Õigem oleks seda seeria või sarja pealkirjaks nimetada, sest siin on tegemist terve rea teostega, mis ühise pealkirja all ilmuvad, mille juures see pealkiri viimasena toodud ei pruugi olla, nagu käesoleva näite juures, vaid võib ka esimesena nimetatud olla, nagu A. Orgi „Kodu- ja kooliraamatud“.

Teatava ettevaatusega tuleb võtta punkt 98. toodud soovitus, et „juhatuskaarte tuleb tarvitada võimalikult rohkesti“. Suurel arvul juhatuskaartide kirjutamist ei saa soovitavaks pidada, sest kaartide kirjutamine võtab aega ja pealegi mõjub liig rohke juhatuskaartide arv eksitavalt nimestiku kasutamisel.

Peatükis „ülesseadmine“ punkt 15. esitatakse nõuannet, et teisendid saaksid esiku kohanumbri, ei saa praktilistel põhjustel täiesti soovitavaks pidada. Laenajal on tihti väga tähtis teada, millise trüki ta raamatust saab, kas esimese, teise või kolmanda. Kui kõik need trükid üht kohanumbrit kannavad, tuleb laenajal nõudmise puhul seda eriliselt ära tähendada millist trükki ta soovib. On aga harilik nähtus, et seda ei tehta ja siis tulevad õiendused, kui soovitud trükki ei saadud.

Samas peatükis punkt 19 on vihknimestiku käsitus kaunis ebamääraseks jäänud.

Ei ole selgitatud milleks sarnane nimestik tarvilik ja mispärast tuleb ta nii kokku seada, nagu näites toodud. Ilma selleta ei ütle see punkt raamatu tarvitajale pea midagi.

Peatükis „laenamise“ punkt 36. käsitatakse ühekaardiga laenutamist ja öeldakse, et arvustiku tegemine liiga raske olla ühe kaardiga laenutamise juures. See raskus langeb ära, kui iga raamatu põhinimestiku numbri ette, mis laenaja kaardile märgitakse, ka liiginumber kirjutatakse. Siis ei ole tarvis arvustiku andmeid erilehel koguda, sest vastavad andmed saadakse laenaja kaardilt. Laenamise lõ-

petades sorditakse kaardid liiginumbrite järgi, loetakse iga liigis ära ja tulemused kantakse raamatukogu tarvitamise päevaraamatusse, mille järele laenaja kaardid oma kohale seatakse.

Need märgitud puudused ei ole sedavõrt olulised, et nad tunduvalt riivaksid raamatu väärtust. Raamat on nende peale vaatamata väärtuslikuks lisanduseks meie vaesele raamatukogundust käsitavale kirjandusele ja eriti tarvilikuks on ta igale kaitseväge raamatukogu korraldajale ja hoidjale. A. Sibul.

Sõjaväelisi teateid.

Kui palju tarvitas Inglise kahurvägi laskemoona Ilmasõja kestel.

Kahurväe laskemoonaga varustamisel nähakse ette keskmine laskemoona kulu iga süsteemi kohta eraldi; sellest on ka tingitud huvi vastava statistilise materjali vastu, kuidas riigid sarnast küsimust lahendavad. Et aga Ilmasõjas sõdinud pooled mainitud küsimuse arutusel ja sellekohaste materjalide avaldamisel täiesti arusaadavat tagasihoidlikkust ilmutavad, ei oleks huvita alljärgnevate tabelite näol Inglise kahurväe laskemoona kulu kohta pilti anda: (Vaata tabel nr. 1. ja nr. 2.)

Võttes igapäevase keskmise laskemoona kulu, mis tabelites näidatud, võib konstateerida,

sele; ta on ettenähtud maaväe ohvitseridele ja, arvatavasti, ka sõduritele.

See uus gala-vorm ömmeldakse tumesinisest kalevist, omab igapäevase kuue löike, kuid eraldusena osutuvad püstkrae ning äravõetavad õlakud. Peakatte rummu ümber asetatakse suurvormi kandmisel väriline (relvliikide või asutuse järele) lai pael.

See vorm loetakse viie aasta jooksul kinnitamise päevast kandmiseks lubatuks; selle tähtaja möödumisel on gala-vormi kandmine kõikidele ohvitseridele pidulikkudel esinemistel sunduslik.

(„Army and Navy Journal“i märts 1927.a. järele) L.

Tabel nr. 1.

Aastad	Tegevuse päevade arv	Kerge välikahurvägi			Raske välikahurvägi		
		Väljalastud mürskude arv	Kahurite üldarv	Keskmine ühepäeva laskemoona kulu	Väljalastud mürskude arv	Kahurite üldarv	Keskmine ühepäeva laskemoona kulu
1914	90	2.121.920	330	220	725.400	52	155
1915	292	40.728.160	634	220	4.270.960	77	190
1916	292	95.416.400	1.435	220	5.795.293	128	200
1917	292	100.985.200	1.572	220	11.306.240	176	220
1918	292	103.748.940	1.850	200	9.931.837	325	100

Tabel nr. 2.

Aastad	Tegevuse päevade arv	Keskmise kaliibri kahurid			Raske kahurvägi		
		Väljalastud mürskude arv	Kahurite üldarv	Keskmine ühepäeva laskemoona kulu	Väljalastud mürskude arv	Kahurite üldarv	Keskmine ühepäeva laskemoona kulu
1914	90	216.000	24	100	27.904	6	60
1915	292	2.049.724	132	60	911.120	84	40
1916	292	4.840.000	200	84	6.162.160	603	35
1917	292	9.343.567	384	84	7.475.200	640	40
1918	292	18.127.360	776	80	14.471.520	1652	30

et need arvud peaaegu ühte lähevad nendega, mis nüüdisaja kahurväes tuliüksustena ettenähtud.

(„Memorial de Artilleria“ mai 1927. a. andmeil) S.

Suurvormi tarvituselevõtmine Ühisriikide sõjaväes.

P.-Ameerika Ühisriikide Sõja Departament asus suurvormi kandmise küsimuse arutami-

„Speranzini“ lasketabelid.

Itaalias, sõjaväes ning ka õppe- ja keskasutustes tehakse katseid graafiliste lasketabelite varal, mille lühikene kirjeldus toodud „Revue d'artillerie“ 94. numbris. Tähtendatud katsetel selgus nende tabelite suur paremus — nimelt:

1) arvulise märgi vead (kas „+“ või „—“) osutuvad täitsa võimatuks,

- 2) lihtne tarvitamisviis, millest järgneb ka kiire oskuse omamine nende kasutamisel,
- 3) toimingute kiirus ettevalmistusel kui ka eellaskmisel.

Katsete juures ühe ja sama ülesande lahendamisel kulub patareil ülemale 3½ minutit (ta

tegutses harilikude arv-tabelitega) ning kõigest 1½ min. suurtüki ülemale, kellel olid graafilised lasketabelid tarvitada.

(„Rivista di Artigleria e Genio“ — juuni 1925. a. andmetel) L.

Läti sõjaväe esindajate vahetus.

Senine Läti sõjaväe esindaja Eestis ja Soomes kapten PLESUMS kavatseb uue aasta algul lahkuda Eestist tema määramise puhul sõjaväe esindaja kohale Poolamaal.

Kuuldavasti kavatseb Läti Armeeujuhataja staap vabanevale sõjaväe esindaja kohale määrata kapten JAAN ŽIDS'i, kes on lõpetanud 1926. a. Lätis Akadeemilised (Kindralstaabi) kursused. N.

Kaitseväe elu.

5. jalaväe rügement uues kodus.

4. detsembril s. a. oli 5. jalaväe rügemendi uue kasarmu pidulik õnnistamine. Seks puhuks olid kasarmu avarasse söögisaali kogunud kõik teenistusest vabad rügemendi ohvitserid, sv. ametnikud, sõdurid ja erateenijad, peale nende rida kutsutud külalisi omavalitsuse ja seltskonna esindajaist. Vaimulikku talitust toimetasid Lutheri usu kombe järele õpetaja dr. Pallon ja õigeusu kombe järele ülempreester Tamm. Sellele järgnes rügemendi ülem kolonel Paavijaani kõne, milles tervitas kõiki alluvaid ja võõraid toonitades, et käesolev koosviibimine lähendab seltskonda kaitseväele, samuti tutvustab seltskonda kasarmu eluga, millest nii mõnelgi senini omasugune arvamine on olnud. Tervitusi ütlesid Viru maavalitsuse nimel esimees Kiiver ja Rakvere linnavalitsuse poolt linnapea Pääro. Traaditeel tervitasid diviisi ülem kindral Heinze, kasarmu ehitaja ins. Pihlak ja Golitsõnsky ning teisi. Õnnistamispäevaks oli ka kohale jõudnud rügemendi juurde komandeeritud Läti kaitseväest van leitnant G. Planvenieks.

Peale õnnistamise tseremoniid tutvustas rügemendi ülem ühes rügemendi ohvitseridega külalisi kasarmu ruumidega. Peale ruumide vaatamist järgnes ühine lõunasöök sõduritega. Lõunasöök maitses külalistele hästi.

Külaliste erilise tähelepanu osaliseks sai rügemendi köök. Viimane oli ehitus-korteri osak. poolt ettenähtud hariliku krohvitud seintega, asfalt põrandaga, katelde pealsed rauast, katla kaaned puust jne., kuna rügement oma summadest on valmistada lasknud valgest pottkivist seina köögile ja dushi ruumile, metlaf plattedest põranda köögile ja köögi katlad pealt vasega katta, samuti katla kaaned. On muretsetud korralik komplekt alumiiniumist söögiriistu, mis väga otstarbekohaselt tarvitamiseks ja ilusad välja näevad. Üldiselt on rügemendi poolt kasarmu mugavamaks ja kenamaks tegemiseks tarvitatud summaksid ümmarguselt 500.000 marka ja söögiriistade peale 250.000 marka.

Rügemendi ohv. daamide poolt korraldatud pidu, mille puhas sissetulek oli lugemistoa mööbli muretsemiseks määratud, tõi sisse summa, mille eest lugemistuppa osa Lutheri mööblit on muretsetud. Üldisele mugavusele mõjuvad kaasa daamide poolt väljaõmmeldud kardinad söögi- ja lugemistubadele.

Võrreldes sõdurite eelmiste eluruumidega, on

praegused ruumid kenaks koduks, kus kaob iga-sugune tunne endisest n. n. kasarmu elust.

O. K.

6. ja 9. jalaväe rügementide lippude küsimus.

Pärnumaalt ja linnast põlvenenud lahingkaugelastele, 6. ja 9. jalaväe rügementidele, lahinglippude hankimine on muutumas tõsiasjaks. Alles tänava kevadel ellutärganud noor kohaliste energilisemate naiste koondus „Pärnu Eesti Naisühing“ on võtnud omale südameasjaks kohalikkudele väeosadele lippude muretsemise hoole. Tema eestvõttel korjanduste ja pidustuste abil on juba soetatud tarvilikud summad 6. jal. rügemendile lipu muretsemiseks, kuna 9. jal. rügemendile lipu muretsemise kallal hoogsalt tegutseb linna ja maa seltskonnategelastest moodustatud komitee Pärnu maavalitsuse juures, kuna komitee esimeheks on Maavalitsuse esimees hra Markson. Kohalikud ajalehed „Pärnu Postimees“, „Pärnu Päevaleht“ ja „Vaba Maa P. v.“ elavalt võtavad osa lippude mõtte selgitamisest. Mõlemad lipukavandid, mis on välja töötanud kunstniku käsi, on heaks kiidetud kohaliku seltskonna ja kaitseväe esindajatelt ja läkitatud kinnitusele.

Ei näi takistusi olevat selleks, et 6. ja 9. jalaväe rügementide järeltulijad, samanimelised pataljonid, vabariigi 10-dal aastapäeval pühalikult asuvad oma eelkäijate lipu alla ja töötavad selle au kaitsta oma eelkäijate vääriiselt.

H. T—la.

Väeosade lipuküsimus Narvas.

„Sõduris“ ja üldajakirjanduses käsitatud väeosade lippude küsimus on leidnud elavat vastukaja ka Narva seltskonnas. Kohaliste ajalehtede veergudel tõsteti küsimus üles, kas Narva seltskond ei üllataks ka mõnda väeosat, mis Vabadussõja ajal Narva kaitsmisest osa võtnud, kindides Vabariigi 10. aastapäevaks väeosale lipu. Selle juures märgiti juba kohe, et lipp tuleks anda 4. polgule s. o. väeosale, millele alus pandi Narvas, mis esimesena Narva kaitseks väljaastunud ja hiljem terve Vabadussõja Narva rindel võidelnud.

Linnapea algatusel kutsuti kohaliste seltskondlikkude organisatsioonide, asutuste ja ajalehtede esindajad 22. nov. raekotta kokku. Peaegu kõik kutsutud esindajad olid kohale ilmu-

nud, mis näitas, et see küsimus sooja poolehoiu osaliseks on saanud.

Ühemeelselt tunnistasid koosolijad, et Narva seltskond ei ole ära unustanud oma aukohust ja sellepärast peab ta ühele Narva kaitsmisest osavõtnud väeosale lipu andma. Ka siin leiti, et kõige otstarbekohasem on lipp annetada praegusele 4. pataljonile, mis kujutab enesest sõja-aegset 4. polku. I. diviisi esindaja kolonel-leitnant Triik teatas, et lipukavad on valmis ja kinnitamisel. Nii jäi seltskonnal ainult lipu materjal muretseda ja valmistamine oma peale võtta. Koosolekul otsustati Vabariigi 10. aastapäevaks 4. polgule (praegune 4. ptl.) Narva linna poolt lipp annetada. Kulude kohta arvati, et lipp umbes 70—90.000 marka maksma läheb. Selle summa saamiseks otsustati pöörata pankade, äride, asutuste ja ka üksikute isikute poole.

Asja korraldamiseks moodustati 13-liikmeline komisjon. Viimase esimeheks valiti linnapea Hermann, abiesimeheks E. panga osak. juhataja Hansing ja kommertskooli dir. Vilhelmson, kirjatöimetajaks J. Söster ja abiks L. Kangur. Komisjon pidas kohe pärast üldist nõupidamist oma esimese koosoleku, kusjuures otsustati kaks alamkomisjoni moodustada. Üks viimastest oleks tarvilise raha korjamise, teine lipu tegeliku valmistamise oma peale võtnud.

29. novembril pidas komisjon oma teist koosolekut. Siin selgus: 1) et korjanduseks tarviline luba on juba käes, seega raha kogumiseks takistusi ei ole ja 2) et alamkomisjon on otsustanud lipu valmistamise naiskutsekooli ja lipuvaru valmistamise Narva tööstuskooli kätte anda.

Raha kogumisele on juba asutud ja kui asi riisuguse hooga edasi läheb, siis võib kindlasti loota, et Vabariigi 10. aastapäevaks 4. pataljon omaile lipu saab.

G. Karu.

Langenute mälestusaktus Tondil.

1. jõulukuu päev k. a. algas Sõjakoolis traditsioonilise alarmiga. Kell 0527 — hetk, mil kolme aasta eest vaenlased sirutasid käed meie vabaduse järele, kajas läbi kompanii ruumide signaal. Askeldust ja ruttu... 5 minutiga relvastusid noored kasvandikud ja kogusid õuele. Ilmus S. Ü. Ö. ülem, kelle tervitusele vilus ja pilvises talvehommikus võimsa vastusena kajas: „Oleme valvel!“ Kolonel Jonson toonitas lühikeses kõnes I. dets. mälestuse tähtsust meie elus, tuues esile pildi minewiku rüpest, mil pimedas öös valmines kommunistide verejanuline otsus: Surm meie noorele vabariigile. Kuid nad ei arvestanud meie rahva enesekaitse tahtega ja nende julm pealetung varises kokku.

Kell 1430 korraldati ruumikas Sõjakooli söögisaalis aktus. Saal dekoreeritud: valgel linal leinafoon, millele asetatud langenud kadettide portreed — Allebras, Udras, Teder ja Tomberg; männi- ja kuuseoksad kaunistuseks Eesti lipu ümber.

Kella 1430-neks rivistati saali kõik Sõjakooli kasvandikud, kes pühalikul vaikusel ootasid aktuse algust.

Mõne minuti pärast ilmuvad Riigikogu esimees hra Einbund, õp. Stokholm, kindral Lill, S. Ü. Ö. ülem ja t. kõrgemaid ohvitseri. Sõjakooli ülem on juba varemalt kohal. Orkester tervitab. Aktuse avab vaimuliku talitusega õpetaja Stokholm. Ta tuletab meelde aega 3 aasta eest, mil ähvardasid tumestada meie riigi helgust varjud, mis tulid öösil hiilides kui vargad. S. Ü. Ö. ülem, kolonel Jonson, manitseb igal pilgul valvel olla, sest vaenlane valvab unetu silmiga. Lõpuks mälestatakse langenuid ühise püstitõusmisega. Orkestrilt kõlab: „Jumal sul ligemal“. Pikema päevakohase kõnega esineb hra Einbund. Ta kutsub üles tulevasi noori juhte ühisele tundmisele meie kohustustest rahva ja riigi vastu, ühisele isamaa armastusele. „Dulce et decorum est pro patria mori“. Meid ei tohi heidutada varjud ega verejanulised terroristid — me peame patriootidena ühise tahtega valvama oma kollet, siis vast võime areneda käsikäes suurrahvastega. Lõpuks tuletas langenuid sõpru meelde kadett Tiit, kes lühikeses kenas kõnes valgustas mõnda episoodi möödunud varahommikut 1. XII 24.

Aktus lõppes kell 1530 isamaa hümniga.

Õhtul peeti Tallinnas Kaarli kirikus leinajumalateenistus, millest ka Sõjakooli terves koosseisus osa võttis

Märkmeid Viljandi garnisoni elust.

Käesoleva aasta sügisel asus Viljandi garnison ühiselt kaitseliidu ja Viljandi linnavalitusega staadioni ehitamisele. Töö edenes jõudsasti, kuid talve kättejõudmisel tulid mullatööd katkestada. Poolelijäänud tööd kavatsetakse kevadel jätkata. Ajakohase staadioni ehitamist Viljandisse tuleb tervitada, sest seni ehitamist Viljandisse tuleb tervitada, sest seni ajani puudub siin enam-vähem vastuvõetav koht sportimiseks. Õnnestanud on ka staadioni kohalalik. Ilusal Viljandi järve kaldal peaks ehitatav spordiväli laialdast tarvitamist leidma. Ka talve tulekul ei jäänud ettevõtlik Viljandi garnison tegevusetusse meelelahutuste alal.

3-mal detsembril s. a. korraldas Sakala rügemendi meelelahutusekomisjon „Koidu“ seltsi saalis segaeeskavaga peo. Ettekanded õnnestusid. Osavõtt peost oli elav, mis tõenduseks, et kontakt rahva ja kaitseväge vahel süveneb. Ka aineliselt võib pidu täiesti kordalainuks pidada.

Talve tulekul algasid eeltööd garnisoni liuvälja ehitamiseks Valuoja tiigile. Orus asuv mägedest piiratud tiik on kohane liuväljaks. Eeltöödega jõuti lõpule 5. skp., millal oli liuvälja pidulik avamine. Avarat, sileda jääga kaetud tiigi pinda valgustas suurepärane ilutulestik. Avamisel mängis garnisoni orkester. Soodsatel ilmadel jääb garnisoni liuväli kogu talveks veetlevaks ajaviite ja meelelahutuskohtaks mitte ainult garnisoni kaitsevägele, vaid kõikidele Viljandi jääspordi harrastajatele.

M. I.

Vastused küsimustele.

Õ i e n d u s.

„Sõduris“ nr. 44/45 pealkirja „Vastused küsimustele“ all seab „N. K.“ küsimuse üles, kas on meriväe üleajateenijad- allohvitserid õigustatud palka saama koha või auastme järele, ja seletab sealsamas, aluseks seades Varustusvalitsuse Ülema ringkirja 16. IV. 27. a. nr. 2135, et kõigile kaitseväes teenivaile üleajateenijaile maksetakse palka koosseisus ettenähtud koha järgi auastmeid arvesse võtmata.

Seletus ei ole küllaldaselt täpne ning võib meriväes mõnesuguseid arusaamatusi esile kutsuda. Meriväes on Sõjaministri pvk. nr. 433-a — 1920. a. põhjal kutseastmed (auastmed) maksvad ja sõduritele-meriväelastele tuleb nende kutseast-

mete (auastmete) järgi palka maksta.

Varustusvalitsuse Ülema ringkiri 16. IV. 1927. a. nr. 2135 ei ole meriväelaste teenistustasude maksmise asjus mingit muutust teinud ja ringkiri võib vaid maa- ja lennuaes käsitamisele tulla.

6. detsembril 1927. a.

Al. Pranstibel, sv. am.

V. V. Raha-Arve osakonna ülema k. t.

Trükivea parandus.

„Sõdur“ nr. 49/50 lehek. 1236, 1. veerg alt teine rida, on trükitud „sõjaväe olukord käsib“, peaks olema: „sõjaväel olukord käsib“.

Mitmesuguseid teateid 1-se diviisi suurtükiväest.

1) I diviisi suurtükiväe ja selle algüksuste ohvitserid on tõusnud kohtadele:

1. Kindralstaabi alampolkovnik A. Larka — kindralstaabi kindral-major ja end. sõjaminister.

2. Alamleitnant K. Einbund — end. sise-minister ja praegune riigikogu esimees.

3. Kapten G. Vestel — end. rahaminister.

4. Alamleitnant A. Kerem — end. põllutöök-minister ja praegune teedeminister.

5. St.-kapten H. Laretei — end. sisemi-nister ja praegune Eesti saadik Moskvas.

6. Kapten H. Brede — kolonel ja suurtükiväe inspektor.

7. St.-kapten J. Roska — kolonel ja vabariigi kaitsejõu ülem.

8. Leitnant H. Kauler — kindralstaabi kolonel ja õhu-rannakaitse staabi ülem.

9. Alampolkovnik G. Feofanov — kolonel ja II diviisi suurtükiväe ülem.

10. Leitnant G. Leets — kolonel-leitnant ja I diviisi suurtükiväe ülem.

11. Leitnant E. Aindt — kapten ja I kindluse raske suurtükiväe divisjoni ülem (end.).

12. Leitnant P. Borkmann — kolonel-leitnant ja 3. suurtükiväe grupi ülem.

13. Leitnant K. Tulff — kolonel-leitnant ja 4. suurtükiväe grupi ülem.

14. Leitnant R. Lessel — major ja suurtükiväe poligoni ülem.

15. Staabikapten J. Lepp — major ja relvistusosakonna ülem.

16. Leitnant A. Rattiste — major ja varem suurtükiväe ohvitser Sv. üh. õppeasutustes.

17. Alamleitnant A. Aron — major ja 2. suurtükiväe grupi ülema k. t.

18. St.-kapten K. Mutso — major ja 4. suurt. grupi ülema abi.

19. Lipnik J. Sild — kapten ja Naissaare komandant.

—s.

2) I diviisi suurtükiväes oli raamatuid 1. novembril 1927. a.:

	Sõjalise sisuga:	Üld- ja tehnilise sisuga:
Ohvits. kogu raamatukogus	213 eks.	152 eks.
Väeosa raamatukogus	1416 „	1238 „
Ohvits. isikl. raamatuk.	1371 „	2419 „
Esempl. arv ohv. isikl. raamatuk.:		

	Sõjalise sisuga:	Üld- ja tehnilise sisuga:
alla 20 eksemplari	16 ohv.	13 ohv.
20—50	9 „	12 „
50—100	5 „	5 „
100—200	1 „	2 „
200—300	— „	2 „
üle 500	1 „	— „
üle 1000	— „	1 „

3) I diviisi suurtükiväe ohvitseridest:

(1-ks det. 1927):

Ilmasõjast osavõtnuid	32,0%
Vabadussõjast osavõtnuid	49,0%
Ilmasõjast ja Vabadussõjast osavõtnuid	19,0%
Ilmasõjas haavatuid — 3, põrutatud — 1, Vabadussõjas haavatuid — 2.	

Kõrgema haridusega — 4%; kõrgem haridus pooleli — 15,6%; keskkooli haridusega — 70,4%; lõpetamata keskkool — 10% (1 ohv., 1 klassivõltsker ja 3 sv. ametnikku).

4) I diviisi suurtükiväe ohvitseride kogu kodukord üldkoosoleku poolt vastu võetud 29.XII.25. a. ja kinnitatud 14.1.26. a., laenukapitali põhikiri kinnitatud 14.1.26. a.

Üleajateenijate Kogu põhikiri kinnitatud 25.VIII.25. a., kodukord — 12.II.26. a., laenukapitali põhikiri — detsembris 1925.

Avatud: ohvitseride kasiino Narvas detsembris 1924, Rakveres oktoobris 1927. All-ohvitseride kasiino Narvas septembris 1925 ja Rakveres märtsis 1926.

—s.

Kino.

Eesti film „Noored kotkad“ puhul „Päevalehes“ nr. 336 — 9.12.27. a. kirjutab meie tuntud kunstnik-arvustaja K.A.H. (indrey) muu seas:

„Kõne all olev film „Noored kotkad“ on osalt üllatavalt hea. Ta käsitab meie vabadusvõitlust ning ületab oma lahingupiltidega kõiki suuri rahvusvaheliselt tuttavaid löökfilme sel alal. Ei mäleta kuskil nii haaravat lahingu-tegevust nii kaunil maastikul näinud olevat. Ja siin on märgata, et sõjaväe juhatus suurelt ettevõttele vastu on tulnud, aru saades täielikult rahvuslikust tähtsusest, mis sarnasel filmil olemas. Ta on manöövritel võimaldanud ülesvõtteid teha kõige huvitavamatel maastiku kui ka tegevuse kohtadel ja seega pilte luua aidanud, mis vaatajat lahinguärevusega täidavad. Sellest küljest oleks see töö esimese järgu eksportfilmiks.

Kuid muu osa on üsna sagedasti nagu filmi proov, veel mitte peaproovgi. Siin oleks parandada, seal ümber teha, siin retusheerida, seal välja tõsta, juure lisada, välja lõigata ja ümber asetada. Et saaks film, mis laitusetu on.

Ja seda saab, see on üsna kergegi. Kuid ta oleks juba kohe võinud löökfilmiks saada, oleks aineline jõud lubanud ka inimesi rakkesse panna, kes kohe alguses vead oleksid kõrvaldanud.

Kuid nagu öeldud, laseb see end kõik üsna kergesti parandada. Niisama ka sekka lisatud tekstidega mõningad anahronismid. Ja siis on meil film, mida me välismaail võime näidata,

rääkimata sellest, kui suur menu tal meie juures võiks olla. Mis tal õigusepärast ju praegugi on. Sest õige kinoinstinkt on siin pilte valmistanud täis hoogu ja temperamenti, liikuvust ja efekti, nõnda et praegugi, kus sind suurfilmid nii paljude ajalooliste anahronismidega ja isegi võltsimistega mõnikord muigama, mõnikord vihastama panevad, kõne all olev film ses suhtes veel ilmsüütu on, ja oma voo-ruuste pärast vigu, mis pealegi ju parandatavad on, üsna kergesti ära laseb kannatada. Sest, et tema põhitoon, iseäranis lõpuosas, seda vaimu ja elevust kajastab, mis meie raskemal ja uhkemal ajal, meie vabadussõjal oli. Ning üldmulje jätab, et meil nimelt sarnaseid filme väga vaja on.“

Meie julgeks avaldada ka omalt poolt soovi, et Eesti filmile pöördaks vääriline tähelepanu ja, et ekraanile pääseks ainult sarnased, mis vähemalt rahuldaks keskmise ja meie filmi suhtes heatahtliku inimese nõudeid.

* * *

„Noored kotkad“ on Tallinnas, „Gloria Palace“is. Hra K. A. H.-l on õigus... Nad tulid, üllatasid ja võitsid meie, sõdurite, sümpaatia. Selle meeldiva Eesti filmi käsikiri on Oskar Lutsult, pealavastajaks Theodor Luts. Tegelasi: A. Vaino, J. Nõmmik, Elli Pöder-Roht, A. Konsa, A. Luts, R. Klein, V. Kurg, O. Reintalu, R. Ratasepp j. t.

E.

15. des. 1927.



★

X. aastakäik

„Sõdur“

1928. aastal.

★

**„Sõduri“ teffimise hind on
1928. aastal:**

*aastas 600 marka, poolesaastas 300 mk.
ja veerandaastas 150 marka.*



1928. aastaga algab „Sõdur“ 10. aastakäiku. „Sõduri“ kaastööliste perre kuuluvad meie paremaid sõjaasjanduse tundjaid, mis võimaldab „Sõduri“ oma lugejaskonnale pakkuda asjatundlikku ülevaadet sõjaasjandusest ja selgitada kaitseväe-ellu puutuvaid küsimusi. „Sõduri“ on välisriikides kirjasaatjaid, mille tõttu „Sõdur“ võib tuua erapooletut informatsiooni välismaade sõjandusest ja sõjalisest mõttest.

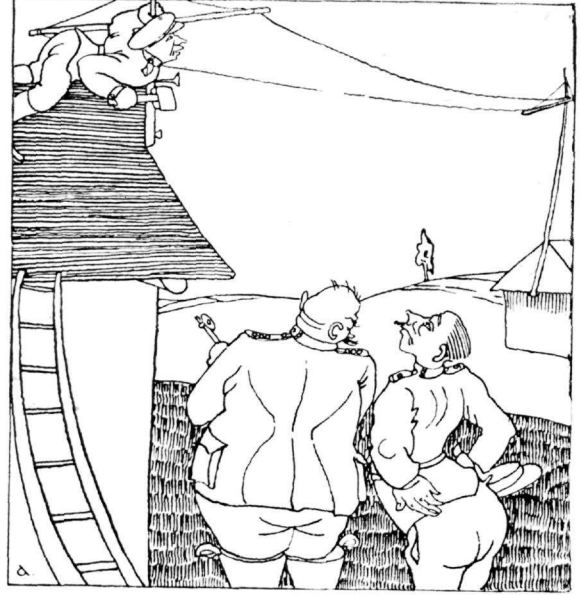
„Sõdur“ ilmub 1928. a. endiselt üks kord nädalas, 24 kuni 32 leheküljelisena, piltidega ilustatult. Kaasanneteks annab „Sõdur“ aastatellijatele hinnata väärtuslikke sõjateaduslise sisuga raamatuid.

Vabariigi 10. aastapäevaks ilmub „SÕDUR“ suurekaustalisena albumina.



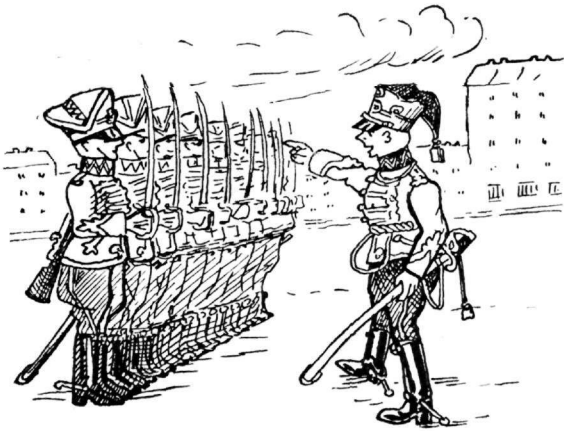
Räbal aeg.

Ratsaväelane: (peegli ees) „Monoklit kanda ei lubata, mundris restoraani minna on keelatud, esitusvorm tuleb kolikambri heita... ühesõnaga — ajad on räbalad!“



„Traadio“.

Sõjaväearst: (side kom. ülemale) „Mis see mees seal korstna kallal toimetab?“
Side komando ülem: „Ta säeb seal traadita telegraafi traate!“



Ettevalmistusi sisemiseks sideks ja koostööks



Kuis saavutatakse tehniline side lahingus.



„Juba rahuaja“õppustel tuleb harjutada jalaväge koostööks suurtükiwäega

Hoolitsege oma tuleviku eest!
Kinnitage oma vara ja elu!

Esimene Eesti Kinnituse Selts

Peakontor
Tallinnas, Lai t. 1
oma maja



Osakonnad:
Tartus, S. Turg 3 ja
Valgas, Vabaduse t. 6

Kõige vanem ja kindlam Eestis.

Tulekinnitus ∴ Loomade kinnitus
Murdvarguse vastu kinnitus ∴ Klaaside kinnitus
Elu ja kapitaalide kinnitus

Kõik sõjaväeosad

ostavad kõige odavamini

sulatamata ja sulatatud rasva
ning teisi lihasaadusi

Ühisus

Estonia Eksporttapamajadelt

TALLINN, S. Tartu mnt. 79
Postkast 33, tel. 29-53 ja 25-51

TARTU, Teguri tän.
Postkast 236, tel. 11-24



Kõige soodsam pühadekaupade sisseostukoht.

Suhkur, jahu, riis, manna, konservid, shokolad, marmelad, kompvekid, pähkjad, kompott, siirup jne.

Jõulupuuehted, küünlad, küünlajalad ja muud jõulupuuilustused:

Sokid, kindad, trikoo- ja triiksärgid, saapad, kalossid ja muud pudukaubad.

Sõjaväelaste tarbeasjad.

Tubakas, paberossid, kestad, veinid, liköörid, napsid, riigiviin, piiritus, denaturaat ning õlu.

Pühadeks korvi viisi õlletellijatele toodakse kaup vabrikuhindadega koju kätte.

Pühadeks eriline suur väljavalik kõikidest kaupadest.

Hinnad mõõdukad.

Kõik suuremad tellimised täidetakse kiiresti ning toodakse koju kätte.

Sõjaväe Majandusühisus

Tallinn, Vene tän. 5. Telefon 9-42

Oma ülituntud kõrges headuses
peenemaitselisi

paberosse ja tubakaid

SULTAN	—	20 tk.	50 mk.
EXTRA tell. nr. 8	20	„	40 „
E V A	—	20	„ 35 „
L E D A	—	20	„ 25 „
PANORAMA	—	20	„ 25 „
T U J U	—	25	„ 15 „
DELHI Privat	—	1/8 n.	150 „
DELHI Extra	—	„	125 „
DELHI 800	—	„	100 „
DELHI 640	—	„	80 „
P A A B U	—	„	75 „
P A A B U	—	„	65 „
P A A B U	—	„	50 „
P A T E N T	—	„	65 „
P A T E N T	—	„	50 „

soovitab

O.-ü. „Tubak“

Parim,

soliidseim ja

moodsaim

jalanõu

kannab kaitsemärki

Estoking
Tallinn

Shokolaadi, kompveki
ja biskviiditehas
J. M. GINOUKER

TALLINN.

Ladu: S. Tartu mnt. nr. 7. Kõnetr. 15-54.
Vabrik: Laulupeo tän. nr. 3. Kõnetr. 16-37.



VALMISTAB:

Shokolaadi,
Shokolaadi kompvekke,
Halvaad,
Halvaa kompvekke,
Biskviiti,
Pränikuid j. n. e.

ALATI VÄRSKE!



TAIMEVOI JA OLI TEHASED
A/s - **EXTRAKTOR** -
TALLINN, TELLISKIVI T. 21. KÕNETR. 29-03.

Parlophon
ja
**His Masters
Voice**

ilmakuulsad

**aparaadid
ja plaadid**

saadaval suures
valikus

Aktsia-Selts
TORMOLEN & Ko.

Harju 37.
Tel. 15-02.



**Raadio-
aparaadid**

ja

üksikud osad

kõrges headuses
ja soodsail tingi-
mustel saadaval



Aktsia-Selts
TORMOLEN & Ko.

Harju 37.
Tel. 15-02.

G. HEINMANN

kondiitriäri ja kohvik

S. Karja tän. 4, kõnetr. 20-47.

Alati saadaval:
tordid, koogid, küpsised,
Viini- ja kollane sai.

Oma tööstuses valmistatud

shokolad

tahvlites, šokol. kompvekid, liht-
ja maitserikastes ilukarpides alati
suures valikus saadaval.

**Tellimiste vastuvõtmine
kõiksugu kondiitri maius-
tuste peale.**

HINNAD MÕÕDUKAD!

E E S T I

Klaasitööstuse Osühisus

„EKO“

Suurem klaasitööstus Eestis.

V a l m i s t a b:

- Pudeleid valgest, poolvalgest ja värvi-
lisest klaasist igasuguseks otstarbeks;
rohupudeleid lihvitud korkidega jne.
- Majapidamise tarbeid, puhutud ja pres-
situd klaasist.
- Tehnika tarbeid, nagu elemendipurke,
telefoni ja telegraafi isolaatoreid, elektri-
lambi kupleid jne.
- Mitmesuguseks otstarbeks mõõdutsi-
lindreid, aurukatalde veemõõdu klaase,
preparaatide purke jne.

LADUDES SUURED TAGAVARAD MIT-
MESUGUST KAUPA.

K o n t o r:

TALLINN, Viru tän. nr. 13, tel. 903.

Vabrik: EIDAPERE, tel. Lelle 6-b.

Kõik kaitseväelased loevad

„Kaitse Kodu!“

„Kaitse Kodu“s“ ilmuvad igas numbris rikkalikult piltidega selgitatud artiklid taktikalise väljaõppe, laskeasjanduse ja kehalise kasvatusse kohta, selgitatakse üksiku mehe ja jaoõppetööd, antakse praktilisi näpunäiteid nooremate juhtide, jao ja rühma pealikele õppuste korraldamiseks, rõhutatakse eriti laskesporti, selgitatakse uusi õppevahendeid, uusi võtteid sel alal, mis kergendavad ja teevad viljakamaks laskeõppused.

Kõik see huvitab kaitseväelasi.

Iga „Kaitse Kodu“ tellija, kes on tellinud „Kaitse Kodu“ kogu 1928. a. peale ja enne 1. jaanuari tellimisraha on ära saatnud

„Kaitse Kodu“ talitusse — Kaarli t. 8, tel. 3-11,

võib jumalamuidu saada liikuva varanduse omanikuks, sest nende vahel korraldatakse 5. jaan. 1928. a. kell 10 hom. „Kaitse Kodu“ talituse ruumides

võiduloosimine.

Võidud on järgmised: I. — hea jahipüss; II. — hea jalgratas; III. — raadio-
aparaat; IV. — väikekalibriiline vintpüss; V. — „Kaitse Kodu!“ 1927. a. aastakäik
ilukõites; VI. — „Kaitse Kodu!“ 1927. a. harilikus kõites.



Ainult hea ja loomutruu raadiomuusika kuulmine pakub lõbu.

Ameerika parem valjuhääldaja

„Bi-Cone“ ja „Standard Electric“

vastuvõtjad võimaldavad Teile kodus seda naudingut!
Suur ladu igasugu raadioaparaatide tarbeasju ja materjale isehitajatele
 Väljasaatmine provintsi postiga 24 tunni jooksul
Möödukad hinnad — eeskujulik teenimine
 Täielik vastutus headuse eest

TEHN. BÜROO

„STANDART ELECTRIC“

Ins. A. E. REINEKE
 Tallinn, Vene 11-a, kõnetr. 27-90
 Telegr. „Microphone“, Tallinn

Ed. Taska ateljee ja õppetöökoja

*ifukõited ja kaunistatud nahktööd on igaihele koha-
 semad, algupärasemad ja kaunimad jõulukiingid*

Saadaval suures valikus ateljees, Harju tän. 48, sissekäik Rüütli tän.
 „Rahvaülikooli“ kauplus samas majas ja O-ü. „Kodukäsitöö“ kauplus Kullasepa tän. nr. 9.

Kaubamaja

vennad Maasepp

Tallinn, S. Tartu mnt. nr. 13

Kõnetraat 4-16

Telegr.: MAASEPP - TALLINN

Koloniaal- ja tubakakaubad

petrooleum, bensiin, nafta ja masinaõli

Müük suurel ja väikesel määral

Moodsad mööblid, mis Teid rahuldavad.

Soovitame omast ladust:

Magamistoa-
 Söögitoa-
 Kabineti-
 Saali-
 Nahk-

mööblid

toa sisseseadetena kui ka üksikmööblitena
 Palume külastada meie ladu vabrik juures
 Soodsad järelmaksu tingimised

Mööblivabrik

A.-S. „Massoprodukt“

S. Tartu maantee nr. 61-d
 Telefon 18-96

Akts. - Selts

Mey & Landesen

Tallinn, Viru tän. 9. Kõnetr. 14-36.

Soovitab suurel ja väiksel arvul prantsuse ja saksa üleilma kuulsatel vabrikutest, nagu:

CARON — Infini, N'aimez que moi, Narcisse noir

COTY — L'Origan, Chypre, L'Or.

HOUBIGANT — Quelques Fleurs

VIOLET — Sylviane, Amorse.

PIVER — Floramy, Treffle incarnat

ROGER & GALLET — Fleurs d'amour, Vera Violetta.

CHERAMY — Cappy, Joli Soir, Offranda.

WOLFF & SOHN — Divinia, Kaloderma.

Ka puuder, seebid, brillantine, huultepomad, kulmustifti, shmingid, hamba-seepi, pasta, eleksir jne

Jõulurõõm

ei ole täielik,

kui jõululaual puudub

MINERVA MAKARON.

Saadaval kõikides koloniaalkauplustes.



Eestimaal põllusaaduste ümbertöötamise

O.-ü.



„VIRU“



Tallinnas, S. Kloostri tän. 22/18. Telef. 8-13 ja 2-45

Vabrikud: Rakveres ja Kadrinas

Ainuke kõige täielikum kartulitärklise ja siirupitööstus Eestis

:: :: Mitmete kõrgemate auhindadega kroonitud :: ::

Kullasepa- ja kellaäri
Th. Grünh & Ko

Harju tän. 28, Tallinn
Kõnetraat 17-05.



Alaline suur väljavalik
**kalliskividest, kuld-,
hõbe-, emaille- ja
kristallasjadest.**

niisama ka kõige kuulsamate vabrikute kel-
ladest, nagu:

„OMEGA“, „LONGINESS“,
„BOREL FILS ET CIE“ j. n. e.

Kõik alasse puutuvad tööd, parandused ja tellimised täidetakse paremate meist-
rite poolt kõige kiiremas korras.



TARTU

ILMUS
MÜÜGILE.

KOGUTEOS

ILMUS
MÜÜGILE.

Tartu linna väljaanne, Tartu linna uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Kaust
27×18 sm. Sisaldab 728+XII lk. eestikeelset osa, 78 lk. prantsuskeelset resümee ja plaanide,
kaartide ja tabelite erivihu; koosneb kolmest eriraamatust.

SISU

Ajaloolises osas käsitavad **O. Freymuth**, dots. **P. Treiberg** ja mag. **H. Kruus**
Tartu ajalugu orduajast kõige uuema ajani.

Geograafilises osas kirjeldab cand. **A. Mieler** Tartu aseme geomorfoloogiat
ja mag. **Edg. Kant** linna kui ümbrust ja organismi.

Üldosas esinevad autoritena **A. Tooms**, ins. **H. Seydenbach**, **E. Maddison**, **A. Mägi**,
prof. **M. Kurtsinski**, ins. **J. Podsolov**, **A. Tammann**, Dr. med. **P. Pödder**, Dr. med. **Ma-**
dison, prof. **A. Rammul**, prof. **P. Pöld**, mag. **F. Leinbock** j. t., kes annavad ülevaate linna
rahvastikust, ehitusasjandusest, õiguslikust seisukorrast, omavalitsuse organisatsioonist, linna ette-
võtetest, rahandusest, tööstus-kaubanduslikust tegevusest, pangaasjandusest, tervishoiu oludest,
koolitervishoiust, korterioludest, haridusoludest, teaduslistest asutustest jne.

Koguteose eriosade kohta kirjutatakse: Dots. **H. Sepp**. „Postim.“ nr. 313 s. a. „Tartu
ajalooline ülevaade koguteoses on teostatud hästi ja kavakindlalt. See ülevaade on iga haritud
eestlasele vajalik.“

Prof. **J. G. Granö** geograafilise osa (Edg. Kanti töö) kohta: „See töö on täieline ja põh-
jalik geograafiline monograafia, mitmes suhtes koguni eeskujulik uurimus . . . Säherduse saavu-
tuse üle võib Eesti noor geograafia põhjusega uhke olla.“

A. J. (ürgenstein) „Postim.“ nr. 307 s. a.: „See kolmas, üldosa, on just tähtis linna praeguse käe-
käigu korraldamise ja tuleviku kavatsuste suhtes ja omandab selle läbi kõige suurema tegeliku tähtsuse“.

Pealadu: Tartu linna statistika büroo juures Tartus, Gildi tän. 8.

Koguteos on müügil kõigis kodumaa suuremais raamatukaupluses ja kirjandusladudes.

Hind: Nahk-kalingurköites — 1.650 mk., kalingurköites — 1.600 mk., brosheeritud
— 1.400 mk. Hind on arvatud koguteose, resümee ja plaanide vihu eest kokku.

Maaraamatukogudele ja -õpetajatele pealaost tellides 10% -line hinnaalandus.

EESTI PANK.

AKTIVA. Äriseis 30. novembril 1927. PASSIVA.

Riigikassatähed ja vahetusraha	270.968.255.—	Põhikapital	250.000.000.—
Kuld kangides	512.410.563.—	Tagavara- ja eritagavarakapital	400.526.897.—
Välisvaluuta	46.221.039.—	Kustutus- ja kinnisvarakapital	32.287.051.—
Väliskorrespondendid	1.061.942.268.—	Panga ametn. ja teen. toetuskapital	15.288.200.—
Välisvekslid	56.335.708.—	Pangatähed liikvel	2.282.539.900.—
Sisevekslid	1.715.731.858.—	Hoiusummad	229.915.927.—
Konto-korrent laenud	3.755.201.614.—	Riigikassa erihoiusummad	2.399.088.746.—
Mitmesugused kindlustatud laenud	85.942.741.—	Riigikassa jooksev arve 318.018.754	
Garantiide deebitorid	248.141.646.—	Riigiasut. jooksv. arved	
Wäärtpaberid	150.712.377.—	ja deposiidid	904.288.964 1.122.307.718.—
Muud aktivad	455.783.969.—	Jooksvad arved	553.574.989.—
		Kohustused välisvaluutas	63.361.425.—
		Garantiide kreditorid	248.141.646.—
		Muud passivad	662.359.539.—
	<u>8.359.392.038.—</u>		<u>8.359.392.038.—</u>
Väärtused depoo	1.567.157.378.—		
Inkasso dokumendid	314.007.320.—		

Juhatus.

Saku Õlletehas A/s.

ÕLU

JA

MÕDU

PEALADU:

Tallinn, S. Kloostri 10/12. Kõnetr. 17-48.

Veinikauplus C. Petenberg

Asut. 1849

Pikk t. 17, Börsekelder, Tel. 16-02

Asut. 1849

Soovitab pühadeks „EMLO“ liköörid, konjakid, napsid ja Rootsi punsch.

KODUMAA ja VÄLJAMAA Veinid, Champagner, Cognac, Whisky, Akvavit, Arrak, Rum jne. kõrges headuses

iga sisseost saadetakse soovikorral koju

M. Mikik

Tallinn, Narva mnt. 23
Tel. 25-24

Võtan tellimisi era- ja vormiriiete peale vastu

Töö eest täielik vastutus

Ladus alati suur väljavalik Inglis riietest

M. Mikik, Tallinn, Narva m. 23. Tel. 25-24

Th. Stempel

Tallinn

Pikk tän. 15. Tel. 22-27

Asut. 1867. a.

Pesu, linane ja kujatud kaup

Kardinad

Vaibad, põrandalinikud

Padjad ja Tekid

KELLAD

ZENITH
P. BUHRE
P. MOSER
JUNGHANS

H. MARKOVITSCH
VIRU T. 15, TALLINN

TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

AKTIVA.

Ariseis 30. novembril 1927. a.

PASSIVA.

Kassa ja arved teistes pankades	Mk.	40.830.274.—
Väärtpaberid	"	3.038.627.—
Välismaa raha ja vekslid välisvaluutas	"	18.187.240.—
Laenud	"	735.511.209.—
Korrespondendid:		
„Loro“	Mk.	15.704.977.—
„Nostro“	"	50.565.468.—
Osakonnad	"	8.373.585.50
Garantiid ja akkreditiivid	"	236.991.759.—
Liikumata varandus	"	114.400.000.—
Makstud % ja komisjon	"	27.219.407.—
Kulud	"	15.966.476.—
Muud aktivad	"	20.206.518.—
		<hr/>
		Mk. 1.286.995.540.50

Aktiakapital	Mk.	120.000.000.—
Tagavarakapitalid	"	30.000.000.—
Amortisatsioonkapital	"	25.600.000.—
Ametnikkude abiandmise kassa kapital	"	2.274.916.—
Hofusummad	"	574.189.750.50
Korrespondendid:		
„Loro“	Mk.	83.675.552.50
„Nostro“	"	31.470.111.—
Osakonnad	"	9.687.115.50
Aval-kreditorid	"	236.991.759.—
Rediskont ja laenud teistes pankades	"	60.922.597.—
Saadud % ja komisjon	"	89.137.428.—
Muud passivad	"	23.046.311.—
		<hr/>
		Mk. 1.286.995.540.50

JUHATUS.

Kui Teie soovite kokkuhoida, siis peate tarvitama ainult häid üldiselt tunnustatud kaupasi.

Philips raadiolampe tarvitades valmistab Teile Teie raadioaparaat alati rõõmu. Parimaks soovituseks on nendele, et meil Eestis on veel tarvitusel raadiolampe, millised üle **13.000** tegeliku tunni töötanud!

A/S KAPSI & K_o

Elektrotehnika — Raadio

Tallinn

Tartu

Harju 46

Suurturg 12

Detsembrikuu ostjate vahel loositakse 4. jaan. 1928 **50.000** marga eest väärtuslikke PHILIPS kaupasi.

**E. Põllumeeste Seltsi poolt
1900 aastal kuld a u r a h a.**

**Kõige rikkamas väljavalikus
igasuguseid ilusaid**

jõulukinke

juveliidest, kuld-, hõbe-,
uus hõbe ja kristall-
asjadest leiata Teile
KULLASEPP

JOSEPH KOPF'i

juures TALLINNAS,

Pikk tän. 27. Kõnetraat 22-21.

Tellimised ja parandused saavad minu
töökojas hästi ja kiiresti tehtud.

Tallinna Linnapank

Tallinnas, Mundi uul. 2

TELEFONID:

Juhatus 19-30

Äriruum 3-13

Aidad 7-48

Pank toimetab kõiki pangaoperatsioone sise- ja välismaal.

Võtab kaupu oma aidaaruumidesse hoiule ja annab nende vastu laenusid.

JUHATUS.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri Osäühisus.

Asutatud
1857 a.

Ketrusvärtnaid 500.000.

Kangrutelgi 4.000.

Valmistatakse:

puuvillariief igat seltsi pleekimata, pleegitud ja värvitud; lõnga, sukalõnga ja vatti.

VABRIK: Kreenholm, Narva kaudu.

VALITSUS JA LADU: Tallinnas, Pikk t. 68, telef. 7-31 ja 32-95.

EESTI KINNITUS - AKTSIA - SELTS

„POLARIS“

TOIMETAB KINNITUSI

Tule, murdvarguse, maa- ja mereveo, raha-,
väärtpaberite-, väärtsaadetuste-, klaasi-, kasko-

ÕNNETUSTE VASTU

Agendid igas linnas

Agendid igas linnas

JUHATUS asub TALLINNAS
Vana Viru 12. Tel. 14-41, 7-38

OSAKOND asub TARTUS
Lihaturg 7. Tel. 6-75

Telegrammide aadress: „POLARIS“

KOMMERTS PANK

TALLINN, Suur Karja tän. 15.

Telefonid: { Juhatus kabinett 9-89
Üldine 9-86
Välisvaluuta, kassa, inkasso 29-61

Telegrammi aadress: „KOMMERTSPANK“

Toimetab kõik pangaoperatsioone

Aktsiaselts „SILVA”

Merepuiestee 17 TALLINN Merepuiestee 17

Telefonid:

Kontoris 9-29 ja 13-80

Kaupluses 18-09 ja 21-37

Metsaosakonnas . 13-20 ja 21-39

Telegrammide aadress: „Silva—Tallinn

Igasuguste põllutööriistade ja masinate, soola jne. ladu ja müük.

Igasuguste ehitusmaterjalide, nagu palkide, laudade, lubja, tsemedi, gipsi, katusepapi, katusepleki, igat sorti raua, raudtalade, naelte jne. ladu ja müük.

Igasuguste metsamaterjalide ostmine, ümbertöötamine, müük ja eksport.

Igasuguste naftasaaduste ladu ja müük.

„Shell“ bensiini ja õlide ainuesitus Eestis.

Ameerika „McCormick'u“ mootorite, viljaniitjate, heinaniitjate ja teiste põllutööriistade ainuesitus Eestis.

Ameerika „Firestone“ autokummide ainuesitus Eestis.

Ameerika „Studebaker“ autode ainuesitus Eestis.

Metallide kokkukeete pasta „Ferro-Cyan'i“ ainuesitus Eestis. Lätis ja Leedus.

Ühistegeline keskkorraldus kindlustuse alal

Eesti Ühistegeline Kindlustus-Keskselts

Tallinn, S. Karja 19. Telef. 30-78.



Edasikindlustuse toimetamine ja maksuta nõuandmine kohalikkudele vastastikustele kindlustusseltsidele.

Mõõdukad tariifid. Kiire vastutulelik ja õiglane kahjude tasumine.

